

D A G S O R D E N

REGION HOVEDSTADEN

UDDANNELSES - OG FORSKNINGSUDVALGET

Onsdag den 28. september 2011

Klokken: 17:00 – 19:00

Sted: Regionsgården

Mødelokale:

Møde nr. 7

Medlemmer:

Marianne Stendell

Lars Gaardhøj

Flemming Pless

Ellen Thrane

Nina Berrig

Bent Larsen

Indholdsfortegnelse

	Side
1. Ny Sundhedsforskningspolitik - 1. udkast	3
2. Præsentation af struktur for RUP 2.0 og Tema uddannelse	5
3. Nye analyser på gymnasieområdet	9
4. Meddelelser	13
5. Eventuelt	18

SAG NR. 1

NY SUNDHEDSFORSKNINGSPOLITIK – 1. UDKAST

SAGSFREMSTILLING

På baggrund af synopsis for ny Politik for Sundhedsforskning, som Uddannelses- og forskningsudvalget godkendte på mødet den 31. august, foreligger der nu et forslag til Politik for Sundhedsforskning 2020.

Udkastet har særligt fokus på at understøtte forskning i verdensklasse samtidig med, at der sættes fokus på, hvordan en styrket indsats for implementering af ny forskningsviden kan bidrage til at løse de mere langsigtede strategiske udfordringer i sundhedsvæsenet. Forslaget følger strukturen i synopsis og tager afsæt i synopsis' forslag til vision, mål og succeskriterier.

Forslag til Politik for Sundhedsforskning 2020 har været drøftet på Det Strategiske Forskningsråds møde den 16. september, og bemærkninger herfra er vedlagt som bilag.

Videre proces

Efter at forslag til ny Politik for Sundhedsforskning er behandlet i Uddannelses- og forskningsudvalget sendes den videre til forretningsudvalget den 11. oktober 2011 og regionsrådet den 25. oktober 2011. Umiddelbart herefter og med eventuelle justeringer sendes forslaget i en kort høring i 14 dage. Politikken forventes endelig godkendt i regionsrådet i december 2011.

Udviklingschef Kristian Johnsen vil på mødet gennemgå udkastet til ny Politik for Sundhedsforskning.

Sagen forelægges med henblik på bemærkninger til forretningsudvalget.

Udvalget bedes overveje eventuelle kommunikationsperspektiver i sagen.

KONKLUSION

Bilagsfortegnelse:

1. Udkast til Politik for Sundhedsforskning 2020
2. Bemærkninger til politikken fra Det Strategiske Forskningsråds møde 16. september 2011 (eftersendes).

Sagsnr: 10008036

SAG NR. 2

PRÆSENTATION AF STRUKTUR FOR RUP 2.0 OG TEMA UDDANNELSE

SAGSFREMSTILLING

Sagen forelægges UFO med henblik på en præsentation af strukturen i RUP 2.0 og en drøftelse af sporene i tema uddannelse/uddannelsesstrategien.

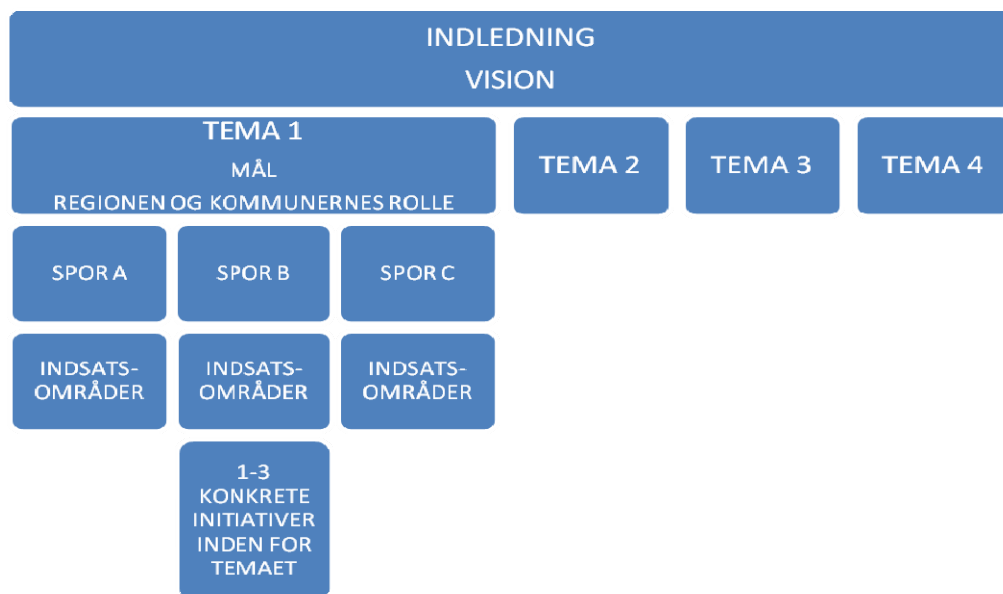
Struktur for RUP 2.0

RUT-udvalget drøftede den 5. maj 2011 ramme og vision for RUP 2.0. Her blev der lagt op til, at RUP 2.0 bliver mindre omfangsrig end RUP 1.0 - mere enkel, skarp og fokuseret. Der foreslås derfor en struktur med tre strategiske spor under hvert tema.

I indledningen til RUP 2.0 præsenteres rammerne og visionen. Der vil være fokus på udviklingsplanens rolle og rammerne for regionen som en international metropol – herunder med inddragelse af Øresundsperspektivet. Visionen for RUP 2.0 forventes at blive *Hovedstaden – Nordeuropas førende metropol*. Den vision vil under hvert tema blive koblet til kvantitative mål.

Efter indledningen præsenteres de fire temaer i hvert deres afsnit, hvor strukturen er ens. Hvert tema præsenteres indledningsvist med hovedudfordringer og kvantitative mål. Herefter præsenteres de tre spor – der hver især tegner en strategisk retning inden for temaet. Under hvert spor vil der være et antal indsatsområder, der skal stille skarpt på, hvad regionen konkret skal arbejde med de kommende år. Endelig vil der inden for hvert tema blive peget på et mindre antal initiativer, som kommuner og region er enige om at søsætte.

En grafisk fremstilling af strukturen ser således ud:

Region Hovedstadens uddannelsesstrategi

I RUP 2.0 vil tema uddannelse være den regionale uddannelsesstrategi.

I det følgende præsenteres oplæg til de tre spor inden for uddannelsesstrategien. Sporene er blevet til på baggrund af de udfordringer, som UFO drøftede den 8. juni 2011.

Uddannelsesstrategien skal sikre, at regionen bidrager til at løfte det samlede uddannelsesniveau i hovedstadsregionen. Vi vil i tæt samspil med uddannelsesinstitutionerne sørge for at skabe de nødvendige forandringer i uddannelsessystemet, så der er uddannelsestilbud og undervisningsformer, der passer til alle.

Region Hovedstaden holder den 4. oktober en uddannelsesdag for regionale aktører og interessenter på uddannelsesområdet. Uddannelsesdagen skal give input til at kvalificere og konkretisere sporene. Desuden forventes det, at der igangsættes en idestafet, hvor regionale aktører skal komme med ideer på hjemmesiden, der kan matche udvalgte udfordringer på uddannelsesområdet.

Oplæg til tre spor:

1. Sammenhæng i uddannelserne

Mange unge mister modet i overgangen mellem uddannelser. De unge ved ganske enkelt for lidt til at kunne træffe et kvalificeret uddannelses- og karrierevalg. Derfor er det vigtigt, at regionen fremover er med til at sikre, at uddannelsessystemet er tænkt sammen fra folkeskolen over ungdomsuddannelsen og til de videregående uddannelser. Det skal gøres nemmere for de unge at vælge. Vi skal sørge for, at der er relevante uddannelsestilbud til alle borgere, uanset alder og hvor man bor i regionen.

Indsatsområderne vil have følgende fokus:

- Kvalificeret uddannelsesvejledning og brobygning skal sørge for, at langt flere unge lander på den rette hylde med det samme efter folkeskolen
- Samarbejdet mellem folkeskoler, ungdomsuddannelsesinstitutioner, vejledere og jobcentre skal styrkes, så ingen falder mellem to stole
- Den geografiske uddannelsesdækning skal være tilstrækkelig, så alle regionens unge har god adgang (transportmæssigt) til en ungdomsuddannelse
- Overgangen til de videregående uddannelser skal styrkes, så flere unge videreuddanner sig efter ungdomsuddannelsen

2. Motiverende undervisning

Vi taber alt for mange unge i uddannelsessystemet, fordi de har svært ved at fastholde motivationen i klasseværelset eller på værkstedet. Region Hovedstaden vil arbejde for at skabe et rummeligt uddannelsessystem, der giver alle unge mulighed for at udvikle deres talent - praktisk som bogligt. Vi vil støtte uddannelsesinstitutionerne i at tænke i nye baner, når det kommer til at skabe uddannelser og uddannelsesforløb, der matcher en stadig mere differentieret målgruppes behov. Der skal iværksættes nye initiativer, der giver uddannelsesfremmede unge bedre muligheder for at gennemføre en uddannelse.

Indsatsområderne vil have følgende fokus:

- Nye pædagogiske tilgange og innovative metoder skal sørge for, at undervisningen appellerer til en mangfoldig elevgruppe og motiverer dem til at gennemføre deres uddannelse
- Vi skal dyrke både praktiske og boglige talenter og motivere dem til at gå videre i uddannelsessystemet
- Erhvervsuddannelserne skal styrkes, så det bliver attraktivt at tage en praktisk uddannelse, og vi skal sikre, at der er praktikpladser til alle

3. Kompetencer der matcher regionens behov

Efterspørgslen på kompetencer ændrer sig konstant. Tendensen er, at ufaglærte job gradvist forsvinder til udlandet, og behovet for uddannet arbejdskraft med stærke innovative kompetencer vil vokse markant de kommende år. Det er afgørende, at hovedstadsregionen går forrest, når det kommer til at ruste unge og voksne til at imødekomme kravene på arbejdsmarkedet. Vi vil arbejde for at sikre, at regionens borgere har de kompetencer, der skal til for at skabe vækst og udvikling i både den offentlige og private sektor.

Indsatsområderne vil have følgende fokus:

- Flere borgere skal have de faglige og innovative kompetencer, der efterspørges i erhvervslivet
- Region Hovedstaden skal have et uddannelsessystem med internationalt udsyn

- Der skal etableres nye og alternative veje til de unge og voksne, som ikke følger den lige rute gennem uddannelsessystemet
- Flere ufaglærte skal opkvalificeres

Videre proces for RUP 2.0

UFO vil på næste møde den 26. oktober blive præsenteret for en skitse til RUP 2.0. Skitsen vil desuden blive drøftet på RR-seminaret den 28. oktober.

Udvalget bedes overveje eventuelle kommunikationsperspektiver i denne sag.

På baggrund heraf udarbejder administrationen et forslag til RUP 2.0, som forventes godkendt og sendt i offentlig høring senest marts måned 2012 og endelig godkendt senest juni måned 2012.

.

KONKLUSION

Sagsnr: 10001495

SAG NR. 3

NYE ANALYSER PÅ GYMNASIEOMRÅDET

SAGSFREMSTILLING

Sagen fremlægges udvalget med henblik på en drøftelse.

Der er netop offentliggjort to rapporter, som kaster nyt lys over gymnasieelevers vej gennem uddannelsessystemet. Gymnasieskolernes Rektorforening står bag den ene rapport *Veje og omveje i gymnasiet*, som undersøger størrelse, tidspunkt og årsager til frafald og omvalg i de fire gymnasiale uddannelser stx, hf, hhx og htx.

Den anden rapport, *Hvor blev drengene af?*, undersøger studenternes videre vej i uddannelsessystemet med særligt fokus på drenge og pigers forskellige måder at tænke og vælge uddannelse. Rapporten er lavet af Center for Ungdomsforskning på vegne af Ligestillingsministeriet og foreningen Forum 100%.

Undersøgelserne er interessante i forhold til to af regionens centrale målsætninger på uddannelsesområdet – nemlig målsætningerne om, at 95 % af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse og at 60 % af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse. Selvom frafaldet på de gymnasiale uddannelser ikke er nær så stort som på erhvervsuddannelserne, vil selv en lille procentvis forbedring af frafaldet have massiv effekt, eftersom langt over halvdelen af en ungdomsårgang vælger en gymnasial uddannelse.

Hovedkonklusioner fra de to rapporter

Veje og omveje i gymnasiet

- Frafald uden omvalg (hvilket vil sige frafald, hvor eleven dropper ud af uddannelsessystemet og ikke blot skifter uddannelse) er lavest på stx, hvor kun 6 % af de påbegyndte, ikke har gennemført nogen uddannelse efter 4 år. Det tilsvarende tal for hhx og htx er omkring 10 % og for hf 17 %
- De fleste elever falder fra mellem skoleår, dvs. omkring sommerferien. De elever, som afbryder for at begynde på en anden ungdomsuddannelse, forlader uddannelsen hurtigere, end dem, der falder fra
- Karaktergennemsnittet fra grundskolen er den helt afgørende faktor for afbrud på gymnasial ungdomsuddannelse. Men undersøgelsen viser også, at brug af psykofarmaka, kriser i familien og sociale problemer øger risikoen for at falde fra. Desuden har elever fra uddannelsesfremmede familier større risiko for at falde fra

Hvor blev drengene af?

- Op mod hver fjerde af de studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse, vælger at starte på en erhvervsuddannelse
- Navnlig mandlige studenter fra HF samt mandlige studenter med et lavt karaktergennemsnit fra deres studentereksamen er mindre tilbøjelige til at forsætte på en videregående uddannelse, end tilsvarende kvindelige studenter er. Det skyldes først og fremmest, at de ikke i samme grad som kvinder vælger en mellemlang videregående uddannelse (professionsuddannelse), hvor de fleste traditionelt opfattes som "pigeuddannelser"
- Mænd og kvinder tænker og vælger uddannelse på forskellige måder. Kvinder planlægger længere frem og forholder sig i højere grad til familieplanlægning og risici på arbejdsmarkedet. Mænd lægger derimod vægt på at tage tingene, som de kommer, og på at være afklarede, før de starter på en videregående uddannelse. Desuden motiveres mænd af uddannelse og arbejde, som giver dem mulighed for "at udrette noget" og for prøveting af i praksis, hvilket kan betyde, at de mangler muligheder i uddannelsessystemet

Rapporternes anbefalinger

Rapporten *Vej og omveje i gymnasiet* udpeger de faktorer, som er afgørende for fravalg. Den kaster dermed lys over hvilke elevtyper, der er i fare for at falde fra, og hvornår der er størst risiko for, at de gør det. Det skaber mulighed for at iværksætte en tidligere og langt mere målrettet indsats for at forebygge frafald på de gymnasiale uddannelser.

Rapporten *Hvor blev drengene af?* peger på et stort behov for at udvikle nye vejledningsformer og tilbud, der i højere grad forholder sig til de måder, mænd og kvinder tænker og vælger uddannelse. Dette med henblik på at skabe bedre overgange mellem uddannelsesniveauer.

Administrationens vurdering af de to undersøgelser

Det er administrationens vurdering, at de to rapporter giver værdifuld ny viden om, hvordan vi kan reducere frafald og sikre, at flere påbegynder en videregående uddannelse.

Region Hovedstaden offentliggjorde i foråret en evaluering af de 27 projekter, som regionen har støttet. En række af evalueringens anbefalinger er i tråd med de konklusioner, som fremgår af de to rapporter. Det gælder fx, at ungdomsuddannelserne i højere grad skal geares til at rumme en mangfoldighed af elever, og at den stigende andel af drenge, der ikke får en ungdomsuddannelse, kræver særlig opmærksomhed.

Administrationen vurderer, at flere af konklusionerne fra de nye rapporter er væsentlige at inddrage i regionens arbejde på uddannelsesområdet. For at begrænse frafaldet på de gymnasiale uddannelser kan der bl.a. være behov for:

- at styrke lærernes indsats med at håndtere elever med forskellige sociale, personlige og faglige forudsætninger i både deres undervisning og vejledning
- at ruste elever med svage boglige kompetencer inden de påbegynder en gymnasial uddannelse, fx på sommer-matematik-camps
- at styrke frafaldstruedes elevers studiekompetencer op til gymnasiestart og i sommerferierne mellem studieårene, hvor frafaldet er særligt højt

For at sikre, at flere får en erhvervskompetencegivende eller en videregående uddannelse kan der bl.a. være behov for:

- at vejledningsindsatsen målrettes begge køn og unge med forskellige sociale og kulturelle kompetencer, når de skal vælge ungdomsuddannelse. Der vurderes at være et stort potentiale, idet op mod hver fjerde af de studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse efter gymnasiet, vælger at starte forfra i ungdomsuddannelsessystemet på en erhvervsuddannelse. Bedre vejledning kunne have fået flere til at vælge en mere direkte vej
- at sikre, at der er et bredere tilbud af mellemlange videregående uddannelser som appellerer til unge mænd, og at de motiveres til at gennemføre dem

Desuden vurderer administrationen, at overgangen til de videregående uddannelser bør styrkes, så de unge allerede i løbet af deres ungdomsuddannelse introduceres til job- og uddannelsesmuligheder. Dette kan fx ske ved at tænke erhvervslivet ind i undervisningen på både ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser. Målet er dels at sikre, at flere unge opnår kompetencer, der efterspørges på det private og offentlige arbejdsmarked og dels at motivere flere drenge gennem indblik i konkrete jobmuligheder.

Analyserne danner grundlag for viden, som bør indarbejdes i de tre spor i uddannelsesstrategien for RUP 2.0. Specielt vil der være behov for at tage afsæt i analyserne, når vi i spor 1 skal igangsætte initiativer, der kan motivere flere drenge til at tage en videregående uddannelse. Derudover er der i spor 2 behov for at udvikle nye pædagogiske tilgange og innovative metoder, der også kan håndtere de unge i gymnasiet, der kommer fra uddannelsesfremmede hjem.

Udvalget bedes overveje eventuelle kommunikationsinitiativer i denne sag.

KONKLUSION

Bilagsfortegnelse:

1. Resumé af rapporterne
2. Gymnasieskolernes Rektorforening: Veje og omveje i gymnasiet – en forløbsundersøgelse af elevers vandringer gennem de gymnasiale ungdomsuddannelser, 2011
3. Center for Ungdomsforskning: Hvor blev drengene af? – køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet, 2011

Sagsnr: 10008998

SAG NR. 4

MEDDELELSER

4.a.

Intern uddannelsespolitik – statusorientering

På strategiworkshoppen den 2. september 2011, hvor der var deltagelse af en bred skare af interessenter fra sundhedsvæsenet og uddannelsesområdet, blev der defineret en række strategiske indsatsområder for hvert af de politiske mål. De fem nedsatte arbejdsgrupper (én for hvert politisk mål) har nu til opgave at udforme handleplaner til konkretisering af strategi og politik. De identificerede områder skal formuleres i strategiske sætninger i arbejdsgrupperne, som også skal drøfte indholdet nærmere. Det kan give samling af to indsatsområder til ét, hvorfor vi betegner indsatsområderne som foreløbige. Indholdsmæssigt er rammen dog sat for det strategiske fokus.

De foreløbige strategiske indsatsområder er:

Mål 1: Kvalitet:

1. Møde med de uddannelsessøgende (vejledningskompetencer, kvalitet i kompetenceudvikling)
2. Læringsmiljøer skal være eksperimenterende og under konstant udvikling / udvikling af innovativ praksis / metoder i uddannelse
3. Samarbejde mellem klinik og uddannelsessted
4. Tværfaglighed og tværsektoriel uddannelse/brobygning mellem sektorer
5. Brobygning (i forhold til opbygning af interprofessionel kultur)
6. Efter- og videreuddannelse, patientforløb, mono- og tværfagligt
7. Forskning i uddannelse / undervisningsmetoder

Mål 2: Udvikling og vækst:

1. Samfundsforpligtelse / ansvarlighed
2. Åbenhed
3. Fleksibilitet, mobilitet, livslang læring
4. Strategisk kompetenceudvikling og rekruttering
5. Vækst gennem sammenhæng i uddannelsessystemet og mellem sektorer
6. Livslang læring (standardiserede forløb – alle faggrupper)
7. Identifikation af kompetencebehov på kort og langt sigt
8. Brobygning / partnerskaber om velfærdsteknologi

Mål 3: Investering:

1. Investering og styring ud fra systematisk dataindsamling og analyse

2. Udvikling af en integreret model, som på regionalt og virksomhedsniveau understøtter finansiering af uddannelse og ledelsesmæssigt fokus
3. Struktur, rammer, organisation, økonomi og drift
4. Måling, evaluering og effekt
5. Evaluering og kvalitetssikring

Mål 4: Involvering:

1. Udvikling af patient- og pårørendeperspektiv
2. Udvikling af borgerperspektiv
3. Yde sundhed i samfundet
4. Investering i patienten
5. Patientuddannelse – også en uddannelse
6. Styrke patientinddragelse i uddannelserne

Mål 5: Samarbejde og udsyn:

1. Fremme en kultur, hvor ”knowing/doing-gap” lukkes
2. Implementering af ny viden
3. Styrke forskningsbaserede uddannelser
4. Erhverv: Strategi, der skaber synergi mellem sektorer, innovation, samspil i forskning og uddannelse samt incitamentsstruktur
5. Uddannelse skal tænkes ind i de overordnede regionale, strategiske mål
6. Lede og lade sig inspirere / fremme af forbedringskultur

Tidshorisont

Den interne uddannelsespolitik rulles ud over en 6-årig periode (2012-2018). Der opstilles målbare mål (herunder eventuelle delmål) for indsatsen, som skal til vedtagelse i regionsrådet i april måned 2012, og hvert år afrapporteres indsatsen i sammenhæng med regionens årshjul. Hvert andet år (lige år) revideres strategi og handleplan for at sikre tilpasning til den generelle situation. Første generation af den interne uddannelsespolitik afrapporteres endeligt overfor regionsrådet i 2018, dvs. med udgangen af næste regionsrådsperiode.

Bilagsfortegnelse:

1. Konferencemappe fra workshop den 2. september 2011 (uddeles på mødet)
(mapperne kommer fra KPU i løbet af næste uge)

Sagsnr: 10008998

4.b.

Status på arbejdet om task force for erhvervsuddannelser

Vækstforum Hovedstaden nedsatte - som led i udmøntningen af erhvervsuddannelsesstrategien og indgåelse af partnerskabsaftale med regeringen - en task force om erhvervsuddannelserne.

Alle de 11 personer, som Vækstforum Hovedstadens medlemmer gerne så indgå i task forcen, har takket ja til opgaven.

Task forcen afholdt sit første møde den 19. august og besluttede bl.a., at den ville arbejde med at definere "Fremtidens erhvervsskole". Dette skal fungere som en vision og ledestjerne for udviklingen af 5-10 konkrete løsningsforslag. Task forcen drøftede emner som ændring af skolernes kultur, afgrænsning af innovative kompetencer og undervisningsform. Målet er at sikre, at erhvervsskoler i højere grad kan tilbyde unge en uddannelse, der dels tager afsæt i den enkeltes forudsætninger, og dels udklækker flere faglærte, der opnår flere vækstkompetencer inden for innovation og iværksætteri.

Task forcen ventes at ville afholde i alt 5 møder og formanden Klaus Nørskov vil præsentere task forcens resultater for Hovedstadens Vækstforums på Vækstforums møde den 29. marts 2012.

Bilagsfortegnelse:

1. Task forcens endelige kommissorium

Sagsnr: 11008343

4.c.

Orientering om uddannelsesdagen 4. oktober 2011 i forbindelse med RUP 2.0

Region Hovedstaden holder den 4. oktober 2011 en uddannelsesdag for alle regionens centrale uddannelsesaktører. Formålet med uddannelsesdagen er at sikre opbakning og kendskab til uddannelsesstrategien og kvalificere strategiens tre spor.

På uddannelsesdagen bliver uddannelsesstrategiens tre spor præsenteret, og der bliver afholdt en workshop, hvor uddannelsesledere, vejledere, faglige organisationer, udviklingskonsulenter, forskere, embedsmænd fra ministerierne mfl. får mulighed for at give input til sporene og indsatsområderne under dem.

Udover workshop vil der være oplæg med journalist og forfatter Lars Olsen.

På baggrund af inputtene fra uddannelsesdagen vil administrationen arbejde videre med at skrive uddannelsesstrategien.

Uddannelsesdagen bliver holdt i Mogens Dahl Koncertsal den 4. oktober 2011 kl. 12-16.30. WORKZ faciliterer dagen.

Foreløbigt program, som sendes ud til deltagerne i løbet af september:

- Indskrivning og sandwich
- Velkomst og åbningstale v/ Marianne Stendell
- Kort om uddannelsesstrategiens tre spor og introduktion til dagen v/ Anne Holm Sjøberg
- Workshop 1: Deltagerne definerer udfordringer under de tre spor
- Oplæg v/ Lars Olsen
- Workshop 2: Deltagerne konkretiserer indsatsområder og projekter, der kan imødekomme udfordringerne
- Opsamling på workshop
- Vin og "udstilling" af resultaterne fra workshoppen

Sagsnr: 11007645

4.d.

Orientering om evaluering af FIE

Administration har foråret 2011 gennemført en evaluering af Region Hovedstadens Forsknings- og Innovationsstøtteenhed (FIE) som følge af, at enheden har eksisteret i tre år. Evalueringen, som lå færdig lige før sommerferien, var foretaget af konsulentfirmaet Innovayt. Rapporten konkluderer, at FIE har opnået en række meget positive resultater på de tre år. Enheden har således opnået stor synlighed blandt forskere i Region Hovedstaden, og i 2010 bidrog FIE til at hjemtage eksterne forskningsmidler for 148 mio. kr. Blandt forskerne er der stor tilfredshed med FIEs indsats og kvaliteten af de ydelser, FIE tilbyder. Hele 96,6 % af FIEs brugere vil anbefale kolleger at bruge FIE. Evalueringen viser dog også, at FIE kan styrke indsatsen for at hente flere forskningsmidler fra internationale fonde, særligt EU og amerikanske NIH (National Instituts of Health). Desuden har FIE endnu ikke formået at opnå den tiltænkte rolle som facilitator af store, strategiske forskningsansøgninger. Rapporten kommer på baggrund af resultaterne med en række anbefalinger til videreudvikling af indsatsen, som vil indgå i det videre arbejde, herunder den kommende nye politik for sundhedsforskning.

Sagsnr: 08001889

4.e.

Orientering om evaluering af creoDK

Forretningsudvalget og regionsrådet besluttede i forbindelse med budget 2008 at etablere en fælles EU-repræsentation, creoDK, i Bruxelles sammen med Københavns Universitet og DTU. Formålet med den fælles EU-repræsentation er på vegne af de tre parter at udføre interessevaretagelse overfor EU-kommissionen på forskningsområdet, og herigennem – i tæt samspil med de hjemlige forsknings- og innovationsstøtteenheder – fremme, at de tre parter hjemfører flere EU-midler til forskning i hovedstadsregionen. I slutningen af 2010 igangsatte styregruppen for creoDK en ekstern evaluering, hvor resultaterne foreligger nu. Resultaterne viser, at creoDK lever op til forventningerne og skaber resultater både i forhold til interessevaretagelse og tiltrækning af flere midler til forskningsprojekter hos de tre parter. Styregruppen for den fælles EU-repræsentation anbefaler på baggrund af resultaterne de tre parter at videreføre creoDK. Administrationen vil på den baggrund forelægge en sag for Forretningsudvalget den 11. oktober 2011 med en indstilling om, at Region Hovedstaden fortsætter samarbejdet med Københavns Universitet og DTU om den fælles EU-repræsentation, creoDK, med en uændret medfinansiering på 2 mio. kr. årligt, foreløbigt til og med 2012.

Sagsnr: 11000314

SAG NR. 5

EVENTUELT

MØDET SLUT:

NÆSTE MØDE: Onsdag den 26. oktober 2011

Uddannelses- og forskningsudvalgets møde den 28. september 2011

Sag nr. 1

Emne: Ny sundhedsforskningspolitik – 1. udkast

Bilag 2

**Forslag til:
Politik for Sundhedsforskning 2020**

Forord af Vibeke Storm Rasmussen

Udarbejdes efter at udkastet har været i høring i slutningen af oktober/november.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	side 4
2. Vision	side 6
3. Temaer, mål og initiativer	side 8
3a. Strategiske indsatser	side 10
Strategiske forskningssatsninger og synliggørelse af miljøerne	
Samspil med erhvervslivet	
Systematisk implementering af forskningsresultater	
3b. Udvikling af rammebetingelser	side 21
Forskningsledelse og forskningskompetencer	
Samspil med uddannelsesinstitutionerne	
Forskningsmiljøernes rammer	
4. Implementering af politikken	side 29
5. Bilag 1: Ledelsesstruktur for forskning	side 30
Bilag 2: Oversigt over støttefunktioner	side 32
6. Kort og godt om Region Hovedstaden	side 34
7. Baggrundsmaterialer	side 35

Indledning

Formålet med Region Hovedstadens sundhedsforskning er at bidrage til løbende at sikre, at borgere og patienter tilbydes sundhedsydelser og behandlinger¹ i verdensklasse med udvikling og implementering af nye behandlingsmuligheder og teknologier i klinisk praksis. Sundhedsforskningen er ligeledes afgørende for at kunne skabe vækst i biosundhedserhvervet. Sundhedsforskningen er samtidig grundlaget for uddannelsen af læger og andet sundhedspersonale og helt afgørende for rekruttering og kompetenceudvikling af sundhedspersonale. Sundhedsforskningen er således en afgørende faktor for at sikre, at sundhedsvæsenet som helhed er effektivt og båret af høj kvalitet, og at regionens biosundhedsklynge kan måle sig med de bedste i verden.

Sundhedsforskningen er et område, hvor hovedstads- og Øresundsregionen traditionelt står stærkt. Sundhedsforskning er samtidig Danmarks og regionens største forskningsområde, og der forskes årligt i Region Hovedstaden for omkring 1 mia. kr. Heraf er ca. 1/3 midler interne, mens de øvrige midler er eksterne, offentlige og private som nationale og internationale.

FAKTA OM FORSKNING I REGIONEN

I forhold til forskning er Rigshospitalet spydspids og hospital med højt specialiserede funktioner for både Region Hovedstaden og Danmark. Som følge af at godt halvdelen af professorerne i regionen er ansat på Rigshospitalet, er samspillet med Københavns Universitet særlig tæt på forskningsområdet.

De øvrige hospitaler har forskning på højt niveau inden for en række specialer, og udgøres efter Hospitals- og Psykiatriplan 2020 af de fire store universitetshospitaler (akuthospitaler): Nyt Hospital Nordsjælland, Nyt Hospital og Ny Psykiatri Bispebjerg², Herlev Hospital samt Hvidovre Hospital, der arbejder tæt sammen med Amager Hospital; to specialhospitaler med universitært niveau: Glostrup Hospital og Gentofte Hospital samt Region Hovedstadens Psykiatri.

Hovedtal på forskningen pr. 31. december 2010 [Tal afventer færdiggørelse af forskningsevaluering 2010, som ligger klar ved endelig fremlæggelse af politikken]

Antal professorer:

Antal kliniske forskningslektorer:

Antal post. doc.'er:

Antal ph.d.'er:

Antal forskere i alt:

I alt kr. anvendt på forskning i 2010:

Heraf er x kr. eksterne offentlig som private, og x kr. er henholdsvis nationale og internationale

¹ Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Sundhedsloven. Lov nr. 546 af 24. juni 2005, jf. § 5 er behandling lig med undersøgelse, diagnosticering, sygdomsbehandling, fødselshjælp, genoptræning, sundhedsfaglig pleje og sundhedsfremme og forebyggelse.

² De to navne er midlertidige projektnavne.

Forsknings- og Innovationsstyrelsens forskningsbarometer 2010 viser fx, at Danmark ligger på en tredjeplads blandt OECD-landene, hvad angår videnskabelige publikationer per indbygger og på en tredjeplads, hvad angår antal citationer. Tilsvarende viser Region Hovedstadens egne forskningsevalueringer fra 2009 og 2010, at forskningen på regionens hospitaler udvikler sig positivt.

Men sundhedsvæsenet er under pres i forhold til brug af ressourcer og krav om kvalitet og sammenhæng i behandlinger. Et forhold som også påvirker sundhedsforskningen, hvor sammenhængen med behandlingssystemet i disse år bliver udfordret. Samtidig vil sundhedsvæsenet i de kommende år fortsat blive påvirket af en række tendenser, der vil lægge yderligere pres på ressourcerne, og som vil stille krav om udvikling og nytænkning på alle væsentlige områder. Blandt andet har det frie sygehusvalg og ventelistegaranti ført til en stigende konkurrence mellem hospitaler, med private behandlingstilbud og med tilbud om behandlinger i udlandet samtidig med, at patienterne i stigende grad stiller krav om behandling i topklasse og sammenhængende behandlingsforløb på tværs af afdelinger, hospitaler og sektorer. Det betyder alt andet lige, at patienterne flytter derhen, hvor de kan få den bedste behandling.

Sundhedsforskning er i høj grad forudsætningen for at sikre kvalitet og legitimitet i sundhedsvæsenet og afgørende for patientbehandlingen og udviklingen generelt på lang sigt både i sundhedsvæsenet, biosundhedserhvervet og regionen som helhed. Den hårde internationale konkurrence gør imidlertid, at også erhvervslivet flytter deres forskning derhen, hvor den har de bedste vilkår: Hvor der er stærke offentlige forskningsmiljøer at samarbejde med, og hvor kliniske forsøg enkelt og hurtigt kan gennemføres. En øget offentlig forskningsindsats tæt på daglig praksis og kombineret med en målrettet indsats for at smidiggøre og effektivisere samspillet med erhvervslivet, er derfor en af de afgørende faktorer for, at vi både kan beholde vores internationale styrkeposition inden for sundhedsområdet og i biosundhedserhvervet.

Men sundhedsforskningen står i sig selv også overfor en række udfordringer. Blandt andet er tid til forskning presset af det daglige arbejde, og der er mangel på ressourcer både økonomisk og personalemæssigt. Det betyder, at regionen skal være bedre til at udnytte ressourcerne og samarbejde på tværs samtidig med, at der skal satses strategisk på tiltrækning af større forskningsbevillinger. Forskningstilknytningen har desuden ændret karakter, så den i dag udføres af rigtige mange fuldtidsforskere (ph.d.'er), hvor den førhen blev udført af læger og sygeplejersker, der forskede ved siden af arbejdet i klinikken. Det betyder, at der i dag er et særligt stort behov for at skabe sammenhængende karriereforløb og sikre kobling mellem forskning og klinik.

I forhold til anvendelse af forskning viser flere analyser, at udviklingen af nye lægemidler tager uforholdsmæssigt lang tid, og i nogle tilfælde implementeres relevante forskningsresultater slet ikke. Det er derfor ikke nok med forskning af høj kvalitet,

hvis patienterne, personalet og sundhedsvæsenet generelt skal have gavn af forskningsindsatsen. Det er også nødvendigt at sikre implementering af forskningsresultater på sundhedsområdet, hvilket kræver deltagelse og forskningsforståelse fra mange parter i sundhedsorganisationen.

Nogle forskningsresultater kan/skal implementeres lokalt på afdelingen, på hospitalet og i regionen, mens andre mere kræver en national indsats og anden inddragelse af eksterne parter. Afhængigt af emnet skal en lang række interessenter fra kliniske afdelinger og praksissektoren i sundhedsvæsenet, universiteter, sundhedsindustrien og kommunerne derfor inddrages.

På trods af at sundhedsvæsenet og forskningen i regionen står overfor en række udfordringer, viser regionens store forskningsindsats og gode resultater, at forskningspotentialer er endnu større og kan udnyttes endnu bedre. Med en tro på at forskning og udvikling er vejen frem mod et sundhedsvæsen i verdensklasse, vil regionen med afsæt i klinik og sundhedsvæsenet sætte fokus på at understøtte sundhedsforskning på højt internationalt niveau samtidig med, at der skal sættes fokus på, hvordan en styrket indsats for implementering af ny forskningsviden kan bidrage til at løse de mere langsigtede strategiske udfordringer i sundhedsvæsenet.

Med Politik for Sundhedsforskning 2020 lægger regionen derfor op til en langsigtet og målrettet strategi, der blandt andet er tænkt sammen med Hospitals- og Psykiatriplan 2020 og kvalitetsfundsbyggerierne, som også rækker hen mod 2020.

Hospitals- og Psykiatriplan 2020 bygger videre på Hospitalsplan 2007 og Psykiatriplan 2007, hvor specialer og behandlingstilbud samles for blandt andet at styrke den faglige kvalitet, bruge ressourcerne mest effektivt og give forskning og udvikling et bedre grundlag.

2. Vision

Vision for Politik for Sundhedsforskning 2020 tager afsæt i Region Hovedstadens overordnede sundhedspolitiske vision og værdier, hvor målsætningen dels er et førende sundhedsvæsen med høj kvalitet og lige adgang til den nyeste og mest effektive behandling, dels at vi skal være blandt de førende storbyregioner i Europa inden for forskning og udvikling. Politik for Sundhedsforskning 2020 skal samtidig ses i tæt sammenhæng med vision og mål i de øvrige relevante politikker på områder, herunder især Hospitals- og Psykiatriplan 2020.

Politik for Sundhedsforskning 2020 tager afsæt i, at en stærk sundhedsforskning i Region Hovedstaden er forudsætningen for at sikre høj kvalitet og legitimitet i sundhedsvæsenet. På længere sigt vil en stærk sundhedsforskning med afsæt i sundhedsvæsenet

være afgørende for en udvikling, som skal sikre, at både regionens sundhedsvæsen og Danmarks stærke biosundhedsklynge fremadrettet vil kunne klare sig i den internationale konkurrence.

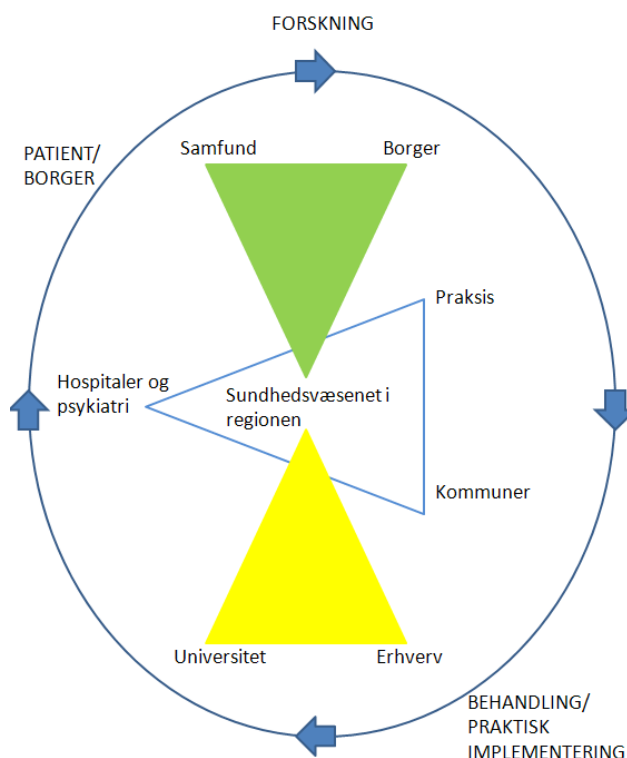
Vision for sundhedsforskning i Region Hovedstaden 2020

I Region Hovedstaden er en anerkendt og synlig sundhedsforskning af høj international kvalitet i tæt samspil med klinik, erhvervsliv og universiteter et væsentligt grundlag for et effektivt og fremtidssikret sundhedsvæsen, der generelt tilbyder sundhedsydelser af høj kvalitet og på udvalgte områder på højt internationalt niveau.

Dette betyder, at sundhedsforskningen i Region Hovedstaden i 2020 overordnet er:

- Anerkendt nationalt og internationalt for høj forskningskvalitet i såvel de mange stærke som spirende miljøer.
- Attraktiv for danske og udenlandske forskere og forskermiljøer og for danske og udenlandske virksomheder i forbindelse med udvikling og kommercialisering af nye behandlinger, teknologier og organisationsformer.
- Synlig overfor både samfundet, borgere, patienter, universiteter, erhvervslivet og udenlandske forskere og samarbejdspartner.
- Integreret i patientbehandlingen på alle afdelinger, hvor ny forskning i samarbejde med universiteterne, kommunerne, praksissektoren og erhvervslivet bidrager til udvikling af behandlinger og sundhedsydelser.
- Sammenhængende på tværs af afdelinger, specialer og fagområder, og som understøtter det sammenhængende patientforløb.

Cirklen illustrerer samspillet forskning/klinik/patient, som det overordnede omdrejningspunkt for forskningen. Mens figurerne inde i cirklen viser de mange sammenhænge og samarbejder, som sundhedsvæsenet indgår i - på såvel regionalt, nationalt som internationalt niveau.

3. Temaer, mål og initiativer

For at indfri visionen og sikre et stærkt regionalt sundhedsvæsen hvor der arbejdes målrettet med løbende udvikling af sundhedsydelser og patientbehandlinger, må afsættet være et højt kvalitetsniveau for sundhedsforskningen, hvor internationalt niveau er målestokken.

Det kræver en stor indsats at kunne tilbyde patientbehandling, som har internationalt niveau, og som på udvalgte områder er i verdensklasse. Det forudsætter først og fremmest, at regionen har og kan opbygge internationale stærke forskningsmiljøer, der leverer forskning af høj kvalitet. Dernæst er det nødvendigt, at forskningsviden i højere grad end hidtil implementeres i daglig praksis og omsættes til nye og bedre produkter og behandlingsmetoder. Både forskning og implementering skal ske i et tæt samspil mellem klinikken, universiteterne, erhvervslivet, andre aktører i såvel hovedstads- og Øresundsregionen som øvrige danske regioner og toneangivende internationale aktører.

Derfor vil regionen både satse på og anerkende de stærke miljøer, der har et højt forskningsniveau, evner at implementere ny relevant forskningsviden i patientbehandlingen, samarbejder med erhvervslivet og styrker uddannelsesniveaet og samtidig skabe mulighed for udvikling af flere stærke miljøer.

Global Excellence – i Sundhed er et udviklingsprogram vedtaget af regionsrådet i 2009 med det formål at fremme kompetente faglige miljøer i international særklasse inden for sundhedsområdet på regionens universiteter og hospitaler, jf. www.regionh.dk/globalexcellence

For at nå visionen er der behov for en målrettet og langsigtet indsats, hvor der både fokuseres på nogle centrale strategiske indsatsområder, på udvikling af rammebetingelserne for forskning og på implementering af ny forskningsviden i Region Hovedstaden. Der lægges derfor op til en politik, hvor visionen understøttes af i alt seks temaer opdelt på henholdsvis strategiske indsatsområder og udvikling af rammebetingelser. Med sundhedsforskning tænkes der her på hele spektret fra grundforskning over klinisk forskning til implementerings- og sundhedstjenesteforskning.

Grundforskning er forskningsvirksomhed af original karakter med henblik på at erhverve ny viden og indsigt uden primært sigte på bestemte praktiske mål eller anvendelser.

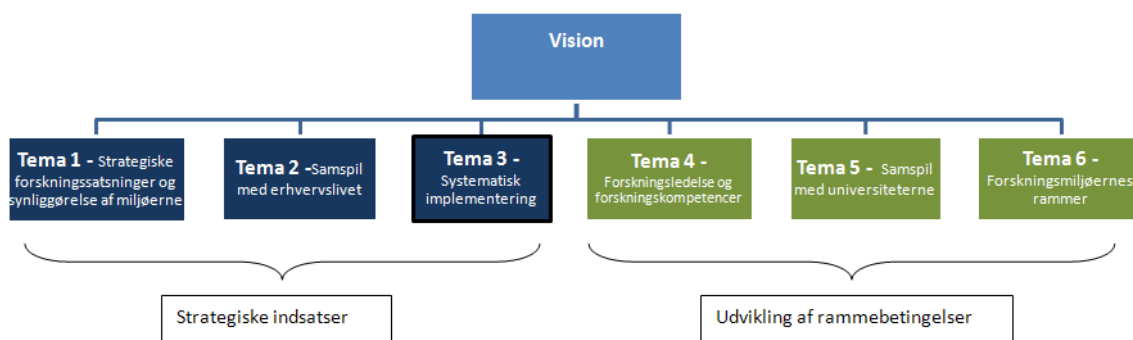
Klinisk forskning er den praktisk orienterede del af den lægevidenskabelige forskning, som bl.a. omhandler beskrivelse af patienternes sygdomsbilleder og sygdomsforløb, vurdering af diagnostiske metoder og gennemprøvning af forskellige former for behandling.

Translationel forskning er den del af forskningen, der oversætter erfaring og ny viden fra grundforskning til brug i klinisk forskning og omvendt afprøver nye teorier i grundforskningen, som er generet i den kliniske forskning.

Sundhedstjenesteforskning er studiet af sundhedsvæsenet som organisation, dvs. dets opgaver, ressourcer, aktiviteter og resultater; desuden samspillet mellem befolkningens behov og sundhedsvæsenets funktioner og ydelser.

Implementeringsforskning er forskning i, hvordan beslutninger om forskningsresultater bedst kan udmøntes.

De strategiske indsatser sætter fokus på konkrete områder af strategisk betydning, som fx større forskningssatsninger i samarbejde med eksterne parter, større synliggørelse af regionens forskningsstyrker og kompetencer, mere samspil med erhvervslivet, styrket tværsektoriel forskning og større udnyttelse af forskningsviden via hurtigere implementering af relevante forskningsresultater. I de temaer som handler om udvikling af rammebetingelser sættes fokus på styrkelse af forskningsledelse, styrket samspil med universiteterne om uddannelser, bedre fysiske rammer og mere sammenhængende forskerstøttefunktioner.

Under hvert tema er der opstillet et eller flere mål for 2020, som understøttes af en række succeskriterier, der sikrer mulighed for opfølgning. Udgangspunkt for målingerne er opgørelser pr. 31. december 2010. Under hvert tema angives endvidere en række initiativer, som vurderes relevante og nødvendige for at kunne realisere visionen frem mod 2020.

Ambitionsniveauet er højt, hvilket kræver en indsats, der hele tiden udvikler sig. De konkrete indsatser er individuelle, men skal samtidig ses i sammenhæng, hvorfor nogle først vil kunne realiseres, når andre er gennemført. Samtidig lægges op til en dynamisk indsats, hvor regelmæssige evalueringer af indsatsen kan udløse behov for ændringer i politikken eller igangsættelse af nye initiativer.

Regionens mål og indsatser er generelt i god overensstemmelse med den nationale indsats, såsom anbefalingerne fra Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) og Sund Vækst strategien.

3a. Strategiske indsatser

Tema 1: Strategiske forskningssatsninger og synliggørelse af miljøerne.

I global sammenhæng er Danmark et lille land og Region Hovedstaden en lille storby-region. For at kunne bibeholde og fortsat udvikle regionen som en stærk sundhedsregion med udvikling af behandlinger og sundhedsydelser på højt internationalt niveau, er flere og større strategiske forskningssatsninger i samarbejde med nationale som internationale universiteter, virksomheder og andre aktører nødvendige.

Ex på strategisk samarbejde

Beijing Genomics Institute (BGI) er verdens største center, når det gælder sekventering eller afkodning af DNA-materiale. BGI har i foråret 2011 besluttet at placere deres europæiske afdeling i COBIS, København – en satsning på 60 mio. kr. Et storstilet tværfagligt forskningsprojekt herunder, ”The Danish Platform for Large-scale Sequencing” med bl.a. universiteterne i Århus og København, hvor forskere fra Region Hovedstaden deltager, støttes af Højteknologifonden med 90 mio. kr. Forskergrupper fra bl.a. Herlev Hospital arbejder på at udvikle skræddersyet medicin på baggrund af den kinesiske teknologi, mens Danmarks Tekniske Universitet står for behandling af de DNA-sekvens-data, der indgår i projektet.

Indsatsen for at fremme flere og større strategiske satsninger bygger på den indsats, der allerede sker i regionen, og vil fremad primært tage udgangspunkt i allerede etablerede stærke miljøer fx Global Excellence miljøerne, i potentielt stærke miljøer, i områder der er vigtige for regionen og samarbejdet i Københavns Universitetshospital (KUH), hvor der fx i professorplanen afsættes dedikerede professorer til at understøtte strategiske satsninger. For yderligere at understøtte strategiske satsninger i Global Excellence miljøerne tilbyder regionens forskerstøtteenheder³ disse miljøer særbehandling i forhold til hjælp til profilering, fundraising, kommercialisering og samarbejde med industrien.

REGIONALE STYRKER

Hvert år gennemfører regionen en forskningsevaluering, som giver et overblik over forskningsmængde og kvalitet på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder. Evalueringen fra 2010 viste en positiv udvikling i forskningen, hvor Rigshospitalet stadig er regionens flagskib, men hvor der også findes en lang række stærke miljøer på de øvrige hospitaler. Blandt andet findes der særligt stærke miljøer inden for befolkningsbaseret epidemiologi, forebyggelse og sundhedsfremme, neurologi, kræft, diabetes, neuropsykiatri, infektionssygdomme og gastroenterologi.

Det er ligeledes nødvendigt med en indsats for at tiltrække flere EU-midler, hvis der skal etableres flere og større strategiske satsninger. Region Hovedstadens, Køben-

³ I bilag 2 findes en uddybende oversigt over regionens forskerstøtteenheder.

havns Universitets og Danmarks Tekniske Universitets fælles kontor i EU, creoDK⁴ arbejder derfor intensivt på at tiltrække større forsknings- og udviklingsprojekter fra EU's rammeprogrammer blandt andet via interessevaretagelse, deltagelse i netværk og faglige arbejdsgrupper.

Ex på fælles interessevaretagelse

Region Hovedstaden, Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet arbejder sammen om at påvirke indholdet i kommende EU rammeprogrammer blandt andet via regionens EU Advisory Board⁵ og creoDK, og via fælles bidrag til den nationale indsats igennem Videnskabsministeriet. Blandt andet lykkedes det i 2010 at få indflydelse på 6 konkrete projektemner inden for HEALTH-programmet, herunder diabetes, som er et af regionens styrkeområder.

Hospitalsbyggerierne, specialeplanlægning med samling af afdelinger og mere sammenhængende patientforløb, jf. Hospitals og Psykiatriplan 2020 skal også bruges aktivt til etablering af flere og større strategiske satsninger. Udviklingen af sundhedsvæsenet sammenholdt med ønskerne til fremtidens sundhedsvæsen lægger også op til større strategiske satsninger fx inden for velfærdsteknologi i samspil med universiteterne og inden for forløbsprogrammerne – fx i forbindelse med fremtidens kliniske grundstruktur og kronikerindsatsen.

Ex på samarbejde på tværs af regioner

Region Hovedstaden har indgået en samarbejdsaftale med Region Syddanmark om forskning, udvikling og styrkelse af kompetencer på tværs af regioner. Samtidig indeholder aftalen tilbud om avanceret behandling på Rigshospitalet til patienter, der ikke kan behandles på Odense Universitetshospital, fordi behandlingstilbuddet ikke findes der. I forlængelse heraf arbejder Rigshospitalet og Odense Universitetshospital også sammen om at styrke kræftbehandlingen blandt andet via partikelterapi.

I forbindelse med at sikre et sammenhængende patientforløb er det vigtigt at indtænke kommunerne og praksisområdet, som også har en central rolle på sundhedsområdet.

Det er ligeledes nødvendigt at øge profilering og kendskab til de stærke og spirende miljøer. I dag gøres en stor indsats for at profilere de enkelte forskningsmiljøer på de enkelte hospitaler, men indsatsen udnyttes ikke tilstrækkeligt til et stærkt samlet regionalt brand, og inspirerer ikke direkte til et let og enkelt samspil på tværs af afdelinger og sektorer. Når forskningsregistreringssystemet PURE er fuldt udbygget og imple-

⁴ I 2009 etablerede Region Hovedstaden creoDK i samarbejde med DTU og KU med henblik på at varetage hovedstadsregionens forskningsinteresser over for EU og øge regionens indflydelse på EU's nuværende og kommende arbejdsprogrammer inden for forskning

⁵ EU Advisory Board blev nedsat i 2009 med henblik på at yde strategisk sundhedsfaglig rådgivning til creoDK og regionens Forsknings- og Innovationsstøtteenhed, FIE i forhold til indsatsen overfor EU samt at fungere som bindeled mellem de to enheder og det nationale forskningsfaglige system.

menteret, kan det ikke alene bruges mere aktivt til profilering af miljøerne, men også i forhold til at identificere områder af strategisk karakter og proaktivt fremme, at der etableres samarbejder mellem forskningsmiljøer internt og eksternt, som kan berige hinanden og sammen søge større forskningsbevillinger.

En kvantitativ undersøgelse⁶ viser, at 94 % af borgerne i regionen mener, at sundhedsvæsenet skal bruge ressourcer på forskningen. Derudover viser undersøgelsen, at kendskabet til forskningen kan være med til at højne hospitalernes troværdighed samtidig med, at interessen fra borgerne i forhold til at læse om forskning er stor. Set i det lys samt at pressen i Danmark er meget villige til at bringe forskningsnyheder, vil regionen indsamle og løfte de gode forskningshistorier op på et nationalt og globalt niveau.

Mål i 2020

Region Hovedstaden har en stærk og sammenhængende organisering af forskning og forskningsmiljøer på tværs af sektorer (kommuner, praksissektoren og region), som danner grundlag for forskningssamarbejder til gavn for borgere og patienter.

Der er årligt igangsat flere og større strategiske forskningssatsninger med såvel regionens egne og internationale universiteter, hospitaler og virksomheder, som gennem udvikling af nye behandlinger, teknologier og metoder bidrager til patientbehandling i verdensklasse.

Region Hovedstaden er kendt og anerkendt for en række stærke forskningsmiljøer, som tiltrækker et stigende antal udenlandske forskere og samarbejdspartner. Synliggørelse og profilering er udviklet i et tæt samspil med de øvrige parter i Københavns Universitetshospital og universiteterne i hovedstadsområdet.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstaden har i samarbejde med Københavns Universitet (KU) og Region Sjælland implementeret en ny samlende strategi, som danner grundlag for et visionært forsknings- og uddannelsessamarbejde i Københavns Universitet Hospital (KUH) - og samarbejdet med de øvrige universiteter i hovedstadsregionen er udbygget. I den forbindelse er samspillet mellem grundforskning og den kliniske forskning styrket.
2. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har blandt andet på baggrund af samling af specialer etableret fem nye forskningscentre i samarbejde med eksterne parter inden for fx kræft, fedme og sundhedstjeneste.

⁶ Undersøgelse er udarbejdet af OMD Denmark for Region Hovedstaden i 2009.

3. Region Hovedstaden har sammen med regionens hospitaler og tværgående virksomheder øget indsatsen for flere forskningssamarbejder i samspil med universiteter og erhvervsliv, så der årligt igangsættes minimum fem nye, større strategiske forskningssatsninger med nationale og internationale forskningsmiljøer - hver med et samlet budget på over 20 mio. kr.
4. Antallet af udenlandske forskere som arbejder i regionen er fordoblet i 2020.
5. Region Hovedstaden har etableret et fælles sekretariat mellem regionens hospitaler, tværgående virksomheder, praksissektoren og kommunerne, der årligt igangsætter tre fælles satsninger med særlig fokus på sundhedstjenesteforskning inden for kroniker-, genoptrænings-, psykiatri og implementerings/forandringsområdet samt den ældre medicinske patient i tæt samspil med Praksissektorens Forskningsråd⁷.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil med input fra regionens hospitaler og tværgående virksomheder og industrien identificere områder, hvor der er et særligt potentiale eller behov for strategiske samarbejder, fx med udgangspunkt i særligt stærke forskningsmiljøer. Med støtte fra regionens forskerstøttefunktioner udvikles samarbejder med relevante universiteter, fx Københavns Universitet, Danmarks Tekniske Universitet og Copenhagen Business School og internationale forskningsmiljøer om fælles satsninger, fx etablering af ”forskningscentre”, hvor samspillet mellem grundforskning og den kliniske forskning også styrkes. Region Hovedstaden skal sikre, at mindre forskningsmiljøer (spirende miljøer) samles i netværk for at opnå kritisk masse og styrke miljøerne.
- Region Hovedstaden vil tage initiativ til at etablere strategiske samarbejder/alliancer med førende internationale life science regioner for at styrke forskning og udvikling til gavn for patienterne.
- Region Hovedstaden vil opbygge en fælles organisatorisk platform for forskningssamarbejdet mellem Region Hovedstaden (hospitaler, de tværgående virksomheder og praksis) og kommunerne, og igangsætte flere større tværsektorielle forskningsprojekter med særlig fokus på sundhedstjenesteforskning i relation til genoptræningsområdet, indsatser for kronisk syge, mennesker med sindslidelser og den ældre medicinske patient. Indsatsen skal også ses i sammenhæng med at Praksissektorens Forskningsråd, hvor samarbejdet breddes ud fra kun at omhandle almen praksis til hele praksissektoren⁸.

⁷ Endelig formulering afventer beslutning på Den Administrative Styregruppe for sundhedsaftalerne (DAS) den 16. september 2011

⁸ Jf. Praksissektorens Forskningsråds årsberetning 2010.

- Region Hovedstaden vil i sammenhæng med regionens overordnede kommunikationsstrategi satse på en styrket national og international profilering af regionens forskningsindsats i samarbejde med hospitalerne, de tværgående virksomheder og universiteterne. Indsatsen rettes mod forskere og mulige samarbejdsparter. Det skal ske via igangværende og nye initiativer som forskningsregistreringssystemet PURE, www.regionh.dk/forskning, Global Excellence, ”forskningsdage”, matchmaking-møder, konferencer, informationspjecer m.m.
- Region Hovedstaden vil i sammenhæng med regionens overordnede kommunikationsstrategi og sammen med de førende uddannelsesinstitutioner arbejde for en styrket branding af sundhedsforskningen overfor regionens borgere og beslutningstagere.
- Region Hovedstaden etablerer en HR-funktion i forbindelse med den nye tværgående uddannelsesenhed, der blandt andet skal lette rekruttering af højt kvalificerede udenlandske forskere. Initiativet skal ses i sammenhæng med det strategiske samarbejde mellem regionen, Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet omkring tiltrækning, rekruttering, integration og fastholdelse af udenlandske forskere.
- Regionens forskningsfond vil understøtte de strategiske indsatser, og vil i årene frem til 2020 årligt uddele 20-25 mio. kr. årligt til medfinansiering af forskningsprojekter på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder.

Tema 2: Samspil med erhvervslivet

Forskning i sundhedsvæsenet og erhvervslivet kan ved samspil gensidigt højne kvalitet og niveau i begge sektors produkter og ydelser, og kan dermed også medvirke til at understøtte bedre behandling og højere patienttilfredshed. Som følge af blandt andet krav om effektivisering i sundhedsvæsenet og høj kvalitet i behandlingerne, er samspil og samarbejde med erhvervslivet afgørende i forbindelse med udvikling og indførsel af nye teknologier og arbejdsgange samt udviklingen af nye lægemidler og medicoteknisk udstyr. Samtidig vil et styrket samarbejde mellem sundhedsvæsenet og erhvervslivet om udvikling af nye teknologier, lægemidler og medicotekniske udstyr danne grobund for vækst i erhvervslivet og styrket international konkurrenceevne.

Tectras årsopgørelse for kommerialisering for 2010 viser for Region Hovedstaden, at antallet af anmeldte opfindelser er steget fra 25 i 2009 til 35 i 2010, hvilket svarer til ca. tre anmeldelser pr. måned. Overtagelsesprocenten er 44 %. Derudover har Tectra behandlet knap 550 forskningskontrakter i 2010 mod 415 i 2009. Finanskrisen og derfor følgende mangel på kapital hos de aftagende private virksomheder har medført, at antallet af spinouts og licensaftaler i 2010 er på niveau med 2009.

Coloplast – etablering af Coloplast er et godt eksempel på, at en god ide udsprunget fra sundhedsvæsenet i samspil med erhvervslivet kan skabe en eksportsucces samtidig med, at et stort antal patienter har fået øget deres livskvalitet markant.

Selvom der i Danmark er tradition for et godt samarbejde mellem forskning og industri, så er samspillet kommet under pres, da industrien placerer deres forskning der, hvor den bedst og billigt kan foregå. Især er konkurrencen hård fra lande som Indien, Kina, Rusland og Brasilien. Det ses blandt af antallet af kliniske forsøg, der siden 2001 har ligget nogenlunde stabilt på omkring 300 årlig ansøgninger⁹, dog med en faldende tendens i Danmark, mens den har været stigende i de lande, vi konkurrerer med. Der er derfor blandt andet behov for at smidiggøre og effektivisere procedurer og processer for igangsættelse af kliniske forsøg.

I Vækstforum Hovedstadens erhvervsudviklingsstrategi 2011-2013 fremgår det, at en central forudsætning for industriens evne til at klare sig i en global videnøkonomi, er at forskningens resultater kan omsættes til produktive og kommercielle succes'er. Attraktive forskningsmiljøer, ny viden og nye teknologier udgør et nødvendigt grundlag for at skabe flere vækstiværksættere og stærke, højt specialiserede små såvel som store virksomheder i erhvervsklyngerne.

OECD har i 2009 i sin analyse af hovedstadsregionen konkluderet, at biotekkllyngen er den eneste reelle sektor, der kan konkurrere på højt internationalt niveau. Men i forhold til andre internationale biotekregioner, som fx i Stockholm og Boston, er der i hovedstadsregionen i de senere år startet relativt få nye biotekselskaber. Projektet "Copenhagen spin-off" vil derfor øge kommercialiseringen af flere forskningsresultater fra henholdsvis Region Hovedstaden, Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet med fokus på etablering af nye biotekvirksomheder. Projektet sætter særlig fokus på at styrke samspillet mellem teknologioverførselsenhederne, forskerparker og kapitaludbydere.

I erhvervsudviklingsstrategien indgår en række initiativforslag, som kan fremme erhvervsudviklingen i regionen. Af særlig relevans for sundhedsforskningspolitikken er, at Vækstforum Hovedstaden ønsker at støtte initiativer, der kan fremme avanceret lægemiddeludvikling i hovedstadsregionen. Dette skal ske via et styrket samspil mellem universiteter, hospitaler, GTS-institutter¹⁰ og biomedicinske virksomheder om hurtig udvikling af nye lægemidler til behandling af sygdomme, hvor regionen allerede står stærkt forskningsmæssigt, fx inden for diabetes 2, kræft, alzheimers og depression.

FAKTA: Vækstforum Hovedstaden er et partnerskab bestående af 20 medlemmer fra henholdsvis erhvervslivet, viden- og uddannelsesinstitutioner, arbejdsgiver- og lønmodtagerorganisationer, kommuner og regionsrådet. Alle er udpeget af regionsrådet. Dertil kommer seks ob-

⁹ Forsknings- og Innovationsstyrelsens kortlægning af dansk lægemiddelforskning, oktober 2010.

¹⁰ Godkendt Teknologiske Service

servatører fra markante brancher. Vækstforum står for at udvikle erhvervsudviklingsstrategier for regionen samt at overvåge og analysere vækstvilkår i området.

Region Hovedstadens indsatser for samspillet om forskning mellem sundhedsvæsenet og det private erhvervsliv skal ligeledes ses i sammenhæng med de overordnede nationale initiativer, som er iværksat under Sund Vækst Strategien¹¹ og arbejdet i Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS)¹².

Mål i 2020

Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder er internationalt anerkendte som attraktive og effektive samarbejdspartnere for erhvervslivet i forhold til forskning og udvikling.

Region Hovedstaden har et stærkt samarbejde med erhvervslivet og forsknings- og uddannelsesinstitutioner om forskning, kliniske forsøg, lægemiddelfrøvnninger og implementering af nyudviklet innovativt it og medico-teknisk udstyr, hvor konkrete forsknings- og udviklingssamarbejder med industrien har ført til udvikling og implementering af nye konkurrencedygtige biotekvirksomheder og lægemidler.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har i samarbejde med industrien fordoblet antallet af kliniske forsøg i 2020.
2. Antallet af delestillinger (fx eksterne professorater, erhvervsph.d.'er, erhvervs post. doc.'er) hvor private fonde eller industrien medfinansierer, er fordoblet i 2020.
3. Region Hovedstaden tiltrækker årligt sammen med regionens hospitaler og tværgående virksomheder minimum to nye internationale medico/sundhedsvirksomheder til regionen via større strategiske forskningssatser.
4. Region Hovedstaden har via biotekprojektet "Copenhagen Spinouts"¹³ bidraget til, at der ud fra forskningen årligt etableres 10 levedygtige biotekvirksomheder til regionen startende fra 2013.
5. Antallet af samarbejdsaftaler med internationale virksomheder er fordoblet i 2020.
6. Indtægter fra licensaftaler er øget fra ca. 2 mio. kr. i 2010 til 15 mio. kr. i 2020.
7. Antal af anmeldte patenter er øget fra ca. 30 i 2010 til ca. 50 i 2020.

¹¹ www.sum.dk/sundhed

¹² www.sum.dk/sundhed

¹³ Jf. Vækststrategi for biotekklyngen i Hovedstadsregionen 2010-2015

Initiativer

- Region Hovedstaden vil udarbejde mål for regionens hospitaler og de tværgående virksomheders samarbejde med industrien omkring kliniske forsøg og etablering af større strategiske samarbejder.
- Region Hovedstaden vil udarbejde et samlet koncept for tiltrækning af flere erhvervssamarbejder. Konceptet omfatter bl.a. procedure vedrørende indgåelse af strategiske samarbejdsaftaler med virksomheder inden for regionale styrkeområder samt plan for struktureret og proaktiv synliggørelse af miljøerne målrettet industrien og internationale samarbejdsparter, jf. også tema om synliggørelse.
- Region Hovedstaden vil videreudvikle "Clinical Trial Alliance"¹⁴ med henblik på at tiltrække flere lægemiddelfrøvnninger fra industrien og sikre en mere effektiv og hurtigere proces omkring indgåelse af aftaler og gennemførelse af kliniske forsøg. Initiativet skal ses i tæt sammenhæng med Sund Vækst initiativerne og anbefalingerne fra Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS), herunder bl.a. etableringen af one-stop-shops for forskerstøtte, fast-track for godkendelse af kliniske fase 1 forsøg og indførelse af it-systemer som letter ansøgningsprocedurer.
- Region Hovedstaden vil iværksætte tiltag med bistand fra relevante parter med henblik på at etablere flere erhvervsforskere, erhvervs post. doc.'er og offentlig/privat delestillinger.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med erhvervslivet etablere en procedure for screening og vurdering af implementeringsbehov, videreudviklingsbehov og igangsættelse vedrørende innovativt it og medicoteknisk udstyr. Derudover vil Region Hovedstaden udvikle en implementeringspakke/organisation til at lette denne type af forandringsarbejdet.

Tema 3: Systematisk implementering af forskningsresultater

For at sikre den højst mulige kvalitet og effektivitet i behandlingen er det afgørende, at relevant ny forskningsviden omsættes til praksis. Udfordringen er ikke altid mangel på viden, men også manglende ibrugtagning af viden. Internationale studier af implementering af forskning i klinisk praksis viser, at implementering tager lang tid, fx viser en engelsk analyse¹⁵, at der går 17 år fra udvikling af et forskningsprojekt til en eventuel

¹⁴ Initiativet "En indgang", der er etableret for at lette samarbejdet mellem forskerne og industrien i forbindelse med gennemførelse af kliniske forsøg, hedder nu Clinical Trial Alliance (CTA).

¹⁵ Medical Research: What's it worth? www.wellcome.ac.uk/economicbenefits

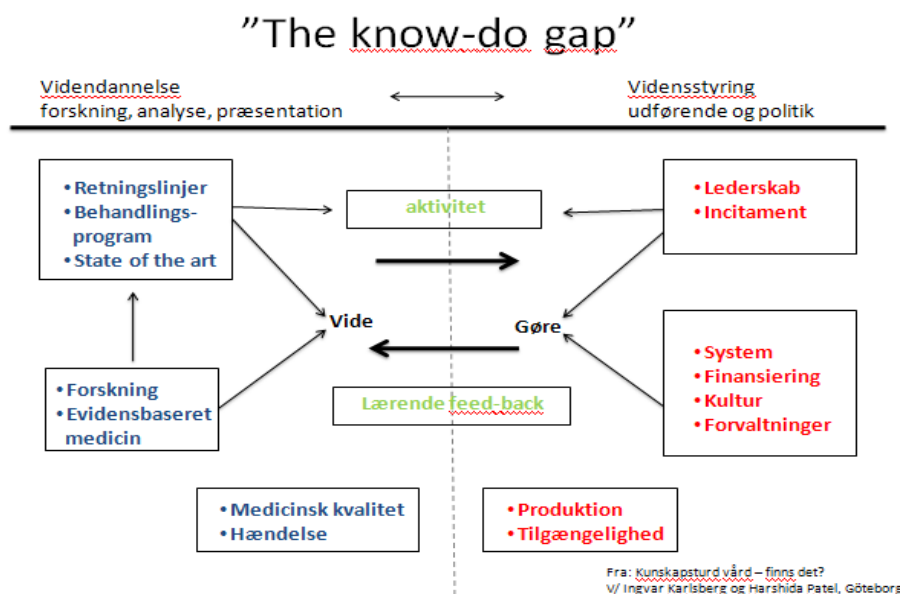
forbedring er implementeret, mens analyser fra Lægemiddelindustriforeningen¹⁶ viser, at udviklingen af et nyt lægemiddel tager 10-12 år. I andre tilfælde implementeres relevante forskningsresultater slet ikke eller alene i en stærkt begrænset del af sundhedsvæsenet.

IMPLEMENTERING TIL GAVN FOR PATIENTER

Projekt Krop og Kræft er i dag et integreret tilbud om fysisk træningsforløb, som alle sjællandske kræftpatienter i kemoterapi kan søge som et supplement til den almindelige kræftbehandling.

Projektet begyndte som et tværvidenskabeligt forskningsprojekt i samarbejde mellem Onkologisk Klinik, Hæmatologisk Klinik, Center for Muskelforskning og Universitetshospitalernes Center for Omsorg- og Sygeplejeforskning (UCSF) – alle beliggende på Rigshospitalet. Patienternes store velvilje og energi har bidraget til en forskning, som blandt andet dokumenterer, at patienternes livskvalitet øges betragteligt ved fysisk træning.

I det Nationale Indikator Projekt (NIP)¹⁷ udarbejdes evalueringer af, om det samlede danske sundhedsvæsen opfylder en række standarder på udvalgte sygdomsområder. Evalueringerne kunne i visse tilfælde tyde på uoverensstemmelser mellem den forskningsbaserede viden og den reelle kliniske praksis. Undersøgelser¹⁸ har vist, at brugen af forskningsresultatet i kliniske retningslinjer kan medvirke til implementering, men at der skal følges op på brugen af retningslinjerne, når ensartet patientbehandling skal sikres. Samtidig som det fremgår af figuren nedenfor spiller mange faktorer ind på, hvordan man kommer fra ”det at vide” til ”det at gøre”.

¹⁶ www.lif.dk

¹⁷ Fra januar 2012 indgår de kliniske databaser i NIP i en fælles infrastruktur ”Regionernes Kliniske Kvalitetsudviklingsprogram” sammen med de øvrige nationale kliniske databaser.

¹⁸ Jævnfør ”Implementering af forskning – et selektivt litteraturstudie”, Sundhedsstyrelsen, juni 2010.

Implementering af forskningsresultater i patientbehandlingen og udvikling af sundhedsvæsenet er således et område, der vedrører mange aktører i sundhedsvæsenet, og som omhandler mange forskelligartede udfordringer og barrierer.

Som det fremgår af regionens sundhedsaftaler med kommunerne, har kommunerne også en central rolle i forbindelse med implementering af forskning. Det skyldes i særlig grad deres opgaver vedrørende genoptræning, borgerrettet forebyggelse og kronikerindsatsen, men også kommunernes generelt stigende deltagelse i patientforløb på tværs af sektorer: den kommunale sektor, praksissektoren og hospitalerne. For at forbedre folkesundheden og sikre borgernes oplevelse af sammenhæng og kvalitet i hele sundhedsvæsenet er der behov for at understøtte implementeringen af forskningsresultater på ikke blot hospitaler, men også i kommuner og særligt i almen praksis, hvor det er relevant.

Der er i de senere år gjort en stor indsats i regionen vedrørende implementering via kommercialisering af forskningsresultater, fx via regionens teknologioverførselsenhed, Tectra. Men som tidligere nævnt skal implementering af forskningsresultater foregå på mange niveauer og i samspil mellem mange aktører – behandling på hospitaler skal være evidensbaseret – men implementering af forskningsresultater skal også ses i et bredere perspektiv indeholdende økonomi og optimal brug af sundhedsvæsenets ressourcer – fx via Medicinsk Teknologi Vurdering (MTV) og særlige regionale eller nationale prioriteringsprocedurer.

De senere års rapporter og evalueringer fra blandt andet Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) har påvist et behov for en samlet organisering af implementeringsprocesserne – idet implementeringsprocesserne afhænger af typen af forskningsresultat: forskningsresultater kan/skal i visse tilfælde implementeres lokalt på afdelingen og i andre tilfælde bredt regionalt eller nationalt. I visse tilfælde kræves der ændringer i kliniske retningslinjer og/eller retningslinjer fra Sundhedsstyrelsen. I andre tilfælde skal der ske ændringer i organiseringen af sundhedsvæsenet.

Det er således nødvendigt at sikre en organisering af implementeringsprocesserne, der tager hensyn til disse forskellige veje til implementering og som samtidigt sikrer, at alle forskningsresultater vurderes af relevante parter vedrørende den videre proces.

Mål i 2020

Region Hovedstaden anvender som standard en systematisk tilgang til anvendelse af forskningsresultater og styrket implementering af forskningsbaseret viden i klinisk praksis på Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder og på tværs af sundhedsvæsenets sektorer – for at sikre en hurtig og effektiv implementering af relevante forskningsresultater på tværs af det samlede sundhedsvæsen i regionen. Den tværfaglige og tværsektorielle systematiske tilgang understøtter det sammenhængende patientforløb.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstadens samlede fælles procedure for vurdering af forskningsresultater til fremme af implementering er udviklet og implementeret på regionens hospitaler og tværgående virksomheder.
2. Alle afsluttede forskningsprojekter vurderes som standard af de forskningsansvarlige på afdelingerne vedrørende det videre forløb (kommercialisering, implementering, videreudvikling), og i alle nye projekter udvikles mål for dette, som skal fremgå af projektbeskrivelsen i forskningsregistreringssystemet PURES.
3. Region Hovedstaden har sikret, at der er tilgængelig rådgivning i systemet med relevante kompetencer til at vurdere forslag til ændrede og nye behandlinger, teknologier og arbejdsgange samt rådgive om implementering af disse.
4. Den tid der går fra et forskningsresultat er anerkendt og anbefalet til implementering, til det i realiteten er implementeret, skal halveres fra det nuværende niveau.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil sikre, at forskningsresultaternes vej til implementering afdækkes og benchmarkes – det gælder både i forhold til grundforskning, klinisk forskning og sundhedstjenesteforskning – og at der udvikles metoder og værktøjer, som understøtter styrket implementering.
- Region Hovedstaden vil revidere den regionale forskningsvejledning – så den omfatter ansvaret og processen for vurdering og implementering af forskningsresultater på de forskellige niveauer – herunder at det sikres at overvejelser om implementering gøres i forbindelse med formuleringen af forskningsprojekter.
- Region Hovedstaden vil sikre udvikling og implementering af ramme for organisering af implementeringssamarbejdet mellem hospitaler, forsknings- og videninstitutioner, praksissektoren og kommunerne i regionen, der understøtter det sammenhængende patientforløb.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med eksterne parter på relevante områder udvikle en skabelon for implementeringsprocesser under hensyntagen til de forskellige typer af forskning og forskningsresultater - og også under hensyntagen til de forskellige sektors organisering.
- Region Hovedstaden vil i samspil med det nationale niveau medvirke til udvikling og etablering af en systematisk tværfaglig tilgang til udarbejdelsen af faglige retningslinjer for implementering. Initiativet skal derudover medvirke til at opfylde Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) anbefaling af, at akkrediteringen efter Den Danske Kvalitetsmodel (DDKM)

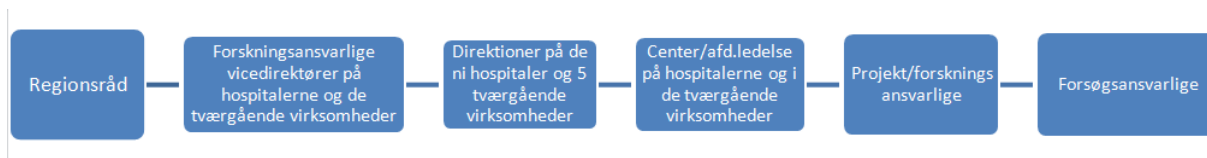
benytter dokumentationen til en gennemgang af, hvordan forskningsresultater inddrages i klinisk praksis.

- Region Hovedstaden vil i samarbejde med relevante universiteter, fonde, erhvervsliv mv. afdække muligheder for at etablere et center for implementeringsforskning med henblik på at udvikle og vurdere de mest effektive implementeringsstrategier.
- Region Hovedstaden vil udvikle en strategi for, hvilke kompetencer og erfaringer, der skal fremmes i regionen for at sikre implementering. Dette skal tænkes sammen med lederudviklingsprogram, jf. tema forskningsledelse og forskningskompetencer.

3b. Udvikling af rammebetingelser

Tema 4: Forskningsledelse og forskningskompetencer

Ledelsesmæssig fokus på forskning er afgørende for, at forskning prioriteres og bruges aktivt i udviklingen af regionens sundhedsvæsen og for, at personalets forskningskompetencer bruges bedst muligt. Samtidig har ledelsens prioritering af forskning betydning for forskningsmiljøet og hermed mulighed for tiltrækning og fastholdelse af såvel eliteforskere som nye yngre forskere.

Forskningsledelse foregår på mange niveauer – fra det overordnede på regionsniveau ned til de enkelte forsøgsansvarlige. Den regionale vejledning *"Forskning – ansvar, opgaver, organisering og forsøgspersoners rettigheder"* udstikker de formelle rammer og ansvarsområder for de involverede parter¹⁹.

På trods af stigningen i antallet af ph.d.'ere, er forskningsproduktionen nogenlunde konstant. Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) peger på den manglende motivation til at prioritere en aktiv forskerkarriere efter endt ph.d., som den afgørende hæmsko for stigende forskningsproduktion – en prioritering der blandt andet kan ændres gennem god forskningsledelse. For at motivere og fastholde talentfulde (unge) forskere er der desuden samtidig behov for at styrke mulighederne for at kombinere forskning og klinik og sikre attraktive karriereveje efter endt ph.d.

Der er behov for at skabe en mere strategisk tilgang til forskning i regionen samtidig med et behov for mere og bedre samarbejde på tværs – både internt på tværs mellem

¹⁹ www.regionh.dk/forskning

forskningsmiljøer og med klinikken, og eksternt i forhold til samarbejde med kommunerne, praksissektoren, erhvervslivet, universiteterne og internationale samarbejdspartner. Det er et særligt aspekt at se på, hvordan forskningsledelse kan bidrage til, at forskningsresultater formidles og implementeres.

I forhold til at styrke forskningskompetencerne kan fokus både rettes mod den enkelte forsker og mod de samlede forskningskompetencer på afdelings-, hospitals- og regionsniveau. Med det stigende antal ph.d.ere blandt både læger og andre akademikergrupper²⁰ er der et særligt behov for at afklare, hvordan de eksisterende forskningskompetencer bedst muligt anvendes og styrkes.

Inden for de enkelte afdelinger og specialer har professorerne og forskningslektorerne et særligt ansvar i forhold til forskning og forskningsledelse, herunder også vejledning af yngre forskere. I regi af Københavns Universitetshospital²¹ er det derfor blandt andet besluttet at udarbejde en professorplan, som beskriver en vision for professorområdet frem til 2020, og som skal skabe den fornødne sammenhæng i forhold til den øvrige udvikling i sundhedsvæsenet i regionen, herunder i samspil med Hospitals- og Psykiatriplan 2020 og Sundhedsstyrelsen specialeplan.

Mål i 2020

Regions-, hospitals- og afdelingsledelserne arbejder strategisk med forskning og forskningsledelse som et væsentligt og integreret værktøj til at understøtte kvalitets- og effektivitetsudvikling af den sammenhængende patientbehandling og den langsigtede udvikling af sundhedsvæsenet.

Succeskriterier for 2020

1. Forskning og forskningsledelse indgår og er en prioriteret del i alle de relevante strategier, der udarbejdes på hospitalerne og i de tværgående virksomheder, herunder er der i strategierne udpeget 1-2 tværgående indsatsområder, fx akutte eller kroniske patienter.
2. Region Hovedstaden har etableret en infrastruktur for forskningsledelse, som både sikre gode rammer og en klar rolle- og opgavefordeling i forhold til prioritering, gennemførsel og implementering af forskning på de enkelte hospitaler og i de tværgående virksomheder samt på tværs af hospitaler, specialer, prioriterede områder og sektorer.
3. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har udpeget forskningsansvarlige på alle afdelinger og i praksissektoren, jf. den regionale funktionsbeskrivelse. Alle forskningsansvarlige har gennemgået en dedikeret forskerlederuddannelse eller kan dokumentere tilsvarende kompetencer.

²⁰ Fx biologer, farmaceuter, Cand. Scient. San.

²¹ Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet, Region Hovedstaden og Region Sjælland

4. Region Hovedstaden har i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder sikret det relevante antal karriereforløb for alle typer af akademikere, som gør det attraktivt at blive og være forsker i regionen.
5. Region Hovedstaden har i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder sikret udbredelse af flere kombinationsuddannelsesstillinger og af delestillinger til andre grupper end professorer og forskningslektorer.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil udarbejde en rammesættende model til inspiration for, hvordan forskningen kan organiseres i regionen, på hospitalerne og de tværgående virksomheder samt på afdelingerne, således at det sammenhængende patientforløb sikres.
- Region Hovedstaden vil udvikle og implementere en ny ledelsesstruktur for forskningen, som blandt andet skal sikre et styrket samspil med den kliniske institutstruktur under Københavns Universitetshospital samt med Københavns Universitet og de øvrige universiteter i regionen. Omdrejningspunktet og bindeleddet mellem den lokale og regionale indsats er de forskningsansvarlige vicedirektør på hospitalerne og de tværgående virksomheder, se bilag 1 om ”Ledelsesstruktur for forskningen”.
- Region Hovedstaden vil etablere et årligt forskerforum/forskningslederkonference, der sammen med www.regionh.dk/forskning og forskningsregistreringssystemet PURE kan bruges til at øge kendskab og samarbejde på tværs.
- Region Hovedstaden vil i regi af Københavns Universitetshospital udvikle og implementere en professorplan, der sikrer en sammenhæng mellem professorplanen, speciale- og hospitalsplaner og sundhedsvæsenets øvrige behov.
- Region Hovedstaden vil sikre en tydeliggørelse af de forskningsansvarliges rolle via en regional funktionsbeskrivelse, hvor ikke alene selve forskningen men også implementeringen af forskning bliver central. Herudover vil Region Hovedstaden medvirke til udpegning af forskningsansvarlige for praksissektoren.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder udarbejde en ledelsesstrategi for forskning, som følges op af dialogaftaler/kontrakter på alle niveauer.

- Region Hovedstaden vil i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder etablere flere forskerkarriereforsløb for alle typer af akademikere i sundhedsvæsenet. Initiativet skal ses i sammenhæng med initiativet om forøgelse af de interne midler til forskning.
- Region Hovedstaden vil sikre, at der udvikles og tilbydes et regionalt forskningslederkursus, som giver de forskningsansvarlige kompetencer til at lede og tilrettelægge forskningsaktiviteter på højt niveau, herunder administration, vejledning m.m. Kurset skal tilpasses de forskellige forskningslederes lederniveau.

Tema 5: Samspil med uddannelsesinstitutionerne

Det er afgørende for den videre udvikling af sundhedsvæsenet, at forskning, uddannelse og praksis spiller sammen. I takt med øgede krav om evidensbaseret praksis vil der være et stigende behov for sundhedspersonale med kompetencer til at frembringe, fortolke og implementere forskningsbaseret viden. Der er derfor behov for at styrke samspillet mellem regionens hospitaler og uddannelsesinstitutioner om både uddannelse og efteruddannelse af sundhedspersonale i forskning.

Der er stigende behov for forskning og implementering, som tager udgangspunkt i det sammenhængende patientforløb frem for i specifikke faggrupper, specialer eller sektorer. Der er derfor behov for at styrke mulighederne for forskningssamarbejde mellem faggrupper og udbrede forskningsforståelse blandt alle relevante faggrupper. I forhold til forskning inden for professionsfagene bør der fokuseres på at skabe synergi ved at opbygge forskningsmiljøer i tilknytning til eksisterende forskningsmiljøer.

Ikke alle der er beskæftiget i sundhedsvæsenet skal forske, men en generel øgning af forskningsforståelsen vil skabe en stærkere forskningskultur på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder, hvilket vil fremme implementeringen af ny viden. Selve arbejdet med at fortolke og sikre implementering af nye forskningsresultater om behandling, pleje, omsorg, arbejdsgange og processer kræver en væsentlig forskningsforståelse. Dermed stilles der krav om inddragelse af dette element i samspillet mellem regionens hospitaler, de tværgående virksomheder og uddannelserne for de sundhedsfaglige grupper, der har ansvaret for implementering.

FAKTA Sundhedsstyrelsens vejledning for det obligatoriske forskningstræningsmodul i speciallægeuddannelsen beskriver det overordnede indhold i forskningstræningen inden for den fastlagte ramme, der er til rådighed. I Betænkning fra Speciallægekommissionen, *Fremtidens speciallæge*, Sundhedsministeriet 2000, er det beskrevet, at en speciallæge bør besidde kompetence til at opsoge og kritisk vurdere forskningsresultater inden for eget speciales videns- og færdighedsfelt, specielt med henblik på dokumentation af forskningsresultaternes kliniske anvendelse.

I forlængelse heraf er det nødvendigt at få defineret hvilke af de ansatte i regionens sundhedsvæsen, der skal have henholdsvis forskningstræning og forskningsforståelse. Når behovet for henholdsvis forskningstræning og forskningsforståelse er afdækket, skal udviklingen af de tilhørende uddannelser og efteruddannelser ske i et tæt samspil mellem region og relevante uddannelsesinstitutioner i overensstemmelse med gældende lovgivning, bekendtgørelser og andre sundheds- og uddannelsespolitiske strategier. Denne indsats skal koordineres tæt med arbejdet med at implementere Region Hovedstadens interne uddannelsespolitik og uddannelsesstrategien i den Regionale Udviklingsplan. Herudover skal indsatsen ses i samspil med udviklingen af sundhedsvæsenets nye arbejdsformer, behandlinger mv.

Mål for 2020

Forskningsforståelse og forskertræning er en integreret del af relevante sundhedsuddannelser. Uddannelserne er udviklet i tæt samspil mellem regionens hospitaler, de tværgående virksomheder og uddannelsesinstitutionerne på baggrund af hospitalers og de tværgående virksomheders behov for forskningskompetencer.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstaden har sikret, at der tilbydes undervisningstilbud om forskningsforståelse og forskertræning²² i regi af Københavns Universitets Hospital og/eller i samarbejde med de relevante uddannelsesinstitutioner.
2. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har samlet årligt minimum 100 scholarstipendiater (prægraduate forskerår) i gang.
3. Region Hovedstaden har fastlagt krav i dialogaftalerne/afdelingernes resultatkontrakter om forskningstræning og forskningsforståelse for forskningsdeltagende personale.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil i samspil med de relevante parter iværksætte en analyse af det nuværende niveau og behov for henholdsvis forskningsforståelse og forskningstræning – for relevante faggrupper.
- I regi af Københavns Universitets Hospital (KUH) vil Region Hovedstaden iværksætte en proces vedrørende udvikling af både den præ- og postgraduate lægeuddannelse til at indeholde mere forskningstræning, fx i form af større økonomisk mulighed for prægraduate forskerår og længere tid til forsknings-træning i den postgraduate uddannelse inden for rammerne af det nuværende uddannelsesforløb.

²² Forskningsforståelse: Sikrer viden til at omsætte forskningsresultater til klinisk praksis. Forskertræning: Sikrer kompetencer til aktivt at udføre forskning.

- Region Hovedstaden vil udvikle kurser i forskningsforståelse i samspil med relevante uddannelsesinstitutioner målrettet faggrupperne, fx i samarbejde med Universitetshospitalernes Center for Sygepleje- og omsorgsforskning, Københavns Universitet, Copenhagen Business School.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder og relevante uddannelsesinstitutioner etablere mulighed for deltagelse i forskningsprojekter for studerende i forbindelse med bachelorprojekt og kandidatspeciale.

Tema 6: Forskningsmiljøernes rammer

Forudsætningen for et moderne sundhedsvæsen, der kan levere service og behandling på højt niveau er, at hospitalerne (både de somatiske og de psykiatriske) har stærke faglige miljøer omkring forskning, udvikling, innovation og uddannelse, som er tæt koblet til og understøtter udvikling af effektive primære funktioner af høj kvalitet. Stærke forskningsfaglige miljøer kræver dygtig ledelse, nationale som internationale topforskere. Hertil kommer, at stærke forskningsfaglige miljøer kræver, at forskningen har gode fysiske rammer, og at forskerne i videst mulige omfang understøttes af relevante støttefunktioner.

For at sikre de fysiske rammer, er det væsentligt, at uddannelses- og forskningsfaciliteter i de nye kvalitetsfundsbyggerier indtænkes på en sådan måde, at de understøtter styrkelse og udvikling af fagligt stærke miljøer med forskning, udvikling og uddannelse i tæt tilknytning til de funktioner, som leverer diagnostik, behandling og pleje til patienterne i Region Hovedstaden. Samtidig er moderne og attraktive rammer ikke alene nødvendige for at understøtte høj kvalitet i forskning og uddannelse, men også for at gøre regionens hospitaler attraktive overfor såvel eksterne samarbejdspartner, som for kommende medarbejdere og studerende.

Region Hovedstaden har fastlagt en række retningslinjer for kvalitetsfundsbyggerierne i forhold til forsknings- og uddannelsesfaciliteter, hvor nøgleordene, der skal karakterisere forsknings- og uddannelsesfaciliteter er **synlige, integrerede, attraktive og katalysatorer**²³.

De ansvarlige for de enkelte hospitalsbyggerier skal drive og implementere de politiske retningslinjer for de nye kvalitetsfundsbyggerier i forhold til forsknings- og uddannelsesfaciliteter, mens de politiske følgegrupper i byggestyreorganisationen og projektbyggestaben skal tilse, at de overholdes.

²³ Retningslinjerne kan rekvireres ved henvendelse til Koncern Regional Udvikling, jf. www.regionh.dk/forskning

Tid til forskning er i dag presset af det daglige arbejde, og det alene fx at skulle søge midler til forskningsprojekter eller administrere dem, koster megen tid og ressourcer. Det er derfor nødvendigt, at regionen har de relevante støttefunktioner, der sikrer, at forskerne kan fokusere deres tid på selve forskningen.

Region Hovedstaden driver, enten alene eller sammen med andre, en række enheder med støttefunktioner, som hver især yder bistand til centrale elementer i forbindelse med gennemførelse af forskning og kliniske forsøg. Oversigt over samtlige relevante støttefunktioner fremgår af bilag 2, mens eksempler på resultater fremgår af den efterfølgende boks.

Tectra – teknologioverførselsenhed, der i 2010 har behandlet 547 juridiske aftaler, evalueret 34 anmeldte opfindelse, heraf er 15 overtaget og der er indgået 2 licensaftaler.

FIE – forsknings- og innovationsstøtteenhed, der i 2010 har fået 250 henvendelser fra regionens forskere vedrørende ekstern finansiering. FIE har i 2010 behandlet ansøgninger til en værdi af 1,16 mia. kr., hvoraf der blev bevilget ansøgninger for ca. 163 mio. kr.

creoDK – fælles EU kontor for Region Hovedstaden, Danmarks Tekniske Universitet og Københavns Universitet. creoDK har i 2010 assisteret med interessevaretagelse på 12 forskningsprojekter til EU's working plan 2011, hvoraf 6 har aftryk i arbejdsprogrammerne.

GCP-enheden – har ved udgangen af 2010 monitoreret 179 forsøg mod 163 forsøg i 2009.

Region Hovedstadens Videnskabsetiske Komite – behandlede i 2009 574 anmeldte forsøg, hvoraf 125 af forsøgene var lægemiddelforsøg, hvilket var lidt færre end i 2009²⁴.

Regionens støttefunktioner leverer alle kompetent og specialiseret bistand inden for deres speciale, men behovet for støtte til forskningen er under stadig forandring og udvikling. Det betyder, at der fremadrettet vil være et større behov for en mere sammenhængende forskerstøtte. Derudover er der fortsat en række områder, hvor ikke alle forskere har mulighed for at få bistand i fornødent omfang.

Regionens forskerstøtte skal ses i sammenhæng med den lokale forskerstøtte, der tilbydes på de enkelte hospitaler og tværgående virksomheder. I forhold til rollefordelingen internt gælder som et overordnet princip, at hovedansvaret for støtte til de administrative funktioner fx regnskab i forbindelse med forskning ligger lokalt på de enkelte hospitaler, hvorimod den mere specialiserede støtte varetages af regionens fælles funktioner.

Det fremadrettede arbejde med at optimere ydelserne fra regionens forskerstøttefunktioner skal ses i tæt sammenhæng med de nationale initiativer, der i forbindelse med Sund Vækst er søsat for at styrke rammerne for den kliniske forskning, herunder initiativerne: Revideret lov om de videnskabsetiske komiteer; En elektronisk indberet-

²⁴ Det er ikke alle forsøg, der anmeldes hos regionens videnskabsetiske komitee, der foregår på regionens hospitaler, Der modtages også anmeldelser fra universiteter, seruminstituttet, privatpraktiserende læger m.m.

ning af lægemiddelforsøg; One Stop Shop for forskerstøtte; Fast-track for godkendelse af kliniske fase 1 forsøg, Fokus på Sund Vækst i EU-formandskabet; Bedre anvendelse af offentlige sundhedsdata til forskning.

Mål i 2020

Forskningen har de rette fysiske rammer og betingelser på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder og særligt i de nye hospitalsbyggerier. De fysiske rammer for forskningen er tilpasset lokale behov, men fremstår som integrerede og attraktive dele af hospitalernes/ psykiatriens hverdag. Faciliteterne er så vidt muligt placeret i synlige og åbne rum.

Region Hovedstaden har sammenhængende og synlige forskerstøttefunktioner, som effektivt og i en klar rollefordeling med den lokale administration kan understøtte og fremme sundhedsforskningen og implementeringen af samme, så forskerne kan fokusere på selve forskningen.

Succeskriterier for 2020:

1. De forskningsaktive hospitaler har udarbejdet og implementeret en plan for de fysiske rammer for forskningen, der overholder de politiske retningslinjer. Det samme gælder ved organisationsændringer, hvor der altid foreligger en plan for de fysiske rammer, der ligeledes overholder de politiske retningslinjer.
2. Alle Region Hovedstadens forskere kender til regionens forskerstøttefunktioner og brugertilfredsheden er over 90 %.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil sikre udvikling af et offentlig/privat samarbejde om, hvordan de fysiske rammer for forskning og uddannelse på hospitaler og i de tværgående virksomheder indrettes, så de også er integrerede, naturlige og synlige dele af hospitalernes/psykiatriens hverdag. Dette gælder både i forhold til nybyggerierne som iværksættes under Kvalitetsfonden og ombygninger af eksisterende byggeri.
- Region Hovedstaden vil løbende videreudvikle og implementere en sammenhængende og synlig forskerstøttefunktion, hvor der er god sammenhæng med de fælles støttefunktioner i regi af Københavns Universitetshospital (KUH) og de nationale tiltag i blandt andet Sund Vækst strategien. Der skal blandt etableres et fælles datamanagementsystem, sikres biostatistisk bistand til alle forskere i regionen, sikres medicinsk bistand i forbindelse med kliniske forsøg, og rollefordeling i forhold til støttefunktioner (pre- og post award) skal afklares. Derudover indtænkes beslutningen i Budget 2012 om et videncenter for innovation og udvikling i forbindelse med samarbejde med erhvervslivet.
- Region Hovedstaden vil udvikle fælles retningslinjer for forskningsbudgettering på regions- og institutionsniveau, der kan sikre sammenhæng mellem

forskningsregistreringssystemet PURE og regionens nye økonomisystem REFLEKS. Samtidig skal de fælles retningslinjer omfatte håndteringen af forskningskonti i forhold til eksterne bevillinger herunder særligt med fokus på bevillinger fra EU og National Institute of Health (NIH).

4. Implementering af politikken

Med Politik for Sundhedsforskning 2020 lægger regionen op til en langsigtet strategi, der er tænkt sammen med Hospitals- og Psykiatriplan 2020 og de kommende kvalitetsfundsbyggerier, som også rækker hen mod 2020.

Politik for Sundhedsforskning 2020 vil via 2-årige handlingsplaner blive implementeret løbende frem mod 2020, idet politikken vil indeholde initiativer, der kan implementeres her og nu, mens andre mere rammesættende initiativer eller initiativer der er afhængig af de nye hospitalsplaner først implementeres senere, når forudsætningerne er til stede og/eller når de fysiske rammer er på plads.

Med det høje ambitionsniveau for den nye politik for sundhedsforskning lægges op til en indsats, hvor der fokuseres på implementering i tre niveauer – det politiske, det ledelsesmæssige og det forskningsfaglige.

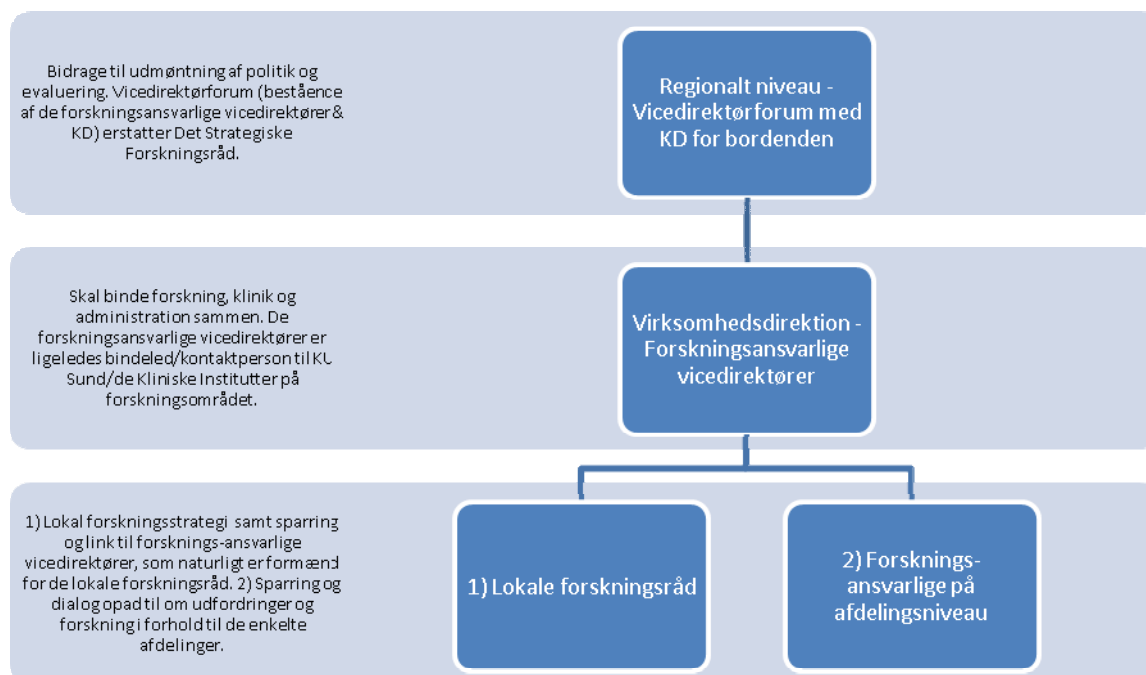
På det politiske niveau vedtager forretningsudvalget og regionsrådet 2-årige handlingsplaner på baggrund af oplæg fra relevante udvalg. De forelægges årligt en status og evaluering af initiativerne i handlingsplanen med mulighed for korrektion af indsats og retning.

På det ledelsesmæssige niveau er som foreslået i politikken etableret et forskningsansvarligt vicedirektørforum med den forskningsansvarlige koncerndirektør for borden. Vicedirektørforummet vil have det administrative ansvar for at følge implementeringen af politikken. Derudover skal de bistå med forberedelse af nye handlingsplaner og eventuelle justeringer af politikken. Endelig skal forummet sikre samspillet og koordinationen mellem det lokale og regionale niveau, i forhold til Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet og til øvrige relevante fora, jf. den nye ledelsesstruktur. Forummet skal endvidere tilse, at indsatsen på forskning koordineres med indsatsen for uddannelse, innovation, kvalitet m.m., hvor det er relevant.

På det forskningsfaglige niveau afholdes halvårslige møder med forskere fra de lokale forskningsråd og med særligt indbudte, hvor der vil være dialog om forskning generelt og implementering af politikken specifikt, og hvor de lokale forskningsråd inddrages til at give input til de 2-årige handlingsplaner. Derudover vil der blive afholdt en årlig

forskningslederkonference, der kan sætte aktuelle emner til debat samt øge kendskabet og samarbejdet på tværs.

Bilag 1: Ledelsesstruktur i forhold til forskning

Den nye ledelsesstruktur bygger i vidt omfang på eksisterende strukturer, dog med et nyt vicedirektørforum med særlig fokus på forskning og med forbindelse til uddannelsesområdet og professorgruppen. Den nye ledelsesstruktur betyder, at der oprettes et vicedirektørforum bestående af forskningsansvarlige vicedirektører på hospitalerne og forskningsansvarlig koncerndirektør suppleret med stabsdirektør fra Koncern Praxis og relevante ledelsesrepræsentanter fra de tværgående virksomheder – Den sociale virksomhed, Den præhospitale virksomhed, It-, medico- og telefonivirksomheden og HR og uddannelsesvirksomheden. De forskningsansvarlige vicedirektører får blandt andet input fra de lokale forskningsråd og herunder også Praksissektorens Forskningsråd.

Den nye ledelsesstruktur skal derudover være med til at understøtte og styrke samspillet med universiteterne. Dette gælder ikke mindst samarbejde i Københavns Universitets Hospital (KUH), hvor den nye ledelsesstruktur skal ses i sammenhæng med den kliniske institutstruktur. Dertil kommer, at Region Hovedstadens koncerndirektion skal sikre, at der udvikles og etableres en styrket dialog med Københavns Universitet centralt og Danmarks Tekniske Universitet om udvikling af det strategiske samarbejde på forskningsområdet.

I forbindelse med etablering af nyt vicedirektørforum nedlægges Det Strategiske Forskningsråd. Som følge heraf skal der yderligere sikres indspil fra de yngre forskere og kommunerne. De yngre forskere vil få en særlig invitation til halvårslige møder,

mens repræsentanter fra den administrative styregruppe for sundhedsaftaler (DAS) vil blive inviteret til den årlige forskerkonference.

Bilag 2: Oversigt over støttefunktioner i Region Hovedstaden

Region Hovedstaden råder alene eller sammen med andre over en række enheder med støttefunktioner, der skal bistå forskere, sundhedspersonale, kvalitetsfundsbyggerierne og andre aktiviteter i regionen i forskellige forhold. Nedenfor fremgår en oversigt over støttefunktionerne inddelt efter det område, de adresserer i deres specialisering. Oversigten indeholder også funktioner, der via deres generelle opgaver mere indirekte støtter forskningen. Andre enheder, som drives lokalt af hospitaler er ikke inkluderet i gennemgangen.

Forskning og kliniske forsøg

Tectra (teknologioverførselsenhed). Tectra yder bistand i forbindelse med patentering, kommercialisering og selskabsetablering, og står for den juridiske rådgivning om indgåelse af forskningskontrakter mellem regionens forskere og private virksomheder. Forankret i Koncern Regional Udvikling.

FIE (Forsknings- og innovationsstøtteenhed). FIE rådgiver og vejleder omkring finansieringsmuligheder, og hjælper med udformning af fondsansøgninger m.m. Forankret i Koncern Regional Udvikling.

Clinical Trial Alliance (CTA) er en koordinerende funktion, der hjælper hospitaler, forskere og virksomheder i forbindelse med gennemførelse af kliniske forsøg. Forankret i Koncern Regional Udvikling.

creoDK er Region Hovedstadens, Danmarks Tekniske Universitet og Københavns Universitet fælles kontor i Bruxelles. Creodk's formål er at tiltrække yderligere finansiering til forsknings- og udviklingsprojekter fra EU's rammeprogrammer. Forankret i Region Hovedstaden, Koncern Regional Udvikling.

GCP-enheden (Good Clinical Practise) rådgiver og monitorere kliniske lægemiddelforsøg på regionens hospitaler og institutter under Københavns Universitetshospital (KUH), så de gennemføres i overensstemmelse med gældende lovgivning.

Region Hovedstadens videnskabsetiske komite (VEK) skal i henhold til loven sikre, at biomedicinske forskningsprojekter, der indebærer forsøg på mennesker eller med menneskeligt biologisk materiale, gennemføres videnskabsetisk forsvarligt. Forankret i Koncern Sekretariat.

Innovation og Byggeri

Center for Sundhedsinnovation (CSI) understøtter brugerdreven innovation på alle regionens hospitaler gennem udvikling og fremme af innovative teknologier, services

og organisationsformer i samarbejde med andre aktører, herunder erhvervslivet. Forankret i en styregruppe bestående af direktionsmedlemmer fra hospitalerne og koncerndirektionen.

Uddannelse

UCSF (Universitetshospitalernes Center for Sygepleje- og omsorgsforskning) har til formål at udvikle sundhedsfremme, omsorg og pleje gennem undervisning, forskningsprojekter og forskningsvejledning.

CEKU (Center for Klinisk Uddannelse) er en forsknings-, udviklings- og serviceenhed for de sundhedsvidenskabelige uddannelser ved Københavns Universitet og den lægelige videre- og efteruddannelse i Region Hovedstaden. Forankret i Koncern Plan og Udvikling i tæt samarbejde med Rigshospitalet.

DIMS (Dansk Institut for Medicinsk Simulation) udbyder simulationsbaserede kurser for sundhedsfagligt personale med det formål at øge kvaliteten og sikkerheden i patientbehandlingen. Forankret på Herlev Hospital.

Implementering

Enhed for Patientsikkerhed indsamler og analyserer de utilsigtede hændelser, som personalet rapporterer, i samarbejde med hospitalernes og psykiatriens ledelser og risikomanagere. Forankret i Koncern Plan og Udvikling.

Enheden for Brugerundersøgelser er et videncenter for patientoplevet kvalitet i Region Hovedstaden, der gennemfører regionale og landsdækkende undersøgelser af patient- og brugeroplevelser i det danske sundhedsvæsen. Forankret i Koncern Plan og Udvikling.

Kort og godt om regionen

- Region Hovedstaden er borgermæssigt den største af Danmarks fem regioner med 1,7 mio. borgere.
- Der er ca. 40.400 ansatte i regionen.
- Hovedstadsregionen har ansat knap 2/3 af landets FoU-årsværk i Danmark inden for natur- og sundhedsvidenskab, og 66 % af de samlede forskningsudgifter på sundhedsområdet i Danmark (både i offentligt og privat regi) afholdes i Hovedstadsregionen.
- Hovedstadsregionen uddanner 38 % af landets sundhedspersonale i de grupper, der primært indgår i forskningen. Fordelt på uddannelseskategorier uddannes inden for sundhedsområdet 36 % af landets mellemlange videregående uddannede, 39 % af landets lange videregående uddannede og 65 % af landets ph.d'ere i regionen.
- Hovedstadsregionen har en række selvstændige universiteter og forskningsenheder på sundhedsområdet som f.eks. Københavns Universitet, Danmarks Tekniske Universitet, IT-Universitetet og Statens Seruminstitut.
- Hovedstadsregionen har en række forskerparker, innovationsmiljøer og teknologi-overførselsenheder som fx Forskerpark Glostrup, Scion-DTU, Symbion Science Park og DTU Innovation.
- Regionen står for over halvdelen af landets indberettede opfindelser og patenter.
- Over 70 % af biotekfirmaerne i Danmark er placeret i hovedstadsregionen.
- Øresundsregionen har 41.000 ansatte inden for life-science, er placeret som den tredje bedste region i Europa inden for biomedicinsk forskning og har 23 hospitaler.

Baggrundsmateriale

Hospitals- og Psykiatriplan 2020, jf.

http://www.regionh.dk/topmenu/Nyt_Presse/Nyheder/Temanyheder/Region+Hovedstaden+hospitals+og+psykiatriplan+2020+vedtaget.htm

Forskning – ansvar, opgaver, organisering og forsøgspersoners rettigheder

(forskningsvejledning for medarbejdere i Region Hovedstaden med forskningsopgaver/ansvar), www.regionh.dk/forskning

Global Excellence katalog 2010 og 2011, se www.regionh.dk/globalexcellence

Professorplanen, jf. www.regionh.dk/forskning

NNS Rapporterne, kan rekvireres ved henvendelse til Sundhedsministeriet

Sund Vækst (2011), jf. www.sum.dk

Aftale om sundhed (2011), jf. www.sum.dk

Regionens erhvervsudviklingsstrategi, www.regionh.dk/vaekstforum

Vækststrategi for bioteknklyngen i Hovedstadsregionen 2010-2015, kan rekvireres ved henvendelse til Koncern Regional Udvikling i Region Hovedstaden.

OECD analysen 2009, jf.

<http://www.regionh.dk/menu/Regional+Udvikling/Regional+udviklingsplan/Analyser/Arkiv+2/OECD+analyse+af+hovedstaden.htm>

Politik for Sundhedsforskning 2007 og afrapportering af Politik for Sundhedsforskning 2007, jf. www.regionh.dk/forskning.

Retningslinjer for kvalitetsbyggerier i forhold til forsknings- og uddannelsesfaciliteter, kan rekvireres ved henvendelse til Koncern Regional Udvikling i Region Hovedstaden.

Kongens Vænge 2
3400 Hillerød**Telefon** +45 48 20 50 00
Direkte 48205506
Fax +45 48 20 56 61
Web www.regionh.dk

CVR/SE-nr: 30 11 36 83

Dato: 19. september 2011

**Bilag 2: Bemærkninger til politikken fra Det Strategiske Forskningsråds møde 16.
september 2011**

BESLUTNINGSREFERAT

Forslaget til politik blev drøftet, og der fremkom følgende kommentarer fra rådet:

Generelle:

- Udtryk som ”forskning i verdensklasse” er brugt for ofte – brug i stedet ”forskning af høj kvalitet”, ”forskning af høj international kvalitet ” eller stærkest ”forskning af højeste internationale kvalitet”.
- Den kliniske forskning er fremhævet flere steder, hvor det skal bemærkes, at sundhedsforskning er langt mere end den rene kliniske forskning, men også epidemiologisk forskning, sundhedstjenesteforskning, forebyggelses- og sundhedsfremmeforskning samt forskning i praksissektoren. Det skal sikres, at dette er afspejlet i teksten.
- Forskning i almen praksis ”pakkes for meget ind” i sundhedstjenesteforskning og er mere end det.
- Husk forskningen udenfor det industriinteressante.
- Husk registerforskning.

Detaljerede til enkelte sider/afsnit:

- Formuleringen s. 5-6 ”Fuldtidsforskere (ph.d.’er)” bør ændres til ”Fuldtidsforskere (postdocs, seniorforskere og ph.d.er)”
- I beskrivelsen af klinisk forskning i boksen s. 8-9 – skal formuleringen ”Klinisk forskning er den praktisk orienterede del af den lægevidenskabelige forskning, som bl.a. omhandler beskrivelse af patienternes sygdomsbilleder og sygdomsforløb, vurdering af diagnostiske metoder og gennemprøvning af forskellige former for behandling.” ændres til ”Klinisk forskning er den praktisk orienterede del af den sundhedsvidenskabelige forskning, som bl.a. omhandler beskrivelse af patienternes sygdomsbilleder og sygdomsforløb, vurdering af diagnostiske metoder og gennemprøvning af forskellige former for behandling, pleje og rehabilitering.”
- Husk begreber vedr. implementeringsforskning og translationel forskning - der er fokus på implementering og derfor nævnes begge her, jf. boks s. 8-9.
- Fx epidemiologisk forskning & forebyggelses- og sundhedsfremmeforskning kan eventuelt nævnes i et eksempel, så klinisk forskning og genforskning ikke står alene. Man skal dog passe på detaljeringsgraden, så ikke et forskningsområde fremhæves

særligt i beskrivelserne. Boksen REGIONALE STYRKER s. 10 er efterfølgende tilføjet, og burde tage højde herfor.

- Husk også at nævne praksissektoren i formuleringen om midler fra regionens forskningsfond s.14
- Der mangler profilering og synliggørelse af den mulige støtte til projekter i samarbejde med erhvervslivet – dette bør fremgå som mål for regionens støttefunktioner.
- FCFS fjernes fra bilag med støttefunktioner s. 33-34 (er efterfølgende fjernet)
- Der mangler forskere i ledelsesstrukturen i det foreslåede vicedirektørforum, jf. bilag 1. s. 31. Begrundelsen er, at forskerne kender til forskning i praksis, de kender konkrete forskningsområder og specielt fx epidemiologien, forebyggelsen, praksissektor, som ikke alle hører under et hospital. Et vicedirektørforum med repræsentation alene for hospitaler, kan betyde et for stærkt fokus på klinisk forskning og manglende fokus på andre relevante områder. Man kunne inddrage regionens repræsentanter i nationale forskningsråd i overvejelserne vedr. ledelsesstrukturen. Der arbejdes videre med at beskrive ledelsesstrukturen, så den tager højde herfor.

Konklusion:

På baggrund af de faldne bemærkninger og tidligere indsendte kommentarer fra rådets deltagere vil udkastet blive gennemgået og tilrettet, hvorpå det sendes i hurtig mailhøring hos rådets medlemmer og følgegruppen inden den tilrettede version sendes i Forretningsudvalget.

Bilagsfortegnelse:

1. Forslag til Politik for Sundhedsforskning 2020

Uddannelses- og forskningsudvalgets møde den 28. september 2011

Sag nr. 1

Emne: Ny sundhedsforskningspolitik – 1. udkast

Bilag 2

**Forslag til:
Politik for Sundhedsforskning 2020**

Forord af Vibeke Storm Rasmussen

Udarbejdes efter at udkastet har været i høring i slutningen af oktober/november.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	side 4
2. Vision	side 6
3. Temaer, mål og initiativer	side 8
3a. Strategiske indsatser	side 10
Strategiske forskningssatsninger og synliggørelse af miljøerne	
Samspil med erhvervslivet	
Systematisk implementering af forskningsresultater	
3b. Udvikling af rammebetingelser	side 21
Forskningsledelse og forskningskompetencer	
Samspil med uddannelsesinstitutionerne	
Forskningsmiljøernes rammer	
4. Implementering af politikken	side 29
5. Bilag 1: Ledelsesstruktur for forskning	side 30
Bilag 2: Oversigt over støttefunktioner	side 32
6. Kort og godt om Region Hovedstaden	side 34
7. Baggrundsmaterialer	side 35

Indledning

Formålet med Region Hovedstadens sundhedsforskning er at bidrage til løbende at sikre, at borgere og patienter tilbydes sundhedsydelser og behandlinger¹ i verdensklasse med udvikling og implementering af nye behandlingsmuligheder og teknologier i klinisk praksis. Sundhedsforskningen er ligeledes afgørende for at kunne skabe vækst i biosundhedserhvervet. Sundhedsforskningen er samtidig grundlaget for uddannelsen af læger og andet sundhedspersonale og helt afgørende for rekruttering og kompetenceudvikling af sundhedspersonale. Sundhedsforskningen er således en afgørende faktor for at sikre, at sundhedsvæsenet som helhed er effektivt og båret af høj kvalitet, og at regionens biosundhedsklynge kan måle sig med de bedste i verden.

Sundhedsforskningen er et område, hvor hovedstads- og Øresundsregionen traditionelt står stærkt. Sundhedsforskning er samtidig Danmarks og regionens største forskningsområde, og der forskes årligt i Region Hovedstaden for omkring 1 mia. kr. Heraf er ca. 1/3 midler interne, mens de øvrige midler er eksterne, offentlige og private som nationale og internationale.

FAKTA OM FORSKNING I REGIONEN

I forhold til forskning er Rigshospitalet spydspids og hospital med højt specialiserede funktioner for både Region Hovedstaden og Danmark. Som følge af at godt halvdelen af professorerne i regionen er ansat på Rigshospitalet, er samspillet med Københavns Universitet særlig tæt på forskningsområdet.

De øvrige hospitaler har forskning på højt niveau inden for en række specialer, og udgøres efter Hospitals- og Psykiatriplan 2020 af de fire store universitetshospitaler (akuthospitaler): Nyt Hospital Nordsjælland, Nyt Hospital og Ny Psykiatri Bispebjerg², Herlev Hospital samt Hvidovre Hospital, der arbejder tæt sammen med Amager Hospital; to specialhospitaler med universitært niveau: Glostrup Hospital og Gentofte Hospital samt Region Hovedstadens Psykiatri.

Hovedtal på forskningen pr. 31. december 2010 [Tal afventer færdiggørelse af forskningsevaluering 2010, som ligger klar ved endelig fremlæggelse af politikken]

Antal professorer:

Antal kliniske forskningslektorer:

Antal post. doc.'er:

Antal ph.d.'er:

Antal forskere i alt:

I alt kr. anvendt på forskning i 2010:

Heraf er x kr. eksterne offentlig som private, og x kr. er henholdsvis nationale og internationale

¹ Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Sundhedsloven. Lov nr. 546 af 24. juni 2005, jf. § 5 er behandling lig med undersøgelse, diagnosticering, sygdomsbehandling, fødselshjælp, genoptræning, sundhedsfaglig pleje og sundhedsfremme og forebyggelse.

² De to navne er midlertidige projektnavne.

Forsknings- og Innovationsstyrelsens forskningsbarometer 2010 viser fx, at Danmark ligger på en tredjeplads blandt OECD-landene, hvad angår videnskabelige publikationer per indbygger og på en tredjeplads, hvad angår antal citationer. Tilsvarende viser Region Hovedstadens egne forskningsevalueringer fra 2009 og 2010, at forskningen på regionens hospitaler udvikler sig positivt.

Men sundhedsvæsenet er under pres i forhold til brug af ressourcer og krav om kvalitet og sammenhæng i behandlinger. Et forhold som også påvirker sundhedsforskningen, hvor sammenhængen med behandlingssystemet i disse år bliver udfordret. Samtidig vil sundhedsvæsenet i de kommende år fortsat blive påvirket af en række tendenser, der vil lægge yderligere pres på ressourcerne, og som vil stille krav om udvikling og nytænkning på alle væsentlige områder. Blandt andet har det frie sygehusvalg og ventelistegaranti ført til en stigende konkurrence mellem hospitaler, med private behandlingstilbud og med tilbud om behandlinger i udlandet samtidig med, at patienterne i stigende grad stiller krav om behandling i topklasse og sammenhængende behandlingsforløb på tværs af afdelinger, hospitaler og sektorer. Det betyder alt andet lige, at patienterne flytter derhen, hvor de kan få den bedste behandling.

Sundhedsforskning er i høj grad forudsætningen for at sikre kvalitet og legitimitet i sundhedsvæsenet og afgørende for patientbehandlingen og udviklingen generelt på lang sigt både i sundhedsvæsenet, biosundhedserhvervet og regionen som helhed. Den hårde internationale konkurrence gør imidlertid, at også erhvervslivet flytter deres forskning derhen, hvor den har de bedste vilkår: Hvor der er stærke offentlige forskningsmiljøer at samarbejde med, og hvor kliniske forsøg enkelt og hurtigt kan gennemføres. En øget offentlig forskningsindsats tæt på daglig praksis og kombineret med en målrettet indsats for at smidiggøre og effektivisere samspillet med erhvervslivet, er derfor en af de afgørende faktorer for, at vi både kan beholde vores internationale styrkeposition inden for sundhedsområdet og i biosundhedserhvervet.

Men sundhedsforskningen står i sig selv også overfor en række udfordringer. Blandt andet er tid til forskning presset af det daglige arbejde, og der er mangel på ressourcer både økonomisk og personalemæssigt. Det betyder, at regionen skal være bedre til at udnytte ressourcerne og samarbejde på tværs samtidig med, at der skal satses strategisk på tiltrækning af større forskningsbevillinger. Forskningstilknytningen har desuden ændret karakter, så den i dag udføres af rigtige mange fuldtidsforskere (ph.d.'er), hvor den førhen blev udført af læger og sygeplejersker, der forskede ved siden af arbejdet i klinikken. Det betyder, at der i dag er et særligt stort behov for at skabe sammenhængende karriereforløb og sikre kobling mellem forskning og klinik.

I forhold til anvendelse af forskning viser flere analyser, at udviklingen af nye lægemidler tager uforholdsmæssigt lang tid, og i nogle tilfælde implementeres relevante forskningsresultater slet ikke. Det er derfor ikke nok med forskning af høj kvalitet,

hvis patienterne, personalet og sundhedsvæsenet generelt skal have gavn af forskningsindsatsen. Det er også nødvendigt at sikre implementering af forskningsresultater på sundhedsområdet, hvilket kræver deltagelse og forskningsforståelse fra mange parter i sundhedsorganisationen.

Nogle forskningsresultater kan/skal implementeres lokalt på afdelingen, på hospitalet og i regionen, mens andre mere kræver en national indsats og anden inddragelse af eksterne parter. Afhængigt af emnet skal en lang række interessenter fra kliniske afdelinger og praksissektoren i sundhedsvæsenet, universiteter, sundhedsindustrien og kommunerne derfor inddrages.

På trods af at sundhedsvæsenet og forskningen i regionen står overfor en række udfordringer, viser regionens store forskningsindsats og gode resultater, at forskningspotentialer er endnu større og kan udnyttes endnu bedre. Med en tro på at forskning og udvikling er vejen frem mod et sundhedsvæsen i verdensklasse, vil regionen med afsæt i klinik og sundhedsvæsenet sætte fokus på at understøtte sundhedsforskning på højt internationalt niveau samtidig med, at der skal sættes fokus på, hvordan en styrket indsats for implementering af ny forskningsviden kan bidrage til at løse de mere langsigtede strategiske udfordringer i sundhedsvæsenet.

Med Politik for Sundhedsforskning 2020 lægger regionen derfor op til en langsigtet og målrettet strategi, der blandt andet er tænkt sammen med Hospitals- og Psykiatriplan 2020 og kvalitetsfundsbyggerierne, som også rækker hen mod 2020.

Hospitals- og Psykiatriplan 2020 bygger videre på Hospitalsplan 2007 og Psykiatriplan 2007, hvor specialer og behandlingstilbud samles for blandt andet at styrke den faglige kvalitet, bruge ressourcerne mest effektivt og give forskning og udvikling et bedre grundlag.

2. Vision

Vision for Politik for Sundhedsforskning 2020 tager afsæt i Region Hovedstadens overordnede sundhedspolitiske vision og værdier, hvor målsætningen dels er et førende sundhedsvæsen med høj kvalitet og lige adgang til den nyeste og mest effektive behandling, dels at vi skal være blandt de førende storbyregioner i Europa inden for forskning og udvikling. Politik for Sundhedsforskning 2020 skal samtidig ses i tæt sammenhæng med vision og mål i de øvrige relevante politikker på områder, herunder især Hospitals- og Psykiatriplan 2020.

Politik for Sundhedsforskning 2020 tager afsæt i, at en stærk sundhedsforskning i Region Hovedstaden er forudsætningen for at sikre høj kvalitet og legitimitet i sundhedsvæsenet. På længere sigt vil en stærk sundhedsforskning med afsæt i sundhedsvæsenet

være afgørende for en udvikling, som skal sikre, at både regionens sundhedsvæsen og Danmarks stærke biosundhedsklynge fremadrettet vil kunne klare sig i den internationale konkurrence.

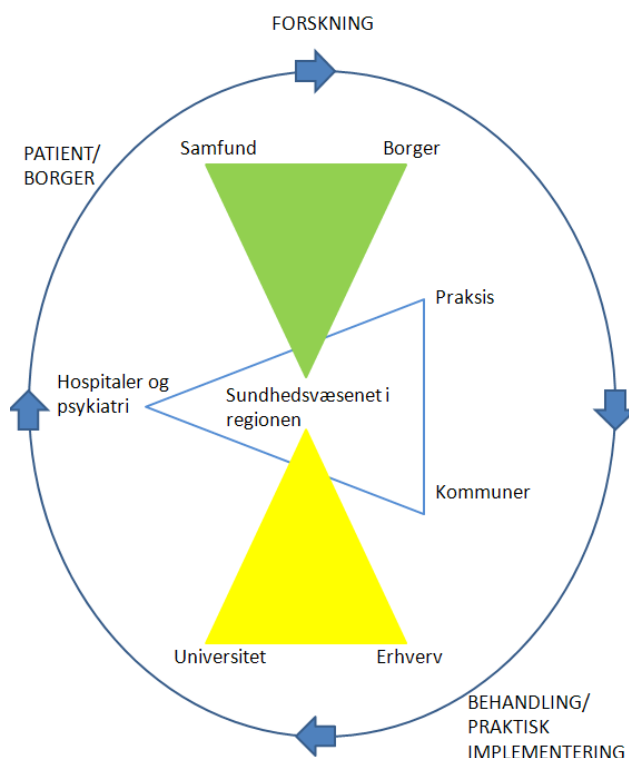
Vision for sundhedsforskning i Region Hovedstaden 2020

I Region Hovedstaden er en anerkendt og synlig sundhedsforskning af høj international kvalitet i tæt samspil med klinik, erhvervsliv og universiteter et væsentligt grundlag for et effektivt og fremtidssikret sundhedsvæsen, der generelt tilbyder sundhedsydelser af høj kvalitet og på udvalgte områder på højt internationalt niveau.

Dette betyder, at sundhedsforskningen i Region Hovedstaden i 2020 overordnet er:

- Anerkendt nationalt og internationalt for høj forskningskvalitet i såvel de mange stærke som spirende miljøer.
- Attraktiv for danske og udenlandske forskere og forskermiljøer og for danske og udenlandske virksomheder i forbindelse med udvikling og kommercialisering af nye behandlinger, teknologier og organisationsformer.
- Synlig overfor både samfundet, borgere, patienter, universiteter, erhvervslivet og udenlandske forskere og samarbejdspartner.
- Integreret i patientbehandlingen på alle afdelinger, hvor ny forskning i samarbejde med universiteterne, kommunerne, praksissektoren og erhvervslivet bidrager til udvikling af behandlinger og sundhedsydelser.
- Sammenhængende på tværs af afdelinger, specialer og fagområder, og som understøtter det sammenhængende patientforløb.

Cirklen illustrerer samspillet forskning/klinik/patient, som det overordnede omdrejningspunkt for forskningen. Mens figurerne inde i cirklen viser de mange sammenhænge og samarbejder, som sundhedsvæsenet indgår i - på såvel regionalt, nationalt som internationalt niveau.

3. Temaer, mål og initiativer

For at indfri visionen og sikre et stærkt regionalt sundhedsvæsen hvor der arbejdes målrettet med løbende udvikling af sundhedsydelser og patientbehandlinger, må afsættet være et højt kvalitetsniveau for sundhedsforskningen, hvor internationalt niveau er målestokken.

Det kræver en stor indsats at kunne tilbyde patientbehandling, som har internationalt niveau, og som på udvalgte områder er i verdensklasse. Det forudsætter først og fremmest, at regionen har og kan opbygge internationale stærke forskningsmiljøer, der leverer forskning af høj kvalitet. Dernæst er det nødvendigt, at forskningsviden i højere grad end hidtil implementeres i daglig praksis og omsættes til nye og bedre produkter og behandlingsmetoder. Både forskning og implementering skal ske i et tæt samspil mellem klinikken, universiteterne, erhvervslivet, andre aktører i såvel hovedstads- og Øresundsregionen som øvrige danske regioner og toneangivende internationale aktører.

Derfor vil regionen både satse på og anerkende de stærke miljøer, der har et højt forskningsniveau, evner at implementere ny relevant forskningsviden i patientbehandlingen, samarbejder med erhvervslivet og styrker uddannelsesniveaet og samtidig skabe mulighed for udvikling af flere stærke miljøer.

Global Excellence – i Sundhed er et udviklingsprogram vedtaget af regionsrådet i 2009 med det formål at fremme kompetente faglige miljøer i international særklasse inden for sundhedsområdet på regionens universiteter og hospitaler, jf. www.regionh.dk/globalexcellence

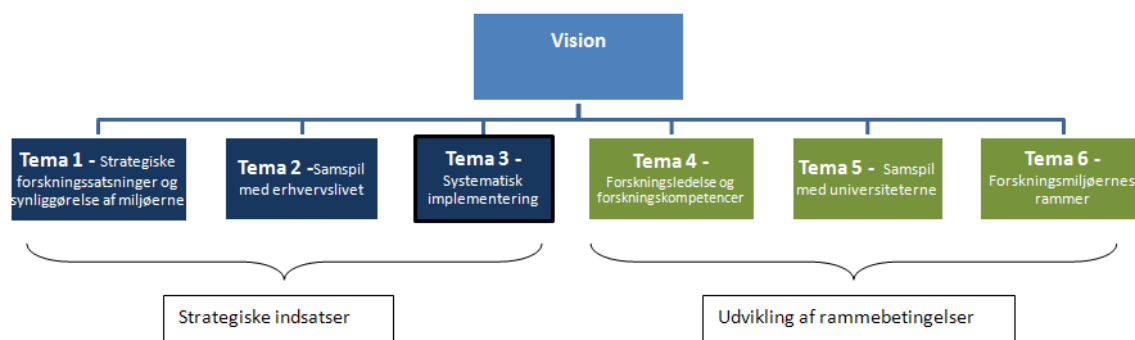
For at nå visionen er der behov for en målrettet og langsigtet indsats, hvor der både fokuseres på nogle centrale strategiske indsatsområder, på udvikling af rammebetingelserne for forskning og på implementering af ny forskningsviden i Region Hovedstaden. Der lægges derfor op til en politik, hvor visionen understøttes af i alt seks temaer opdelt på henholdsvis strategiske indsatsområder og udvikling af rammebetingelser. Med sundhedsforskning tænkes der her på hele spektret fra grundforskning over klinisk forskning til implementerings- og sundhedstjenesteforskning.

Grundforskning er forskningsvirksomhed af original karakter med henblik på at erhverve ny viden og indsigt uden primært sigte på bestemte praktiske mål eller anvendelser.
Klinisk forskning er den praktisk orienterede del af den lægevidenskabelige forskning, som bl.a. omhandler beskrivelse af patienternes sygdomsbilleder og sygdomsforløb, vurdering af diagnostiske metoder og gennemprøvning af forskellige former for behandling.
Translationel forskning er den del af forskningen, der oversætter erfaring og ny viden fra grundforskning til brug i klinisk forskning og omvendt afprøver nye teorier i grundforskningen, som er generet i den kliniske forskning.

Sundhedstjenesteforskning er studiet af sundhedsvæsenet som organisation, dvs. dets opgaver, ressourcer, aktiviteter og resultater; desuden samspillet mellem befolkningens behov og sundhedsvæsenets funktioner og ydelser.

Implementeringsforskning er forskning i, hvordan beslutninger om forskningsresultater bedst kan udmøntes.

De strategiske indsatser sætter fokus på konkrete områder af strategisk betydning, som fx større forskningssatsninger i samarbejde med eksterne parter, større synliggørelse af regionens forskningsstyrker og kompetencer, mere samspil med erhvervslivet, styrket tværsektoriel forskning og større udnyttelse af forskningsviden via hurtigere implementering af relevante forskningsresultater. I de temaer som handler om udvikling af rammebetingelser sættes fokus på styrkelse af forskningsledelse, styrket samspil med universiteterne om uddannelser, bedre fysiske rammer og mere sammenhængende forskerstøttefunktioner.

Under hvert tema er der opstillet et eller flere mål for 2020, som understøttes af en række succeskriterier, der sikrer mulighed for opfølgning. Udgangspunkt for målingerne er opgørelser pr. 31. december 2010. Under hvert tema angives endvidere en række initiativer, som vurderes relevante og nødvendige for at kunne realisere visionen frem mod 2020.

Ambitionsniveauet er højt, hvilket kræver en indsats, der hele tiden udvikler sig. De konkrete indsatser er individuelle, men skal samtidig ses i sammenhæng, hvorfor nogle først vil kunne realiseres, når andre er gennemført. Samtidig lægges op til en dynamisk indsats, hvor regelmæssige evalueringer af indsatsen kan udløse behov for ændringer i politikken eller igangsættelse af nye initiativer.

Regionens mål og indsatser er generelt i god overensstemmelse med den nationale indsats, såsom anbefalingerne fra Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) og Sund Vækst strategien.

3a. Strategiske indsatser

Tema 1: Strategiske forskningssatsninger og synliggørelse af miljøerne.

I global sammenhæng er Danmark et lille land og Region Hovedstaden en lille storby-region. For at kunne bibeholde og fortsat udvikle regionen som en stærk sundhedsregion med udvikling af behandlinger og sundhedsydelser på højt internationalt niveau, er flere og større strategiske forskningssatsninger i samarbejde med nationale som internationale universiteter, virksomheder og andre aktører nødvendige.

Ex på strategisk samarbejde

Beijing Genomics Institute (BGI) er verdens største center, når det gælder sekventering eller afkodning af DNA-materiale. BGI har i foråret 2011 besluttet at placere deres europæiske afdeling i COBIS, København – en satsning på 60 mio. kr. Et storstilet tværfagligt forskningsprojekt herunder, ”The Danish Platform for Large-scale Sequencing” med bl.a. universiteterne i Århus og København, hvor forskere fra Region Hovedstaden deltager, støttes af Højteknologifonden med 90 mio. kr. Forskergrupper fra bl.a. Herlev Hospital arbejder på at udvikle skræddersyet medicin på baggrund af den kinesiske teknologi, mens Danmarks Tekniske Universitet står for behandling af de DNA-sekvens-data, der indgår i projektet.

Indsatsen for at fremme flere og større strategiske satsninger bygger på den indsats, der allerede sker i regionen, og vil fremad primært tage udgangspunkt i allerede etablerede stærke miljøer fx Global Excellence miljøerne, i potentielt stærke miljøer, i områder der er vigtige for regionen og samarbejdet i Københavns Universitetshospital (KUH), hvor der fx i professorplanen afsættes dedikerede professorer til at understøtte strategiske satsninger. For yderligere at understøtte strategiske satsninger i Global Excellence miljøerne tilbyder regionens forskerstøtteenheder³ disse miljøer særbehandling i forhold til hjælp til profilering, fundraising, kommercialisering og samarbejde med industrien.

REGIONALE STYRKER

Hvert år gennemfører regionen en forskningsevaluering, som giver et overblik over forskningsmængde og kvalitet på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder. Evalueringen fra 2010 viste en positiv udvikling i forskningen, hvor Rigshospitalet stadig er regionens flagskib, men hvor der også findes en lang række stærke miljøer på de øvrige hospitaler. Blandt andet findes der særligt stærke miljøer inden for befolkningsbaseret epidemiologi, forebyggelse og sundhedsfremme, neurologi, kræft, diabetes, neuropsykiatri, infektionssygdomme, immunologi og gastroenterologi.

Det er ligeledes nødvendigt med en indsats for at tiltrække flere EU-midler, hvis der skal etableres flere og større strategiske satsninger. Region Hovedstadens, Køben-

³ I bilag 2 findes en uddybende oversigt over regionens forskerstøtteenheder.

havns Universitets og Danmarks Tekniske Universitets fælles kontor i EU, creoDK⁴ arbejder derfor intensivt på at tiltrække større forsknings- og udviklingsprojekter fra EU's rammeprogrammer blandt andet via interessevaretagelse, deltagelse i netværk og faglige arbejdsgrupper.

Ex på fælles interessevaretagelse

Region Hovedstaden, Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet arbejder sammen om at påvirke indholdet i kommende EU rammeprogrammer blandt andet via regionens EU Advisory Board⁵ og creoDK, og via fælles bidrag til den nationale indsats igennem Videnskabsministeriet. Blandt andet lykkedes det i 2010 at få indflydelse på 6 konkrete projektemner inden for HEALTH-programmet, herunder diabetes, som er et af regionens styrkeområder.

Hospitalsbyggerierne, specialeplanlægning med samling af afdelinger og mere sammenhængende patientforløb, jf. Hospitals og Psykiatriplan 2020 skal også bruges aktivt til etablering af flere og større strategiske satsninger. Udviklingen af sundhedsvæsenet sammenholdt med ønskerne til fremtidens sundhedsvæsen lægger også op til større strategiske satsninger fx inden for velfærdsteknologi i samspil med universiteterne og inden for forløbsprogrammerne – fx i forbindelse med fremtidens kliniske grundstruktur og kronikerindsatsen.

Ex på samarbejde på tværs af regioner

Region Hovedstaden har indgået en samarbejdsaftale med Region Syddanmark om forskning, udvikling og styrkelse af kompetencer på tværs af regioner. Samtidig indeholder aftalen tilbud om avanceret behandling på Rigshospitalet til patienter, der ikke kan behandles på Odense Universitetshospital, fordi behandlingstilbuddet ikke findes der. I forlængelse heraf arbejder Rigshospitalet og Odense Universitetshospital også sammen om at styrke kræftbehandlingen blandt andet via partikelterapi.

I forbindelse med at sikre et sammenhængende patientforløb er det vigtigt at indtænke kommunerne og praksisområdet, som også har en central rolle på sundhedsområdet.

Det er ligeledes nødvendigt at øge profilering og kendskab til de stærke og spirende miljøer. I dag gøres en stor indsats for at profilere de enkelte forskningsmiljøer på de enkelte hospitaler, men indsatsen udnyttes ikke tilstrækkeligt til et stærkt samlet regionalt brand, og inspirerer ikke direkte til et let og enkelt samspil på tværs af afdelinger og sektorer. Når forskningsregistreringssystemet PURE er fuldt udbygget og imple-

⁴ I 2009 etablerede Region Hovedstaden creoDK i samarbejde med DTU og KU med henblik på at varetage hovedstadsregionens forskningsinteresser over for EU og øge regionens indflydelse på EU's nuværende og kommende arbejdsprogrammer inden for forskning

⁵ EU Advisory Board blev nedsat i 2009 med henblik på at yde strategisk sundhedsfaglig rådgivning til creoDK og regionens Forsknings- og Innovationsstøtteenhed, FIE i forhold til indsatsen overfor EU samt at fungere som bindeled mellem de to enheder og det nationale forskningsfaglige system.

menteret, kan det ikke alene bruges mere aktivt til profilering af miljøerne, men også i forhold til at identificere områder af strategisk karakter og proaktivt fremme, at der etableres samarbejder mellem forskningsmiljøer internt og eksternt, som kan berige hinanden og sammen søge større forskningsbevillinger.

En undersøgelse foretaget af Region Hovedstaden viser, at 94 % af borgerne i regionen mener, at sundhedsvæsenet skal bruge ressourcer på forskningen. Derudover viser undersøgelsen, at kendskabet til forskningen kan være med til at højne hospitalernes troværdighed samtidig med, at interessen fra borgerne i forhold til at læse om forskning er stor. Set i det lys samt at pressen i Danmark er meget villige til at bringe forskningsnyheder, vil regionen indsamle og løfte de gode forskningshistorier op på et nationalt og globalt niveau.

Mål i 2020

Region Hovedstaden har en stærk og sammenhængende organisering af forskning og forskningsmiljøer på tværs af sektorer (kommuner, praksissektoren og region), som danner grundlag for forskningssamarbejder til gavn for borgere og patienter.

Der er årligt igangsat flere og større strategiske forskningssatsninger med såvel regionens egne og internationale universiteter, hospitaler og virksomheder, som gennem udvikling af nye behandlinger, teknologier og metoder bidrager til patientbehandling i verdensklasse.

Region Hovedstaden er kendt og anerkendt for en række stærke forskningsmiljøer, som tiltrækker et stigende antal udenlandske forskere og samarbejdspartner. Synliggørelse og profilering er udviklet i et tæt samspil med de øvrige parter i Københavns Universitetshospital og universiteterne i hovedstadsområdet.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstaden har i samarbejde med Københavns Universitet (KU) og Region Sjælland implementeret en ny samlende strategi, som danner grundlag for et visionært forsknings- og uddannelsessamarbejde i Københavns Universitet Hospital (KUH) - og samarbejdet med de øvrige universiteter i hovedstadsregionen er udbygget. I den forbindelse er samspillet mellem grundforskning og den kliniske forskning styrket.
2. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har blandt andet på baggrund af samling af specialer etableret fem nye forskningscentre i samarbejde med eksterne parter inden for fx kræft, fedme og sundhedstjeneste.
3. Region Hovedstaden har sammen med regionens hospitaler og tværgående virksomheder øget indsatsen for flere forskningssamarbejder i samspil med universiteter og erhvervsliv, så der årligt igangsættes minimum fem nye, stør-

re strategiske forskningssatsninger med nationale og internationale forskningsmiljøer - hver med et samlet budget på over 20 mio. kr.

4. Antallet af udenlandske forskere som arbejder i regionen er fordoblet i 2020.
5. Region Hovedstaden har etableret et fælles sekretariat mellem regionens hospitaler, tværgående virksomheder, praksissektoren og kommunerne, der årligt igangsætter tre fælles satsninger med særlig fokus på sundhedstjenesteforskning inden for kroniker-, genoptrænings-, psykiatri og implementerings/forandringsområdet samt den ældre medicinske patient i tæt samspil med Praksissektorens Forskningsråd⁶.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil med input fra regionens hospitaler og tværgående virksomheder og industrien identificere områder, hvor der er et særligt potentiale eller behov for strategiske samarbejder, fx med udgangspunkt i særligt stærke forskningsmiljøer. Med støtte fra regionens forskerstøttefunktioner udvikles samarbejder med relevante universiteter, fx Københavns Universitet, Danmarks Tekniske Universitet og Copenhagen Business School og internationale forskningsmiljøer om fælles satsninger, fx etablering af ”forskningscentre”, hvor samspillet mellem grundforskning og den kliniske forskning også styrkes. Region Hovedstaden skal sikre, at mindre forskningsmiljøer (spirende miljøer) samles i netværk for at opnå kritisk masse og styrke miljøerne.
- Region Hovedstaden vil tage initiativ til at etablere strategiske samarbejder/alliancer med førende internationale life science regioner for at styrke forskning og udvikling til gavn for patienterne.
- Region Hovedstaden vil opbygge en fælles organisatorisk platform for forskningssamarbejdet mellem Region Hovedstaden (hospitaler, de tværgående virksomheder og praksis) og kommunerne, og igangsætte flere større tværsektorielle forskningsprojekter med særlig fokus på sundhedstjenesteforskning i relation til genoptræningsområdet, indsatser for kronisk syge, mennesker med sindslidelser og den ældre medicinske patient. Indsatsen skal også ses i sammenhæng med at Praksissektorens Forskningsråd, hvor samarbejdet breddes ud fra kun at omhandle almen praksis til hele praksissektoren⁷.
- Region Hovedstaden vil i sammenhæng med regionens overordnede kommunikationsstrategi satse på en styrket national og international profilering af regionens forskningsindsats i samarbejde med hospitalerne, de tværgående virksomheder og

⁶ Endelig formulering afventer beslutning på Den Administrative Styregruppe for sundhedsaftalerne (DAS) den 16. september 2011

⁷ Jf. Praksissektorens Forskningsråds årsberetning 2010.

universiteterne. Indsatsen rettes mod forskere og mulige samarbejdspartner. Det skal ske via igangværende og nye initiativer som forskningsregistreringssystemet PURE, www.regionh.dk/forskning, Global Excellence, ”forskningsdage”, matchmaking-møder, konferencer, informationspjecer m.m.

- Region Hovedstaden vil i sammenhæng med regionens overordnede kommunikationsstrategi og sammen med de førende uddannelsesinstitutioner arbejde for en styrket branding af sundhedsforskningen overfor regionens borgere og beslutningstagere.
- Region Hovedstaden etablerer en HR-funktion i forbindelse med den nye tværgående uddannelsesenhed, der blandt andet skal lette rekruttering af højt kvalificerede udenlandske forskere. Initiativet skal ses i sammenhæng med det strategiske samarbejde mellem regionen, Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet omkring tiltrækning, rekruttering, integration og fastholdelse af udenlandske forskere.
- Regionens forskningsfond vil understøtte de strategiske indsatser, og vil i årene frem til 2020 årligt uddele 20-25 mio. kr. årligt til medfinansiering af forskningsprojekter på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder.

Tema 2: Samspil med erhvervslivet

Forskning i sundhedsvæsenet og erhvervslivet kan ved samspil gensidigt højne kvalitet og niveau i begge sektors produkter og ydelser, og kan dermed også medvirke til at understøtte bedre behandling og højere patienttilfredshed. Som følge af blandt andet krav om effektivisering i sundhedsvæsenet og høj kvalitet i behandlingerne, er samspil og samarbejde med erhvervslivet afgørende i forbindelse med udvikling og indførsel af nye teknologier og arbejdsgange samt udviklingen af nye lægemidler og medicoteknisk udstyr. Samtidig vil et styrket samarbejde mellem sundhedsvæsenet og erhvervslivet om udvikling af nye teknologier, lægemidler og medicotekniske udstyr danne grobund for vækst i erhvervslivet og styrket international konkurrenceevne.

Tectras årsopgørelse for kommercialisering for 2010 viser for Region Hovedstaden, at antallet af anmeldte opfindelser er steget fra 25 i 2009 til 35 i 2010, hvilket svarer til ca. tre anmeldelser pr. måned. Overtagelsesprocenten er 44 %. Derudover har Tectra behandlet knap 550 forskningskontrakter i 2010 mod 415 i 2009. Finanskrisen og derfor følgende mangel på kapital hos de aftagende private virksomheder har medført, at antallet af spinouts og licensaftaler i 2010 er på niveau med 2009.

Coloplast – etablering af Coloplast er et godt eksempel på, at en god ide udsprunget fra sundhedsvæsenet i samspil med erhvervslivet kan skabe en eksportsucces samtidig med, at et stort antal patienter har fået øget deres livskvalitet markant.

Selvom der i Danmark er tradition for et godt samarbejde mellem forskning og industri, så er samspillet kommet under pres, da industrien placerer deres forskning der, hvor den bedst og billigt kan foregå. Især er konkurrencen hård fra lande som Indien, Kina, Rusland og Brasilien. Det ses blandt af antallet af kliniske forsøg, der siden 2001 har ligget nogenlunde stabilt på omkring 300 årlig ansøgninger⁸, dog med en faldende tendens i Danmark, mens den har været stigende i de lande, vi konkurrerer med. Der er derfor blandt andet behov for at smidiggøre og effektivisere procedurer og processer for igangsættelse af kliniske forsøg.

I Vækstforum Hovedstadens erhvervsudviklingsstrategi 2011-2013 fremgår det, at en central forudsætning for industriens evne til at klare sig i en global videnøkonomi, er at forskningens resultater kan omsættes til produktive og kommercielle succes'er. Attraktive forskningsmiljøer, ny viden og nye teknologier udgør et nødvendigt grundlag for at skabe flere vækstiværksættere og stærke, højt specialiserede små såvel som store virksomheder i erhvervsklyngerne.

OECD har i 2009 i sin analyse af hovedstadsregionen konkluderet, at biotekkllyngen er den eneste reelle sektor, der kan konkurrere på højt internationalt niveau. Men i forhold til andre internationale biotekregioner, som fx i Stockholm og Boston, er der i hovedstadsregionen i de senere år startet relativt få nye biotekselskaber. Projektet "Copenhagen spin-off" vil derfor øge kommercialiseringen af flere forskningsresultater fra henholdsvis Region Hovedstaden, Københavns Universitet og Danmarks Tekniske Universitet med fokus på etablering af nye biotekvirksomheder. Projektet sætter særlig fokus på at styrke samspillet mellem teknologioverførselsenhederne, forskerparker og kapitaludbydere.

I erhvervsudviklingsstrategien indgår en række initiativforslag, som kan fremme erhvervsudviklingen i regionen. Af særlig relevans for sundhedsforskningspolitikken er, at Vækstforum Hovedstaden ønsker at støtte initiativer, der kan fremme avanceret lægemiddeludvikling i hovedstadsregionen. Dette skal ske via et styrket samspil mellem universiteter, hospitaler, GTS-institutter⁹ og biomedicinske virksomheder om hurtig udvikling af nye lægemidler til behandling af sygdomme, hvor regionen allerede står stærkt forskningsmæssigt, fx inden for diabetes 2, kræft, alzheimers og depression.

FAKTA: Vækstforum Hovedstaden er et partnerskab bestående af 20 medlemmer fra henholdsvis erhvervslivet, viden- og uddannelsesinstitutioner, arbejdsgiver- og lønmodtagerorganisationer, kommuner og regionsrådet. Alle er udpeget af regionsrådet. Dertil kommer seks observatører fra markante brancher. Vækstforum står for at udvikle erhvervsudviklingsstrategier for regionen samt at overvåge og analysere vækstvilkår i området.

⁸ Forsknings- og Innovationsstyrelsens kortlægning af dansk lægemiddelforskning, oktober 2010.

⁹ Godkendt Teknologiske Service

Region Hovedstadens indsatser for samspillet om forskning mellem sundhedsvæsenet og det private erhvervsliv skal ligeledes ses i sammenhæng med de overordnede nationale initiativer, som er iværksat under Sund Vækst Strategien¹⁰ og arbejdet i Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS)¹¹.

Mål i 2020

Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder er internationalt anerkendte som attraktive og effektive samarbejdspartnere for erhvervslivet i forhold til forskning og udvikling.

Region Hovedstaden har et stærkt samarbejde med erhvervslivet og forsknings- og uddannelsesinstitutioner om forskning, kliniske forsøg, lægemiddelafrøvnings og implementering af nyudviklet innovativt it og medico-teknisk udstyr, hvor konkrete forsknings- og udviklingssamarbejder med industrien har ført til udvikling og implementering af nye konkurrencedygtige biotekvirksomheder og lægemidler.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har i samarbejde med industrien fordoblet antallet af kliniske forsøg i 2020.
2. Antallet af delestillinger (fx eksterne professorater, erhvervsph.d.'er, erhvervs post. doc.'er) hvor private fonde eller industrien medfinansierer, er fordoblet i 2020.
3. Region Hovedstaden tiltrækker årligt sammen med regionens hospitaler og tværgående virksomheder minimum to nye internationale medico/sundhedsvirksomheder til regionen via større strategiske forskningssatser.
4. Region Hovedstaden har via biotekprojektet "Copenhagen Spinouts"¹² bidraget til, at der ud fra forskningen årligt etableres 10 levedygtige biotekvirksomheder til regionen startende fra 2013.
5. Antallet af samarbejdsaftaler med internationale virksomheder er fordoblet i 2020.
6. Indtægter fra licensaftaler er øget fra ca. 2 mio. kr. i 2010 til 20 mio. kr. i 2020.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil udarbejde mål for regionens hospitaler og de tværgående virksomheders samarbejde med industrien omkring kliniske forsøg og etablering af større strategiske samarbejder.

¹⁰ www.sum.dk/sundhed

¹¹ www.sum.dk/sundhed

¹² Jf. Vækststrategi for biotekklyngen i Hovedstadsregionen 2010-2015

- Region Hovedstaden vil udarbejde et samlet koncept for tiltrækning af flere erhvervssamarbejder. Konceptet omfatter bl.a. procedure vedrørende indgåelse af strategiske samarbejdsaftaler med virksomheder inden for regionale styrkeområder samt plan for struktureret og proaktiv synliggørelse af miljøerne målrettet industrien og internationale samarbejdsparter, jf. også tema om synliggørelse.
- Region Hovedstaden vil videreudvikle ”Clinical Trial Alliance”¹³ med henblik på at tiltrække flere lægemiddelfrøvnninger fra industrien og sikre en mere effektiv og hurtigere proces omkring indgåelse af aftaler og gennemførelse af kliniske forsøg. Initiativet skal ses i tæt sammenhæng med Sund Vækst initiativerne og anbefalingerne fra Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS), herunder bl.a. etableringen af one-stop-shops for forskerstøtte, fast-track for godkendelse af kliniske fase 1 forsøg og indførelse af it-systemer som letter ansøgningsprocedurer.
- Region Hovedstaden vil iværksætte tiltag med bistand fra relevante parter med henblik på at etablere flere erhvervsforskere, erhvervs post. doc.’er og offentlig/privat delestillinger.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med erhvervslivet etablere en procedure for screening og vurdering af implementeringsbehov, videreudviklingsbehov og igangsættelse vedrørende innovativt it og medicoteknisk udstyr. Derudover vil Region Hovedstaden udvikle en implementeringspakke/organisation til at lette denne type af forandringsarbejdet.

Tema 3: Systematisk implementering af forskningsresultater

For at sikre den højst mulige kvalitet og effektivitet i behandlingen er det afgørende, at relevant ny forskningsviden omsættes til praksis. Udfordringen er ikke altid mangel på viden, men også manglende ibrugtagning af viden. Internationale studier af implementering af forskning i klinisk praksis viser, at implementering tager lang tid, fx viser en engelsk analyse¹⁴, at der går 17 år fra udvikling af et forskningsprojekt til en eventuel forbedring er implementeret, mens analyser fra Lægemiddelindustriforeningen¹⁵ viser, at udviklingen af et nyt lægemiddel tager 10-12 år. I andre tilfælde implementeres relevante forskningsresultater slet ikke eller alene i en stærkt begrænset del af sundhedsvæsenet.

¹³ Initiativet ”En indgang”, der er etableret for at lette samarbejdet mellem forskerne og industrien i forbindelse med gennemførelse af kliniske forsøg, hedder nu Clinical Trial Alliance (CTA).

¹⁴ Medical Research: What’s it worth? www.wellcome.ac.uk/economicbenefits

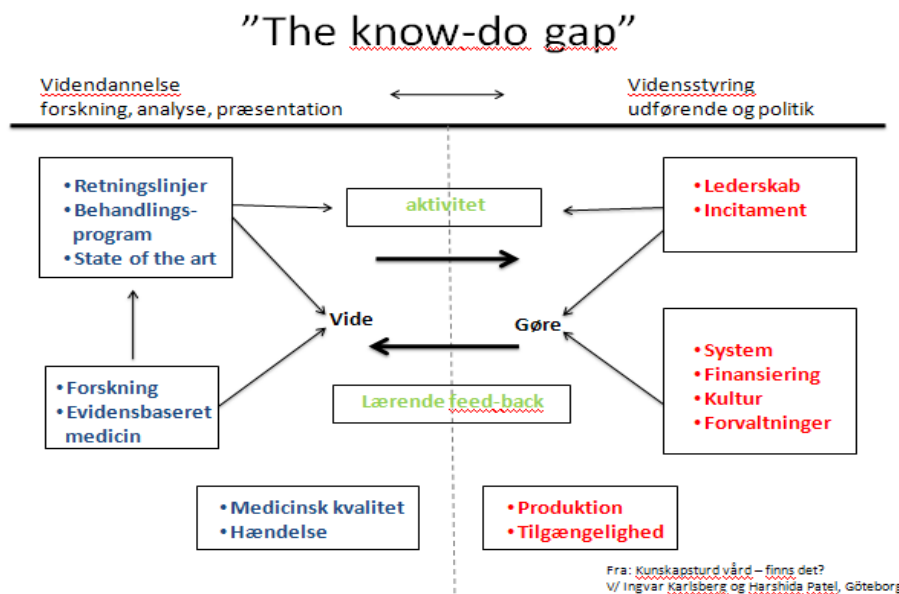
¹⁵ www.lif.dk

IMPLEMENTERING TIL GAVN FOR PATIENTER

Projekt Krop og Kræft er i dag et integreret tilbud om fysisk træningsforløb, som alle sjællandske kræftpatienter i kemoterapi kan søge som et supplement til den almindelige kræftbehandling.

Projektet begyndte som et tværvidenskabeligt forskningsprojekt i samarbejde mellem Onkologisk Klinik, Hæmatologisk Klinik, Center for Muskelforskning og Universitetshospitalernes Center for Omsorg- og Sygeplejeforskning (UCSF) – alle beliggende på Rigshospitalet. Patienternes store velvilje og energi har bidraget til en forskning, som blandt andet dokumenterer, at patienternes livskvalitet øges betragteligt ved fysisk træning.

I det Nationale Indikator Projekt (NIP)¹⁶ udarbejdes evalueringer af, om det samlede danske sundhedsvæsen opfylder en række standarder på udvalgte sygdomsområder. Evalueringerne kunne i visse tilfælde tyde på uoverensstemmelser mellem den forskningsbaserede viden og den reelle kliniske praksis. Undersøgelser¹⁷ har vist, at brugen af forskningsresultater i kliniske retningslinjer kan medvirke til implementering, men at der skal følges op på brugen af retningslinjerne, når ensartet patientbehandling skal sikres. Samtidig som det fremgår af figuren nedenfor spiller mange faktorer ind på, hvordan man kommer fra ”det at vide” til ”det at gøre”.

Implementering af forskningsresultater i patientbehandlingen og udvikling af sundhedsvæsenet er således et område, der vedrører mange aktører i sundhedsvæsenet, og som omhandler mange forskelligartede udfordringer og barrierer.

¹⁶ Fra januar 2012 indgår de kliniske databaser i NIP i en fælles infrastruktur ”Regionernes Kliniske Kvalitetsudviklingsprogram” sammen med de øvrige nationale kliniske databaser.

¹⁷ Jævnfør ”Implementering af forskning – et selektivt litteraturstudie”, Sundhedsstyrelsen, juni 2010.

Som det fremgår af regionens sundhedsaftaler med kommunerne, har kommunerne også en central rolle i forbindelse med implementering af forskning. Det skyldes i særlig grad deres opgaver vedrørende genoptræning, borgerrettet forebyggelse og kronikerindsatsen, men også kommunernes generelt stigende deltagelse i patientforløb på tværs af sektorer: den kommunale sektor, praksissektoren og hospitalerne. For at forbedre folkesundheden og sikre borgernes oplevelse af sammenhæng og kvalitet i hele sundhedsvæsenet er der behov for at understøtte implementeringen af forskningsresultater på ikke blot hospitaler, men også i kommuner og særligt i almen praksis, hvor det er relevant.

Der er i de senere år gjort en stor indsats i regionen vedrørende implementering via kommercialisering af forskningsresultater, fx via regionens teknologioverførselsenhed, Tectra. Men som tidligere nævnt skal implementering af forskningsresultater foregå på mange niveauer og i samspil mellem mange aktører – behandling på hospitaler skal være evidensbaseret – men implementering af forskningsresultater skal også ses i et bredere perspektiv indeholdende økonomi og optimal brug af sundhedsvæsenets ressourcer – fx via Medicinsk Teknologi Vurdering (MTV) og særlige regionale eller nationale prioriteringsprocedurer.

De senere års rapporter og evalueringer fra blandt andet Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) har påvist et behov for en samlet organisering af implementeringsprocesserne – idet implementeringsprocesserne afhænger af typen af forskningsresultat: forskningsresultater kan/skal i visse tilfælde implementeres lokalt på afdelingen og i andre tilfælde bredt regionalt eller nationalt. I visse tilfælde kræves der ændringer i kliniske retningslinjer og/eller retningslinjer fra Sundhedsstyrelsen. I andre tilfælde skal der ske ændringer i organiseringen af sundhedsvæsenet.

Det er således nødvendigt at sikre en organisering af implementeringsprocesserne, der tager hensyn til disse forskellige veje til implementering og som samtidigt sikrer, at alle forskningsresultater vurderes af relevante parter vedrørende den videre proces.

Mål i 2020

Region Hovedstaden anvender som standard en systematisk tilgang til anvendelse af forskningsresultater og styrket implementering af forskningsbaseret viden i klinisk praksis på Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder og på tværs af sundhedsvæsenets sektorer – for at sikre en hurtig og effektiv implementering af relevante forskningsresultater på tværs af det samlede sundhedsvæsen i regionen. Den tværfaglige og tværsektorielle systematiske tilgang understøtter det sammenhængende patientforløb.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstadens samlede fælles procedure for vurdering af forskningsresultater til fremme af implementering er udviklet og implementeret på regionens hospitaler og tværgående virksomheder.
2. Alle afsluttede forskningsprojekter vurderes som standard af de forskningsansvarlige på afdelingerne vedrørende det videre forløb (kommercialisering, implementering, videreudvikling), og i alle nye projekter udvikles mål for dette, som skal fremgå af projektbeskrivelsen i forskningsregistreringssystemet PURES.
3. Region Hovedstaden har sikret, at der er tilgængelig rådgivning i systemet med relevante kompetencer til at vurdere forslag til ændrede og nye behandlinger, teknologier og arbejdsgange samt rådgive om implementering af disse.
4. Den tid der går fra et forskningsresultat er anerkendt og anbefalet til implementering, til det i realiteten er implementeret, skal halveres fra det nuværende niveau.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil sikre, at forskningsresultaternes vej til implementering afdækkes og benchmarkes – det gælder både i forhold til grundforskning, klinisk forskning og sundhedstjenesteforskning – og at der udvikles metoder og værktøjer, som understøtter styrket implementering.
- Region Hovedstaden vil revidere den regionale forskningsvejledning – så den omfatter ansvaret og processen for vurdering og implementering af forskningsresultater på de forskellige niveauer – herunder at det sikres at overvejelser om implementering gøres i forbindelse med formuleringen af forskningsprojekter.
- Region Hovedstaden vil sikre udvikling og implementering af ramme for organisering af implementeringssamarbejdet mellem hospitaler, forsknings- og videninstitutioner, praksissektoren og kommunerne i regionen, der understøtter det sammenhængende patientforløb.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med eksterne parter på relevante områder udvikle en skabelon for implementeringsprocesser under hensyntagen til de forskellige typer af forskning og forskningsresultater - og også under hensyntagen til de forskellige sektors organisering.
- Region Hovedstaden vil i samspil med det nationale niveau medvirke til udvikling og etablering af en systematisk tværfaglig tilgang til udarbejdelsen af faglige retningslinjer for implementering. Initiativet skal derudover medvirke til at opfylde Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) anbefaling af, at akkrediteringen efter Den Danske Kvalitetsmodel (DDKM)

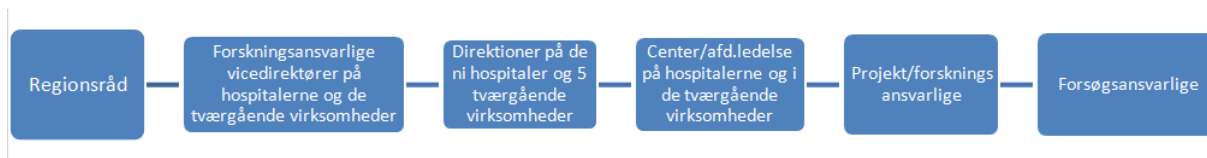
benytter dokumentationen til en gennemgang af, hvordan forskningsresultater inddrages i klinisk praksis.

- Region Hovedstaden vil i samarbejde med fx Copenhagen Business School, fonde, erhvervsliv mv. afdække muligheder for at etablere et center for implementeringsforskning med henblik på at udvikle og vurdere de mest effektive implementeringsstrategier.
- Region Hovedstaden vil udvikle en strategi for, hvilke kompetencer og erfaringer, der skal fremmes i regionen for at sikre implementering. Dette skal tænkes sammen med lederudviklingsprogram, jf. tema forskningsledelse og forskningskompetencer.

3b. Udvikling af rammebetingelser

Tema 4: Forskningsledelse og forskningskompetencer

Ledelsesmæssig fokus på forskning er afgørende for, at forskning prioriteres og bruges aktivt i udviklingen af regionens sundhedsvæsen og for, at personalets forskningskompetencer bruges bedst muligt. Samtidig har ledelsens prioritering af forskning betydning for forskningsmiljøet og hermed mulighed for tiltrækning og fastholdelse af såvel eliteforskere som nye yngre forskere.

Forskningsledelse foregår på mange niveauer – fra det overordnede på regionsniveau ned til de enkelte forsøgsansvarlige. Den regionale vejledning *”Forskning – ansvar, opgaver, organisering og forsøgspersoners rettigheder”* udstikker de formelle rammer og ansvarsområder for de involverede parter¹⁸.

På trods af stigningen i antallet af ph.d.’ere, er forskningsproduktionen nogenlunde konstant. Det Nationale Samarbejdsforum for Sundhedsforskning (NSS) peger på den manglende motivation til at prioritere en aktiv forskerkarriere efter endt ph.d., som den afgørende hæmsko for stigende forskningsproduktion – en prioritering der blandt andet kan ændres gennem god forskningsledelse. For at motivere og fastholde talentfulde (unge) forskere er der desuden samtidig behov for at styrke mulighederne for at kombinere forskning og klinik og sikre attraktive karriereveje efter endt ph.d.

Der er behov for at skabe en mere strategisk tilgang til forskning i regionen samtidig med et behov for mere og bedre samarbejde på tværs – både internt på tværs mellem

¹⁸ www.regionh.dk/forskning

forskningsmiljøer og med klinikken, og eksternt i forhold til samarbejde med kommunerne, praksissektoren, erhvervslivet, universiteterne og internationale samarbejdspartner. Det er et særligt aspekt at se på, hvordan forskningsledelse kan bidrage til, at forskningsresultater formidles og implementeres.

I forhold til at styrke forskningskompetencerne kan fokus både rettes mod den enkelte forsker og mod de samlede forskningskompetencer på afdelings-, hospitals- og regionsniveau. Med det stigende antal ph.d.'ere blandt både læger og andre akademikergrupper¹⁹ er der et særligt behov for at afklare, hvordan de eksisterende forskningskompetencer bedst muligt anvendes og styrkes.

Inden for de enkelte afdelinger og specialer har professorerne og forskningslektorerne et særligt ansvar i forhold til forskning og forskningsledelse, herunder også vejledning af yngre forskere. I regi af Københavns Universitetshospital²⁰ er det derfor blandt andet besluttet at udarbejde en professorplan, som beskriver en vision for professorområdet frem til 2020, og som skal skabe den fornødne sammenhæng i forhold til den øvrige udvikling i sundhedsvæsenet i regionen, herunder i samspil med Hospitals- og Psykiatriplan 2020 og Sundhedsstyrelsen specialeplan.

Mål i 2020

Regions-, hospitals- og afdelingsledelserne arbejder strategisk med forskning og forskningsledelse som et væsentligt og integreret værktøj til at understøtte kvalitets- og effektivitetsudvikling af den sammenhængende patientbehandling og den langsigtede udvikling af sundhedsvæsenet.

Succeskriterier for 2020

1. Forskning og forskningsledelse indgår og er en prioriteret del i alle de relevante strategier, der udarbejdes på hospitalerne og i de tværgående virksomheder, herunder er der i strategierne udpeget 1-2 tværgående indsatsområder, fx akutte eller kroniske patienter.
2. Region Hovedstaden har etableret en infrastruktur for forskningsledelse, som både sikrer gode rammer og en klar rolle- og opgavefordeling i forhold til prioritering, gennemførsel og implementering af forskning på de enkelte hospitaler og i de tværgående virksomheder samt på tværs af hospitaler, specialer, prioriterede områder og sektorer.
3. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har udpeget forskningsansvarlige på alle afdelinger og i praksissektoren, jf. den regionale funktionsbeskrivelse. Alle forskningsansvarlige har gennemgået en dedikeret forskerlederuddannelse eller kan dokumentere tilsvarende kompetencer.

¹⁹ Fx biologer, farmaceuter, Cand. Scient. San.

²⁰ Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet, Region Hovedstaden og Region Sjælland

4. Region Hovedstaden har i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder sikret det relevante antal karriereforløb for alle typer af akademikere, som gør det attraktivt at blive og være forsker i regionen.
5. Region Hovedstaden har i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder sikret udbredelse af flere kombinationsuddannelsesstillinger og af delestillinger til andre grupper end professorer og forskningslektorer.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil udarbejde en rammesættende model til inspiration for, hvordan forskningen kan organiseres i regionen, på hospitalerne og de tværgående virksomheder samt på afdelingerne, således at det sammenhængende patientforløb sikres.
- Region Hovedstaden vil udvikle og implementere en ny ledelsesstruktur for forskningen, som blandt andet skal sikre et styrket samspil med den kliniske institutstruktur under Københavns Universitetshospital samt med Københavns Universitet og de øvrige universiteter i regionen. Omdrejningspunktet og bindeleddet mellem den lokale og regionale indsats er de forskningsansvarlige vicedirektør på hospitalerne og de tværgående virksomheder, se bilag 1 om ”Ledelsesstruktur for forskningen”.
- Region Hovedstaden vil etablere et årligt forskerforum/forskningslederkonference, der sammen med www.regionh.dk/forskning og forskningsregistreringssystemet PURE kan bruges til at øge kendskab og samarbejde på tværs.
- Region Hovedstaden vil i regi af Københavns Universitetshospital udvikle og implementere en professorplan, der sikrer en sammenhæng mellem professorplanen, speciale- og hospitalsplaner og sundhedsvæsenets øvrige behov.
- Region Hovedstaden vil sikre en tydeliggørelse af de forskningsansvarliges rolle via en regional funktionsbeskrivelse, hvor ikke alene selve forskningen men også implementeringen af forskning bliver central. Herudover vil Region Hovedstaden medvirke til udpegning af forskningsansvarlige for praksissektoren.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder udarbejde en ledelsesstrategi for forskning, som følges op af dialogaftaler/kontrakter på alle niveauer.

- Region Hovedstaden vil i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder etablere flere forskerkarriereforløb for alle typer af akademikere i sundhedsvæsenet. Initiativet skal ses i sammenhæng med initiativet om forøgelse af de interne midler til forskning.
- Region Hovedstaden vil sikre, at der udvikles og tilbydes et regionalt forskningslederkursus, som giver de forskningsansvarlige kompetencer til at lede og tilrettelægge forskningsaktiviteter på højt niveau, herunder administration, vejledning m.m. Kurset skal tilpasses de forskellige forskningslederes lederniveau.

Tema 5: Samspil med uddannelsesinstitutionerne

Det er afgørende for den videre udvikling af sundhedsvæsenet, at forskning, uddannelse og praksis spiller sammen. I takt med øgede krav om evidensbaseret praksis vil der være et stigende behov for sundhedspersonale med kompetencer til at frembringe, fortolke og implementere forskningsbaseret viden. Der er derfor behov for at styrke samspillet mellem regionens hospitaler og uddannelsesinstitutioner om både uddannelse og efteruddannelse af sundhedspersonale i forskning.

Der er stigende behov for forskning og implementering, som tager udgangspunkt i det sammenhængende patientforløb frem for i specifikke faggrupper, specialer eller sektorer. Der er derfor behov for at styrke mulighederne for forskningssamarbejde mellem faggrupper og udbrede forskningsforståelse blandt alle relevante faggrupper. I forhold til forskning inden for professionsfagene bør der fokuseres på at skabe synergi ved at opbygge forskningsmiljøer i tilknytning til eksisterende forskningsmiljøer.

Ikke alle der er beskæftiget i sundhedsvæsenet skal forske, men en generel øgning af forskningsforståelsen vil skabe en stærkere forskningskultur på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder, hvilket vil fremme implementeringen af ny viden. Selve arbejdet med at fortolke og sikre implementering af nye forskningsresultater om behandling, pleje, omsorg, arbejdsgange og processer kræver en væsentlig forskningsforståelse. Dermed stilles der krav om inddragelse af dette element i samspillet mellem regionens hospitaler, de tværgående virksomheder og uddannelserne for de sundhedsfaglige grupper, der har ansvaret for implementering.

FAKTA Sundhedsstyrelsens vejledning for det obligatoriske forskningstræningsmodul i speciallægeuddannelsen beskriver det overordnede indhold i forskningstræningen inden for den fastlagte ramme, der er til rådighed. I Betænkning fra Speciallægekommissionen, *Fremtidens speciallæge*, Sundhedsministeriet 2000, er det beskrevet, at en speciallæge bør besidde kompetence til at opsøge og kritisk vurdere forskningsresultater inden for eget speciales videns- og færdighedsfelt, specielt med henblik på dokumentation af forskningsresultaternes kliniske anvendelse.

I forlængelse heraf er det nødvendigt at få defineret hvilke af de ansatte i regionens sundhedsvæsen, der skal have henholdsvis forskningstræning og forskningsforståelse. Når behovet for henholdsvis forskningstræning og forskningsforståelse er afdækket, skal udviklingen af de tilhørende uddannelser og efteruddannelser ske i et tæt samspil mellem region og relevante uddannelsesinstitutioner i overensstemmelse med gældende lovgivning, bekendtgørelser og andre sundheds- og uddannelsespolitiske strategier. Denne indsats skal koordineres tæt med arbejdet med at implementere Region Hovedstadens interne uddannelsespolitik og uddannelsesstrategien i den Regionale Udviklingsplan. Herudover skal indsatsen ses i samspil med udviklingen af sundhedsvæsenets nye arbejdsformer, behandlinger mv.

Mål for 2020

Forskningsforståelse og forskertræning er en integreret del af relevante sundhedsuddannelser. Uddannelserne er udviklet i tæt samspil mellem regionens hospitaler, de tværgående virksomheder og uddannelsesinstitutionerne på baggrund af hospitalers og de tværgående virksomheders behov for forskningskompetencer.

Succeskriterier for 2020

1. Region Hovedstaden har sikret, at der tilbydes undervisningstilbud om forskningsforståelse og forskertræning²¹ i regi af Københavns Universitets Hospital og/eller i samarbejde med de relevante uddannelsesinstitutioner.
2. Region Hovedstadens hospitaler og tværgående virksomheder har samlet årligt minimum 100 scholarstipendiater (prægraduate forskerår) i gang.
3. Region Hovedstaden har fastlagt krav i dialogaftalerne/afdelingernes resultatkontrakter om forskningstræning og forskningsforståelse for forskningsdeltagende personale.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil i samspil med de relevante parter iværksætte en analyse af det nuværende niveau og behov for henholdsvis forskningsforståelse og forskningstræning – for relevante faggrupper.
- I regi af Københavns Universitets Hospital (KUH) vil Region Hovedstaden iværksætte en proces vedrørende udvikling af både den præ- og postgraduate lægeuddannelse til at indeholde mere forskningstræning, fx i form af større økonomisk mulighed for prægraduate forskerår og længere tid til forsknings- træning i den postgraduate uddannelse inden for rammerne af det nuværende uddannelsesforløb.

²¹ Forskningsforståelse: Sikrer viden til at omsætte forskningsresultater til klinisk praksis. Forskertræning: Sikrer kompetencer til aktivt at udføre forskning.

- Region Hovedstaden vil udvikle kurser i forskningsforståelse i samspil med relevante uddannelsesinstitutioner målrettet faggrupperne, fx i samarbejde med Universitetshospitalernes Center for Sygepleje- og omsorgsforskning, Københavns Universitet, Copenhagen Business School.
- Region Hovedstaden vil i samarbejde med regionens hospitaler og tværgående virksomheder og relevante uddannelsesinstitutioner etablere mulighed for deltagelse i forskningsprojekter for studerende i forbindelse med bachelorprojekt og kandidatspeciale.

Tema 6: Forskningsmiljøernes rammer

Forudsætningen for et moderne sundhedsvæsen, der kan levere service og behandling på højt niveau er, at hospitalerne (både de somatiske og de psykiatriske) har stærke faglige miljøer omkring forskning, udvikling, innovation og uddannelse, som er tæt koblet til og understøtter udvikling af effektive primære funktioner af høj kvalitet. Stærke forskningsfaglige miljøer kræver dygtig ledelse, nationale som internationale topforskere. Hertil kommer, at stærke forskningsfaglige miljøer kræver, at forskningen har gode fysiske rammer, og at forskerne i videst mulige omfang understøttes af relevante støttefunktioner.

For at sikre de fysiske rammer, er det væsentligt, at uddannelses- og forskningsfaciliteter i de nye kvalitetsfundsbyggerier indtænkes på en sådan måde, at de understøtter styrkelse og udvikling af fagligt stærke miljøer med forskning, udvikling og uddannelse i tæt tilknytning til de funktioner, som leverer diagnostik, behandling og pleje til patienterne i Region Hovedstaden. Samtidig er moderne og attraktive rammer ikke alene nødvendige for at understøtte høj kvalitet i forskning og uddannelse, men også for at gøre regionens hospitaler attraktive overfor såvel eksterne samarbejdspartner, som for kommende medarbejdere og studerende.

Region Hovedstaden har fastlagt en række retningslinjer for kvalitetsfundsbyggerierne i forhold til forsknings- og uddannelsesfaciliteter, hvor nøgleordene, der skal karakterisere forsknings- og uddannelsesfaciliteter er **synlige, integrerede, attraktive og katalysatorer**²².

De ansvarlige for de enkelte hospitalsbyggerier skal drive og implementere de politiske retningslinjer for de nye kvalitetsfundsbyggerier i forhold til forsknings- og uddannelsesfaciliteter, mens de politiske følgegrupper i byggestyreorganisationen og projektbyggestaben skal tilse, at de overholdes.

²² Retningslinjerne kan rekvireres ved henvendelse til Koncern Regional Udvikling, jf. www.regionh.dk/forskning

Tid til forskning er i dag presset af det daglige arbejde, og det alene fx at skulle søge midler til forskningsprojekter eller administrere dem, koster megen tid og ressourcer. Det er derfor nødvendigt, at regionen har de relevante støttefunktioner, der sikrer, at forskerne kan fokusere deres tid på selve forskningen.

Region Hovedstaden driver, enten alene eller sammen med andre, en række enheder med støttefunktioner, som hver især yder bistand til centrale elementer i forbindelse med gennemførelse af forskning og kliniske forsøg. Oversigt over samtlige relevante støttefunktioner fremgår af bilag 2, mens eksempler på resultater fremgår af den efterfølgende boks.

Tectra – teknologioverførselsenhed, der i 2010 har behandlet 547 juridiske aftaler, evalueret 34 anmeldte opfindelse, heraf er 15 overtaget og der er indgået 2 licensaftaler.

FIE – forsknings- og innovationsstøtteenhed, der i 2010 har fået 250 henvendelser fra regionens forskere vedrørende ekstern finansiering. FIE har i 2010 behandlet ansøgninger til en værdi af 1,16 mia. kr., hvoraf der blev bevilget ansøgninger for ca. 163 mio. kr.

creoDK – fælles EU kontor for Region Hovedstaden, Danmarks Tekniske Universitet og Københavns Universitet. creoDK har i 2010 assisteret med interessevaretagelse på 12 forskningsprojekter til EU's working plan 2011, hvoraf 6 har aftryk i arbejdsprogrammerne.

GCP-enheden – har ved udgangen af 2010 monitoreret 179 forsøg mod 163 forsøg i 2009.

Region Hovedstadens Videnskabsetiske Komite – behandlede i 2009 574 anmeldte forsøg, hvoraf 125 af forsøgene var lægemiddelforsøg, hvilket var lidt færre end i 2009²³.

Regionens støttefunktioner leverer alle kompetent og specialiseret bistand inden for deres speciale, men behovet for støtte til forskningen er under stadig forandring og udvikling. Det betyder, at der fremadrettet vil være et større behov for en mere sammenhængende forskerstøtte. Derudover er der fortsat en række områder, hvor ikke alle forskere har mulighed for at få bistand i fornødent omfang.

Regionens forskerstøtte skal ses i sammenhæng med den lokale forskerstøtte, der tilbydes på de enkelte hospitaler og tværgående virksomheder. I forhold til rollefordelingen internt gælder som et overordnet princip, at hovedansvaret for støtte til de administrative funktioner fx regnskab i forbindelse med forskning ligger lokalt på de enkelte hospitaler, hvorimod den mere specialiserede støtte varetages af regionens fælles funktioner.

Det fremadrettede arbejde med at optimere ydelserne fra regionens forskerstøttefunktioner skal ses i tæt sammenhæng med de nationale initiativer, der i forbindelse med Sund Vækst er søsat for at styrke rammerne for den kliniske forskning, herunder initiativerne: Revideret lov om de videnskabsetiske komiteer; En elektronisk indberet-

²³ Det er ikke alle forsøg, der anmeldes hos regionens videnskabsetiske komitee, der foregår på regionens hospitaler, Der modtages også anmeldelser fra universiteter, seruminstituttet, privatpraktiserende læger m.m.

ning af lægemiddelforsøg; One Stop Shop for forskerstøtte; Fast-track for godkendelse af kliniske fase 1 forsøg, Fokus på Sund Vækst i EU-formandskabet; Bedre anvendelse af offentlige sundhedsdata til forskning.

Mål i 2020

Forskningen har de rette fysiske rammer og betingelser på regionens hospitaler og i de tværgående virksomheder og særligt i de nye hospitalsbyggerier. De fysiske rammer for forskningen er tilpasset lokale behov, men fremstår som integrerede og attraktive dele af hospitalernes/ psykiatriens hverdag. Faciliteterne er så vidt muligt placeret i synlige og åbne rum.

Region Hovedstaden har sammenhængende og synlige forskerstøttefunktioner, som effektivt og i en klar rollefordeling med den lokale administration kan understøtte og fremme sundhedsforskningen og implementeringen af samme, så forskerne kan fokusere på selve forskningen.

Succeskriterier for 2020:

1. De forskningsaktive hospitaler har udarbejdet og implementeret en plan for de fysiske rammer for forskningen, der overholder de politiske retningslinjer. Det samme gælder ved organisationsændringer, hvor der altid foreligger en plan for de fysiske rammer, der ligeledes overholder de politiske retningslinjer.
2. Alle Region Hovedstadens forskere kender til regionens forskerstøttefunktioner og brugertilfredsheden er over 90 %.

Initiativer

- Region Hovedstaden vil sikre udvikling af et offentlig/privat samarbejde om, hvordan de fysiske rammer for forskning og uddannelse på hospitaler og i de tværgående virksomheder indrettes, så de også er integrerede, naturlige og synlige dele af hospitalernes/psykiatriens hverdag. Dette gælder både i forhold til nybyggerierne som iværksættes under Kvalitetsfonden og ombygninger af eksisterende byggeri.
- Region Hovedstaden vil løbende videreudvikle og implementere en sammenhængende og synlig forskerstøttefunktion, hvor der er god sammenhæng med de fælles støttefunktioner i regi af Københavns Universitetshospital (KUH) og de nationale tiltag i blandt andet Sund Vækst strategien. Der skal blandt etableres et fælles datamanagementsystem, sikres biostatistisk bistand til alle forskere i regionen, sikres medicinsk bistand i forbindelse med kliniske forsøg, og rollefordeling i forhold til støttefunktioner (pre- og post award) skal afklares. Derudover indtænkes beslutningen i Budget 2012 om et videncenter for innovation og udvikling i forbindelse med samarbejde med erhvervslivet.
- Region Hovedstaden vil udvikle fælles retningslinjer for forskningsbudgettering på regions- og institutionsniveau, der kan sikre sammenhæng mellem

forskningsregistreringssystemet PURE og regionens nye økonomisystem REFLEKS. Samtidig skal de fælles retningslinjer omfatte håndteringen af forskningskonti i forhold til eksterne bevillinger herunder særligt med fokus på bevillinger fra EU og National Institute of Health (NIH).

4. Implementering af politikken

Med Politik for Sundhedsforskning 2020 lægger regionen op til en langsigtet strategi, der er tænkt sammen med Hospitals- og Psykiatriplan 2020 og de kommende kvalitetsfundsbygninger, som også rækker hen mod 2020.

Politik for Sundhedsforskning 2020 vil via 2-årige handlingsplaner blive implementeret løbende frem mod 2020, idet politikken vil indeholde initiativer, der kan implementeres her og nu, mens andre mere rammesættende initiativer eller initiativer der er afhængig af de nye hospitalsplaner først implementeres senere, når forudsætningerne er til stede og/eller når de fysiske rammer er på plads.

Med det høje ambitionsniveau for den nye politik for sundhedsforskning lægges op til en indsats, hvor der fokuseres på implementering i tre niveauer – det politiske, det ledelsesmæssige og det forskningsfaglige.

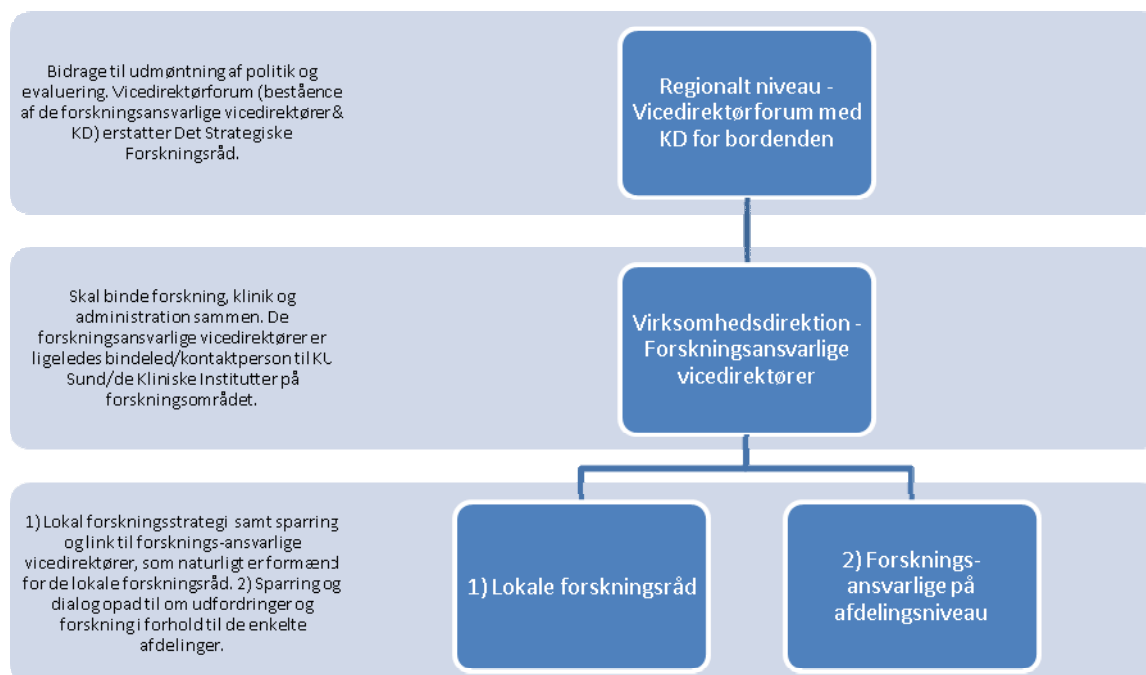
På det politiske niveau vedtager forretningsudvalget og regionsrådet 2-årige handlingsplaner på baggrund af oplæg fra relevante udvalg. De forelægges årligt en status og evaluering af initiativerne i handlingsplanen med mulighed for korrektion af indsats og retning.

På det ledelsesmæssige niveau er som foreslået i politikken etableret et forskningsansvarligt vicedirektørforum med den forskningsansvarlige koncerndirektør for borden. Vicedirektørforummet vil have det administrative ansvar for at følge implementeringen af politikken. Derudover skal de bistå med forberedelse af nye handlingsplaner og eventuelle justeringer af politikken. Endelig skal forummet sikre samspillet og koordinationen mellem det lokale og regionale niveau, i forhold til Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet og til øvrige relevante fora, jf. den nye ledelsesstruktur. Forummet skal endvidere tilse, at indsatsen på forskning koordineres med indsatsen for uddannelse, innovation, kvalitet m.m., hvor det er relevant.

På det forskningsfaglige niveau afholdes halvårige møder med forskere fra de lokale forskningsråd og med særligt indbudte, hvor der vil være dialog om forskning generelt og implementering af politikken specifikt, og hvor de lokale forskningsråd inddrages til at give input til de 2-årige handlingsplaner. Derudover vil der blive afholdt en årlig

forskningslederkonference, der kan sætte aktuelle emner til debat samt øge kendskabet og samarbejdet på tværs.

Bilag 1: Ledelsesstruktur i forhold til forskning

Den nye ledelsesstruktur bygger i vidt omfang på eksisterende strukturer, dog med et nyt vicedirektørforum med særlig fokus på forskning og med forbindelse til uddannelsesområdet og professorgruppen. Den nye ledelsesstruktur betyder, at der oprettes et vicedirektørforum bestående af forskningsansvarlige vicedirektører på hospitalerne og forskningsansvarlig koncerndirektør suppleret med stabsdirektør fra Koncern Praxis og relevante ledelsesrepræsentanter fra de tværgående virksomheder – Den sociale virksomhed, Den præhospitale virksomhed, It-, medico- og telefonivirksomheden og HR og uddannelsesvirksomheden. De forskningsansvarlige vicedirektører får blandt andet input fra de lokale forskningsråd og herunder også Praksissektorens Forskningsråd.

Den nye ledelsesstruktur skal derudover være med til at understøtte og styrke samspillet med universiteterne. Dette gælder ikke mindst samarbejde i Københavns Universitets Hospital (KUH), hvor den nye ledelsesstruktur skal ses i sammenhæng med den kliniske institutstruktur. Dertil kommer, at Region Hovedstadens koncerndirektion skal sikre, at der udvikles og etableres en styrket dialog med Københavns Universitet centralt og Danmarks Tekniske Universitet om udvikling af det strategiske samarbejde på forskningsområdet.

I forbindelse med etablering af nyt vicedirektørforum nedlægges Det Strategiske Forskningsråd. Som følge heraf skal der yderligere sikres indspil fra de yngre forskere og kommunerne. De yngre forskere vil få en særlig invitation til halvårslige møder,

mens repræsentanter fra den administrative styregruppe for sundhedsaftaler (DAS) vil blive inviteret til den årlige forskerkonference.

Bilag 2: Oversigt over støttefunktioner i Region Hovedstaden

Region Hovedstaden råder alene eller sammen med andre over en række enheder med støttefunktioner, der skal bistå forskere, sundhedspersonale, kvalitetsfundsbyggerierne og andre aktiviteter i regionen i forskellige forhold. Nedenfor fremgår en oversigt over støttefunktionerne inddelt efter det område, de adresserer i deres specialisering. Oversigten indeholder også funktioner, der via deres generelle opgaver mere indirekte støtter forskningen. Andre enheder, som drives lokalt af hospitaler er ikke inkluderet i gennemgangen.

Forskning og kliniske forsøg

Tectra (teknologioverførselsenhed). Tectra yder bistand i forbindelse med patentering, kommercialisering og selskabsetablering, og står for den juridiske rådgivning om indgåelse af forskningskontrakter mellem regionens forskere og private virksomheder. Forankret i Koncern Regional Udvikling.

FIE (Forsknings- og innovationsstøtteenhed). FIE rådgiver og vejleder omkring finansieringsmuligheder, og hjælper med udformning af fondsansøgninger m.m. Forankret i Koncern Regional Udvikling.

Clinical Trial Alliance (CTA) er en koordinerende funktion, der hjælper hospitaler, forskere og virksomheder i forbindelse med gennemførelse af kliniske forsøg. Forankret i Koncern Regional Udvikling.

creoDK er Region Hovedstadens, Danmarks Tekniske Universitet og Københavns Universitet fælles kontor i Bruxelles. Creodk's formål er at tiltrække yderligere finansiering til forsknings- og udviklingsprojekter fra EU's rammeprogrammer. Forankret i Region Hovedstaden, Koncern Regional Udvikling.

GCP-enheden (Good Clinical Practise) rådgiver og monitorere kliniske lægemiddelforsøg på regionens hospitaler og institutter under Københavns Universitetshospital (KUH), så de gennemføres i overensstemmelse med gældende lovgivning.

Region Hovedstadens videnskabsetiske komite (VEK) skal i henhold til loven sikre, at biomedicinske forskningsprojekter, der indebærer forsøg på mennesker eller med menneskeligt biologisk materiale, gennemføres videnskabsetisk forsvarligt. Forankret i Koncern Sekretariat.

Innovation og Byggeri

Center for Sundhedsinnovation (CSI) understøtter brugerdreven innovation på alle regionens hospitaler gennem udvikling og fremme af innovative teknologier, services

og organisationsformer i samarbejde med andre aktører, herunder erhvervslivet. Forankret i en styregruppe bestående af direktionsmedlemmer fra hospitalerne og koncerndirektionen.

Uddannelse

UCSF (Universitetshospitalernes Center for Sygepleje- og omsorgsforskning) har til formål at udvikle sundhedsfremme, omsorg og pleje gennem undervisning, forskningsprojekter og forskningsvejledning.

CEKU (Center for Klinisk Uddannelse) er en forsknings-, udviklings- og serviceenhed for de sundhedsvidenskabelige uddannelser ved Københavns Universitet og den lægelige videre- og efteruddannelse i Region Hovedstaden. Forankret i Koncern Plan og Udvikling i tæt samarbejde med Rigshospitalet.

DIMS (Dansk Institut for Medicinsk Simulation) udbyder simulationsbaserede kurser for sundhedsfagligt personale med det formål at øge kvaliteten og sikkerheden i patientbehandlingen. Forankret på Herlev Hospital.

Implementering

Enhed for Patientsikkerhed indsamler og analyserer de utilsigtede hændelser, som personalet rapporterer, i samarbejde med hospitalernes og psykiatriens ledelser og risikomanagere. Forankret i Koncern Plan og Udvikling.

Enheden for Brugerundersøgelser er et videncenter for patientoplevet kvalitet i Region Hovedstaden, der gennemfører regionale og landsdækkende undersøgelser af patient- og brugeroplevelser i det danske sundhedsvæsen. Forankret i Koncern Plan og Udvikling.

Kort og godt om regionen

- Region Hovedstaden er borgermæssigt den største af Danmarks fem regioner med 1,7 mio. borgere.
- Der er ca. 40.400 ansatte i regionen.
- Hovedstadsregionen har ansat knap 2/3 af landets FoU-årsværk i Danmark inden for natur- og sundhedsvidenskab, og 66 % af de samlede forskningsudgifter på sundhedsområdet i Danmark (både i offentligt og privat regi) afholdes i Hovedstadsregionen.
- Hovedstadsregionen uddanner 38 % af landets sundhedspersonale i de grupper, der primært indgår i forskningen. Fordelt på uddannelseskategorier uddannes inden for sundhedsområdet 36 % af landets mellemlange videregående uddannede, 39 % af landets lange videregående uddannede og 65 % af landets ph.d'ere i regionen.
- Hovedstadsregionen har en række selvstændige universiteter og forskningsenheder på sundhedsområdet som f.eks. Københavns Universitet, Danmarks Tekniske Universitet, IT-Universitetet og Statens Seruminstitut.
- Hovedstadsregionen har en række forskerparker, innovationsmiljøer og teknologi-overførselsenheder som fx Forskerpark Glostrup, CAT Science Park, Scion-DTU, Symbion Science Park, DTU Innovation og Cat-Symbion Innovation.
- Regionen står for over halvdelen af landets indberettede opfindelser og patenter.
- Over 70 % af biotekfirmaerne i Danmark er placeret i hovedstadsregionen.
- Øresundsregionen har 41.000 ansatte inden for life-science, er placeret som den tredje bedste region i Europa inden for biomedicinsk forskning og har 23 hospitaler.

Baggrundsmateriale

Hospitals- og Psykiatriplan 2020, jf.

http://www.regionh.dk/topmenu/Nyt_Presse/Nyheder/Temanyheder/Region+Hovedstaden+hospitals+og+psykiatriplan+2020+vedtaget.htm

Forskning – ansvar, opgaver, organisering og forsøgspersoners rettigheder

(forskningsvejledning for medarbejdere i Region Hovedstaden med forskningsopgaver/ansvar), www.regionh.dk/forskning

Global Excellence katalog 2010 og 2011, se www.regionh.dk/globalexcellence

Professorplanen, jf. www.regionh.dk/forskning

NNS Rapporterne, kan rekvireres ved henvendelse til Sundhedsministeriet

Sund Vækst (2011), jf. www.sum.dk

Aftale om sundhed (2011), jf. www.sum.dk

Regionens erhvervsudviklingsstrategi, www.regionh.dk/vaekstforum

Vækststrategi for bioteknklyngen i Hovedstadsregionen 2010-2015, kan rekvireres ved henvendelse til Koncern Regional Udvikling i Region Hovedstaden.

OECD analysen 2009, jf.

<http://www.regionh.dk/menu/Regional+Udvikling/Regional+udviklingsplan/Analyser/Arkiv+2/OECD+analyse+af+hovedstaden.htm>

Politik for Sundhedsforskning 2007 og afrapportering af Politik for Sundhedsforskning 2007, jf. www.regionh.dk/forskning.

Retningslinjer for kvalitetsbyggerier i forhold til forsknings- og uddannelsesfaciliteter, kan rekvireres ved henvendelse til Koncern Regional Udvikling i Region Hovedstaden.

Uddannelses- og forskningsudvalgets møde den 28. september 2011

Sag nr. 3

Emne: Nye analyser på gymnasieområdet

Bilag 3

NOTAT

Bilag 1

Telefon +45 48 20 50 00
Direkte +45 48 20 55 34
Fax +45 48 20 56 61
Web www.regionh.dk

CVR/SE-nr: 30 11 36 83

Dato: 31. august 2011

Nye analyser på gymnasieområdet

To nye analyser kaster nyt lys over gymnasieelevers vej gennem uddannelsessystemet. Gymnasieskolernes Rektorforening står bag den ene rapport *Veje og omveje i gymnasiet*, som undersøger størrelsen, tidspunktet og årsagerne til frafald og omvalg i de fire gymnasiale uddannelser stx, hf, hhx og htx. Den anden rapport, *Hvor blev drengene af?*, undersøger studenternes videre vej i uddannelsessystemet med særligt fokus på drenge og pigers forskellige måder at tænke og vælge uddannelse. Rapporten er lavet af Center for Ungdomsforskning på vegne af Ligestillingsministeriet og foreningen Forum 100%, som er et tværsektorielt forum, der arbejder for, at alle unge skal have en ungdomsuddannelse.

Frafald i de gymnasiale uddannelser

De væsentligste konklusioner fra undersøgelsen *Veje og omveje i gymnasiet* gennemgås nedenfor ud fra rapportens tre fokusområder - nemlig størrelse, tidspunkt og årsager til frafald. Her fokuseres primært på frafald uden omvalg - hvilket vil sige frafald, hvor eleven decideret falder ud af uddannelsessystemet og ikke blot skifter uddannelse.

Størrelsen på frafaldet

- Frafaldet er mindst på stx, hvor kun 6 procent af de påbegyndte ikke har gennemført nogen uddannelse efter 4 år.
- Omvendt er frafaldet størst på hf med 17 procent.
- Frafaldsmønstret på hhx og htx er forholdsvist ens, hvor omkring 10 procent af eleverne falder fra.

Tidspunktet for frafald og omvalg

- Undersøgelsen viser helt overordnet for alle de gymnasiale ungdomsuddannelser, at de fleste elever falder fra i sommerferien mellem skoleårene. De elever, som afbryder uddannelsen for at begynde på en anden uddannelse, forlader uddannelsen hurtigere, end de, der falder fra.
- Analysen viser samtidig, at frafaldet sker hurtigst på hf og senest på stx, mens frafaldet på hhx og htx ligger midt imellem.

Årsager til frafald og omvalg

- Gennemsnittet fra grundskolen er helt afgørende for afbrud af gymnasial ungdomsuddannelse - frafaldsrisikoen for en elev, som har et gennemsnit på un-

der 8 (gammel 13-skala) fra grundskolen, er knapt 7,5 gange så stor som en elev, der – alt andet lige – har et gennemsnit på over 9.

- Undersøgelsen dokumenterer, at fars uddannelsesniveau, familiestrukturen, brug af psykofarmaka, kriser i familien, sociale problemer samt hvilken landsdel, eleven har bopæl i er faktorer som øver stor indflydelse på risikoen for afbrud. Her er det værd at bemærke, at elever i Københavns-området næsten har dobbelt så stor frafaldsrisiko i forhold til sammenlignelige elevgrupper i Jylland. Efterskoleophold har derimod ingen indflydelse på, om elever falder fra.
- Analysen viser også, at etnicitet ikke er en selvstændig forklaringsfaktor for gennemførelse af gymnasial ungdomsuddannelse, når vestlige og ikke-vestlige elever opgøres som en samlet gruppe.
- De studerende der er 17-18 år ved start samt de der har taget 10. klasse har mindre sandsynlighed for at falde fra.
- Tilsvarende har hverken typen af gymnasial ungdomsuddannelse eller den enkelte uddannelsesinstitution nogen selvstændig betydning for frafaldet. Så når hf har den dårligste gennemførelse, er det simpelthen fordi eleverne har vanskeligere forudsætninger for at gennemføre. Dog har uddannelsestypen betydning med hensyn til omvalg - sandsynligheden for et omvalg mere end halveres, hvis eleven går på netop hf.

Om undersøgelsesmetode

Undersøgelsen *Veje og omveje i gymnasiet – en forløbsundersøgelse af elevers vandringer gennem de gymnasiale ungdomsuddannelser* følger ved hjælp af registerdata de 40.145 unge, som påbegyndte en gymnasial uddannelse i 2005. De unges vej gennem ungdomsuddannelserne er fulgt frem til 2009. Desuden undersøges hvilke socio-økonomiske og livssituationsmæssige faktorer som karakteriserer de, som falder fra eller vælger om.

Undersøgelsen *Hvor blev drengene af? Køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet* består af både en kvantitativ registeranalyse og en kvalitativ analyse. Den kvantitative registeranalyse kortlægger de unges færden efter gymnasiet og tre år frem. Registeranalysen er baseret på udtræk fra registre hos Danmarks Statistik og omfatter alle, der i sommeren 2006 bestod en gymnasial uddannelse (stx, htx, hhx eller hf). Den kvalitative analyse afdækker gennem fokusgruppeinterviews de unges overvejelser og erfaringer i forbindelse med valget af videregående uddannelse og på den baggrund indkredser forklaringer på, hvorfor de unge vælger, som de gør.

Overgangen fra gymnasiet til videreuddannelsessystemet

Rapporten *Hvor blev drengene af* sætter fokus på den problemstilling, at drenge i Danmark generelt klarer sig dårligere i uddannelsessystemet, end pigerne gør – både hvad angår uddannelsesfrekvens og uddannelsesniveau. Mens 51 % af kvinderne er i gang med en videregående uddannelse, inden de bliver 25, så gælder det kun for 34 % af drengene. Problemet skyldes, at færre mænd får en ungdomsuddannelse, og at en stigende del af de mandlige studenter ikke får yderligere uddannelse. Faktisk er 37,2 % af drenge med en gymnasial uddannelse efter tre år ikke kommet videre i systemet. Det skaber en risiko for, at en voksende del af den mandlige befolkning ikke får en erhvervskompetencegivende uddannelse, da de gymnasiale uddannelser alene regnes for studieforberedende.

Helt konkret viser undersøgelsen, at:

- Op mod hver fjerde af de studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse, vælger at starte på en erhvervsuddannelse. Det gælder både mænd og kvinder.
- Navnlig mandlige studenter fra HF samt mandlige studenter med et lavt karaktergennemsnit fra deres studentereksamen er mere tilbøjelige til ikke at forsætte på en videregående uddannelse, end tilsvarende kvindelige studenter er. Det skyldes først og fremmest, at de ikke i samme grad som tilsvarende kvindelige studenter vælger en mellemlang videregående uddannelse.

Og den kvalitative analyse viser, at:

- Mange mandlige studenter har ikke en klar plan efter gymnasiet. De lægger vægt på at tage tingene, som de kommer, og på at være afklarede, før de starter på en videregående uddannelse. De kvindelige studenter derimod planlægger længere frem og forholder sig i højere grad til familieplanlægning og risici på arbejdsmarkedet.
- Også de mandlige studenter med en anden etnisk baggrund indtænker familieplanlægning i deres uddannelsesplaner, og det betyder, at de gennemgående starter tidligere på en videregående uddannelse, end de danske mænd gør. Efter tre år ligner de to gruppers uddannelsesfrekvens imidlertid hinanden.
- Kvindelige studenter oplever det samtidig som risikofyldt ikke at have en uddannelse og at uddannelse er den eneste vej til at klare sig, hvorimod de mandlige studenter oplever, at der er attraktive karriereveje og jobmuligheder, der ikke kræver en videregående uddannelse.
- Mændene motiveres desuden af uddannelse og arbejde, som giver dem mulighed for "at udrette noget" og for prøve ting af i praksis. Det kan i nogle tilfælde betyde, at de mangler muligheder i uddannelsessystemet.

- Undersøgelsen peger særligt på de overvejende mandlige studenter, der går i stå i forbindelse med deres uddannelsespause, og som i dag mangler tilbud, som værende i særlig fare for ikke at få en videregående uddannelse.

Rapporten konkluderer, at drengene er en meget mere polariseret gruppe end pigerne. Typisk er billedet, at drengene med de gode karakterer kommer videre ind på de lange videregående uddannelser, mens mange af drengene med de knap så gode karakterer ikke kommer videre. For pigerne er det mere typisk, at de uanset karakterer kommer videre i den ene eller anden form for uddannelse - for en stor dels vedkommende på de mellemlange videregående uddannelser, der for de fleste uddannelsers vedkommende traditionelt opfattes som pigeuddannelser.

Veje og omveje i gymnasiet

En forløbsundersøgelse af elevers vandringer
gennem de gymnasiale ungdomsuddannelser

GYMNASIESKOLERNES
REKTORFORENING

Denne publikation kan downloades på:
www.rektorforeningen.dk

Gymnasieskolernes Rektorforening

Ny Vestergade 13, stuen

1471 København K

Telefon: 3318 8260

E-mail: mail@rektorforeningen.dk

September 2011

© 2011 Gymnasieskolernes Rektorforening

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller og citater, er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Gymnasieskolernes Rektorforening

Gymnasieskolernes Rektorforening er en forening for de offentligt selvejende gymnasier og toårige hf-kurser i Danmark.

Gymnasieskolernes Rektorforening har som sit overordnede formål at sikre det almene gymnasium og det toårige hf de bedste vilkår for at være stærke og tidssvarende ungdomsuddannelser.

Indholdsfortegnelse

	Forord	2
	Sammenfatning og konklusion	4
1.	Indledning	7
1.1	Undersøgelsesspørgsmål	8
2.	Analyse af elevvandring	9
2.1	Metode	9
2.2	Resultater	9
2.3	Grove forklaringsvariable	13
3.	Analyse af frafaldstidspunktet	15
3.1	Metode	15
3.2	Resultater	15
4.	Årsager til frafald	18
4.1	Metode	18
4.2	Forklarende variable	19
4.3	Statistisk modellering af uddannelsesafbrud	21
5.	Review af eksisterende forskning på frafaldsområdet	29
5.1	Socio-økonomiske faktorer	29
5.2	Afgangskarakterer fra grundskolen	30
5.3	Etnicitet og køn	30
5.4	Trivselsproblematikker	31
5.5	Skolefaktorer	31
6.	Metodenote	32
6.1	Databeskrivelse	32
6.2	Undersøgelsesdesign	32
6.3	Afgrænsning og begrænsning	32
7.	Appendiks	34
7.1	Multinomial regression	34
7.2	Multilevelanalyse	34
7.3	Intra Class Correlation	35
7.4	Fravalg af overlevelsesanalyse	36
8.	Litteratur	37

Forord

Siden regeringen formulerede 95-procentsmålsætningen, er den blevet et konstant pejlemærke for, hvordan det står til i ungdomsuddannelserne. Det var derfor foruroligende, da tal for et par år tilbage viste, at kun i omegnen af 80 procent af en årgang fik en ungdomsuddannelse. Kurven ser nu ud til at være knækket – i hvert fald når vi ser på indgangssiden. Frekvensen stiger. Flere og flere unge søger ind på en ungdomsuddannelse og særligt det almene gymnasium er blevet en uddannelsesmagnet. Omkring halvdelen af alle unge vælger nu STX.

Hvis 95-procentsmålsætningen skal nås, skal eleverne ikke kun søge ind – de skal også gøre sig færdige. Og det er der desværre fortsat for mange elever, der ikke gør.

Frafaldet i det almene gymnasium er meget beskedent og markant lavere end i nogen anden ungdomsuddannelse. Og mange af dem, der falder fra stx, ender alligevel med at få en ungdomsuddannelse. I erhvervsuddannelserne er frafaldet markant højere, og derfor vedrører størstedelen af den viden, der er om frafald, også de uddannelser.

På trods af det almene gymnasiums beskedne frafald, vil selv en lille procentvis forbedring af fastholdelsen på stx, slå massivt igennem på 95 procents målsætningen. Simpelthen fordi der er så mange unge på de almene gymnasier.

Med det for øje gik Rektorforeningen sidst i 2010 i gang med det hidtil første analysearbejde af sin art om frafald i de fire gymnasiale uddannelser stx, hf, hhx og htx. Undersøgelsen følger den ungdomsårgang, som påbegyndte en gymnasial uddannelse i 2005. Hvor er de henne i dag? Hvad karakteriserer de af dem, som fravalgte eller omvalgte et sted i forløbet? Hvilken betydning har for eksempel folkeskolekarakterer, forældrenes uddannelsesbaggrund og etnicitet for, om de gennemførte eller ej?

Nu foreligger resultatet og det er spændende. Nogle konklusioner er måske knapt så overraskende. For eksempel den, at stx-elever generelt klarer sig markant bedre end eleverne fra nogen andre ungdomsuddannelser. Selv når stx-elever falder fra, klarer de sig bedre.

Andre resultater overrasker mere. Undersøgelsens mest i øjenfaldende konklusion er, at resultatet af de forskellige skolars frafaldsindsatser stort set er det samme. Eller sagt på en anden måde: Det er det stof, eleverne, der går ind ad døren i 1.g, er gjort af, som har langt den største indflydelse på, om de falder fra eller ej.

Den viden er uvurderlig. Både for regeringen og Folketinget og for ledelserne på landets gymnasier. Undersøgelsens resultater betyder nemlig, at vi faktisk allerede inden, eleverne starter i 1.g., ved, hvem der er i fare for at falde fra. Det betyder, at vi kan planlægge forebyggende indsatser – selv inden skolen, læreren eller eleven selv ved, at noget er ved at gå den forkerte vej. Og det betyder frem for alt, at vi fremover kan yde en langt mere målrettet indsats.

Undersøgelsen er udarbejdet af Jakob Byg Hornbek, Kirstine Kjemtrup og Morten Friis Møller fra Gymnasieskolernes Rektorforening.

Samtidig en stor tak til Niels Ploug, direktør for personstatistik, Danmarks Statistik, Torben Pilegaard Jensen, forskningsleder, AKF, Jan Lindebjerg Nielsen, konsulent, Undervisningsministeriet, Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen og Kristine Hecksher, projektleder, Videnscenter om Fastholdelse og Frafald, for deres kvalificerede, løbende sparring på rapporten og dens analyse.

God læselyst!

Jens Boe Nielsen

Formand for Gymnasieskolernes Rektorforening

Sammenfatning og konklusion

Denne rapport er resultatet af en undersøgelse af frafald og omvalg på de fire gymnasiale ungdomsuddannelser i Danmark.

Udgangspunktet for undersøgelsen er, at frafald og omvalg er to forskellige ting. Hvor frafald henviser til afbrud af den påbegyndte uddannelse uden efterfølgende start eller gennemførelse af ny uddannelse, henviser omvalg netop til, at den unge påbegynder og eventuelt gennemfører en ny uddannelse.

Formålet med undersøgelsen har været at kortlægge mønstre og omfang af frafald og omvalg og finde ud af, hvilke faktorer, der er afgørende for afbrud af uddannelse.

Analysedesign

Undersøgelsen er lavet med udgangspunkt i den elevårgang, som påbegyndte en af de gymnasiale ungdomsuddannelser i sommeren 2005.

Undersøgelsen består af tre dele. Første del undersøger frafalds- og omvalgmønsteret for de unge på de fire gymnasiale ungdomsuddannelser. Anden del af undersøgelsen kortlægger afbrudstidspunkter. Tredje og sidste del af analysen giver svar på spørgsmålet om, hvilke faktorer, der er afgørende for, om eleverne afbryder deres ungdomsuddannelse.

Ud fra et kvantitativt forløbsdesign, baseret på individdata fra Danmarks Statistik undersøger rapporten derfor forskellige socioøkonomiske og livssituationsmæssige faktoreres betydning for afbrud af ungdomsuddannelse. Samtidig er oplysninger om, hvilken specifik institution/skole eleven er startet på tilkøbt data, hvormed rapporten undersøger, hvilken indflydelse institutionsniveauet/konteksten har på elevernes adfærd.

Undersøgelsens resultater

Frafalds- og omvalgmønstre

Undersøgelsen viser, at der er forskel på forekomsten af omvalg og frafald på tværs af de fire gymnasiale ungdomsuddannelser stx, hf, htx og hhx. Helt overordnet klarer de elever, der er begyndt på stx, sig bedst. Frafaldet er mindst på stx, hvor kun 16 procent ikke har gennemført fire år efter, de påbegyndte. Og hvis eleverne på stx falder fra, fortsætter de typisk på en anden ungdomsuddannelse. Således er kun 6 procent af de elever, der startede på stx hverken i gang med, eller har afsluttet en ungdomsuddannelse godt fire år efter de begyndte på stx.

Omvendt er frafaldet størst på hf med 29 procent. Det er også på hf, hvor der er flest frafaldne elever, som ikke kommer i gang med en ny ungdomsuddannelse. Således er der 17 procent af de elever, som startede på hf i 2005, der er faldet fra uden at begynde på en ny uddannelse.

Frafaldsmønstret på htx og htx er forholdsvis ens, hvor omkring 10 procent af eleverne falder fra. Frafaldet her er større end på stx, men mindre end det er på hf. Af de som falder fra htx og htx, er der også flere som starter på eller fuldfører en anden uddannelse, end det er tilfældet for hf, mens det er mindre set i forhold til stx.

Frafalds- og omvalgstidspunkt

Undersøgelsen viser helt overordnet for alle de gymnasiale ungdomsuddannelser, at de fleste elever falder fra mellem skoleår. Selvom der også forekommer frafald hen over skoleåret.

Analysen viser samtidig, at frafaldet sker hurtigst på hf og senest på stx, mens frafaldet på hhx og htx ligger midt imellem.

Endelig viser analysen, at der er hurtigt omvalg men mere langtrukket frafald. De elever, som afbryder uddannelsen for at begynde på en anden uddannelse, forlader uddannelsen hurtigere, end de, der falder fra.

Analyse af årsager til uddannelsesafbrud

I tredje del går undersøgelsen tæt på årsagerne til frafald og omvalg – herunder om der er forskelle i årsagerne til henholdsvis frafald og omvalg.

Generelt er konklusionen, at det er de samme risikoparametre som er bestemmende for frafald og omvalg, men at effekten er mindre i forhold til omvalget.

Undersøgelsen viser, at nedenstående faktorer har betydning for både frafald og omvalg:

- Gennemsnit fra grundskolen
- Fars højeste uddannelse
- Opvækst i kernefamilie
- Brug af psykofarmaka i opvæksten
- Pludselig krise i familielivet (skilsmisse eller dødsfald)
- Sociale problemer
- Landsdel

Især gennemsnittet fra grundskolen er helt afgørende for afbrud af gymnasial ungdomsuddannelse. Analysen viser, at frafaldsrisikoen for en elev, som har et gennemsnit på under 8 (gammel 13-skala) fra grundskolen, er knapt 7,5 gange så stor som en elev, der – alt andet lige – har et gennemsnit på over 9.

Men også fars uddannelsesniveau, familiestrukturen, brug af psykofarmaka, kriser i familien, sociale problemer samt hvilken landsdel, eleven har bopæl i, har indflydelse på, om eleven afbryder sin uddannelse. Hvis ét af de nævnte forhold indtræder, forøges sandsynligheden for afbrud mellem halvdelen til to gange. Det vil sige, at en elev, som oplever flere af de nævnte forhold på én gang, mangedobler sin sandsynlighed for et afbrud i forhold til en elev, som ikke gør det.

Omvendt viser resultaterne også, at det ikke er alle faktorer, som har indflydelse på frafald og omvalg.

Faktorer som hverken har indflydelse på frafald eller omvalg:

- Institution
- Etnicitet
- Efterskoleophold

Analysen fastslår, at den enkelte institution ingen forklaringskraft har i forhold til afbrud af uddannelse. Årsagerne til frafald skal dermed findes hos eleven og ikke på den enkelte institution.

Analysen viser videre, at etnicitet ikke er årsag til hverken frafald eller omvalg. Etnicitet har ikke nogen betydning for gennemførelse af gymnasial ungdomsuddannelse, når man holder alt andet lige. Så hvis der på skoler er en overrepræsentation af afbrud blandt unge med anden etnisk oprindelse, er det ikke etniciteten, der gør forskellen – men de ovenstående faktorer, som har indflydelse på elevernes frafald generelt.

Undersøgelsen viser også, at efterskoleophold heller ikke har indflydelse på, om elever falder fra.

Endelig har uddannelsestypen (stx, hf, htx eller htx) en lidt mere nuanceret betydning. Når det handler om frafald, viser analysen, at der ikke er forskel på, hvilken af de fire gymnasiale ungdomsuddannelser eleven går på. Så når hf har den dårligste gennemførelse, er det ikke fordi, der er noget i vejen med uddannelsen, men simpelthen fordi eleverne har vanskeligere forudsætninger for at gennemføre.

Men uddannelsestypen har imidlertid indflydelse med hensyn til omvalg. Sandsynligheden for et omvalg mere end halveres, hvis eleven går på netop hf.

1. Indledning

Regeringens målsætning om, at 95 procent af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse i 2015 kræver et øget fokus på, hvordan de unge rent faktisk klarer sig i uddannelsessystemet. Selvom vi i disse år ser, at optaget på ungdomsuddannelserne øges, er det i sidste ende gennemførelse af uddannelsen, som er afgørende, hvis målsætningen skal nås. Derfor er en målrettet indsats i forhold til at nedbringe frafald i ungdomsuddannelserne nødvendig.

Der er gennem tiden udarbejdet mange frafalds- og fastholdelsesprojekter og analyser i forskellige former. Det være sig såvel praksisnære, kvalitative projekter som mere overordnede, kvantitative projekter og statistiske fremskrivninger og analyser.

Da frafaldet er størst på erhvervsuddannelserne, er det naturligt, at det også er på det uddannelsesområde, mest fokus har været rettet¹. Det betyder på den anden side, at de gymnasiale ungdomsuddannelser – og særligt det almene gymnasium (stx) – ikke i samme grad har været genstand for specifikke undersøgelser. Og selvom frafaldet i særligt det almene gymnasium er beskedent, vil selv en lille reduktion i frafaldet på stx have stor effekt, fordi så mange unge går i gymnasiet.

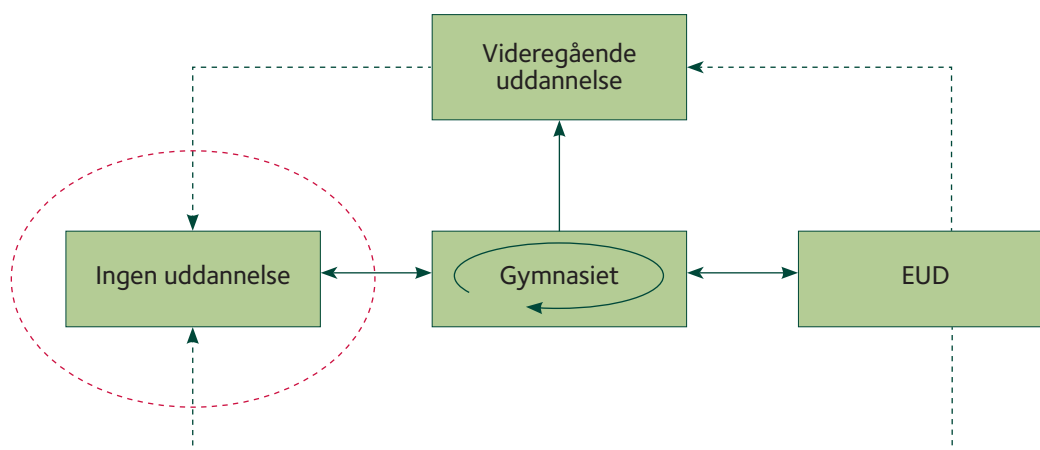
Men vi mangler den nødvendige viden for at kunne målrette frafaldsindsatser. Vi mangler viden om, hvad der sker med de elever, der falder fra i gymnasiet – og vi mangler systematiseret viden om, hvornår de falder fra – og hvorfor de falder fra. Det har været formålet med indeværende analyse at frembringe den viden.

Fokus i undersøgelsen er derfor lagt på elevernes bevægelser og forløb gennem ungdomsuddannelsessystemet. I forlængelse heraf er det undersøgt, hvilke socioøkonomiske og livssituationsmæssige faktorer, der har indflydelse på, om en elev afbryder sin uddannelse på et tidspunkt.

Der skelnes i undersøgelsen mellem frafald og omvalg. En elev, som er begyndt på det almene gymnasium, finder måske undervejs i uddannelsen ud af, at dette førstevalg var forkert og afbryder stx for at begynde en anden uddannelse. Det kendetegner et omvalg. Men der kan også ske det, at eleven, som afbryder sin uddannelse, aldrig får påbegyndt en anden uddannelse. Så er der tale om et frafald.

Der kan altså være tale om forskellige forløb, som det helt simpelt illustreres nedenfor i figur 1.

Figur 1 - Illustration af elevens mulige vandring i uddannelsessystemet fra gymnasiet

¹ Se fx Larsen & Pilegaard Jensen (2010) eller Humlum & Pilegaard Jensen (2010).

Set ud fra et forløbsmæssigt perspektiv er det mindre interessant, om en elev afbryder en ungdomsuddannelse, hvis eleven derefter gennemfører en anden uddannelse. Det er langt mere alvorligt, når den frafaldne elev ikke får gennemført nogen ungdomsuddannelse og ender uden anden uddannelsesmæssig kompetence end grundskolen.

Derfor er det væsentligt at vide, om der eksisterer nogle vandringsmønstre for de frafaldne elever. Forholder det sig eksempelvis sådan, at elever, der har påbegyndt det almene gymnasium for derefter at falde fra, som oftest faktisk får gennemført en anden ungdomsuddannelse, så man ikke behøver at være så fokuseret på netop frafaldne stx elever, men bruge ressourcerne på noget mere påkrævet? Og hvad karakteriserer de elever, der falder fra? Kan man allerede inden de begynder på uddannelsen udpege de frafaldstruede elevgrupper, så fastholdelsesindsatsen kan være en integreret del af uddannelsesforløbet?

1.1 Undersøgelsesspørgsmål

Undersøgelsen sætter fokus på følgende tre spørgsmål:

- Hvordan ser uddannelsesforløbet ud for en specifik årgang, der begynder på de gymnasiale ungdomsuddannelser?
- Hvilke faktorer (omstændigheder) kan forklare afbrydelse af igangværende gymnasial ungdomsuddannelse for denne årgang?
- Kan der identificeres forskelle i effekten af disse faktorer, hvis der gennem uddannelsesforløbet skelnes mellem frafald og omvalg?

Med en specifik årgang menes, at analysen af forløbet foretages ud fra en konkret årgang i befolkningen. (Se afsnit 4.2 for en gennemgang af undersøgelsens design).

Til undersøgelsen er valgt den årgang, som påbegyndte en gymnasial ungdomsuddannelse i 2005 – og som derfor forventedes at have afsluttet i 2008. Årgangen gives dermed mulighed for at være forsinket i sin afslutning, ligesom den gives tid til at skifte mellem uddannelser.

Med termen 'faktorer' refereres til forskellige socioøkonomiske, demografiske og livssituationsmæssige variable i populationen på individniveau samt oplysninger om, hvilken institution/skole eleven begyndte sin uddannelse på.

Som beskrevet henviser frafald til den situation, hvor en elev afbryder sin igangværende uddannelse og efterfølgende ikke får gennemført, mens et omvalg betegner situationen, hvor eleven går i gang med og fuldfører et nyt uddannelsesforløb.

2. Analyse af elevvandring

Af dette afsnit fremgår det, hvordan de elever, der påbegynder en gymnasial ungdomsuddannelse, fordeler sig i uddannelsessystemet for hvert af de efterfølgende år. Analysen viser de enkelte gymnasiale ungdomsuddannelser hver for sig, så de kan sammenlignes.

2.1 Metode

Elevernes uddannelsesstatus opgøres hvert år per 1. oktober, hvilket vil sige, at man allerede ca. to måneder efter skolestart kan iagttage elevernes uddannelsesstatus. I analysen følges eleverne derefter hvert år frem til den sidst tilgængelige databølge, som i skrivende stund er 1. oktober 2009. Denne del af analysen beskriver således den gennemsnitlige fordeling af eleverne på tværs af de undersøgte år (tværsnitsanalyse jf. Buck et al 1995). Vi ser således blot et øjebliksbillede på de givne tidspunkter og kan derfor ikke sige, om det faktisk er samme elever, der gennemgående står registreret, som ikke værende i uddannelse.

2.2 Resultater

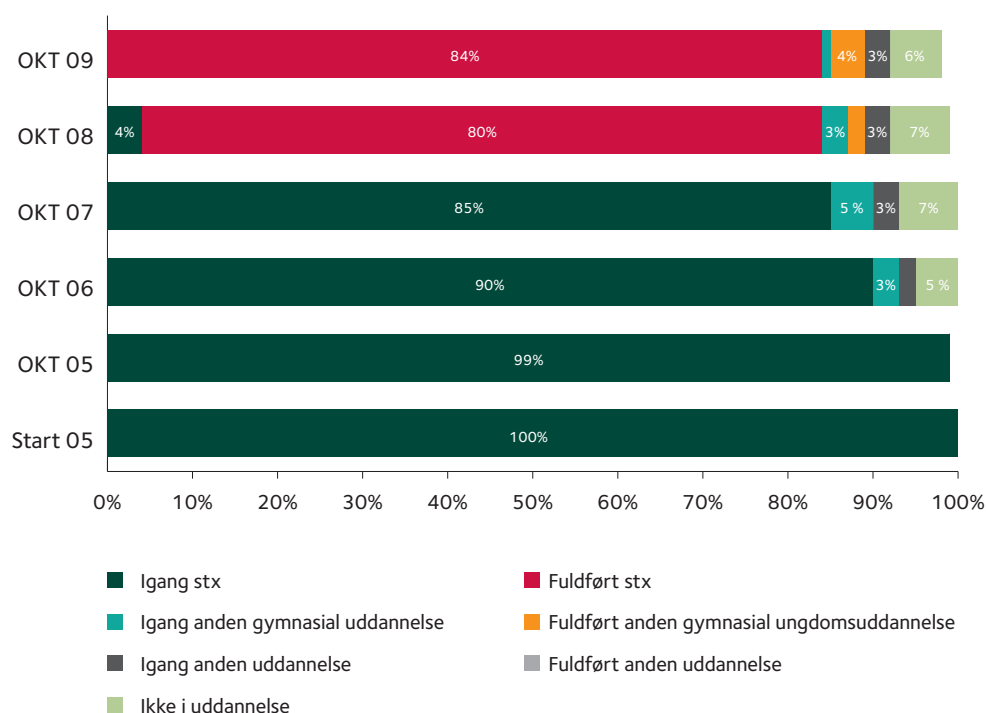
Overordnet viser analysen, at elever, der påbegynder stx, klarer sig bedst, idet gennemførslen er høj, og forekomsten af omvalg er lav. Omvendt gør det sig gældende, at de elever, som påbegynder hf, har en lavere gennemførsel og en højere grad af omvalg. Endvidere viser analysen, at forløbene for de elever, der har påbegyndt htx og hhx, ser nogenlunde ens ud.

Når man læser de følgende analysefigurer, vil man bemærke, at bjælkerne over årene ikke summer til 100. Dette skyldes, at eleverne kan være enten døde eller udvandrede fra Danmark for en periode.

2.2.1 stx

Figur 2 viser, at 80 procent af de elever, der påbegyndte stx, har fuldført denne uddannelse efter tre år, mens 85 procent har gennemført uddannelsen efter fire år.

Figur 2 - Fordeling af elever påbegyndt stx

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

Efter fire år er der endvidere 6 procent af de påbegyndte, som ikke har gennemført nogen uddannelse, mens 8 procent har gennemført en anden uddannelse.

Blot 1 procent har gennemført en anden gymnasial ungdomsuddannelse end stx.

Analysen viser dermed, at det kun er en meget lille del af de elever, der falder fra stx – hvor gennemførslen generelt er høj – som ikke opnår en ungdomsuddannelse.

2.2.2 hf

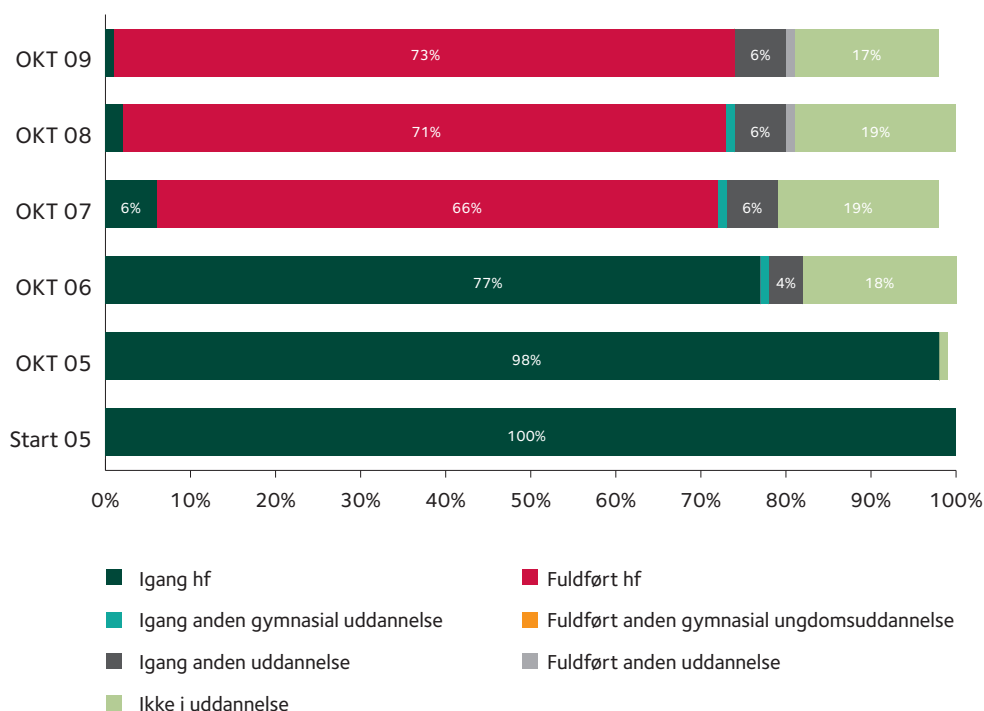
Figur 3 viser derimod et noget andet billede for de elever, som påbegyndte hf. Her har blot 66 procent af de, der startede i 2005, fuldført uddannelsen efter de normerede to år. Efter fire år har 73 procent af de påbegyndte fuldført uddannelsen². Samtidig er 17 procent af de påbegyndte hf-elever hverken i uddannelse eller har fuldført nogen uddannelse.

Analysen tegner dermed et billede af, at hf-eleverne, både med hensyn til frafald og omvalg, klarer sig dårligere end stx-eleverne gør.

Det kan der selvfølgelig være flere forskellige forklaringer på. Eksempelvis kunne man forestille sig, at hf-uddannelsen i højere grad er den uddannelse, som tidligere frafaldere fra andre uddannelser går på. Endvidere må man forvente, at faktorer som fx elevtype, faglige forudsætninger eller social baggrund spiller en rolle, hvilket undersøgelsen netop vil afdække i den mere årsagsforklarende analyse, som gennemføres i afsnit 8.

Endelig viser analysen, at omvalget udgør ca. 10 procent for de påbegyndte hf-elever.

Figur 3 - Fordeling af elever påbegyndt hf

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

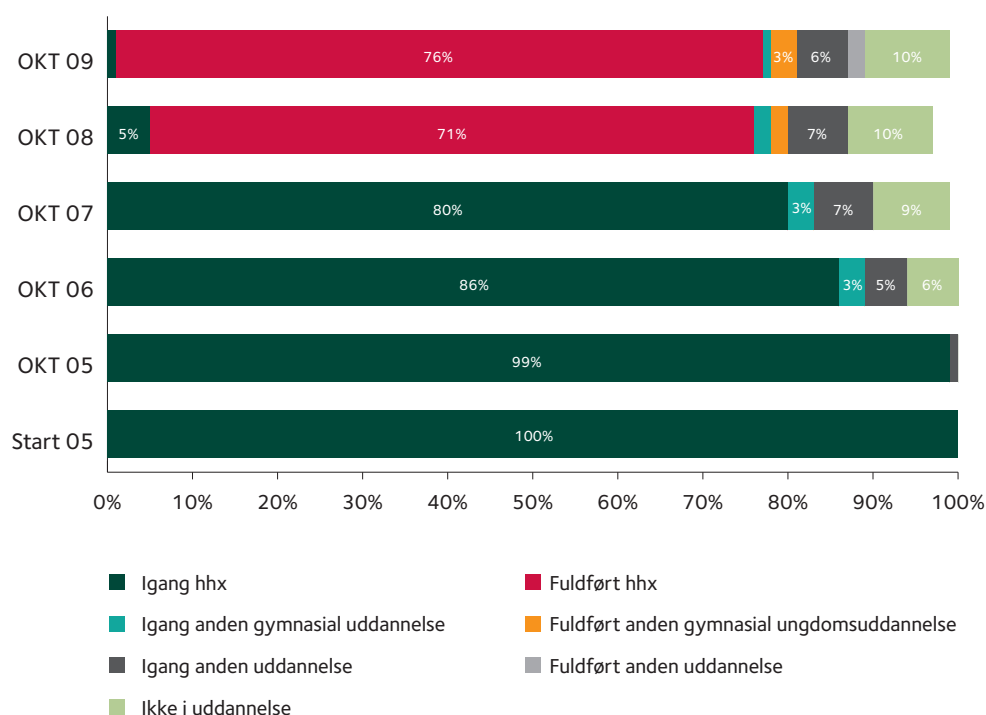
² Det bemærkes imidlertid, at det er muligt at tage hf som 3-årigt forløb.

2.2.3 hhx

Videre viser figur 4, at elever, som påbegyndte hhx, har et lidt andet forløb, end det vi så for stx-eleverne. For disse elever er gennemførslen af uddannelsen efter 4 år således 76 procent – den næsthøjeste blandt de gymnasiale uddannelser. 10 procent af de påbegyndte hhx-elever har hverken opnået, eller er i gang med en ungdomsuddannelse efter periodens udløb.

Bortset fra det forhold, at gennemførslen er højere for disse elever, ses det på samme måde som ved de elever, der påbegyndte hf, at en stor andel også gennemfører eller er i gang med en anden ungdomsuddannelse. Der er således tale om en væsentlig grad af omvalg blandt disse elever.

Figur 4 - Fordeling af elever påbegyndt hhx

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

2.2.4 htx

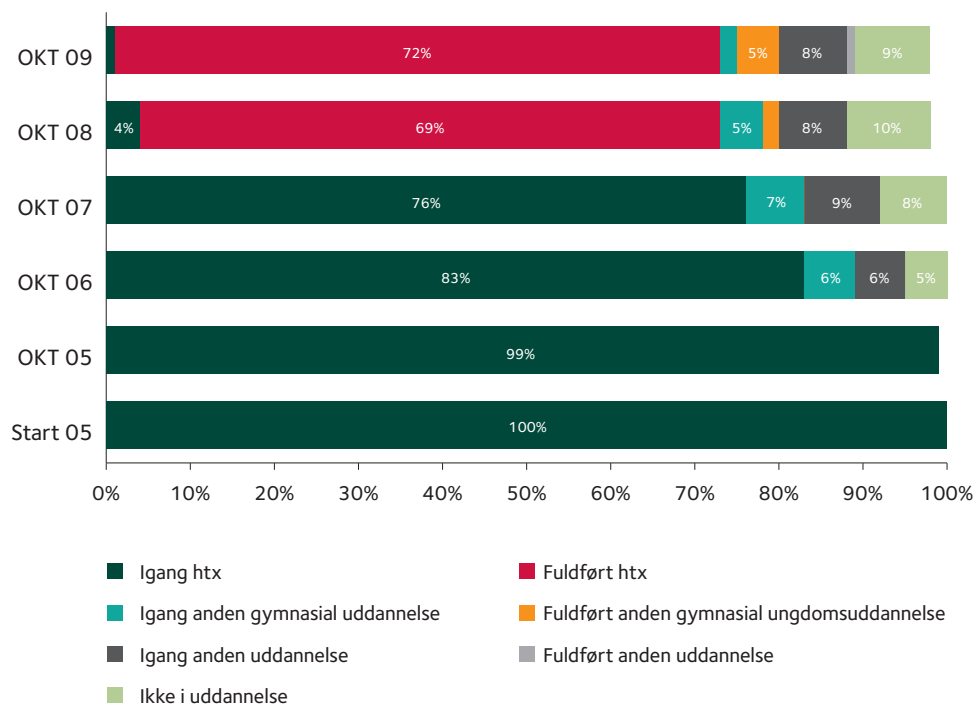
Endelig viser figur 5, hvorledes de elever, der påbegyndte htx, har klaret sig ved udgangen af analyseperioden.

Her ses det, at 69 procent af de elever, der påbegyndte htx, gennemfører uddannelsen på normeret tid, mens 72 procent af de påbegyndte har fuldført htx fire år efter påbegyndelsen.

I tråd med mønsteret for de elever, som påbegyndte hhx, er der også omkring 10 procent af de påbegyndte htx elever, der blot har fuldført grundskolen fire år efter påbegyndelse – og som heller ikke er i gang med anden uddannelsesaktivitet.

Videre ses det, at 5 procent af disse påbegyndte htx elever har fuldført en anden gymnasial ungdomsuddannelse. Analysen viser dermed, at det gymnasiale omvalg er størst i denne gruppe.

Figur 5 - Fordeling af elever påbegyndt htx

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

2.3 Grove forklaringsvariable

Den særligt bekymrende gruppe af frafaldere er, som beskrevet, de elever der falder fra den ungdomsuddannelse, de er begyndt på, og ikke får gennemført nogen anden uddannelse.

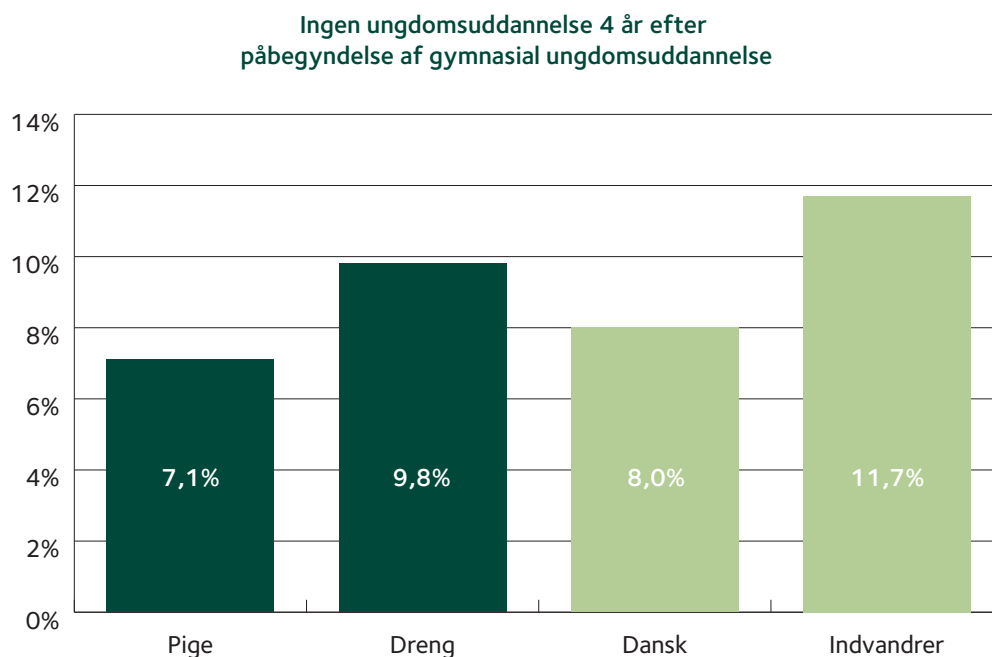
Den følgende figur 6 viser, hvordan andelen af de elever, som er faldet fra, og som ikke er i uddannelse og heller ikke har gennemført en uddannelse fire år efter de påbegyndte en gymnasial ungdomsuddannelse, fordeler sig på de demografiske variable køn og etnicitet.

Analysen i figurene nedenfor sammenligner alle i de enkelte grupper uanset deres sociale baggrund, faglige forudsætninger mv.

Når man opdeler disse elever på køn, ses det, at knap 10 procent af drengene ikke har nogen ungdomsuddannelse og heller ikke er i gang med én fire år efter, de påbegyndte deres gymnasiale ungdomsuddannelse. Dette gør sig kun gældende for omkring 7 procent af pigerne.

Videre viser figuren, når der i stedet opdeles på etnicitet, at 8 procent af de etnisk danske elever ikke har gennemført en ungdomsuddannelse eller er i uddannelse fire år efter påbegyndelse. For elever med anden etnisk baggrund end dansk er andelen knap 12 procent³.

Figur 6 - Elever som ikke opnår uddannelse opdelt på køn eller etnicitet

Køn: Chi2: 102,132; Sig.: 0,000

Etnicitet: Chi2: 55,315; Sig.: 0,000

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

Det ser hermed ud til, at drengene falder mere fra end pigerne, og at indvandrerne falder mere fra end danskerne.

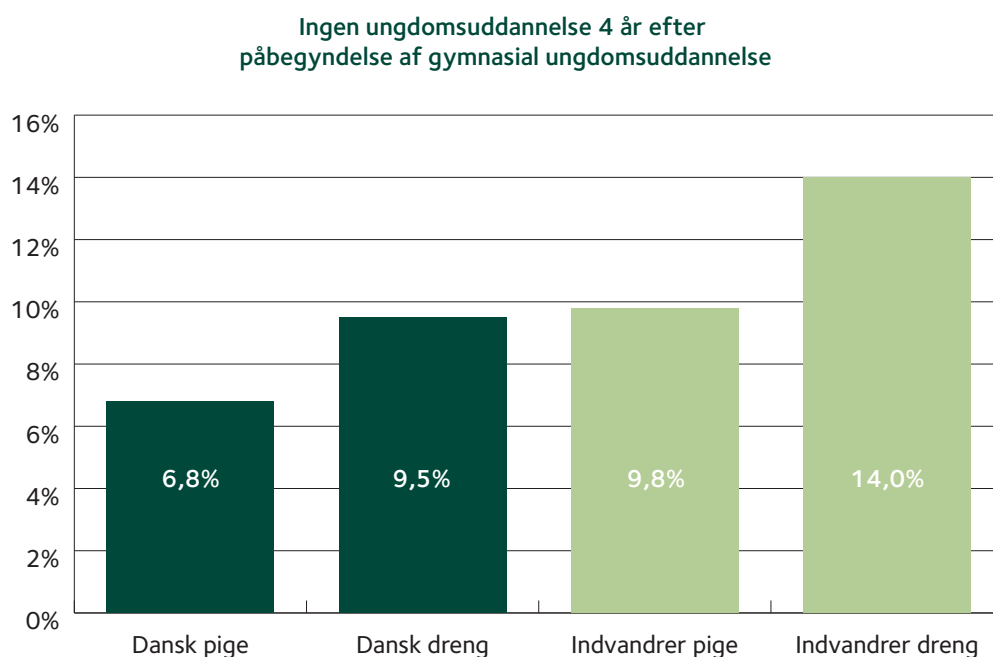
³ Bemærk at indvandrere og efterkommere er sammenlagt i én kategori. Andre analyser viser, at efterkommere typisk klarer sig bedre end indvandrere (fx Udlændingesservice 2009).

Graver vi lidt dybere ned i disse opdelinger og opdeler både på køn og etnicitet, fremgår det af figur 7, at forskellene nuanceres.

Således viser figuren, at kun knap 7 procent af de etnisk danske piger, der påbegyndte en gymnasial ungdomsuddannelse ved studiestart i 2005, ikke er i uddannelse og heller ikke har gennemført en ungdomsuddannelse fire år senere.

For drengene med anden etnisk baggrund end dansk, er tallet imidlertid dobbelt så højt, idet 14 procent af disse ikke er i eller har en ungdomsuddannelse.

Figur 7 - Elever som ikke opnår ungdomsuddannelse, opdelt på køn og etnicitet

Chi2: 158,299; Sig.: 0,000

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

Ovenstående figurer og tovejsanalyser indikerer, at der kan være flere, og også mere komplekse, forklaringer på variationen i, om man som påbegyndt elev gennemfører en ungdomsuddannelse eller ej.

Kapitel fem vil derfor søge at tilvejebringe mere komplekse forklaringer på variationen i gennemførelse ved at opstille statistiske modeller for risikoen for at falde fra. I kapitel fem ses, hvad der sker, når alle på nær en variabel holdes konstante. Sagt med andre ord sammenligner man en indvandrerdreng med en dansk dreng, der kommer fra samme sociale baggrund, med samme faglige forudsætninger mv. Modellerne giver desuden mulighed for kontrol af flere forskellige variables samtidige betydning og vægtning på udfaldet.

3. Analyse af frafaldstidspunktet

Dette afsnit præsenterer en særskilt analyse af tidsperspektivet i frafaldet, idet tid ikke indgår i de statistiske modeller, som undersøger årsager til frafald og omvalg.

I dette afsnit afdækkes det således, hvornår i forløbet frafaldet eller omvalget sker.

3.1 Metode

Analysen er gennemført ved brug af overlevelseskurver (lifetables), hvor det undersøges, hvor længe eleven 'overlever' på skolen (Allison 1995; Singer & Willett 2003). Overlevelseskurverne følger således forløbene for de enkelte elever fra starttidspunktet til slutningen af deres forløb.⁴

Med et forløb forstås den tid som går, indtil der indtræder en hændelse. Denne hændelse kan enten være et frafald, et omvalg eller gennemførelse af ungdomsuddannelsen. Endvidere kan hændelsen omfatte dødsfald blandt eleverne eller udvandring fra Danmark.

På et tidspunkt vil alle elever med andre ord være 'døde' i den forstand, at de har forladt skolen – netop enten fordi de er faldet fra, har valgt at starte på en anden uddannelse (omvalg) eller simpelt hen har gennemført uddannelsen.

3.2 Resultater

Nedenstående figur 8 viser således forløbet for de elever, der påbegyndte en gymnasial uddannelse i 2005. Den viser, hvor længe eleverne er på skolen indtil de faldet fra, omvælger eller gennemfører. Der skelnes i denne tabel ikke mellem de forskellige hændelser/udfald.

Figuren viser, at stx er den uddannelse, hvor eleverne bliver længst inden de forlader skolen, mens bortfaldet sker hurtigst for elever på hf. Mellem disse ligger forløbene for de elever, der har påbegyndt htx og hhx. Forløbene for disse to uddannelser synes at være meget lig hinanden, dog således at afbrud indtræder hurtigst for htx-eleverne umiddelbart efter skolestart.

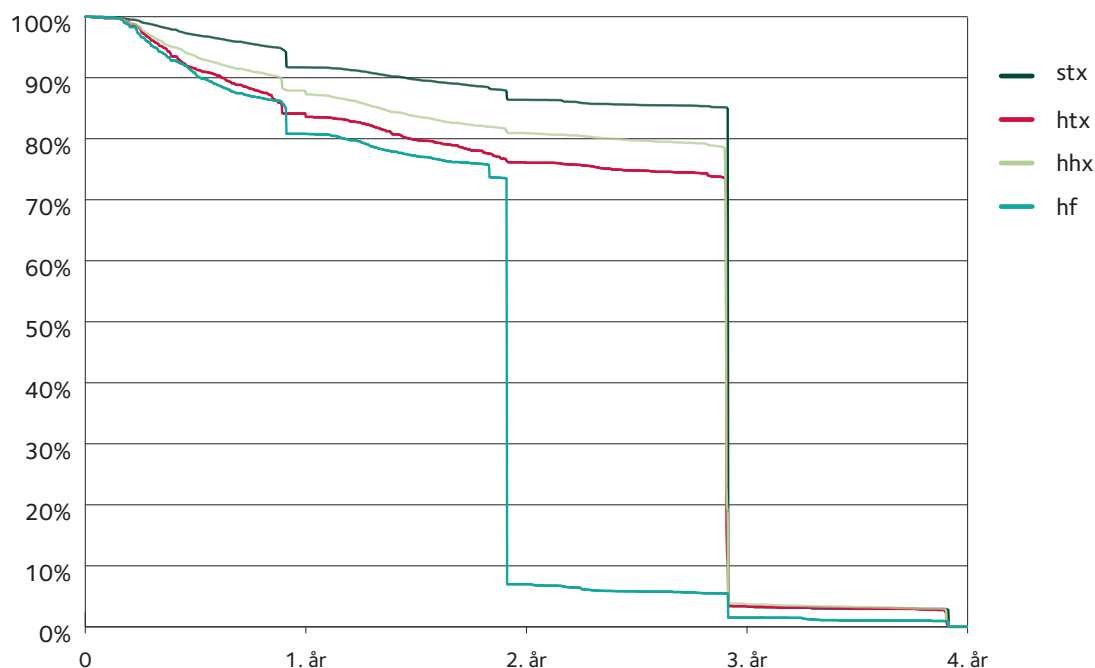
Generelt viser forløbskurverne, at afbrud fra uddannelsen i altovervejende grad sker mellem skoleårene, hvor eleverne således ikke vender tilbage efter sommerferien. Dette er især udtalt mellem de to første skoleår og gør sig i særlig grad gældende for elever på hf.

Hermed viser analysen, at der eksisterer en stor udfordring for uddannelsesinstitutionerne i at fastholde eleverne mellem skoleårene.

Overlevelseskurven viser også, at frafaldet er stærkest det første år og derefter flader mere ud, hvilket formodentligt skyldes, at de mest afbrudstruede elever allerede har forladt uddannelsen på et tidligt tidspunkt.

⁴ Eller indtil dataindsamlingen slutter. I denne undersøgelse er der imidlertid ingen elever, som stadig er i gang med den samme uddannelse, de begyndte på ved dataindsamlingens sluttidspunkt.

Figur 8 - Overlevelseskurve for elever med studiestart 2005 fordelt på gymnasial uddannelse

Wilcoxon: 17.038, Sig.: 0,000; Log-Rank: 19.137, Sig.: 0,000

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

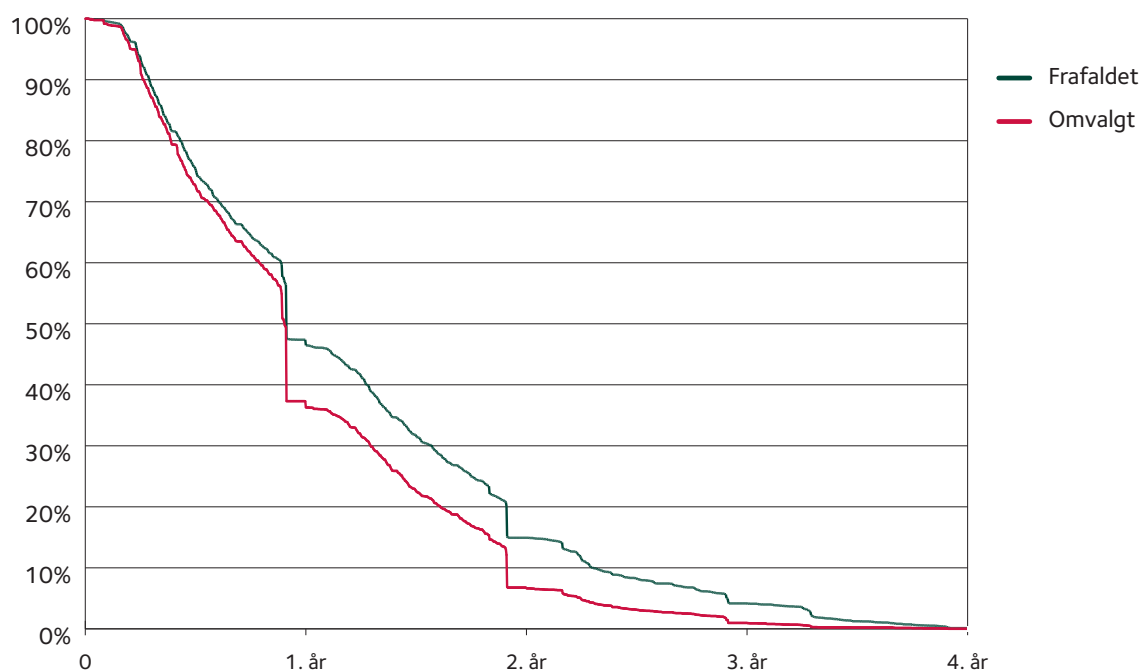
Endelig viser overlevelseskurven også, at der er enkelte elever, som bliver på uddannelsen, efter den normerede studietid er udløbet. Dette forhold skyldes fx omgængere eller forlængelse af uddannelsen grundet sygdom, udlandsophold eller lignende.

I ovenstående analyse skelnes der, som nævnt, ikke mellem frafald og omvalg som årsag til at forlade skolen (før tid). Denne forskel undersøges nærmere i den følgende figur 9. Denne figur viser forløbet for de to grupper, der enten falder fra den uddannelse, de begyndte på eller vælger om. Overlevelseskurven i figur 9 viser således ikke forløbet for de elever, der gennemfører.

Overlevelseskurven i figur 9 viser, at der er tale om forskellige forløb for de to grupper – forstået på den måde at de, der vælger om, forlader uddannelsen hurtigere, end de der falder fra uddannelsen. Særligt efter det første år omvælger mange elever til en ny uddannelse, hvilket sandsynligvis skyldes, at skiftet til en anden uddannelse typisk foregår mellem skoleår.

Hovedpointen i denne overlevelsesanalyse er således, at frafald og omvalg sker inden for uddannelsens første skoleår. Lidt over halvdelen af frafaldet sker således inden for det første år, mens næsten 65 procent af omvalget finder sted i denne periode.

Figur 9 - Overlevelseskurve for elever med studiestart 2005 fordelt på omvalg og frafald

Wilcoxon: 126, Sig.: 0,000; Log-Rank: 64, Sig.: 0,000

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

Det viste forløb viser endvidere, at omvalg nok i højere grad er udtryk for en bevidst proces, mens de elever der falder fra bliver 'hængende' længere på uddannelsen, fordi de ikke har noget uddannelsesalternativ.

4. Årsager til frafald

I dette afsnit opstilles en statistisk model, der estimerer sandsynligheden for at falde fra, henholdsvis vælge om givet nogle forskellige forklarende faktorer. Analysen viser med andre ord, hvilke faktorer der har betydning for frafaldet og omvalget, ligesom disse faktoreres styrke bestemmes: Er fx betydningen af elevens grundskolingstype stærkere, når man ser på risikoen for frafald, end karaktergenemsnittet fra folkeskolen er?

4.1 Metode

Analysen består derfor af en såkaldt multinomial logistisk regressionsmodel⁵, der reelt opstiller to modeller – én hvor risikoen for at vælge om modelleres, og en hvor risikoen for at falde fra modelleres.

Videre tages der i analysen også højde for, at datastrukturen i den undersøgte population er kompleks i den forstand, at de undersøgte elever 'klumper' sig sammen på de institutioner/skoler, de går på. Det er derfor helt oplagt at undersøge, om den kontekst, som eleverne befinder sig i, påvirker deres adfærd. Derfor bør konteksteffekten også inddrages i de statistiske modeller, idet man bør betragte de enkelte institutioner/skoler som klynger, hvori eleverne er indlejrede (fx Snijders & Bosker 1999 eller Twisk 2006). Den anvendte analysemetode kendes som multilevelanalyse⁶.

At institutionerne udgør klynger skal forstås på den måde, at eleverne på de forskellige institutioner kan forventes at dele forskellige karakteristika.

Tages der ikke korrekt højde for en sådan klyngeeffekt, vil analysens resultater i bedste fald være misvisende – og i værste fald direkte forkerte og kan resultere i spuriøse 'signifikante' resultater (Hox 2002; Lolle 2004; Rabe-Hesketh & Skrondal 2005; Singer & Willett 2003; Twisk 2006).

Oplysning om, hvilken institution den enkelte elev har gennemført uddannelsen på, eller hvilken institution eleven gik på på frafalds- eller omvalgstidspunktet, inkluderes derfor i de statistiske modeller⁷. Man kan sige, at den 'støj' i data, der skyldes grupperinger i populationen på institutionsniveau, fjernes.

Den substantielle fordel af den anvendte metode er, at det undersøges, hvor stor en del af forklaringen på frafaldet/omvalget, der kan tilskrives institutionelle faktorer⁸. Er der 'noget' ved den enkelte institution, som påvirker fra- og omvalg?

Analysen svarer ikke på, hvad dette 'noget' er, men estimerer blot styrken af den institutionelle påvirkning.

4.1.1 Fremgangsmåde

Fremgangsmåden for dataanalysen er den, at data analyseres ved slutningen af forløbet, hvoraf den afhængige variabel, der måler om eleven har gennemført, er faldet fra eller har valgt om, udledes.

Herefter sammenlignes, hvilken betydning de forklarende variable har i disse to afbrudssituationer, sådan så det afdækkes, om de forklarende faktoreres effekt er forskellig for de, der falder fra, i forhold til de, der vælger om.

⁵ Se bilag 9.1 for en teknisk gennemgang af metoden.

⁶ Se endvidere bilag 9.2 for denne udvidelse af den multinominale model.

⁷ Oplysningen inkluderes som en såkaldt random effekt – hvilket vil sige at variationen mellem institutionerne tages i betragtning for sig selv og derved fjernes fra modelestimerne.

⁸ Statistik estimeres dette ved hjælp af den såkaldte Intra Class Correlation, som er beskrevet i bilag 9.3.

Analysen er således relationel med udgangspunkt i de, der gennemfører (referencegruppen). De statistiske resultater vil derfor være af typen, hvor effekten af at være fx mand estimeres til at gøre risikoen for at falde fra dobbelt så høj – mens den fx er 1,3 gange højere for at vælge om. Hele tiden set i forhold til de, der gennemfører.

At der vælges en logistisk model, hvor tidsperspektivet ikke indgår direkte, begrundes i, at de forklarende variable som udgangspunkt er tidsuafhængige, da der er tale om demografiske variable eller statistiske variable som eksamensgennemsnit, grundskoleforløb etc.⁹.

Variable, der måler brud i familielivet og forældres højeste uddannelse, kan imidlertid ændre sig gennem perioden. I forhold til forældres højeste uddannelse vil denne ændring dog højst sandsynlig være minimal, mens påvirkningen af et familiebrud sagtens kan variere hen over hele forløbet. De forklarende variable, som anvendes i analysen, gennemgås kortfattet nedenfor.

Der kan være enkelte elever, som stadig er i gang med en uddannelse efter udløbet af den undersøgte periode. Disse elever vil blive fjernet fra analysen, da der kan være meget specifikke årsager til, at forløbet er blevet væsentligt forlænget som fx sygdom etc. Heraf forventes disse elever ikke at ville påvirke analysen systematisk.

4.2 Forklarende variable

Til analysen anvendes følgende forklarende variable, som er skitseret i tabel 1. Det er variable som alle stammer fra Danmarks Statistiks registre.

De fleste af variablene vil være omkodet således, at færre kategorier til brug i analysen opnås. Variablene er omkodet som beskrevet i kolonnen "udfald" i tabellen.

Omkodningen er sket ud fra en generel betragtning om at begrænse antallet af svarkategorier, sådan så de meningsfuldt kan inkluderes i en statistisk model. Samtidig har det været intentionen, at der skal være et substantielt antal observationer i de forskellige kategorier, sådan så relativt små standardfejl for parameterestimerne sikres (fx Field 2010).

Endvidere er de variable, som måler påvirkninger over tid – brug af psykofarmaka under opvæksten, krise i familielivet under uddannelsen og indikator for sociale problemer i opvæksten – fikseret, sådan at variablene blot måler, om den pågældende situation har været til stede eller ej. Variablene måler altså ikke hverken længden eller styrken af en sådan påvirkning.

Som det fremgår af tabel 1, har grupperingen af data fx betydet, at højeste fuldførte uddannelse er sammenlagt i fire kategorier.

Ligeledes er karaktergennemsnit fra grundskolen¹⁰ grupperet i tre kategorier – efter den gamle 13-skala – sådan så der opereres med en karaktermæssig top, mellem og bundgruppe.

Udover at vise hvordan de forklarende variable er grupperet, viser tabel 1 også de 'rå' frafalds- og omvalgsprocenter. Det vil sige, hvordan fordeler frafaldet og omvalget sig, hvis man kun analyserer på én enkelte variabel af gangen.

⁹ Se bilag 9.4 for uddybning.

¹⁰ Idet der ikke opereres med et karaktergennemsnit i grundskolen, benyttes der i denne analyse et simpelt gennemsnitsmål af alle karakterer (både standpunkts- og eksamens karakterer) fra elevens afsluttende klassetrin.

Tabel 1 – Forklarende variable i analysen

VARIABEL	UDFALD	ANTAL	RÅ FRA- FALDS%	RÅ OM- VALGS%
Alder ved påbegyndelse af uddannelse	• Op til 16 år • 17-18 år • 19+ år	15.208 22.241 2.696	9 5 24	12 8 14
Brug af psykofarmaka under opvækst (0-16 år)	• Brug af psykofarmaka • Ingen brug af psykofarmaka	2.630 37.515	12 8	12 10
Efterskoleophold	• Efterskole • Ikke efterskole	10.474 29.671	9 8	10 11
Etnicitet	• Dansker • Indvandrer • Efterkommer	36.736 1.758 1.636	8 13 11	10 13 12
Opvækstvilkår ved 16-års alder (familietype)	• Kernefamilie • Ikke kernefamilie	32.082 8.063	7 13	10 13
Krise i familielivet (dødsfald eller skilsmisse) i perioden 2004-2008	• Krise i familielivet • Ikke krise i familielivet	3.883 36.262	13 8	13 10
Grundskoling	• 9. klasse (eller tidligere) • 10. klasse	20.750 19.282	7 10	9 12
Højeste fuldførte uddannelse (grupperet), far	• Grundskole/ikke oplyst • Erhvervsfaglig uddannelse • Bachelor mv. (KVU/MVU) • Lang videregående uddannelse	11.269 15.059 8.964 4.853	13 8 6 4	13 11 9 6
Højeste fuldførte uddannelse (grupperet), mor	• Grundskole/ikke oplyst • Erhvervsfaglig uddannelse • Bachelor mv. (KVU/MVU) • Lang videregående uddannelse	10.031 13.716 13.511 2.887	12 8 7 5	12 12 9 6
Indikator for sociale problemer under opvækst (0-16 års alder)	• Ingen sociale problemer • Indikation på sociale problemer	34.081 6.064	7 15	10 14
Forældres gennemsnitlige indkomst i perioden 2004-2008	• Op til 300.000 kr. • 300.000 – 600.000 kr. • Over 600.000 kr.	3.152 12.870 24.123	16 11 6	15 12 9
Karaktergennemsnit grundskole	• Under 8 • 8-9 • Over 9	9.887 17.662 11.290	16 6 2	19 10 4
Køn	• Kvinde • Mand	22.333 17.812	7 10	9 12
Påbegyndt uddannelse i 2005	• hf • htx • hhx • stx	5.000 3.321 8.678 23.146	17 9 10 6	9 17 12 9
Landsdel for startinstitution	• København • Jylland • Øerne	4.052 19.322 16.771	13 7 9	10 10 11
Institution	• Institutionsnummer	40.145	N/A	N/A
Uddannelsesstatus (afhængig variabel)	• Gennemført • Omvalgt • Frafaldet	32.044 4.142 3.284	0 0 100	0 100 0

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

Ved krise i familien forstås dødsfald eller skilsmisse i familien i året før, man starter på en ungdomsuddannelse og til året efter, man afslutter en ungdomsuddannelse.

Variablen, der indikerer sociale problemer, er sammensat af oplysning om anbringelser udenfor hjemmet, og om forældrene er registrerede i Det Centrale Kriminalregister med en fældende dom (både betingede og ubetingede domme – fraregnet trafikforseelser).

Endelig er variablen, der måler opvækstvilkårene ved 16-årsalderen, konstrueret ud fra oplysninger om familietype. Personer, der er opvokset med en eneforsørger, er derfor klassificeret som værende ikke i kernefamilie.

Elever, der tidligere har gennemført en uddannelse ud over grundskolen, er fjernet fra analysen (jf. fx OECD 2010). I den undersøgte population er denne gruppe meget lille og kan i nogle tilfælde skyldes datafejl. Den rest, der er tilbage, er så lille, at det ikke giver nogen mening at forsøge at inkludere den som en særskilt gruppe i analysen, hvorfor de er fjernet.

De statistiske analyser baseres derfor på i alt 38.266 personer med fulde oplysninger på alle variable ud af den oprindelige population på i alt 40.145 personer. Bortfaldet i forhold til grundpopulationen vurderes derfor at være så beskedent, at de statistiske modeller vurderes som upåvirkede af dette forhold (unbiased).

4.3 Statistisk modellering af uddannelsesafbrud

Som nævnt opstilles to statistiske modeller, der henholdsvis modellerer risikoen for at falde fra og vælge om i forhold til at gennemføre ungdomsuddannelse.

I afsnit 3.1 blev det beskrevet, hvordan frafald henviser til den situation, hvor en elev afbryder sin igangværende uddannelse og efterfølgende ikke får gennemført, mens et omvalg betegner situationen, hvor eleven går i gang med eller fuldfører et nyt uddannelsesforløb. Dette udfald bestemmes indenfor den undersøgte periode fra og med august 2005 til og med oktober 2009.

I det statistiske modelarbejde er effekten af alle variable fra ovenstående tabel i forhold til afbrud af ungdomsuddannelse blevet undersøgt, hvorefter variable, som har en statistisk sikker effekt på udfaldet, er blevet fjernet fra modellerne.

De to opstillede modeller indeholder således hver 12 forklarende variable, mens udfaldet er fordelt sådan, at 31.334 gennemfører uddannelsen, 2.951 falder fra, mens 3.981 vælger om.

Modellerne tester følgende effekter af de forklarende variable:

- Køn: 'Mænd' i forhold til 'Kvinder'
- Alder ved start: 'Over 19 år' og '17-18 år' i forhold til 'Op til 16 år'
- Grundskoling (afgangsart): '9. klasse eller derunder' i forhold til '10. klasse'
- Fars højeste uddannelse: 'Grundskole/ikke oplyst', 'Erhvervsfaglig uddannelse' og 'Bachelor' i forhold til 'Lang videregående uddannelse'
- Ungdomsuddannelse: 'htx', 'hf' og 'hvx' i forhold til 'stx'
- Gennemsnitlig folkeskolekarakter: 'Under 8' og '8-9' i forhold til karakteren 'Over 9'
- Landsdel: 'Jylland' og 'Øerne' i forhold til 'København'.
- Indikator for sociale problemer under opvækst: 'Forekomst af sociale problemer' i forhold til 'Ingen forekomst af sociale problemer'
- Krise i familielivet (skilsmisse eller dødsfald i perioden 2004-2008): 'Forekomst af krise i familien' i forhold til 'Ingen forekomst af krise i familien'
- Brug af psykofarmaka under opvækst: 'Brug af psykofarmaka under opvækst' i forhold til 'Ingen brug af psykofarmaka under opvækst'
- Opvækstvilkår ved 16-års alder (Familietype): 'Ingen opvækst i kernefamilie i forhold til 'Opvækst i kernefamilie'
- Forældres bruttoindkomst: 'Under 300.000 kr.' og '300.000-600.000 kr.' i forhold til 'over 600.000 kr.'

Når man læser analyseresultaterne, skal man være opmærksom på den selektion, der allerede er sket, når en årgang starter på en gymnasial ungdomsuddannelse. Det er de stærkeste elever, der kommer ind på disse uddannelser, hvorfor forskellene mellem de undersøgte grupper i analysen ikke vil være så store, som hvis populationen var trukket fra hele den danske befolkning.

4.3.1 Analyse af institutionsniveauet

Analysen finder, at forhold, der vedrører institutionsniveauet/skoleniveauet, har en meget beskeden effekt på både frafald og omvalg. Særligt i forhold til omvalg er effekten næsten ikke eksisterende.

Ved hjælp af multilevelanalyse er variationen i forhold til frafald og omvalg undersøgt. Variationen er således delt op mellem individer og mellem institutioner/skoler. Multilevelanalysen finder, at stort set hele variationen findes mellem individerne.

Det vil sige, at der ikke er tale om nogen nævneværdig 'klyngeeffekt' fra institutionen hverken i forhold til frafald eller omvalg. Det er indlysende, at der er forskel på, hvordan både frafaldet og omvalget ser ud, når man sammenligner forskellige institutioner, men analysen finder altså, at disse forskelle skyldes forskelle mellem individerne på institutionen og ikke skyldes noget særligt ved institutionen.

Således finder analysen, at blot 1,8 procent af variationen i forhold til frafald kan tilskrives forhold, der vedrører institutionen, og at bare 0,7 procent af den totale variation i forhold til omvalg stammer fra institutionen¹¹.

Analysen konkluderer derfor, at de miljøeffekter, som opstår ved elevsammensætningen, er minimale i forhold til gennemførsel.

Dette resultat ligger således i forlængelse af afsnit 5.5, der henviser, til at skolestørrelse ikke har nogen betydning i forhold til institutionernes resultater, og som videre hævder, at elevsammensætning kan have betydning i forhold til påbegyndelse af ungdomsuddannelse men ikke i forhold til gennemførsel.

I forhold til metodevalg viser analysen videre, at multilevelanalyse ikke er nødvendig til undersøgelse af dette projekts problemstilling, idet institutionseffekterne netop er ubetydelige (fx Lolle 2004; Snijders & Bosker 1999). Der anvendes derfor ordinære single-level modeller i det følgende.

4.3.2 Ubetydelige variable

I de følgende to afsnit testes betydningen af variablene fra tabel 1 i forhold til frafald og omvalg.

Analyserne finder imidlertid, at det ikke er alle af disse variable, som har en statistisk sikker indvirkning på hverken frafald eller omvalg. Derfor er variablene fjernet fra de statistiske modeller og rapporteres således ikke i de følgende afsnit.

Alligevel er det ganske vigtigt at vide hvilke variable, som netop ikke har en statistisk sikker indflydelse på hverken frafald eller omvalg, da man således ikke behøver at rette frafaldsbekæmpende initiativer herimod.

Disse insignifikante variable er sammenfattede i den følgende tabel 2:

Tabel 2 - Variable som ikke har en statistisk sikker effekt på hverken frafald eller omvalg

INSIGNIFIKANTE VARIABLE
Efterskoleophold
Etnicitet
Mors højeste uddannelse
Institution

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

Som beskrevet i ovenstående afsnit finder analysen ingen særlig effekt af institutionsniveauet. Effekten er nok statistisk sikker, men meget beskednen.

¹¹ Intra Class Correlation – frafald: 0,018 og Intra Class Correlation – omvalg: 0,007.

Derudover finder analysen, at hvorvidt man som elev har været på efterskole eller ej, ikke har nogen effekt på hverken omvalg eller frafald. Når man holder andre parametre lige, viser analysen altså, at efterskoleophold ingen betydning har.

Desuden finder analysen, at mors højeste uddannelse alene har en statistisk sikker effekt, hvis den kun er på grundskoleniveau.

Af denne grund er det blot fars højeste uddannelse, der er brugt i de statistiske modeller som et udtryk for familiens uddannelsesniveau og akademiske tradition. Herved mindskes også risikoen for, at multikollinearitet forekommer i modellerne (fx Field 2010).

Endelig dokumenterer analysen, at etnicitet ikke har nogen statistisk sikker betydning i forhold til omvalg eller frafald, når der tages højde for andre faktorer. Hverken det at være indvandrer eller efterkommer påvises i denne analyse at have betydning i forhold til frafald og omvalg.

Selvom tosprogethed ofte nævnes som en risikoparametre i forskellige uddannelsesmæssige sammenhænge finder denne undersøgelse altså ingen effekt heraf¹².

4.3.3 Analyse af frafaldsrisiko

Den følgende tabel 3 viser, hvordan de 12 forklarende variable påvirker risikoen for at falde fra i forhold til at gennemføre.

Tabel 3 viser, at sandsynligheden for at falde fra er godt 1,3 gange så høj, hvis man er mand, som den er, hvis man er kvinde. Ligeledes ses det, at sandsynligheden for at falde fra er mere end hele 7,2 gange så høj, hvis man fra grundskolen har et karaktergennemsnit under 8 i forhold til, hvis man har opnået et karaktergennemsnit over 9. Karaktergennemsnittet fra grundskolen viser sig dermed som den, alt andet lige, klart stærkeste forudsiger for frafaldet.

Af tabellen fremgår det videre, at sandsynligheden for at falde fra er godt 1,5 gange så høj, hvis man er over 19 år gammel, end hvis man er 16 år eller derunder. Analysen tyder altså på, at en kontinuerlig skolegang fra grundskolen er bedst i forhold til gennemførelse af gymnasial ungdomsuddannelse.

Tabellen viser ligeledes, at jo højere faderens højeste uddannelse er, jo lavere er sandsynligheden for at falde fra. Dog er der ingen statistisk sikker forskel på, om faderen har en lang videregående uddannelse eller en bacheloruddannelse.

At effekten af karaktergennemsnittet fra grundskolen viser sig at være så meget stærkere end eksempelvis fars højeste uddannelse kan skyldes, at grundskolegennemsnittet indirekte er et udtryk for social baggrund. Det betyder, at forældrenes uddannelsesniveau har stor betydning for, hvordan eleverne klarer sig i folkeskolen og deraf videre i uddannelsessystemet.

Tabellen viser også, at hhx og hf som ungdomsuddannelser ikke er statistisk sikre i modellen, hvorfor det at gå på htx og hf, i forhold til stx, ikke har nogen betydning for frafaldet. Analysen viser derfor, at der ikke er den forskel på hf og stx, man tit taler om. Samtidig ses det, at der, alt andet lige, er en lettere forhøjet risiko for at falde fra, hvis man som elev går på htx.

¹² Dog skal man være opmærksom på at denne analyse ikke skelner mellem vestlige og ikke-vestlige indvandrere. Andre undersøgelser antyder imidlertid negativ sammenhæng mellem at være ikke-vestlig indvandrer eller efterkommer og gennemførelse af uddannelse (fx Humlum og Jensen 2010 eller Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2010).

Tabel 3 - Modelling af frafaldsrisiko

FORKLARENDE VARIABEL	ODDS RATIO	SIGNIFIKANS
Køn (reference: Kvinde)		
Mand	1,323	+++
Alder ved start (reference: Op til 16 år)		
Over 19 år	1,533	+++
17-18 år	0,672	+++
Grundskoling (reference: 10. klasse)		
9. klasse	1,319	+++
Fars højeste uddannelse (reference: Lang videregående)		
Grundskole/ikke oplyst	1,628	+++
Erhvervsfaglig uddannelse	1,269	++
Bachelor	1,178	+
Ungdomsuddannelse (reference: stx)		
htx	1,250	++
hf	1,074	–
hhx	0,987	–
Gennemsnit i folkeskolen (reference: Over 9)		
Under 8	7,241	+++
8-9	2,585	+++
Landsdel (reference: København)		
Jylland	0,522	+++
Øerne	0,685	+++
Sociale problemer (reference: Ingen sociale problemer)		
Sociale problemer	1,551	+++
Familiekrise (reference: Ingen familiekrise)		
Familiekrise	1,566	+++
Psykofarmaka (reference: Bruger ikke psykofarmaka)		
Bruger psykofarmaka	1,614	+++
Familietype (reference: Kernefamilie)		
Ikke kernefamilie	1,398	+++
Forældres indkomst (reference: Over 600.000 kr.)		
Under 300.000 kr.	1,333	+++
300.000-600.000 kr.	1,356	+++

+++; $p < 0,01$; ++; $p < 0,05$; +; $p < 0,1$; –: Insignifikant

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

ROC-værdi: 0,765

Af tabellen fremgår det, at det at bo i Jylland eller på øerne mindsker sandsynligheden for at falde fra. Faktisk falder sandsynligheden til det halve, hvis man bor i Jylland i forhold til, hvis man bor i København og til ca. 2/3 hvis man bor på øerne i forhold til, hvis man bor i København.

Der kan være flere forklaringer på dette resultat. Den mest oplagte forklaring er, at gymnasiefrekvensen generelt er lavere i Jylland, end den er det i København. Det betyder, at det vil være de stærkeste elever, som vælger en gymnasial ungdomsuddannelse i Jylland. Disse elever vil så være mindre tilbøjelige til at falde fra.

Videre kan resultatet også indfange en mentalitetsforskel blandt de unge i de forskellige landsdele, hvor man i det jyske måske har en større tilbøjelighed til vedholdenhed og inklusion i lokalsamfundet. Omvendt kan resultatet også være et udtryk for, at der er flere muligheder for at beskæftige sig med andet end en ungdomsuddannelse i hovedstaden i forhold til i resten af landet.

Krise i familien, sociale problemer og brug af psykofarmaka øger alle tre sandsynligheden for at falde fra. Af tabellen fremgår, at sandsynligheden er omkring 1,6 gange så høj, hvis der er krise i familien, eleven har været i sociale problemer eller eleven har brugt psykofarmaka i forhold til, hvis der ikke er familiekrise, eleven ikke har haft sociale problemer og ikke har brugt psykofarmaka. Er eleven 'ramt' af alle tre forhold, er sandsynligheden 4 gange så høj for at falde fra.

Videre øges sandsynligheden for at falde fra med 1,4, hvis ikke eleven kom fra en kernefamilie, da vedkommende var 16 år. Ved kernefamilie forstås, at elevens forældre var gift, samboende eller samlevende.

Ikke overraskende viser analysen altså, at har man været udsat for krise i familien, sociale problemer eller mistrives man psykisk, således at brug af psykofarmaka er nødvendig, øges risikoen for at falde fra. Det er derfor meget vigtigt, at der i disse situationer gøres en ekstra indsats for at understøtte eleven.

Forældres indkomst spiller også ind på frafaldet. Analysen viser, at hvis forældrene samlet tjener under 600.000 kr. om året brutto (gennemsnitlig indkomst i perioden 2004-2008), øges sandsynligheden for at falde fra med 1,3.

Sammenligning af frafaldsrisiko

Når man sammenligner risikoen for frafald (eller omvalg som gennemgås i næste afsnit), skal man huske på, at det er den samlede effekt af alle variable, som skal sammenlignes. Effekterne har en såkaldt multiplikativ struktur, hvilket betyder, at de samlede effekter skal ganges sammen.

Det vil sige, at en elev, som vi kan kalde Peter, der er startet på htx med et gennemsnit mellem 8 og 9, hvis fars højeste fuldførte uddannelse er en erhvervsfaglig uddannelse, sammenlignes med en elev, vi kalder Esther. Peter kommer i øvrigt fra Jylland.

Esther, er startet på stx med et gennemsnit over 9. Esthers fars højeste fuldførte uddannelse er lang videregående. Esther kommer fra København.

På alle de øvrige variable er Peter og Esther ens. Esther er dermed vores reference-person.

Det betyder, at Peters tilbøjelighed til at falde fra er $1,323 \text{ (køn)} \times 1,250 \text{ (htx)} \times 2,585 \text{ (8-9)} \times 0,522 \text{ (Jylland)} \times 1,269 \text{ (erhvervsfaglig uddannelse)} = 2,8$ gange højere end Esthers.

4.3.4 Analyse af omvalgsrisiko

Parallelt med ovenstående viser den følgende tabel 4, hvilke faktorer der påvirker sandsynligheden for at vælge om i forhold til at gennemføre.

Overordnet gælder det, at det er de samme mønstre, som gør sig gældende i forhold til omvalg, som det sås i forhold til frafald – typisk er effekten af de forskellige variable blot svagere.

Det ses imidlertid, at sandsynligheden for at foretage et omvalg også er markant forhøjet, hvis gennemsnittet fra grundskolen er under 8 i forhold til, hvis det var over 9. Faktisk er risikoen for et omvalg endnu højere end for et frafald, når gennemsnittet fra grundskolen er lavt.

Igen viser analysen altså, at de faglige forudsætninger fra grundskolen, alt andet lige, er særdeles afgørende for, om man gennemfører den påbegyndte ungdomsuddannelse.

Tabel 4 - Modellering af omvalgsrisiko

FORKLARENDE VARIABEL	ODDS RATIO	SIGNIFIKANS
Køn (reference: kvinde)		
Mand	1,073	+
Alder ved start (reference: Op til 16 år)		
Over 19 år	1,332	+++
17-18 år	0,774	+++
Grundskoling (reference: 10. klasse)		
9. klasse	1,338	+++
Fars højeste uddannelse (reference: Lang videregående)		
Grundskole/ikke oplyst	1,638	+++
Erhvervsfaglig uddannelse	1,473	+++
Bachelor	1,303	+++
Ungdomsuddannelse (reference: stx)		
htx	1,527	+++
hf	0,421	+++
hhx	0,802	+++
Gennemsnit i folkeskolen (reference: Over 9)		
Under 8	8,500	+++
8-9	3,131	+++
Landsdel (reference: København)		
Jylland	0,923	-
Øerne	0,967	-

Sociale problemer (reference: Ingen sociale problemer)		
Sociale problemer	1,234	+++
Familiekrise (reference: Ingen familiekrise)		
Familiekrise	1,329	+++
Psykofarmaka (reference: Bruger ikke psykofarmaka)		
Bruger psykofarmaka	1,304	+++
Familietype (reference: Kernefamilie)		
Ikke kernefamilie	1,214	+++
Forældres indkomst (reference: Over 600.000 kr.)		
Under 300.000 kr.	1,129	+
300.000–600.000 kr.	1,133	+++

+++; $p < 0,01$; ++; $p < 0,05$; +; $p < 0,1$; -: Insignifikant

Kilde: Data fra Danmarks Statistik

ROC-værdi: 0,723

I forhold til omvalg er effekten af alle fire ungdomsuddannelser med statistisk sikkerhed forskellige fra hinanden. Hvor der således er en forhøjet risiko for omvalg, hvis man går på htx i forhold til stx, ses det tydeligt, at sandsynligheden for dette omvalg mere end halveres, hvis eleven går på hf. Dette skyldes formodentlig, at mange elever på hf reelt ikke har noget alternativ til denne uddannelse – og at de måske tidligere har prøvet en række andre uddannelser.

Af tabellen fremgår det, at det at bo i Jylland eller på Øerne ikke med statistisk sikkerhed er forskelligt fra det at bo i København, når det kommer til omvalg.

Videre viser tabel 4, at køn ikke har en statistisk sikker betydning i forhold til ikke at gennemføre den påbegyndte ungdomsuddannelse.

Samstemmende med analysen af frafaldsriskoen, viser denne model sammenhæng mellem faderens uddannelsesniveau og risikoen for at vælge om. Risikoen for et omvalg falder således i takt med, at faderens uddannelsesniveau stiger. Sammenhængen er imidlertid ikke så stærk i dette tilfælde, som det sås i forhold til frafald.

Krise i familien, sociale problemer og brug af psykofarmaka øger alle tre ligeledes sandsynligheden for at vælge om.

Kommer man ikke fra en kernefamilie, øger det også sandsynligheden for at vælge om.

Forældrenes indkomst spiller også marginalt ind på omvalget. Analysen viser dog kun en statistisk sikker effekt af en bruttoforældreindkomst på 300.000–600.000 kr., hvor omvalgsrisikoen således øges en smule.

Endelig viser analysen, at køn ikke har nogen særlig statistisk sikker betydning i forhold til omvalg, når alle andre faktorer holdes lige.

5. Review af eksisterende forskning på frafaldsområdet

Der eksisterer i dag en omfangsrig litteratur omkring frafald og fastholdelse i ungdomsuddannelserne. Stadig flere analyser, rapporter og forskningsresultater kommer til. Mange variable/faktorer er blevet inddraget for at forklare frafaldet på ungdomsuddannelserne.

Blandt de mest udbredte analyseparametre er:

- Socio-økonomiske faktorer
- Etnicitet og køn
- PISA-resultater fra grundskolen
- Trivselsproblematikker
- Skolefaktorer

I det følgende præsenteres en kort gennemgang af den eksisterende litteratur om frafald på ungdomsuddannelserne med henblik på at kortlægge den eksisterende viden om frafald og vurdere forskellige analyseparametres forklaringspotentiale.

5.1 Socio-økonomiske faktorer

Social arv er en af de faktorer, der vejer allertungest i frafaldsanalyserne. I midten af 1990'erne blev der, som led i forskningsprojektet 'Uddannelse til alle', gennemført en række undersøgelser af de unges valg og frafald af uddannelse. Disse undersøgelser så ikke alene på frafald, men også på den sociale baggrundsbetydning for valg af uddannelse. Overordnet lyder konklusionen, at den sociale baggrund betyder meget for valget af uddannelse og mindre for frafaldet (fx Andreassen et al 1997). Der er dog ikke tale om nogen mekanisk sammenhæng, men i stedet om en kompleks sammenhæng, der nødvendiggør inddragelse af en række underliggende faktorer som livsstil, IT-parathed, beskæftigelse, indkomst, uddannelsesbaggrund, socialt netværk etc.

I forskningsprojektet 'social arv' på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole konkluderes det, at de unge, der typisk falder fra på ungdomsuddannelserne, er karakteriseret ved at have forældre, der er lønmodtagere uden en uddannelse efter grundskolen, begge har arbejde men en forholdsvis lav indkomst, bor i ejerbolig, er etnisk danske og ikke har søskende (Jensen 2008). Den sociale arv vurderes således at have en stor betydning for, hvordan unge klarer sig i uddannelsessystemet.

Blandt de faktorer som typisk anvendes til analyser af elevernes sociale baggrund er familiens indtægter. Flere undersøgelser peger på, at mens familiens indkomst har betydning for, om de unge går i gang med en uddannelse, så betyder den ikke noget for, om de unge afbryder deres ungdomsuddannelse. Unge fra hjem med lave indkomster afbryder således ikke deres uddannelse hyppigere end andre (fx Jensen & Pilegaard Jensen 2005).

En anden udbredt analysefaktor er forældrenes uddannelsesbaggrund. På de gymnasiale uddannelser er der en tendens til, at jo højere uddannelse elevens forældre har, jo mindre tilbøjelig er eleven til at afbryde sin uddannelse (UNI-C 2009).

Flere undersøgelser viser endvidere, at elever der har været socialt udsatte i barndommen, har en markant større risiko for at falde fra i uddannelsessystemet. Hvis eleven i sin opvækst har været

under kommunens bevågenhed som følge af forhold på hjemmefronten, er der markant større risiko for, at vedkommende falder fra (Rasmussen 1999).

Endelig har flere undersøgelser undersøgt sammenhængen mellem unges uddannelse og den kulturelle praksis i familierne. Denne vurderes at have en selvstændig betydning for de unges chancer for at fuldføre en ungdomsuddannelse. Unge, der som 15-årige boede i familier, hvor der blev diskuteret politiske og sociale emner, og der i det hele taget blev talt med den unge omkring skolemæssige forhold, har i større udstrækning gennemført en uddannelse (Pilegaard Jensen et al 2009).

5.2 Afgangskarakterer fra grundskolen

Flere undersøgelser kigger nærmere på sammenhængen mellem elevernes karaktergennemsnit fra folkeskolens afgangsprøve og gennemførelse af en ungdomsuddannelse. Resultaterne viser, at risikoen for at tilhøre 'restgruppen', som ikke får en ungdomsuddannelse, hænger tæt sammen med de unges læsefærdigheder i grundskolen og deres faglige selvopfattelse (Andersen 2005).

Årskaraktererne fra folkeskolens 9. klasse har stor betydning for elevernes sandsynlighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse. For hvert point elevens gennemsnitlige årskarakter hæves på den tidligere 13-skala, stiger sandsynligheden for gennemførelse med 14 procentpoint (EVA 2009). Denne sammenhæng underbygges også af, at de frafaldne elever på stx og htx angiver manglende faglige forudsætninger som den hyppigste årsag til frafald (UNI-C 2009).

Samlet set har de faglige færdigheder, som de unge erhverver gennem grundskolen, afgørende betydning for, hvordan de klarer sig i ungdomsuddannelserne. Den nyeste forskning viser således, at især de unges læsefærdigheder og den unges faglige selv vurdering har betydning for gennemførelse af en ungdomsuddannelse.

5.3 Etnicitet og køn

Selvom andelen af unge med udenlandsk herkomst kun udgør mellem 8 og 12 procent i gymnasiet, beskæftiger langt hovedparten af de eksisterende frafaldsanalyser sig med etnicitet og køn som baggrundsvariable.

Frafaldet på ungdomsuddannelserne og især på de erhvervsfaglige uddannelser er større for unge fra etniske minoriteter – nogle steder dobbelt så stort.

I disse grupper er det for stx, hf og htx især drengene, der falder fra. På htx har pigerne af udenlandsk herkomst omvendt de laveste fuldførelsesprocenter (Undervisningsministeriet 2008).

Forskellen mellem danske og etniske unges frafald kan kun i mindre omfang forklares med, at de etniske unge kommer fra familier med en svagere social baggrund. Forklaringerne skal i stedet søges i, at deres faglige kundskaber og dansk kundskaber er for svage til at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse (Andersen 2005; Jensen & Pilegaard Jensen 2005).

PISA-undersøgelsen (PISA 2009) har vist, at omkring halvdelen af de etniske unge afslutter folkeskolen med et ikke tilfredsstillende niveau i skriftlig og mundtlig dansk. Nogle har også vanskeligt ved at få udbytte af de selvstændighedskrævende undervisningsformer (gruppe- og projektarbejde). Det har desuden betydning, at forældrene til unge fra etniske minoriteter hyppigere end de danske unges forældre ikke har nogen uddannelse ud over grundskolen.

Generelt er der sket en stigning i andelen af 'efterkommere' af indvandrere, som starter i uddannelse (Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration 2005 & 2010). De etniske minoriteter har dog stadigvæk et betydeligt højere frafald fra ungdomsuddannelserne. Især drenge fra etniske

minoriteter har det svært. Af de mandlige efterkommere af indvandrere fuldfører kun 30 procent af de, som starter på en erhvervsuddannelse, og 65 procent af de, som starter på en gymnasial uddannelse.

5.4 Trivselsproblematikker

Trivselsproblemer kan komme til udtryk på flere forskellige måder. Der kan ofte være tale om problematikker i hjemmet som den bagvedliggende årsag – fx i form af familiebrud som skilsmisse eller dødsfald.

Andre problemer af mere adfærds- eller kontaktmæssig karakter udgør også en væsentlig forklaring på, hvorfor de unge afbryder uddannelse (UNI-C 2009).

Undervisningsministeriet (2010) har i samarbejde med Psykiatrifonden udarbejdet en rapport, der undersøger, hvordan udsatte unge med sociale og personlige problemer klarer sig i uddannelsessystemet, og hvilke tiltag skolerne kan iværksætte for at fastholde denne gruppe i uddannelse.

Undersøgelsen viser, at mellem 10 og 15 procent af en ungdomsårgang mistrives og oplever trivselsproblemer i en sådan grad, at der kan tales om egentlige psykiske problemer.

Da der er meget tabu omkring psykiske lidelser, er det ikke altid, at uddannelsesinstitutionerne opdager problemerne før, det er for sent, og de unge har forladt uddannelsen.

5.5 Skolefaktorer

Skolens betydning for de unges påbegyndelse og gennemførelse af en ungdomsuddannelse er gennemgående et underbelyst område, og kun ganske få undersøgelser har analyseret sammenhængen mellem skole, påbegyndelse og gennemførelse af en ungdomsuddannelse.

Der mangler således forskningsbaseret viden om skolespecifikke betydninger for frafald og gennemførelse.

I de seneste år har forskere fra SFI set nærmere på denne sammenhæng med henblik på at analysere, hvilke skolefaktorer der spiller en rolle i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse, hvor det søges at isolere udvalgte parametre for måling af skolernes kvalitet (Jensen & Nielsen 2010).

Undersøgelsen viser blandt andet, at andelen af elever, som påbegynder (eller gennemfører) en ungdomsuddannelse, varierer en hel del fra folkeskole til folkeskole rundt om i landet. Et vigtigt spørgsmål er, om dette reelt skyldes, at nogle skoler er bedre end andre, eller om forskellene snarere skal forklares ved forskelle i elevsammensætningen.

Generelt set forklarer målbare skolekarakteristika såsom klassestørrelse, lærernes aldersfordeling, antal undervisningstimer etc. kun en lille del af variationen i andelen af unge, der påbegynder og gennemfører en ungdomsuddannelse. Samtidig har skolekarakteristika primært betydning i forhold til påbegyndelse og kun marginal indflydelse på de unges gennemførelse.

En analyse foretaget af AKF for Undervisningsministeriet (Larsen et al 2010) som led i arbejdet på en ny institutionsstruktur på ungdomsuddannelserne undersøger, hvor gode erhvervsskolerne og de gymnasiale uddannelsessteder er til at fastholde unge på uddannelsen, når der er taget højde for forskelle i elevsammensætningen på skolerne.

I undersøgelsen konkluderes det, at skolestørrelse, institutionstype, kombinationer af uddannelser samt lokalisering ikke har nævneværdig betydning for, hvor mange elever der gennemfører en ungdomsuddannelse. Undersøgelsens resultater viser, at der kun kan påvises få og svage sammenhænge mellem de ydre karakteristika ved uddannelsesinstitutionerne og deres resultater i form af frafald, eksamensresultater etc.

6. Metodenote

I dette afsnit beskrives de metodemæssige betragtninger og afgrænsninger, der ligger til grund for undersøgelsen.

6.1 Databeskrivelse

Undersøgelsen tager udgangspunkt i den elevårgang, som påbegyndte én af de gymnasiale ungdomsuddannelser med studiestart i sensommeren 2005 (kohortestudie se fx Buck et al 1995). Fra Danmarks Statistik er der således i uddannelsesregistret på individniveau udtrukket en population, som består af alle de personer, der påbegyndte enten stx, hf, hhx eller htx med studiestart sensommeren 2005. Disse elevers status i uddannelsesregistret følges på CPR-nummer de næste godt fire år frem (fem målinger – tre, 15, 27, 39 og 51 måneder efter studiestart). Da der anvendes registerdata, er fulde oplysninger for hele populationen tilgængelige for alle år. Dermed undgås metodiske problemer med hensyn til manglende data og bortfald.

På baggrund af CPR-nummeret er en række oplysninger om eleverne tilkøbet. Det drejer sig blandt andet om forældres uddannelsesniveau, karaktergennemsnit fra folkeskolen, grundskoletype, forældres skilsmisse/familiebrud, social udsathed samt demografiske baggrundsvariable omkring køn, alder, bopæl og etnicitet. Alle disse forhold forventes, jf. afsnit 5, at have indflydelse på sandsynligheden for at falde fra ungdomsuddannelsen.

6.2 Undersøgellesdesign

Undersøgelsen er opdelt i to faser: I den første fase undersøges det, hvilken status i uddannelsesforløbet de påbegyndte elever har tre, 15, 27, 39 og 51 måneder efter studiestart.

I denne del af analysen inddrages forløbsinformation i data ikke, men i stedet vises det, hvordan eleverne gennemsnitligt fordeler sig gennem perioden (tværsnitsdesign).

Dog bestemmes efterfølgende tidspunktet for frafald eller omvalg.

Herefter undersøges de forklarende årsager til frafald og omvalg gennem statistisk modellering, hvor forløbsinformation tages i anvendelse.

Analysen udgøres derved af regressionsmodeller, som estimerer sandsynligheden for at falde fra/vælge om, betinget af de forskellige forklaringsvariable.

Endelig undersøges det om forklaringsvariablene har den samme effekt på frafaldet/omvalget i disse to situationer. Eller om fx forældres uddannelsesbaggrund har en større effekt i forhold til frafald end i forhold til omvalg.

6.3 Afgrænsning og begrænsning

Som det vil fremgå af afsnit 5 har frafald været genstand for en del forskning og undersøgelse, som imidlertid ikke er særlig fokuseret på gymnasieområdet.

Denne analyse er derfor et første bidrag på vejen til en datadreven og kvantitativ tilgang til undersøgelser af gymnasieelevers frafaldsmønstre.

Der er en række temaer og perspektiver, det også kunne være relevante at behandle i denne analyse, men som imidlertid er udeladt af afgrænsningsmæssige årsager:

Perspektiverende temaer:

- Hvordan går det eleverne videre i uddannelsessystemet?
- Hvilken betydning har frafald og omvalg for samfundsøkonomien?
- Hvad er den lige vej til uddannelse – er vejen via et omvalg reelt hurtigst?

Udover disse indholdsmæssige afgrænsninger har denne undersøgelse, som en hver anden også nogle begrænsninger, der stammer fra adgangen til relevant data.

Undersøgelsen er således begrænset af at kunne undersøge frafaldet i forhold til de variable, som det registermæssigt har været muligt at få adgang til. Der kan derfor være en række forklaringer på frafald, som det kunne være interessant at undersøge, men som der ikke umiddelbart foreligger data om (Blumer 1956).

Eksempler på sådanne forklarende variable kunne være betydningen af kammeratskabsgruppe eller uddannelsestraditioner i familien fx ældre søskendes studieadfærd – såkaldte peer effects.

Yderligere er det også seneste kendte status i uddannelsesregisteret, som er bestemmende for, om eleven endeligt opfattes som frafalden (endte i kategorien 'ikke i uddannelse').

Det er imidlertid ikke sikkert, at vedkommende aldrig gennem sit livsforløb vil opnå en kompetencegivende uddannelse (jf. Behrens & Lange 2010).

Endelig må det overordnet konstateres, at undersøgelsen er af kvantitativ natur, og derfor afdækker et generelt billede og således anviser generelle årsagsforklaringer.

Den anviser derfor ikke, hvilke konkrete initiativer, der kan sættes i værks ude på den enkelte skole, som måtte have et specifikt frafaldsmønster.

7. Appendiks

7.1 Multinomial regression

Udgangspunktet for en multinomial regressionsmodel er den ordinære binære logistiske regressionsmodel, der estimerer udfaldet (succes eller fiasko) af en binær variabel givet én eller flere forklarende variable.

Som sådan estimerer den logistiske regressionsmodel den gennemsnitlige effekt af de forklarende variable på tværs af individer på den afhængige variabel.

Den binære logistiske regressionsmodel er dermed givet som en funktion af effekten af de uafhængige variable på sandsynligheden, p , for udfaldet Y (fx Agresti & Finlay 1997; Field 2006; Kreiner 1999):

$$\text{Logit}(p_i) = \beta_0 + \beta_1 x_{1i} + \dots + \beta_k x_{ki}$$

Bemærk at den logistiske regressionsmodel ikke har noget fejlet (residualled), da den netop er et udtryk for sandsynligheden, p_i , snarere end et udtryk for udfaldet, Y_i (Snijders & Bosker 1999: 216).

Da udfaldet for denne analyse imidlertid har tre kategorier – gennemført, omvalgt og frafaldet, er det nødvendigt med en udvidelse af modellen.

Hvis den afhængige variabel har j mulige værdier, bruges et af de mulige udfald som en basisgruppe, som hvert af de øvrige udfald sammenlignes med – i dette tilfælde 'gennemført'. Der fokuseres altså hele tiden på forholdet mellem de elever, som har omvalgt henholdsvis frafaldet overfor de, som har gennemført.

Hvis basisgruppen er J for den k 'ende kategori, er modellen givet som:

$$\frac{\text{Logit}(p_i)_j}{\text{Logit}(p_i)_J} = \beta_0 + \beta_1 x_{1i} + \dots + \beta_k x_{ki}$$

Man vil således have et sæt af koefficienter for alle odds, mens de for basisgruppen alle er nul (Agresti & Finlay 1997).

7.2 Multilevelanalyse

Videre er multilevelanalyse en udvidelse af den multinominale logistiske regressionsmodel. I en logistisk multilevel model modellerer man variansen på alle niveauer simultant. I dette tilfælde to – nemlig individ og institution/skole (Twisk 2006).

I denne analyse benyttes en random intercept model, idet det ønskes at tillade, at interceptet (skærpunktet), β_0 , varierer mellem institutioner, sådan at den gennemsnitlige effekts udgangspunkt er forskellig for de enkelte institutioner.

Dette gøres ved at tilføje et fejlet for institutionen (institutionsresidual), u_i . Således er betaestima-

terne i en multilevel model betingede af variansen mellem institutionerne (Snijders & Bosker 1999; Twisk 2006). I en random intercept model antages institutionseffekten imidlertid at være ligeligt fordelt på alle elever i den pågældende institution.

En random intercept multilevel multinomial logistisk model, der estimerer sandsynligheden for, at en given elev, i , afbryder, på en given institution, l , givet en individvariabel, x , og en institutionsvariabel, z , skrives som følger (se fx Snijders & Bosker 1999; Twisk 2006):

$$\frac{\text{Logit}(p_{il})_j}{\text{Logit}(p_{il})_j} = \beta_0 + \beta_1 x_{il} + \beta_2 z_l + u_l$$

Bemærk, at denne logistiske multilevel model med to niveauer stadig ikke har noget fejlded for individniveauet, men at der nu er tilføjet et fejlded for institutionsniveauet. Det er dette fejlded, som man tillader at variere mellem institutionerne.

I multilevelanalyse bruges ofte variansen i dette led til at afgøre, hvor meget af variansen på den afhængige variabel, der skyldes makrofaktorer (dvs. variable på øverste niveau). En vigtig komponent i denne forbindelse er den såkaldte Intra Class Correlation.

7.3 Intra Class Correlation

Når man anvender multilevel modelling, er det denne komponent – Intra Class Correlation (ICC) – som, i en multilevel model med to niveauer, bestemmer hvor meget af den uforklarede varians på den afhængige variabel, der kan tilskrives det højeste niveau. I dette tilfælde institutionen.

ICC er defineret som relationen mellem variationen på institutionsniveauet og den totale variation, og kan endvidere udtrykkes i procent (Snijders & Bosker 1999: 224). ICC bestemmer med andre ord, hvor meget af den uforklarede varians i den afhængige variabel, der kan tilskrives institutionsfaktorer:

$$ICC = \frac{\sigma_u^2}{\sigma_u^2 + \frac{\pi^2}{3}}$$

Hvor σ_u^2 er variansen på makroniveauet.

ICC er dermed et udtryk for homogeniteten indenfor institutionen med hensyn til den afhængige variabel. Derfor vil jo højere en værdi af ICC indikere des mere homogenitet, hvormed en værdi af ICC på 1 ville indikere, at al variation ligger mellem institutioner. ICC kan således forstås som korrelationen blandt individer inden for klyngen i forhold til den afhængige variabel (Snijders & Bosker 1999; Singer & Willett 2003; Twisk 2006).

Endvidere, hvis man konstruerer en multilevel model uden forklarende variable – en tom model – vil ICC kunne bruges til at bestemme, hvor meget af den uforklarede varians, der kan henføres til de to niveauer.

I denne situation vil al variation i den afhængige variabel være uforklaret, netop fordi der ikke er inkluderet nogen forklarende variable. Således giver ICC indledningsvist en indikation på, om multilevel modellering er nødvendig – forstået på den måde, at ICC angiver, om der ligger varians på makroniveauet.

7.4 Fravalg af overlevelsesanalyse

I stedet for de valgte logistiske regressionsanalyser kunne man naturligvis have valgt en anden analysetilgang, hvor en overlevelsesanalyse kunne virke oplagt (Allison 1995).

Denne analysetilgang er imidlertid fravalgt, idet den ikke ville kunne tilføre analysen noget ekstra. Estimerne fra en sådan analyse vil alene være et gennemsnit af logistiske regressioner på måletidspunkterne, hvilket betyder, at analysen kan komme til at underdrive effekterne.

Overlevelsesanalysen kan også give problemer i forhold til uobserveret heterogenitet i restgruppen, hvilket vil sige, at de elever som stadig er under risiko for frafald ved analysens afslutning – de som stadig er i gang – er væsensforskellige fra de der tidligere er faldet fra; men at denne forskel optræder på baggrund af variable, som ikke er tilgængelige for analysen (Allison 1995).

Videre gælder, at fulde oplysninger er tilgængelige for hele populationen, hvorfor det ikke vil tilføre analysen ekstra kraft at introducere forkortede forløb i analysen ved hjælp af censureringer.

8. Litteratur

- Agresti, Alan & Finlay, Barbara (1997): *Statistical Methods for the Social Sciences*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Andreasen, Lars Birch et al (1997): *De unge uden ungdomsuddannelse*. København: AKF Forlaget.
- Andersen, Dines (2005): *4 år efter grundskolen. 19-årige om valg og veje i ungdomsuddannelser*. København: AKF Forlaget.
- Allison, Paul (1995): *Survival Analysis Using SAS – A Practical Guide*. Cary: SAS Press.
- Behrens, Katja & Lange, Thomas (2010): *Metode bag fremskrivning af en ungdomsårgangs uddannelsesniveau samt deres tidsforbrug*. København: UNI-C Statistik & Analyse.
- Blumer, Herbert (1956): 'Sociological analysis and the 'variable'' in *American Sociological Review*, 21: 683-690.
- Buck, Nick; Ermisch, John F.; Jenkins, Stephen S. (1995): *Choosing a Longitudinal Survey Design: The Issues*. Colchester: ESRC Research Centre on Micro-Social Change, University of Essex.
- EVA (2009): *Effektevaluering af frafald på merkantile grundforløb*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Field, Andy (2010): *Discovering Statistics Using SAS*. London: Sage.
- Hox, Joop J. (2002): *Multilevel Analysis: Techniques and Applications*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Humlum, Maria Knoth & Pilegaard Jensen, Torben (2010): *Frafald på de erhvervsfaglige uddannelser*. København: AKF Forlaget.
- Jensen, Bente (2008): *Social Arv*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jensen, Ulla Højmark & Pilegaard Jensen, Torben (2005): *Unge uden uddannelse – hvem er de og hvad kan der gøres for at få dem i gang?* København: Socialforskningsinstituttet.
- Jensen, Vibeke Myrup & Nielsen, Lisbeth Palmhøj (2010): *Vejle til ungdomsuddannelse 1*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Kreiner, Svend (1999): *Statistisk problemløsning – præmisser, teknik og analyse*. København: Jurist- og Økonomforbundet.
- Larsen, Britt Østergaard, Rangvid, Beatrice Schindler & Pilegaard Jensen, Torben (2010): *Institutionernes resultater*. København: AKF Forlaget.
- Larsen, Britt Ø & Pilegaard Jensen, Torben (2010): *Fastholdelse af elever på danske erhvervsskoler*. København: AKF Forlaget.
- Lolle, Henrik (2004): 'Multilevel analyse. En introduktion med eksempel' in *Metode & Data*, nr. 90. Odense: Dansk Data Arkiv: 41-57.

- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2005): *Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2010): *Tal og fakta om integration*. København: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.
- OECD (2010): *Education at a Glance 2010*. Paris: OECD Publishing.
- Pilegård Jensen, Torben et al (2009): *Unge frafald på erhvervsuddannelserne – hvad gør de gode skoler?* København: AKF Forlaget.
- PISA (2009): *Danske unge i en international sammenligning. Bind 1 – Resultatrapport*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Rabe-Hesketh, Sophia & Skrondal, Anders (2005): *Multilevel and Longitudinal Modelling Using Stata*. College Station, Texas: Stata Press.
- Rasmussen, Palle (1999): *Social arv i uddannelsesprocessen*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Singer, Judith D. & Willett, John B. (2003): *Applied Longitudinal Data Analysis*. Oxford: University Press.
- Snijders, Tom & Bosker, Boel (1999): *Multilevel Analysis: an Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modelling*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Twisk, Jos W. R. (2006): *Applied multilevel analysis: a practical guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Udlændingesservice (2009): *Tal og fakta – Indvandrere og efterkommeres tilknytning til arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet*. København: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.
- Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler 2007*. København: UNI-C Statistik & Analyse.
- Undervisningsministeriet (2010): *Jeg kommer heller ikke i dag – om støtte af sårbare unge i uddannelse*. København: Undervisningsministeriet.
- UNI-C (2009): *Frafald på de gymnasiale uddannelser*. København: UNI-C Statistik & Analyse.

Hvor blev **drengene** af?

– køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet

Camilla Hutters og Rikke Brown

Hvor blev **drengene** af?

Hvor blev drengene af?

- køn og uddannelsesvalg efter gymnasiet

Af Camilla Hutters og Rikke Brown

© Forfatterne og Center for Ungdomsforskning 2011

Grafisk design: Line Krogh Jensen, Center for Ungdomsforskning

Center for Ungdomsforskning er et forskningscenter på Institut for læring på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Vi påtager os mange slags opgaver og modtager gerne henvendelser fra alle der interesserer sig for ungdomsforskning. Hvis det passer ind i vores profil kan vi igangsætte både smalle målrettede undersøgelser og større undersøgelser af almen interesse.

Man kan som institution, organisation eller forening også blive medlem af Foreningen Center for Ungdomsforskning, og dermed indgå i et samarbejde og netværk med centerets forskere og støtte centerets eksistens.

For yderligere oplysninger om Center for Ungdomsforskning se www.cefufu.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Sammenfatning	9
Kapitel 1 - Indledning	12
Fokus på de mandlige studenter	13
Projektets opdrag	14
Forskningsdesign og metoder	14
Rapportens opbygning	15
Kapitel 2 - Perspektiver på køn og uddannelsesvalg	17
Oversigt over centrale perspektiver og begreber	18
Biologiske forskelle	18
Læringsformer og pædagogik	19
Uddannelseskultur og subjektpositioner	21
Normalbiografier og fremtidsforestillinger	22
Uddannelseschancer og social mobilitet	24
Det kønsopdelte arbejdsmarked	25
Kapitel 3 - Registerundersøgelse af årgang 2006	28
Hvor er de studenter, som ikke er i videregående uddannelse?	29
Har studenterne, som ikke er i uddannelse efter tre år været det?	31

Kønsforskelle på de fire gymnasieretninger	31
Karakterer og uddannelsesfrekvens	32
Karakterer og valg af uddannelsesniveau	33
Køn og indvandrerbaggrund	35
Hvordan "overhaler" studenter med dansk baggrund dem med indvandrerbaggrund?	35
Social baggrund og studenternes videre uddannelse	36
Geografiske forskelle	40
 Kapitel 4 - Uddannelsesplaner og uddannelsespauser	 44
Studenternes forklaringer og logikker	44
Et planlagt og realistisk valg	45
Strategier og karakterer i gymnasiet	45
Forskelle i planlægningshorisont	49
Bekymrede kvinder og "loose" mænd	50
Aldersræs, job-ræs og CV-ræs	51
Fra forsørgerrolle til karriere	53
Optagelsessystemets betydning	56
Behovet for en pause	58
Når der går tomgang i den	60
At være gået i stå	61
At sparke sig selv igang eller blive sparket igang	62
 Kapitel 5 - Uddannelsesinteresser og karrierespørgsmål	 64
De målrettede	66
De selvrealiserende	68
At udrette noget	69
Alternative karriereveje: At arbejde sig op	71
Behov for praksislæring	73
Utraditionelle uddannelsesvalg	75
 Kapitel 6 - Perspektiver og anbefalinger	 79
Hvem er i fare for ikke at få en videregående uddannelse?	79
Hvordan kan de mandlige studenters uddannelsesfrekvens øges?	80
 Bilag A - Udvalg og sammensætning af fokusgrupper	 83
Sammensætning af fokusgrupperne	83
Præsentation af de 40 interviewpersoner	85
 Litteraturliste køn og uddannelsesvalg	 87

Forord

Drengene i Danmark klarer sig dårligere i uddannelsessystemet, end pigerne gør. De siver fra uddannelserne, som var det en utæt rørledning. Særligt i overgangene fra folkeskole til ungdomsuddannelse og fra ungdomsuddannelser videre i systemet synes der at være et stort hul. 37,2 % af drenge med en gymnasial uddannelse er efter tre år ikke kommet videre i systemet.

Det er et problem, at drengene dropper fra - ikke bare for drengene selv, men for vores samfund som helhed. Alle prognoser peger mod, at vi i fremtiden får mere og mere brug for uddannet arbejdskraft, og at efterspørgslen efter ufaglært arbejdskraft vil falde. De gymnasiale uddannelser er ikke kompetencegivende i sig selv, men er tænkt som et fundament for at komme videre. Derfor er det helt nødvendigt, at de drenge, der har taget en gymnasial uddannelse, rent faktisk får brugt den til en videregående uddannelse. Eller at de i hvert fald får en kompetencegivende uddannelse. Der har indtil videre været meget begrænset viden om, hvor drengene egentlig bliver af, efter at studenterhuen er i hus, og hvorfor de i langt mindre grad end pigerne kommer videre i uddannelsessystemet. Derfor er vi rigtig glade for, at vi nu med denne rapport i hånden har langt større viden og dokumentation at kunne agere ud fra.

Rapporten viser blandt andet, at drengene er en meget mere polariseret gruppe end pigerne. Typisk er billedet, at drengene med de gode karakterer kommer videre ind på de lange videregående uddannelser, mens mange af drengene med de knap så gode karakterer ikke kommer videre. For pigerne er det mere typisk, at de uanset karakterer kommer videre i den ene eller anden form for uddannelse - for en stor dels vedkommende på de mellemlange videregående uddannelser, der for de fleste uddannelsers vedkommende traditionelt opfattes som pigeuddannelser.

Rapporten viser desuden, at piger og drenge ofte har meget forskellig indstilling til deres egen uddannelse. De fleste piger ser uddannelse som en nødvendig måde at komme til at klare sig godt i livet på. Mange af dem er meget velovervejede, planlæggende og realistiske i deres tilgang til uddannelse og karrierer. Heroverfor har mange af drengene en langt mere løs og uplanlagt tilgang til uddannelse. De savner en mere praktisk erfaring med, hvad de rent faktisk kan komme til at arbejde med, når de er færdige med en uddannelse. Mange af dem føler sig efterladt med en stor uafklarethed, når de står med huen i hånden.

Rapporten har fokus på områder, som Ligestillingsministeriet og mange ungdomsuddannelsesinstitutioner, organiseret i Forum100%, arbejder med. Hvordan hænger måden, vi arrangerer vore ungdomsuddannelser på – både strukturelt og pædagogisk – sammen med valget af videregående uddannelser? Hvordan har social baggrund, etnicitet, biologi eksempelvis indflydelse på, hvorledes de unge bevæger sig videre inden for uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet? Hvordan tænker de unge i det hele taget om deres egen situation?

Rapporten rummer megen viden, der vil kunne bruges fremadrettet, både politisk og fagligt/pædagogisk på den enkelte ungdomsuddannelsesinstitution. Der er statistisk overblik, der er lagt et stort arbejde i via interviews at høre på, hvad de unge selv siger, der er fokus på strukturelle barrierer, der kan arbejdes med, eksempelvis adgangskravene til de videregående uddannelser og fleksibilitet mellem uddannelserne vertikalt og horisontalt,

Rapporten viser således, at der skal handles på flere niveauer for at få løst problemerne med kønsforskelle i uddannelsessystemet. Der skal ske ændringer på uddannelserne og i vejledningssystemet, så drengenes behov for eksempelvis mere praktisk viden kan imødekommes. Desuden vil der være et behov for at få klarlagt, hvordan drengenes identifikation med det at tage en uddannelse og få erhvervskompetence kan styrkes.

God læselyst!

Finn Arvid Olsson og Ulla Eriksen
Forum100%

FORUM100%

Foreningen Forum 100%
www.forum100.dk

Sammenfatning

Undersøgelsen *Hvor blev drengene af?* sætter fokus på en relativt ubelyst problemstilling. Nemlig hvad der sker med de – især mandlige - studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse. Til trods for at 29 % af de kvindelige studenter og 37 % af de mandlige studenter ikke er i gang tre år efter deres studentereksamen, så er det en gruppe, der har været meget lidt fokus på – både uddannelses- og ligestillingspolitisk.

Sigtet med undersøgelsen er at afdække, hvorfor flere mandlige end kvindelige studenter fravælger at tage en videregående uddannelse, hvad de laver i stedet for, og hvilken betydning gymnasieretning, karaktergennemsnit, familiebaggrund, etnicitet og geografi har i den forbindelse. Undersøgelsen har særligt fokus på de mandlige studenter forløb efter gymnasiet, men giver også indblik i de kvindelige studenter forløb.

Sammenhængen mellem køn og uddannelsesvalg er blevet belyst fra mange forskellige teoretiske perspektiver. Indledningsvist indkredses seks centrale perspektiver, som danner afsæt for undersøgelsens design og analyse.

Selve undersøgelsen består af to delundersøgelser. Dels en registerundersøgelse baseret på data fra Danmarks Statistik. Registerundersøgelsen følger de unge, der blev studenter i 2006 og tre år frem.

Registerundersøgelsen viser:

- Størstedelen af de studenter, der ikke er i gang, er i beskæftigelse.

- Op mod hver fjerde af de studenter, der ikke forsætter på en videregående uddannelse, vælger at starte på en erhvervsuddannelse. Det gælder både mænd og kvinder.
- Af de studenter, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter, har 58,2 % af mændene og 48,2 % af kvinderne ikke været i gang med nogen uddannelse, siden de blev studenter.
- 5 % af 2006-årgangen - svarende til 1.500 studenter - er hverken i uddannelse eller arbejde.
- Navnlig mandlige studenter fra HF samt mandlige studenter med et lavt karaktergennemsnit fra deres studentereksamen er mere tilbøjelige til ikke at forsætte på en videregående uddannelse, end tilsvarende kvindelige studenter er. Det skyldes først og fremmest, at de ikke i samme grad som tilsvarende kvindelige studenter vælger en mellemlang videregående uddannelse.
- Studenter med anden etnisk baggrund starter tidligere på en videregående uddannelse, end de danske studenter gør. Efter tre år ligner de to gruppers uddannelsesfrekvens imidlertid hinanden.
- Uanset forældrenes socioøkonomiske status er færre mænd end kvinder i gang med en videregående uddannelse. De største kønsmæssige skævheder findes blandt studenter, hvis forældre er topledere eller lønmodtagere med job som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau.

Den anden del af undersøgelsen omfatter en kvalitativ analyse af 10 fokusgruppeinterviews med i alt 40 studenter - 25 mandlige og 15 kvindelige. Syv af de mandlige interviewpersoner har en anden etnisk baggrund end dansk. 2/3 af interviewpersonerne var ikke på interviewtidspunktet i gang med en videregående uddannelse. Analysen har fokus på, hvilke begrundelser og logikker studenterne benytter, når de selv skal forklare deres forløb efter gymnasiet.

De vigtigste tendenser er:

- Mange mandlige studenter har ikke en klar plan efter gymnasiet. De lægger vægt på at tage tingene, som de kommer, og på at være afklarede, før de starter på en videregående uddannelse.
- De kvindelige studenter planlægger længere frem og forholder sig i højere grad til familieplanlægning og risici på arbejdsmarkedet. Samtidig tilpasser de i højere grad deres uddannelsesvalg til, hvad de oplever som realistisk i forhold til optagelsessystemet.
- Også de mandlige studenter med en anden etnisk baggrund indtænker familieplanlægning i deres uddannelsesplaner, og det betyder, at de gennemgående starter tidligere på en videregående uddannelse, end de danske mænd gør.
- For mange af de mandlige studenter er det vigtigt at holde en pause efter gymnasiet, hvor de kan prøve sig selv af i nogle nye sammenhænge og derved blive modne og afklarede i forhold til valget af videregående uddannelse. For nogle mænd fører pausen til, at de "går i tomgang" og i nogle tilfælde har svært ved at komme videre med deres uddannelsesplaner.

- For de kvindelige studenter er uddannelse den eneste vej til at klare sig. De oplever det som risikofyldt ikke at have en uddannelse.
- De mandlige studenter oplever til gengæld, at der er attraktive karriereveje og jobmuligheder, der ikke kræver en videregående uddannelse. Fx. at blive selvstændig, at arbejde sig op inden for en virksomhed eller branche eller at blive autodidakt.
- Mændene motiveres desuden af uddannelse og arbejde, som giver dem mulighed for "at udrette noget" og for prøve ting af i praksis. Det kan i nogle tilfælde betyde, at de mangler muligheder i uddannelsessystemet.
- De mænd, der vælger utraditionelt i forhold til familiebaggrund eller køn, er gennemgående længere tid om at afklare deres uddannelsesvalg.

Undersøgelsen indkredser på denne baggrund en række grupper, som er i særlig fare for ikke at få en videregående uddannelse. Der drejer sig især om de overvejende mandlige studenter, der går i stå i forbindelse med deres uddannelsespause, og som i dag mangler tilbud. Men også de mandlige studenter, der i udgangspunktet vælger at gøre karriere uden for uddannelsessystemet, kan få vanskeligt ved at komme tilbage i uddannelsessystemet igen. Endelig er der også flere kvindelige studenter, der befinder sig i en risiko for ikke at få en videregående uddannelse. Navnlig i forbindelse med frafald, personlige problemer eller stress er der en risiko for, at kvinderne går i stå og ikke kommer videre i uddannelsessystemet.

Kapitel 1

Indledning

1996 var et *turning point* i dansk uddannelseshistorie. Det var nemlig året, hvor der for første gang var flere kvinder end mænd indskrevet på en universitetsuddannelse. Dermed synes kvindernes indtog i uddannelsessystemet nærmest total. Hvor det efter 2. Verdenskrig forsat var forholdsvist usædvanligt, at en kvinde fik en højere uddannelse, er kvinderne i dag i overtal – både på de gymnasiale uddannelser og på de videregående uddannelser. De seneste opgørelser viser, at mens 51 % af kvinderne er i gang med en videregående uddannelse, inden de bliver 25, så gælder det kun for 34 % af drengene (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011). Tilsvarende er der færre af de mænd, der får en gymnasial uddannelse, som efter tre år er i gang med en videregående uddannelse (Uni-C Statistik og Analyse 2010)¹.

Det danske uddannelsessystem præges således af nogle markante kønsmæssige forskelle – både når det handler om de to køns uddannelsesfrekvens, uddannelsesniveau og konkrete fagvalg. Mænd får gennemgående set kortere uddannelse, end kvinder gør, blandt andet fordi flere mænd vælger en erhvervsuddannelse direkte efter grundskolen, en kort videregående uddannelse eller slet ikke får en erhvervskompetencegivende uddannelse. Desuden vælger mænd i højere grad uddannelser inden for det tekniske og naturvidenskabelige område. Kvindernes uddannelsesfrekvens er højere, blandt andet fordi flere kvinder får en gymnasial uddannelse og efterfølgende forsætter på enten en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kvinderne vælger desuden i højere grad at uddanne sig inden for det humanistiske, sundhedsvidenskabelige og pædagogiske område (Ligestillingsministeriets perspektivplan 2010).

¹ Ifølge Undervisningsministeriets såkaldte profilmodel, der er baseret på fremskrivninger af 2009-årgangens adfærd i uddannelsessystemet, vil 17 % af de mænd, der blev studenter i 00'erne, hverken få en videregående uddannelse eller en erhvervsuddannelse, mens det samme gælder 11 % af de kvindelige studenter.

I de seneste år er de kønsmæssige forskelle i uddannelsessystemet imidlertid øget. Færre unge mænd får i dag en erhvervskompetencegivende uddannelse, end for 15 år siden (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011b). Problemet skyldes både, at færre mænd får en ungdomsuddannelse, og at en voksende del af de mandlige studenter ikke får yderligere uddannelse, efter de har afsluttet deres studentereksamen. Sidstnævnte gruppe har heller ikke en erhvervskompetencegivende uddannelse, da de gymnasiale uddannelser alene regnes for studieforberedende og almindannede. Forskningen viser desuden, at forskellene er større i de nordiske lande end i de øvrige europæiske lande (EVA 2005).

Det har ført til bekymring for, at vi som samfund er i færd med at producere et nyt proletariat af ufaglærte mænd, der er i fare for at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet (Munk 2008, Baagøe Nielsen red. 2011). Problemet forstærkes som følge af overgangen fra industrisamfund til videnssamfund. Beregninger fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser således, at virksomhedernes efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft vil falde med ca. 200.000 personer, mens behovet for højtuddannet eller faglært arbejdskraft omvendt vil stige med ca. 300.000 personer (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2011a). Meget tyder altså på, at det i fremtiden bliver særdeles risikabelt ikke at have en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Fokus på de mandlige studenter

Sigtet med denne undersøgelse er at afdække, hvad der er baggrunden for, at et stigende antal - især mandlige - studenter ikke får yderligere uddannelse efter deres gymnasiale uddannelse. Undersøgelsen har således et særligt fokus på de mandlige studenters forløb efter gymnasiet, men giver også indblik i de kvindelige studenters forløb samt i, hvad kønnet betyder i overgangen mellem gymnasiet og en videregående uddannelse.

Konkret sigter undersøgelsen mod at besvare følgende spørgsmål:

- Hvad kendetegner hhv. mandlige og kvindelige studenters forløb efter gymnasiet?
- Hvorfor fravælger de mandlige studenter i højere grad end de kvindelige at tage en videregående uddannelse?
- Hvad tilvælger de mænd, der ikke tager en videregående uddannelse?
- Hvilken betydning har geografi, gymnasieretning, karaktergennemsnit og social baggrund for de unge mænds forløb efter gymnasiet?
- I hvilket omfang er der forskel på de forløb, som etnisk danske mænd og mænd med indvandrerbaggrund har efter gymnasiet?

Projektets opdrag

Projektet er finansieret i et samarbejde mellem Ligestillingsministeriet og foreningen Forum 100%², og resultaterne fra projektet skal kvalificere begge organisationers videre arbejde. Projektet indgår således som en væsentlig indsats i Ligestillingsministeriets perspektiv- og handlingsplan for 2011 i relation til ministeriets mål om *Et frit uddannelsesvalg. Køn må ikke være nogen begrænsning*. Projektet kommer derfor med anbefalinger til, hvad der kængøres – ligestillingspolitisk og i uddannelsessystemet – i forhold til at øge andelen af unge mænd, der tager en videregående uddannelse.

Tilsvarende indgår projektet i et større forskningsprojekt under Forum 100% omkring *Køn og læring i uddannelsessystemet*. Sigtet er at undersøge kønnets betydning i forhold til realiseringen af de nationale målsætninger om, at så mange unge som muligt – ideelt set 100 % - skal have en ungdomsuddannelse, og 50 % skal have en videregående uddannelse. Forskningsprojektet gennemføres i samarbejde med Forum 100%'s medlemsskoler.

Forskningsdesign og metoder

Projektet består af to delundersøgelser. En kvantitativ registerundersøgelse, der kortlægger de unges færden efter gymnasiet og dermed giver svar på, **hvad** de unge gør. Samt en kvalitativ undersøgelse, der gennem fokusgruppeinterviews udvikler tentative bud på, **hvorfor** de unge gør, som de gør.

Den kvantitative del er gennemført som **en registeranalyse** baseret på tal fra Danmarks Statistik. Sigtet er at udarbejde en oversigt over særligt de unge mænds veje efter endt gymnasial uddannelse. Registeranalysen omfatter alle, der sommeren 2006 bestod en gymnasial uddannelse (STX, HF, HHX eller HTX).

Analysen belyser forbindelsen mellem køn, videregående uddannelse (frekvens og uddannelsesområde) samt en række baggrundsfaktorer så som: Forældrenes uddannelse og indkomst, kulturel baggrund (dansk vs. indvandrer og efterkommere), gymnasieretning, karaktergennemsnit samt arbejdsmarkedsstatus (beskæftiget/ikke beskæftiget). Registeranalysen har desuden særligt fokus på, hvad gruppen af studenter, der ikke forsætter i videregående uddannelse, laver i årene efter gymnasiet. Registeranalysen har dannet afsæt for at indkredse de undersøgelsesgrupper og temaer, som undersøges i projektets kvalitative del.

Anden del består af en **kvalitativ undersøgelse** af udvalgte studenter og deres erfaringer og overvejelser i forbindelse med valget af videregående uddannelse. Undersøgelsen omfatter i alt 10 fokusgruppeinterviews, hvor i alt 40 studenter er blevet interviewet – 15 kvinder og 25 mænd. Af de mandlige studenter havde syv af interviewpersonerne en anden etnisk baggrund. Interviewgrupperne er sammensat med henblik på at sikre en spredning i forhold til gymnasieretning, uddannelse efter gymnasiet (i gang/ikke i gang), forældrenes uddannelse og

² Forum 100% er et tværsektorielt og uafhængigt forum for ungdomsuddannelserne, der arbejder for at skabe rammer i uddannelsessystemet, der giver alle unge mulighed for at få en ungdomsuddannelse.

erhverv samt geografi³.

1/3 af interviewpersonerne var i gang med en videregående uddannelse på interviewtidspunktet, mens 2/3 ikke var. Navnlig de studenter, der ikke er i gang med en uddannelse, har vist sig vanskelige at finde frem til. Hverken gymnasier, Studievalgscentre eller jobcentre har systematisk kontakt med denne gruppe. Undersøgelsen vidner på den måde om, at gruppen af studenter uden videre uddannelse er en relativt overset gruppe, som der mangler overblik over og viden om.

Fordelen ved fokusgruppeinterviews som metode er, at de både giver adgang til studenternes forklaringer og overvejelser – men også til, hvordan de begrundet og diskuterer deres overvejelser med hinanden. Dermed giver interviewformen mulighed for at få indblik i, hvordan studenterne konstruerer mening i interaktion med hinanden (jf. Demant 2006). Ved at sætte deltagerne sammen og bede dem diskutere deres forløb med hinanden får interviewformen en parallelitet til de måder, hvorpå de unge ellers taler om emnet. Fokusgruppeinterviews gør det derfor muligt at få indblik i de kulturelle logikker og selvfølgeligheder, som studenterne begrundet deres forløb og uddannelsesvalg med over for hinanden. Herunder, hvilke logikker det er legitimt at trække på, og hvilke, det ikke er.

Undersøgelse har først og fremmest fokus på, hvilken betydning køn har, når studenterne skal forklare og begrunde deres forløb efter gymnasiet. Hvilke logikker fremstår som særligt legitime for hhv. mandlige og kvindelige studenter, og hvordan kan disse forskelle være med til at forklare forskellen i de to køns uddannelsesfrekvens. Analysen har derfor et særligt fokus på de forskelle i studenternes forløb, der relaterer sig til køn. Betydningen af studenternes køn kan imidlertid ikke forstås isoleret, men vil løbende gennem undersøgelsen blive set i samspil med andre faktorer så som familiebaggrund, geografi og etnicitet.

Rapportens opbygning

Kapitel 2: *Perspektiver på køn og uddannelsesvalg* indeholder en indledende kortlægning – mapping – af de seks væsentlige perspektiver og forklaringer omkring køn og uddannelsesvalg. Kortlægningen har dannet afsæt for interviewguide og analyse i forbindelse med fokusgruppeinterviews.

Kapitel 3: *Registeranalyse af årgang 2006* præsenterer de vigtigste tendenser og resultater fra den registeranalyse der er gennemført af de studenter, der blev færdige i sommeren 2006. Analysen belyser sammenhængen mellem på den ene side studenternes køn, på den anden side deres gymnasieretning, karaktergennemsnit, familiebaggrund, etniske baggrund samt geografi.

Kapitel 4: *Uddannelsesplaner og uddannelsespauser* udgør det første af to afsnit, der præsenterer de væsentligste resultater og tendenser fra de 10 fokusgruppeinterviews. Dette afsnit har fokus på, hvilken betydning køn har for de overvejelser og planer, som studenterne har efter gymnasiet. Herunder de overvejelser, studenterne har om, hvorvidt de skal holde en pause fra uddannelsessystemet, og hvad de bruger pausen til.

3 For en nærmere beskrivelse af udvalg og sammensætning af fokusgrupperne: Se bilag A.

Kapitel 5: *Udannelsesinteresser og karrierespøktiver sætter fokus på, hvilke motivationer og interesser studenterne har i forhold til uddannelse og karriere, samt hvad køn betyder i den sammenhæng.*

Kapitel 6: *Perspektiver og anbefalinger samler op på, hvilke studenter der har en særlig risiko for ikke at komme videre i uddannelsessystemet. I forlængelse heraf opstilles bud på og anbefalinger til, hvordan de mandlige studenters uddannelsesfrekvens kan øges.*

Kapitel 2

Perspektiver på køn og uddannelsesvalg

Sammenhængen mellem køn og uddannelse har været et centralt forskningsområde i hele uddannelsesforskningens historie. Og lad det være sagt med det samme: Trods den indgående forskningsindsats, er det ikke muligt at påpege nogen entydig sammenhæng mellem køn og uddannelsesvalg. Dels er køn ikke i sig selv en entydig størrelse, idet der kan være store forskelle mellem personer inden for samme køn. Dels tyder størstedelen af den aktuelle forskning på, at den betydning, det biologiske køn har, skal ses i sammenhæng med andre faktorer af både psykologisk, kulturel og social karakter (EVA 2009, Aarhus Kommune 2011). Den hidtidige forskning tilbyder på den måde forskellige perspektiver og dermed forklaringer på, hvorfor færre mænd får en videregående uddannelse.

Formålet med den indledende *mapping* er at indkredse de væsentligste perspektiver og forklaringer inden for uddannelses-, køns- og arbejdsmarkedsforskningen. Hvordan kan sammenhængen mellem køn og uddannelsesvalg forstås? Hvilke væsentlige begreber og kategorier kan forklare de køns-mæssige forskelle? Hvad betyder det for, hvordan man konkret og metodisk kan arbejde med at undersøge og analysere mænds og kvinders uddannelsesvalg. Sigtet er ikke at finde frem til, hvilket perspektiv der er det rigtige – dertil er problemstillingen for kompleks. Kortlægningen har i stedet dannet afsæt for udarbejdelse af spørgsmål og begreber, der er blevet efterprøvet og udviklet i forbindelse med undersøgelsens analyser.

Oversigt over centrale perspektiver og begreber

Perspektiv	Antagelse	Centrale begreber
Biologiske forskelle	Fysiologiske og kognitive forskelle betyder, at kvinder modnes hurtigere end mænd.	Biologisk udvikling Karrieremodenhed
Læringsformer og pædagogik	De dominerende pædagogikker og læringsformer i uddannelsessystemet virker negativt på drengenes lyst til at uddanne sig.	Feminisering Kompensatorisk pædagogik Varierede læringsformer
Uddannelseskultur og kønsidentitet	Kulturen i uddannelsessystemet samt ungdomskulturen skaber stereotyper ifht. hvad der er hhv. maskulint og feminint at gøre.	Kulturelt genkendeligt Subjektposition Strategier
Normalbiografier og fremtidsforestillinger	Mænd og kvinder har forskellige forestillinger om, hvordan deres livsforløb bliver, og det påvirker deres uddannelses- og erhvervsplaner.	Normalbiografi Fremtidsorienteringer Individualisering
Uddannelseschancer og social mobilitet	Samspillet mellem køn og social baggrund betyder, at mænd fra ufaglærte hjem har ringere uddannelseschancer, end tilsvarende kvinder har.	Uddannelseschancer Social mobilitet Kapital (kulturel og økonomisk)
Det kønsopdelte arbejdsmarked	Lønforskelle og hierarkier på arbejdsmarkedet betyder, at det ikke er attraktivt for mænd at vælge kønsutraditionelt.	Vertikal og horisontal kønsopdeling Statushierarkier Konjunkturreffekt

Biologiske forskelle

Køn er - og har altid - været forbundet med kropslige og fysiologiske forskelle. Et centralt spørgsmål i forskningen har derfor været, i hvilket omfang de biologiske forskelle har betydning for de to køns læring og skolepræstationer – og i forlængelse heraf, om det kan forklare forskellene i de to køns uddannelsesfrekvens. Samtidig er det også et af de perspektiver, der har været mest debatteret. Dels fordi et fokus på biologi kan medvirke til at udvikle kønsstereotype forestillinger og derved blokere for, at der er mange måder at være hhv. mand og kvinde på. Dels fordi et ensidigt fokus på biologi kan fjerne fokus fra betydningen af samspillet mellem den biologiske krop og de sociale og samfundsmæssige rammer (Illeris 2006, EVA 2009).

Navnlig den medicinske forskning har påpeget en række fysiologiske forskelle mellem de to køn. Dels bliver mænd gennemsnitligt fysisk større og stærkere og vil derved på en række fysiske områder kunne præstere mere end kvinder (Illeris 2006). Dels udvikler kvinders hjerne sig hurtigere og er gennemsnitligt set et år længere fremme i udvikling end mænds. Kvinders hjerner er således færdigudviklet i 18-årsalderen, mens mænds hjerner først er udviklet i starten af 20'erne (Skolverket 2006, Knudsen 2005). Derfor vil kvinder ofte modnes hurtigere, ligesom de hurtigere vil være i stand til at modtage kompleks læring. Herhjemme har blandt andre hjerneforskeren Ann Elisabeth Knudsen argumenteret for, at drenge og piger bør behandles forskelligt som følge af forskellene i biologisk udvikling. Blandt andet bør drenge starte senere i skolen, ligesom der bør anvendes en højere grad af kønsopdelt undervisning (Knudsen 2005).

Forskningsmæssigt findes der dog ikke belæg for at antage en entydig sammenhæng mellem køn og modenhen (EVA 2010). En svensk undersøgelse har søgt at afprøve "modenhedshypotesen" ved at sammenligne karaktererne i de enkelte årgange i grundskolen med forskellene i en kontrolgruppe, hvor drengene gennemsnitligt set var et år ældre end pigerne (Skolverket 2006 p. 31). Undersøgelsen viser, at ca. 30 % af forskellen på de to køns præstationer forsvinder, når drengene er et år

ældre. Forskellene i biologisk udvikling synes således at spille en rolle. Men de kan ikke forklare hele forskellen på de to køns skolepræstationer og uddannelsesfrekvens.

En anden udlægning af modenhen findes inden for den amerikanske forskning vedrørende "karriere-modenhed" (Niles & Harris-Bowlsbey 2002). Modenhed forstås her som et udviklingspsykologisk forhold, der konstrueres i et psykosocialt samspil mellem den enkeltes kognitive og følelsesmæssige udvikling og evnen til at håndtere de samfundsmæssige krav til uddannelses- og karrierevalg. Set i dette perspektiv har den enkelte udviklet karrieremodenhed, når vedkommende er i stand til at træffe realistiske og gennemtænkte uddannelses- og karrierevalg. Det kræver blandt andet, at den enkelte er i stand til at planlægge, undersøge, vurdere og i sidste ende tilpasse sit karrierevalg til de samfundsmæssige rammer – evner, som gennemsnitligt set udvikles i 14-24 årsalderen.

En systematisk gennemgang af forskningen på området viser, at kvinder i denne aldersgruppe generelt set udviser en større grad af "karrieremodenhed", end jævnaldrende mænd gør - målt gennem individuelle test (Patton & Lokan 2001). Oversigten kan imidlertid ikke sige noget om, hvilke faktorer der skaber disse kønsforskelle. Herunder om de skyldes, at mænd og kvinder udvikles gennem forskellige former for psykosocialt samspil eller håndterer kravene om karriere-modenhed forskelligt. Så selv om der både biologisk og udviklingspsykologisk synes at være nogle overordnede forskelle på mænds og kvinders udviklingsforløb, så kan de ikke i sig selv forklare forskellene i de to køns uddannelsesfrekvens. Andre faktorer uden for den biologiske krop må inddrages.

Læringsformer og pædagogik

Inden for den pædagogiske forskning har faldet i mændenes uddannelsesfrekvens sat fokus på, om der er forhold i uddannelsessystemet, som virker negativt på drengenes motivation og lyst til at uddanne sig. Interessen har særligt samlet sig om, hvorvidt de læringsformer og pædagogikker, der benyttes, i højere grad imødekommer pigernes end drengenes tilgange og interesser og derfor gør det lettere for pigerne at få succes i uddannelsessystemet.

Adskillige undersøgelser har gennem årene vist, at drenge og piger allerede fra en tidlig alder behandles forskelligt i forbindelse med undervisningen. Drengene får mere opmærksomhed og taletid i forbindelse med undervisningen, mens pigerne får til opgave at være det sociale kit, der får helheden til at fungere (For en oversigt se NIKK 2005 p. 26). Nyere studier af undervisning på universiteterne viser, at samme mønstre gør sig gældende her (Hasse 2002, Thomsen 2008). Køn må på denne baggrund siges at være "et dominerende organiseringsprincip i undervisningen" (NIKK 2005 p. 57) – både i grundskolen, på ungdomsuddannelserne og på universitet.

Hvor forskningen for 20 år siden havde fokus på, hvordan uddannelsessystemet pædagogisk kunne kompensere for "de stille pigers" tilbageholdenhed, er fokus de seneste år i stigende grad blevet rettet mod drengene. Problemfeltet har således flyttet sig fra pigepædagogik til drengepædagogik (NIKK 2005). Afsættet har været en række studier, der har vist, at den moderne progressive pædagogik med sin vægt på relationer, stillesiddende aktiviteter og verbal kommunikation og afstandstagen fra konkurrence, fysisk aktivitet og aggression har en tendens til at hægte – i hvert

1 Teorien om "career maturity" er udviklet i 1950'erne af den amerikanske psykolog Donald Super (Niles & Harris-Bowlsbey 2002).

fald en gruppe af drengene af (Kryger 1988, Skoleverket 2006, Nordahl 2005). Problematikken forstærkes af den øgede brug af gruppe- og projektarbejde med en lav grad af lærerstyring og struktur, der gør det svært at gennemskue, hvad der forventes, og hvad der skal præsteres.

Nogle forskere og debattører forklarer denne udvikling med, at der er sket en *feminisering* af uddannelsessystemet (Zlotnik 2005, Nordahl 2005). Kernen i denne forklaring er, at en overvægt af kvindelige ansatte i daginstitutioner og skoler gør det vanskeligt for drengene at udvikle deres kønsidentitet på en konstruktiv måde. Det er brugt som argument for flere mandlige ansatte i daginstitutioner og skoler for derved at sikre drengene mandlige identifikationsobjekter (Baagø Nielsen red. 2011).

Forklaringen om feminisering er søgt afprøvet af det svenske Skolverket, der har undersøgt, hvad grundskolelæreres kønssammensætning betyder for elevernes karakterer (Skolverket 2006). Konklusionen er her, at lærerens køn ikke kan forklare de gennemsnitlige forskelle mellem drenge og pigers karakterer. Karakterforskellene er lige store – uanset om der er 30 eller 80 % kvindelige lærere. Det, der har betydning, er lærerens metodiske og didaktiske kompetence samt vedkommendes glæde og engagement i forhold til at undervise i det pågældende fag.

Det er også konklusionen i et netop afsluttet forsøgs- og udviklingsprojekt i Århus Kommune. Projektet havde til formål at indhente viden om og erfaringer med, hvordan man tilrettelægger undervisningen, så den tilgodeser drengenes forudsætninger, behov og interesser. 9 folkeskoler indgik i projektet, som blev evalueret af Per Fibæk Laursen fra DPU (Århus Kommune 2011). I forbindelse med projektet afprøvede skolerne en række didaktiske og metodiske tiltag, som de forventede i højere grad ville imødekomme drengenes forudsætninger, behov og interesser. Nogle af de ting, der blev afprøvet, var mere bevægelse i forbindelse med undervisningen, øget brug af formaliseret samarbejde og konkurrence, ændret lokaleindretning samt kønsopdelt undervisning.

Evalueringen viser, at didaktiske og metodiske tiltag som mere struktur og mere varieret undervisning virker i retning af et større læringsudbytte hos eleverne – både hos drenge og piger. Det samme gælder engagerede undervisere samt gode sociale relationer i klassen, som de involverede drenge selv fremhæver som vigtigst. Det vigtigste er således ikke at satse på bestemte kønsopdelte undervisningstilbud – det har ikke nogen direkte effekt på drengenes læring og trivsel. Det afgørende er, at lærerne har fokus på at differentiere undervisningen i forhold til forskellige elevers behov. Det gavner ikke kun drengene, men også pigerne, og kan på den måde medvirke til en generel hævnig af elevernes trivsel og læring.

Tilsvarende projekter er (endnu) ikke gennemført på ungdomsuddannelsesområdet, og det er derfor ikke sikkert, at erfaringerne direkte kan overføres. Erfaringerne fra Århusprojektet rejser imidlertid det grundlæggende spørgsmål, hvorvidt man i uddannelsessystemet skal udvikle pædagogikker, der kompenserer for forskellige tilbøjeligheder og udgangspunkter hos de to køn. Eller om man i stedet skal satse på at udvikle varierede undervisningsformer, der muliggør forskellige former for læring og forskellige måder at være elever på – hvad enten man er pige eller dreng.

Uddannelseskultur og subjektpositioner

Andre forskere forklarer faldet i drengenes uddannelsesfrekvens med forandringer i den fremherskende uddannelseskultur (Baagøe Nielsen & Rieck 2005). Uddannelseskulturen er generelt kønnet, men hvor uddannelse tidligere har bygget på præstation og konkurrencepræget motivation og derved har haft en tendens til at favorisere drenge, så synes den aktuelle uddannelseskultur at favorisere – i hvert fald nogle – piger. Pointen er, at uddannelseskulturen i begge tilfælde er kønnet forstået på den måde, at den sætter rammer og koder for, hvad der er passende og genkendeligt at gøre – og for hvem (Hasse 2002). Det skaber kulturelle stereotyper i forhold til, hvad der er hhv. maskulint og feminint. Drenge forventes at være udfarende, entreprenante og konkurrenceorienterede. Piger forventes at være tilbageholdende, tilpasningsorienterede og sociale.

Skolekulturen defineres ikke kun af de lærings- og bedømmelsesformer, som lærere og ledelse vælger at benytte sig af. Også de menings- og betydningsdannelser, der sker mellem eleverne, har stor betydning for den enkeltes identitet og oplevelse af muligheder i uddannelsessystemet. En række forskere har i de seneste år sat fokus på køn som en social konstruktion, hvis betydning kontinuerligt konstrueres gennem de lokale interaktionsprocesser, som den enkelte indgår i (Staunæs 2004, Gilliam 2009, Nordberg 2010). Og her spiller både skolens læringskultur og den ungdomskultur, eleverne udvikler indbyrdes, en rolle.

Køn er i dette perspektiv ikke nogen fast kategori, men noget, der gøres og forhandles i samspil med de kulturelle betydningssystemer, der gør sig gældende i den konkrete uddannelseskontekst. Konstruktionsprocesserne er på den ene side rammesat af, hvad der opfattes som kulturelt og socialt genkendeligt, og hvilke subjektpositioner – forstået som kulturelt legitime måder at være subjekt på – der er til rådighed for de forskellige elever. Samtidig skal den enkelte også tage positionen på sig og gøre den til sin egen og har herigennem mulighed for at forhandle og udvikle forståelsen af, hvad der er meningsfuldt og betydningsfuldt. Kønsforskelle må således forstås i sammenhæng med de subjektpositioner, som er tilgængelige i en konkret skolekultur, og den måde, forskellige elever udfylder dem på.

Et eksempel er Laura Gilliams undersøgelse af, hvordan særligt drenge med etnisk minoritetsbaggrund får social status og maskulinitet ved at lave ballade og aktivt modarbejde de aktiviteter, der foregår i skolen (Gilliam 2009). For at få en position og et tilhørsforhold til gruppen udvikler mange af disse drenge de en "ballademageridentitet", som på den ene side betyder, at de inkluderes i gruppen. På den anden side betyder, at de klarer sig dårligt i skolen og dermed på sigt marginaliseres i forhold til uddannelse og arbejde. Gilliams pointe er, at problemerne ikke kan løses gennem yderligere styring og disciplinering – det vil kun forstærke drengenes modkultur. I stedet skal både den enkelte skole og uddannelsessystemet som sådan blive mere rummeligt i forhold til drengenes sociale og kulturelle virkelighed. Der findes ifølge Gilliam piger, der oplever samme form for marginalisering i skolen, men de reagerer ved at blive passive, og de udgør derfor ikke på samme måde som drengene et forstyrrende element.

Andre studier kommer til tilsvarende konklusioner (Staunæs 2004, Skolverket 2006, Nielsen 2010). At være en sej dreng med en stærk social position er ikke umiddelbart forbundet med at være en dygtig dreng. Det hænger sammen med, at drenge via deres kammeratskabsgrupper og under indflydelse fra de maskulinitetsidealer, der dominerer i massemedierne, socialiseres til noget andet end uddannelse. Drenge skal også være "cool" forstået på den måde, at de skal udvise "distance"

og "ligeegyldighed" over for skolen. Drengene risikerer derfor at miste status som drenge, hvis de engagerer sig for meget i skolearbejdet, og det kan være en af forklaringerne på, at drenge gennemsnitligt præsterer dårligere og har lavere uddannelsesfrekvens end pigerne.

Omvendt er det vigtigt, at fokuset på det kulturelt genkendelige ikke fører til stereotype forståelser af de to køn og deres praksis i uddannelsessystemet. For ligesom der findes drenge, der udvikler en anti-skolekultur, så findes der også drenge, der har andre strategier og planer i forbindelse med skolen. En "cool" attitude behøver ikke at være ensbetydende med, at man som dreng ikke er interesseret i skolen. Johnson (2010) har således i forbindelse med et feltarbejde i den svenske udskoling konstateret, at de samme drenge, der går op i at være cool, også bekymrer sig om deres skolepræstationer og karakterer. Tilsvarende er der ingen afstandstagen til de drenge, der får gode karakterer – de er ikke mindre cool af den grund.

Marie Nordberg (2010) finder i sit feltarbejde i fire, svenske gymnasieklasser frem til, at der er flere acceptable måder at være cool – og derved maskulin – på. Cool kan både være en æstetik markør, en betegnelse for selvkontrol og ironi og en betegnelse for en mere traditionel udadreagerende maskulinitet. Hun finder desuden, at ligesom der er drenge, der orienterer sig mod lønarbejde (og er tilfredse med middelkarakterer), så er der drenge, som arbejder hårdt og anvender meget af deres fritid på at opnå top-karakterer. Studiet bekræfter dermed blandt andet engelske studier i, at mange drenge – når de forlader grundskolen – bliver meget mere målrettede og fx opgiver fritidsaktiviteter for at kunne hellige sig skolearbejdet – og kampen for de gode karakterer (se fx Epstein 1998).

Drengenes strategier synes således at ændre sig, når de starter på en gymnasial uddannelse, og det skaber nye forskelle på, hvordan de to køn positionerer sig i skolen. I en undersøgelse af læringsmiljøet i HHX lavet af Center for Ungdomsforskning angiver de mandlige elever, at de bruger mindre tid på at forberede sig til undervisningen, ligesom de er mere selektive med, hvor de lægger deres arbejdsindsats (Brown mfl. 2010). Tilsvarende er der flere af de mandlige elever, der er aktive i undervisningen, selvom de ikke har forberedt sig. De kvindelige elever er omvendt mere flittige i forhold til lave lektier, ligesom de holder sig mere tilbage timerne, hvis de ikke har forberedt sig.

Dette smitter også af på, hvilke fag og undervisningsformer eleverne foretrækker. De mandlige elever foretrækker at arbejde med iværksætteri samt at have mange prøver i forbindelse med undervisningen, hvor man belønnes for at udvise risikovillighed, og hvor der er lettere at målrette sine præstationer. De kvindelige elever foretrækker i stedet sprogfag samt klasseundervisning, hvor de i højere grad får feed back fra lærerne i forhold til deres arbejdsindsats. Kønnen synes på den måde at spille en vigtig rolle i forhold til, hvad det er for nogle strategier, eleverne anlægger i forhold til gymnasiet.

Normalbiografier og fremtidsforestillinger

Selv om unge i dag er friset fra tidligere tiders mere eller mindre forudbestemte livsforløb og i stigende grad skal vælge deres livsbane, så påpeger flere undersøgelser af danske unges uddannelsesvalg, at de unge forsat strukturerer deres valg i forhold til forventningen om, hvordan en normalbiografi forløber (Hutters 2004, Pless 2009). Samtidig viser undersøgelserne, at der er forskel på, hvad hhv. unge mænd og unge kvinder oplever som en normalbiografi. Normalbiografi

forstås i denne sammenhæng som en social forventning om, hvordan et "normalt" livsforløb ser ud, og hvordan den enkelte derfor "bør" leve sit liv (se fx Kohli 2007).

Mette Pless undersøger i sin ph.d.-afhandling udsatte unges oplevelser og overvejelser i forhold til at vælge ungdomsuddannelse – dvs. de unge, som er i fare for ikke at få en ungdomsuddannelse (Pless 2009). Hun kommer her frem til, at de udsatte pigers forventninger til normalbiografien er mere i opbrud end tilsvarende drenges.

For drengene i undersøgelsen tegner fremtiden sig relativt indlysende. De har en rimelig klar plan for, hvad der skal ske efter grundskolen. Først en uddannelse, der skal overstås for at nå det egentlige mål: Et lønarbejde. Drengenes planer kan derfor i vidt omfang ses som en videreførelse af deres forældres – og især fædres – liv, hvor omdrejningspunktet er et håndværksmæssigt lønarbejde og en familie, som man kan forsørge. Mange har mandlige familiemedlemmer, som de kan se klarer sig udmærket uden en uddannelse, og de oplever derfor ikke uddannelse som en nødvendighed. De udsatte drenge har således en udpræget lønarbejderorientering, der ikke er væsentlig anderledes end den, der kunne konstateres hos tidligere generationer af arbejderklassedrenge (jf. Simonsen 1993, Willis 1977).

Pigerne har omvendt ikke samme positive identifikationspositioner på arbejdsmarkedet. For dem handler det om at lave noget andet end deres mødre, der typisk er i omsorgssektoren eller uden for arbejdsmarkedet. Hverken en "håndværkeruddannelse" eller et ufaglært arbejde opleves som et realistisk eller ønskværdigt alternativ. De udsatte piger har derfor svært ved at se, hvilke muligheder de har ud over at tage en gymnasieuddannelse. Samtidig cirkler pigernes fremtidsdrømme om at etablere det lykkelige parforhold og kernefamilien. De udsatte pigers forestilling om en normalbiografi er således mere i opbrud, end tilfældet er for de udsatte drenge. Der er få positive identifikationsmuligheder til rådighed for disse kvinder – og deres drømme om såvel familie som arbejde ligger langt fra deres egne erfaringer.

Pless påpeger derfor, at der synes at være et større subjektivt pres på pigerne i retning af at uddanne sig, og at det kan være en af forklaringerne på pigernes dominans i uddannelsessystemet. Pigerne oplever simpelthen uddannelse som mere nødvendig, hvis de vil bevæge sig hen imod end anden social position end deres mødres (Pless 2009, se i øvrigt også Nielsen 2010).

Analysen af de udsatte unges forløb kan ikke uden videre overføres til valget af videregående uddannelse – blandt andet fordi en stor del af de udsatte drenge netop ikke tager en gymnasial uddannelse. Tilsvarende analyser af unges valg af videregående uddannelse viser imidlertid, at der også her er forskel på de to køns forventninger til deres livsløb, og at det påvirker de unges uddannelsesvalg. Fx kommer Hutter (2004) i sin ph.d.-afhandling frem til, at de kvindelige studenter i højere grad end de mandlige studenter forholder sig til risikofaktorer som adgangsbegrænsninger og arbejdsløshed, når de vælger videregående uddannelse. Det betyder, at de unge kvinder i højere grad tilpasser deres valg til, hvad de vurderer er "realistisk".

Det svenske Skolverket kommer frem til en tilsvarende konklusion i en undersøgelse af svenske gymnasieelevers forventninger (og strategier) i forhold til uddannelse, arbejde og fritid (Skolverket 2006). Pigerne fremstår her mere ambitiøse end drengene. De har høje mål for fremtiden og vil gerne rejse, udvikle sig selv og gøre karriere samtidig med, at de også har tid til familie og børn. Drengene angiver i højere grad instrumentelle begrundelser for deres uddannelsesvalg og ser i højere grad det

at tage en uddannelse som et instrument til at opnå et bestemt job eller statusposition. Drengene bekymrer sig først og fremmest om, hvorvidt de får et godt job, mens pigerne generelt angiver at være mere stressede end drengene og angiver også at være mere stressede i valgsituationer.

Der synes således at være væsentlige forskelle på de fremtidsforventninger, som hhv. unge kvinder og unge mænd oplever, de skal tage hensyn til, når de vælger uddannelse og erhverv. Kvinder oplever i højere grad uddannelse som vigtigt i forhold til at opnå social mobilitet og undgå sociale risici. Samtidig er kvinderne mere pressede – både i forhold til at vælge den rigtige uddannelse og i forhold til at færdiggøre deres uddannelse, inden de når en bestemt alder.

Uddannelseschancer og social mobilitet

Også når man ser på den sociale mobilitet, som hhv. mænd og kvinder oppebærer i uddannelsessystemet, er der nogle markante forskelle. Social mobilitet afhænger overordnet set af to forhold. For det første, hvilke ressourcer den enkelte har med sig i kraft af sin opvækst og skolegang. Det er det, der populært betegnes social arv. Samtidig afhænger den enkeltes sociale mobilitet af, hvilke adgangsveje og uddannelsesmuligheder der er til rådighed og tilgængelige i uddannelsessystemet.

En række nyere undersøgelser påviser en statistisk sammenhæng mellem køn og så, hvilken form for social mobilitet den enkelte oppebærer i forhold til uddannelsessystemet. Det gælder blandt andre professor Martin Munk, der gennem sin forskning i social mobilitet kommer frem til, at mænds uddannelseschancer i dag er ringere end kvinders (Munk 2008, 2009). Hvor den sociale skævhed i uddannelsessystemet generelt er mindsket i det seneste tiår, så er den kønsmæssige skævhed øget. Forskellene i de to køns uddannelsesfrekvens synes i nogen grad at hænge sammen med social baggrund. Navnlig mænd fra uddannelsesfremmede hjem samt mænd fra akademikerhjem får mindre uddannelse end kvinder fra tilsvarende sociale miljøer. Tilsvarende er det især piger fra hjem med lav uddannelseskapital, der udviser social mobilitet. Fx er andelen af kvinder med mødre uden uddannelse tredoblet på universiteterne (fra 3.2 % i 1985 til 8.6 % i 2005).

Trond Beldo Klausen (2007) kommer til samme konklusion i sin ph.d.-afhandling om sammenhængen mellem social klasse, uddannelsesvalg og livsindkomst. Sammenhængen mellem social oprindelsesklasse og indkomst er stærkere for mænd end for kvinder. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at lønforskellene mellem mænd fra hhv. de øverste og laveste sociale klasser er større, end tilfældet er for kvinder fra tilsvarende klasser. Størst er forskellene mellem mænd fra den såkaldt øvre økonomiske klasse (ejere, ledere eller funktionærer i den private sektor) og mænd fra familier, hvor forældrene er ufaglærte. Der er således en større spredning i mænds indkomst end i kvinders. Samme tendens gør sig gældende, når man ser på sammenhængen mellem uddannelse og livsindkomst. Mænd fra den øvre økonomiske middelklasse får relativt set et større økonomisk udbytte (målt i indkomst) ud af at tage en videregående uddannelse, end kvinder fra samme sociale oprindelsesklasse gør.

Den kvantitative mobilitetsforskning kan imidlertid ikke sige noget om årsagen til disse forskelle. Et bud kan være, at piger fra uddannelsesfremmede familier i højere grad opmuntres til at tage en videregående uddannelse end drenge fra disse miljøer (Munk 2009). Det kan skyldes, at kvindefrigørelsen i 1970'erne var en særlig stræk bevægelse i Danmark og de øvrige nordiske lande, hvilket har betydet, at kvinder i særlig grad er blevet opmuntret til at uddanne sig og derved frigøre sig

fra den traditionelle kvinderolle. En anden forklaring kan være, at mændene oplever, at der mangler uddannelsesmuligheder, der matcher deres uddannelsesinteresser.

Erik Jørgen Hansen påpeger i en historisk analyse af uddannelsesmobiliteten, at det først og fremmest er væksten i kvindernes uddannelsesfrekvens inden for alle sociale lag, der er baggrunden for den generelle vækst i befolkningens uddannelsesniveau (Hansen 2005). Den uddannelseseksplosion, der fandt sted fra 1960'erne og frem, har i særlig grad været et pigefænomen. Det er først og fremmest de mellemlange uddannelser, der er forklaringen på stigningen i kvindernes uddannelsesniveau. Samtidig er andelen af mænd, der havner i restgruppen uden uddannelse, ikke faldet i samme grad som pigernes andel. Dertil kommer, at der også er kommet nye restgrupper til i form af unge, der ikke får en uddannelse efter gymnasiet – både blandt de mandlige og kvindelige studenter.

Kønsforskellene i uddannelsessystemet bunder således i en større spredning blandt mændene – både hvad angår præstationer og uddannelsesfrekvens. Kvinderne klumper sig sammen på de mellemlange uddannelser, mens mændene enten får erhvervsuddannelser eller en kort videregående uddannelse – eller også en universitetsuddannelse. Det betyder samtidig, at kvinderne relativt set ikke får omsat deres (højere) karakterer til tilsvarende høje uddannelser (Henningsen 2007, 2010). Omvendt så er de mænd, der forsætter i det videregående uddannelsessystem, relativt set bedre til at omsætte deres karakterer i forbindelse med valget af videregående uddannelse – og til at gennemføre dem (det er således forsat de unge mænd med høje karakterer, der klarer sig bedst i det videregående uddannelsessystem). Det hænger ifølge Henningsen sammen med, at adgangskravene til de videregående uddannelser, der søges af kvinder, er – og historisk har været – højere end adgangskravene til de videregående uddannelser, der hovedsageligt søges af mænd. De mænd, der afvises fra KOT (i 2010 var det 6.500), er derfor først og fremmest mænd, der har søgt traditionelle kvindeuddannelser som fx psykologi, humaniora (eller bare har søgt de samme uddannelser som kvinderne).

Det kønsopdelte arbejdsmarked

Danmark har i dag et af de mest kønsopdelte arbejdsmarkeder i Europa samtidig med, at vi også har en af de største andele af kvinder på arbejdsmarkedet. Det kommer til udtryk i en udbredt kønsopdeling både på sektorniveau, fagniveau, i forhold til de enkelte jobfunktioner og også i forhold til køns placering i de enkelte arbejdspladser hierarki. Fx er tre ud af fire mænd ansat i den private sektor, mens kvinder er nogenlunde ligeligt fordelt på den offentlige og den private sektor (Ligestillingsministeriets handlingsplan 2010).

Inden for kønsforskningen skelner man ofte mellem vertikal og horisontal kønsopdeling. Vertikalt er mænd således stadig overrepræsenteret blandt lederne – særligt i topledelsen. Horisontal kønsopdeling henviser til, at mænd og kvinder ofte arbejder i forskellige brancher og arbejdsfunktioner. I Danmark betyder den horisontale opdeling, at kvinder i særlig grad arbejder i den offentlige sektor og i serviceerhvervene, mens mænd især arbejder i den private sektor – navnlig inden for byggeri og industri. Kønsarbejdsdelingen er relativt uændret – til trods for en række strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet (Baagøe mfl. 2011). Faktisk ændrer kønssammensætningen i stærkt kønsopdelte brancher sig så langsom, at det vil tage op mod 100 år, før der er en ligelig kønsfordeling, hvis den nuværende udvikling forsætter i samme tempo.

Kønsopdelingen på arbejdsmarkedet skal ses i sammenhæng med, hvad der kulturelt og socialt opleves som attraktivt arbejde (Baagøe Nielsen red. 2011). Undersøgelser fra Center for Ungdomsforskning viser, at disse oplevelser dannes tidligt. Der er således stor forskel på, hvilke jobønsker hhv. drenge og piger i grundskolen har (Katznelson & Pless 2005, Nielsen 2010). Dertil kommer, at jobønskerne er overvejende kønstraditionelle. Pigerne vil være pædagog, frisør og sygeplejerske. Drengene vil være mekaniker, ingeniør og tømrer. De unge reproducerer således i høj grad den eksisterende kønsopdeling på arbejdsmarkedet. Samtidig er der blandt pigernes jobønsker en overvægt af job, der kræver en lang videregående uddannelse. Top 3 hos pigerne er således læge, advokat og designer – alle uddannelser, der kræver en uddannelse på kandidatniveau. Omvendt er top 3 hos drengene alle håndværkeruddannelser: Mekaniker, kok og tømrer.

En af forklaringerne kan være, at uddannelseskravene til de traditionelle kvindefag er større end til de traditionelle mandefag (Henningsen 2005, 2010). Fx skal man have en mellemlang videregående uddannelse for at få et middellønnet job i den offentlige sektor, mens et – ofte bedre lønnet – håndværkerjob kræver en kortere erhvervsuddannelse². Uddannelse er således ikke ensbetydende med status og god indtjening. Samtidig betyder forskellene i aflønning, at mænd ved at vælge kvindefag almindeligvis vil blive økonomisk straffet, mens kvinder omvendt må forventes at blive økonomisk belønnet (Baagøe Nielsen & Rieck. 2005, Baagøe Nielsen red 2011).

Forandringen i uddannelsesmønstre afspejler derfor også forandringer i de indkomstmuligheder, som forskellige uddannelser giver. Flere studier peger således på, at det økonomiske afkast af en uddannelse falder i takt med, at der er flere kvinder, der søger den (Munk 2008). Så selv om kvinderne er gået frem inden for prestigefyldte områder som medicin og jura, så har det ikke i nævneværdig grad ændret ved, at det forsat er mænd, der besidder de mest magtfulde og vellønnede positioner inden for erhvervslivet. Når flere kvinder får lange videregående uddannelser som fx læge og advokat, så er der også en tendens til, at disse positioner relativt set mister status i forhold til indflydelse og løn. Eller, som Erik Jørgen Hansen udtrykker det: Pigernes succes i uddannelsessystemet er indtil videre ikke omsat i en efterfølgende succes for pigerne på arbejdsmarkedet (Hansen 2005).

Uddannelsesudtraditionelle valg kræver derfor generelt mere forklaring end kønstraditionelle valg, navnlig for unge mænd. En ny nordisk undersøgelse af rekruttering mænd af til omsorgsfag viser, at disse mænd begrundet valget af erhverv med, at det på anden vis kan give adgang til en for dem attraktiv position på arbejdsmarkedet. Fx at de er sikret gode beskæftigelsesmuligheder, at der er gode specialiseringsmuligheder, og/eller deres muligheder for et ledelsesjob derved øges (Baagøe Nielsen red 2011).

Undersøgelsen peger endvidere på, at arbejdsløshed er en af de væsentligste grunde til, at mænd bevæger sig mod traditionelle kvindefag som fx omsorgsfag. Der er en mindre gruppe af yngre mænd, som vælger omsorgsfagene af interesse, men langt de fleste mænd, der vælger omsorgsfag, gør det i en relativt sen alder, hvor de allerede har haft andre erhvervs- og/eller uddannelseserfaringer. Ofte fordi de grundet helbredsproblemer, arbejdsløshed eller livskrise er nødt til at foretage et karriereskift. Sammenhængen mellem køn og uddannelsesvalg er således også påvirket af den såkaldte konjunktoreffekt forstået på den måde, at lysten til at uddanne sig

² En erhvervsuddannelse kan vælges direkte efter grundskolen og varer oftest 3½ år, mens en mellemlang uddannelse kræver en studentereksamen plus yderligere 3-4 års uddannelse.

kønsutraditionelt er påvirket af de økonomiske konjunkturer.

Undersøgelsen viser desuden, at de brancher, der traditionelt beskæftiger mænd, er særligt ramte af finanskrisen (fx bygge og anlæg samt industri), og at der derfor er langt flere mænd end kvinder, der har mistet deres arbejde i forbindelse med krisen. I de nordiske lande har det i særlig grad vakt bekymring, at det i særlig grad er de yngre mænd (alderen 25-39 år), der rammes af arbejdsløshed. Det har fået nogle debattører til at hæfte betegnelsen man-cession på den aktuelle recession (Baagøe Nielsen red. 2011 p. 19). Omvendt er der ikke noget, der tyder på, at kvinderne vil overtage arbejdsmarkedet, når krisen er forbi. Snarere må den aktuelle krise ses som en eskalering af en generel udviklingstendens, der hænger sammen med, at samfundet bevæger sig fra en industribaseret økonomi til en service- eller vidensbaseret økonomi. Alt tyder således på, at uddannelseskravene til både mænd og kvinder fremover vil øges.

Kapitel 3

Registerundersøgelse af årgang 2006

Den kvantitative registeranalyse kortlægger de unges færden efter gymnasiet og tre år frem. Registeranalysen er baseret på udtræk fra registre hos Danmarks Statistik og omfatter alle, der i sommeren 2006 bestod en gymnasial uddannelse (STX, HTX, HHX eller HF). Ved hjælp af registerdata om de 31.224 personer, som blev studenter i 2006, sættes der fokus på forskelle mellem de mandlige og de kvindelige studenter i forhold til deres valg og fravalg af videregående uddannelse.

De vigtigste tendenser og resultater er:

- 37,2 % af de mandlige studenter og 29,5 % af de kvindelige studenter er ikke i gang med videregående uddannelse efter tre år.
- Mænd og kvinder, som ikke er i gang de første tre år efter studentereksamen, fordeler sig overordnet set ens i forhold til, om de fx er i beskæftigelse eller går i gang med en erhvervsuddannelse, hvilket næsten hver fjerde vælger at gøre.
- Videreuddannelsesfrekvensen er meget forskellig for de fire gymnasieretninger, men det gælder for alle fire gymnasieretninger, at det især er pigerne, som er i gang med en videregående uddannelse efter tre år. Især på HF er mændene tilbøjelige til ikke at komme i gang.
- Især de mandlige studenter er ikke i gang, hvis deres studentereksamensresultat er dårligt. Det skyldes først og fremmest, at mange kvindelige studenter med relativt lave karaktergennemsnit vælger mellemlange uddannelser – det er ikke i samme grad tilfældet for drengene.

- Studenter med indvandrerbaggrund (af begge køn) går tidligere i gang en videregående uddannelse end studenter med dansk baggrund. Efter tre år ligner de to gruppers uddannelsesfrekvens imidlertid hinanden.
- Uanset forældrenes socioøkonomiske status er færre mænd end kvinder i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen. De største kønsmæssige skævheder findes blandt studenter, hvis forældre er topledere eller lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau. Her er færre mænd i gang med uddannelse i forhold til kvinder med samme sociale baggrund.
- Når først de unge fra tyndt befolkede områder har valgt og fuldført gymnasiet, fortsætter de i videregående uddannelse i mindst lige så høj grad som andre unge – på trods af de større geografiske afstande fra barndomshjemmet. For mange af kvinderne fra de tyndt befolkede områder realiseres deres uddannelsesstrategier imidlertid i en MVU¹.

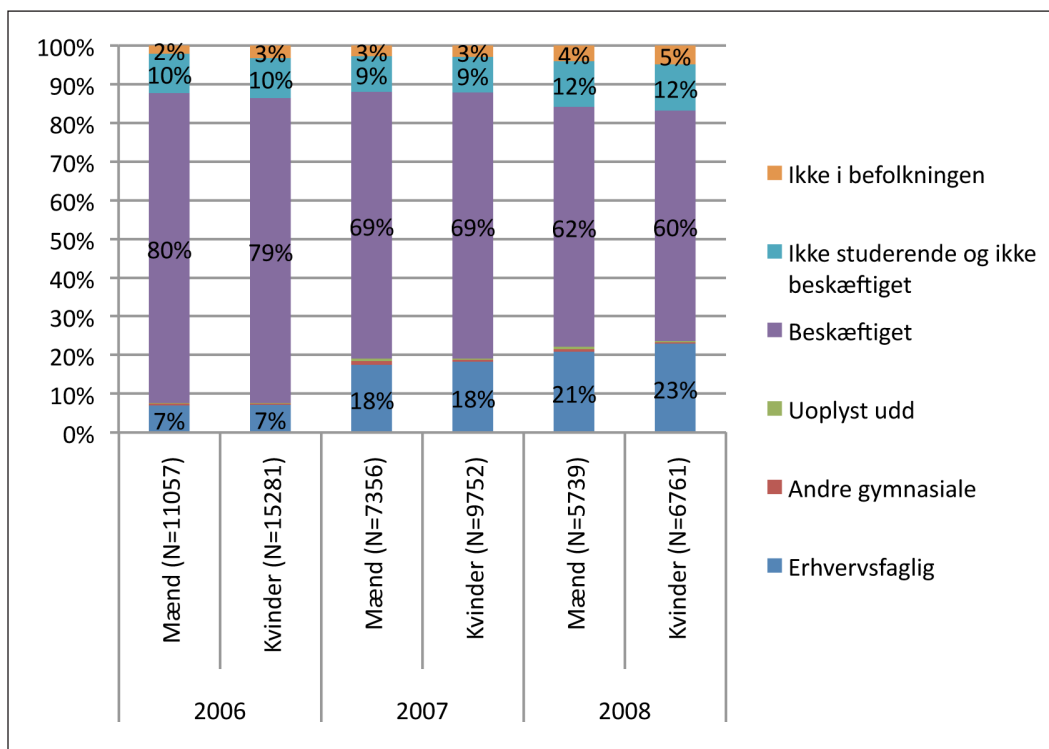
Hvor er de studenter, som ikke er i videregående uddannelse?

Overordnet set viser registeranalysen, at den kønsmæssige skævhed i forhold til uddannelsesfrekvens også gælder for årgang 2006. Andelen af mandlige studenter, der ikke er i gang med en videregående uddannelse efter tre år (1. okt. 2009), er således på 37,2 %, mens andelen af kvinder blot er på 29,5 %². Forholdsmæssigt er der derfor flere mænd, der ikke starter på en videregående uddannelse. Til gengæld er der ikke kønsmæssig forskel på, hvad gruppen, der fravælger en videregående uddannelse, foretager sig i årene efter gymnasiet. Blandt de studenter, som ikke er i gang med en videregående uddannelse, ligner kvinderne og mændene hinanden i forhold til, om de er i beskæftigelse, i gang med en erhvervsuddannelse eller en anden gymnasial uddannelse eller befinder sig i gruppen, der hverken er beskæftiget eller i uddannelse.

¹ Der benyttes i analysen følgende forkortelser: KVV: Kort videregående uddannelse på et erhvervsakademi. MVU: mellemlang videregående uddannelse, typisk på en professionshøjskole. LVU: Lang videregående uddannelse på et universitet.

² De af studenterne, som har været i gang med den samme KVV i mindst 2 år, er ikke talt med, da de kan have fuldført den. Det drejer sig om 2,6 % af mændene og 2,9 % af kvinderne.

Figur 1. Hvad laver de studenter fra sommeren 2006, som ikke er i gang med en videregående uddannelse i 2006, 2007 og 2008? Kilde: Danmarks Statistik.

Langt de fleste, som ikke er i gang med videregående uddannelse et, to eller tre år efter deres studentereksamen, er beskæftiget. Denne andel er dog klart størst lige efter studentereksamen, hvor det er meget udbredt ikke at være begyndt på en videregående uddannelse endnu – hvilket afspejler, at mange arbejder i et første "sabbatår" mellem gymnasiet og en videregående uddannelse. Dette gælder såvel kvinder som mænd. To år efter studentereksamen (i 2008) er det to tredjedele, som er beskæftiget. Næsten hver fjerde er begyndt på en erhvervsuddannelse - og er dermed på vej til at få en erhvervskompetencegivende uddannelse (for både de mandlige og især de kvindelige studenter vedkommende først og fremmest erhvervsuddannelser inden for handel og kontor, men en del af de mandlige studenter finder man desuden inden for bygge og anlæg samt jern og metal, og en del kvindelige inden for områderne sundhed og service.). Hver ottende er hverken beskæftiget eller i uddannelse. Især den sidste gruppe udgør en risikogruppe, som er i fare for at blive marginaliseret uden for såvel uddannelsessystem som arbejdsmarked. Denne gruppe udgør samlet set ca. 5 % af hele studenterårgangen, hvilket svarer til 1.500 personer.

Har studenterne, som ikke er i uddannelse efter tre år, været det?

Af de studenter, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter, har 58,2 % af mændene og 48,2 % af kvinderne ikke været i gang med nogen uddannelse (pr. 1. okt.³), siden de blev studenter. Tabel 1 viser, at andelen blandt mændene, som har været i gang med en videregående uddannelse, er omtrent lige så stor som andelen, der har været i gang med en erhvervsuddannelse. Hos kvinderne har flere derimod været i gang med en erhvervsuddannelse end en videregående uddannelse.

Tabel 1. Andele af de studenter, som ikke er i gang med en uddannelse 1. okt. 2009, som har været i gang med videregående eller erhvervsuddannelse (pr. 1. okt. i et eller flere af årene 2006-2008).

	Mænd	Kvinder
Videregående uddannelser	21,0 %	21,9 %
Erhvervsuddannelser	22,0 %	32,2 %

Zoomes yderligere ind, viser det sig, at det først og fremmest er de erhvervsfaglige praktik- og hovedforløb inden for handel og kontor, som gør, at flere kvindelige studenter har været i gang. Mens 17,8 % af mændene har været på en sådan uddannelse, gælder det 24,7 % af kvinderne. Dvs. hver fjerde af de kvinder, som i 2009 ikke er i gang med en uddannelse, har været i gang med en handels- og kontoruddannelse. Faktisk vil de fleste af dem formentlig have fuldført den, da de med en studentereksamen kan tage uddannelsen på omkring to år.

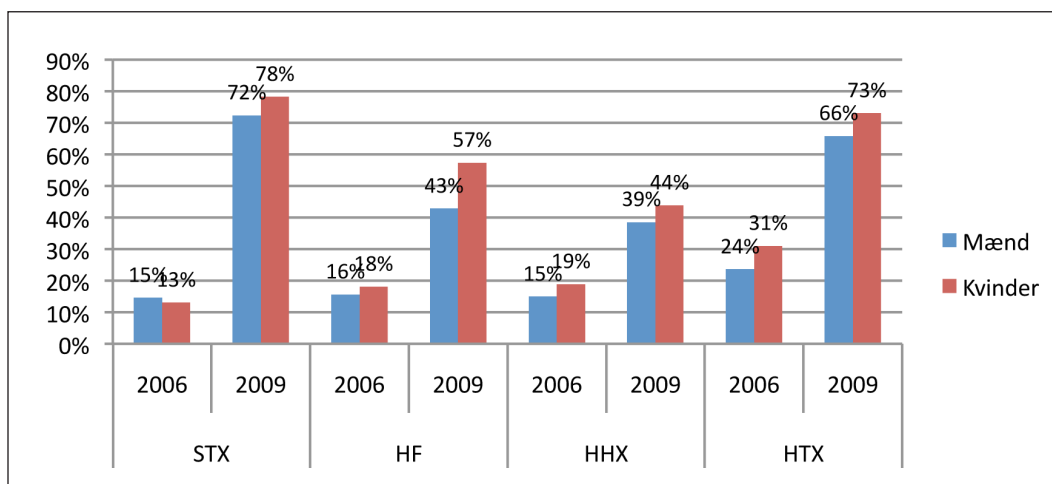
Det er således ikke bare de mellemlange videregående uddannelser, der er med til at give flere af de kvindelige end de mandlige studenter en erhvervskompetencegivende uddannelse. Også flere kvinder end mænd benytter sig af muligheden for at bygge en erhvervsuddannelse oven på deres studentereksamen og dermed opnå erhvervskompetence – først og fremmest erhvervsuddannelser inden for handel og kontor.

Kønsforskelle på de fire gymnasieretninger

Det gælder for alle fire gymnasieretninger, at det især er pigerne, som er i gang med en videregående uddannelse efter tre år. Navnlig på HF er få mænd i gang i forhold til deres kvindelige tidligere medstuderende.

³ Mange erhvervsuddannelser har flere optag om året, men da udtrækkene fra Danmarks Statistik er igangværende pr. 1. oktober, vil det ikke fremgå i data, hvis man kun har været i gang med en erhvervsuddannelse i en periode uden om 1. oktober.

Figur 2. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med en videregående uddannelse 1. okt. i hhv. 2006 og 2009. Fordelt på gymnasieretninger og køn. Kilde: Danmarks Statistik.

Det er især htx'ere, som skynder sig i gang med en videregående uddannelse lige efter studentereksamen⁴. Størst er andelen blandt pigerne, men også mange htx-drengene er hurtigt i gang. Faktisk er næsten dobbelt så mange af htx-drengene i gang lige efter studentereksamen som af pigerne fra stx. Stx-pigerne udgør sammen med drengene på stx, hhx og hf den gruppe, hvoraf flest venter mindst et år med at læse videre.

Efter tre år er billedet imidlertid vendt, og flest er i videregående uddannelse blandt stx-pigerne – dog stadig skarpt efterfulgt af htx-pigerne. Drengene fra stx og htx ligger også relativt højt, men er dog forsat bagefter pigerne fra deres respektive gymnasieretninger. På hhx ligger begge køn lavt med hensyn til videregående uddannelse, men også her ligger drengene lavere end pigerne. Størst er forskellen som nævnt for hf-studerne, hvor kun 43 % af mændene er i gang med en videregående uddannelse efter tre år mod 57 % af kvinderne. Der er på den måde en tydelig sammenhæng mellem gymnasieretning, køn og uddannelsesfrekvens.

Karakterer og uddannelsesfrekvens

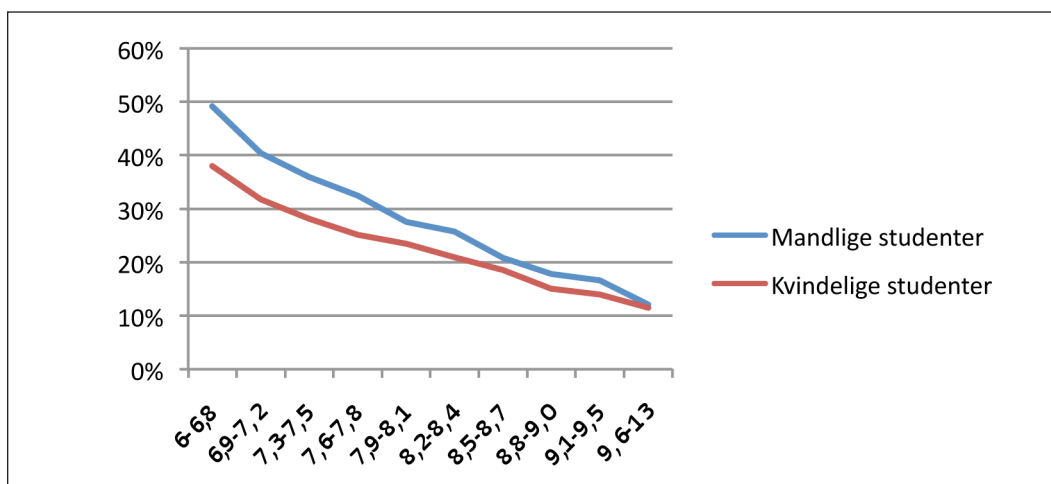
Karaktergennemsnittet for den afsluttende studentereksamen har afgørende betydning for den enkeltes muligheder for videregående uddannelse. Dette fordi størstedelen af optaget til de videregående uddannelser sker på baggrund af ansøgernes karaktergennemsnit.

Figur 3 viser, hvordan gruppen, som ikke er i gang med en uddannelse, fordeles sig i forhold til det karaktergennemsnit, hhv. de mandlige og de kvindelige studenter har opnået ved deres studentereksamen. Blandt studenterne med højt snit er der ingen forskel på, hvor mange af kvinderne og

⁴ Samme tendens til, at htx'erne og i særdeleshed htx-pigerne er hurtigt i gang, er også fundet i *Universitets- og Bygningsstyrelsen 2010*.

mændene der ikke er i gang. Men jo lavere snit studenterne har opnået, jo større er kønsforskellen. Især de mandlige studenter er ikke i gang, hvis deres studentereksamensresultat er dårligt. Blandt mændene med et snit på 6,0-6,8 er 49,2 % ikke i gang, mens det blandt kvinderne med samme snit gælder 38,0 %.

Figur 3. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som ikke er i gang med uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og karaktergennemsnit ved studentereksamen.

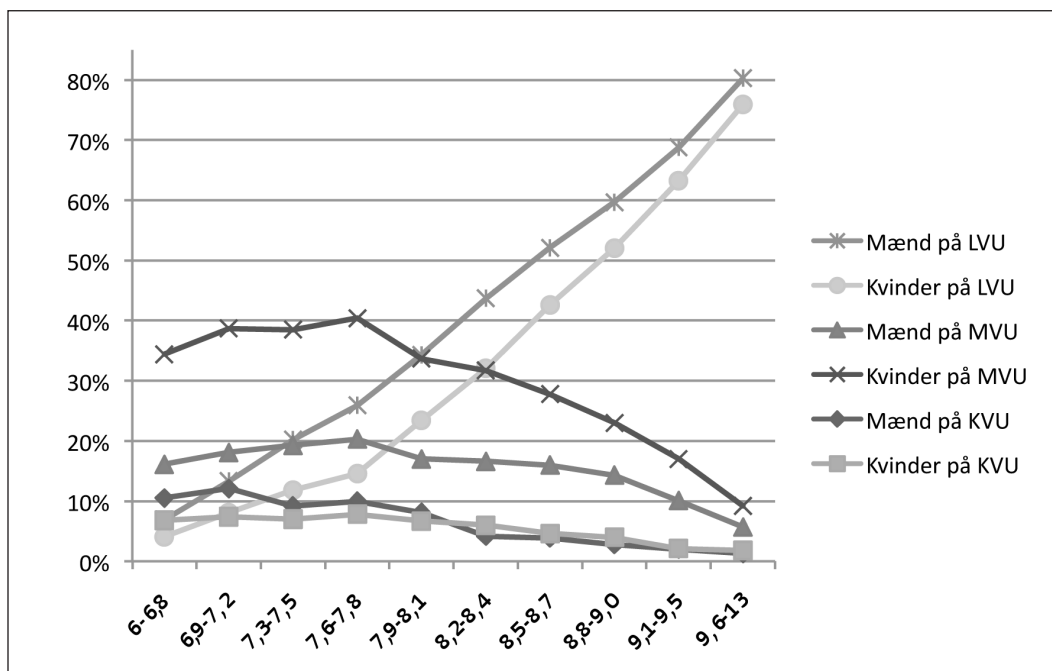

Karakterer og valg af uddannelsesniveau

De mandlige studenter er endvidere en mere polariseret gruppe, når man ser på deres valg af videregående uddannelse, end de kvindelige studenter er. For ud over at en større andel af mændene, som vi så i forrige afsnit, ikke er i uddannelse tre år efter studentereksamen, er der omvendt også en større andel af mændene, som er i gang med en lang videregående uddannelse (38,0 % mod 33,6 % af de kvindelige studenter).

Figur 4 viser, at mændenes større tilbøjelighed til de lange videregående uddannelser også gælder, når man ser på mænd og kvinder med samme studentereksamensresultat (karaktergennemsnit).

Figur 4. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med hhv. KVU, MVU og LVU tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og karaktergennemsnit ved studentereksamen.

Figur 4 viser desuden, at mange kvindelige studenter med karaktergennemsnit, som ikke er i den høje ende, vælger mellemlange uddannelser – mens det tilsvarende er ikke tilfældet for drengene. Unge mænd med lavt karaktergennemsnit synes på den måde at have sværere ved at omsætte deres snit i en konkret videregående uddannelse, end de unge kvinder har.

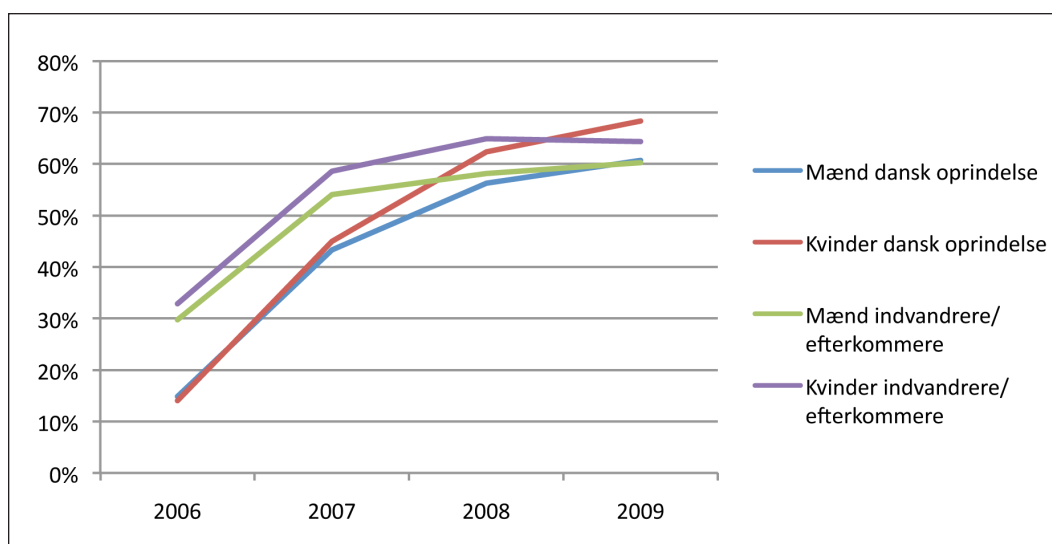
Det er i den sammenhæng interessant at sammenholde registeranalysen med ansøgertallene fra den Koordinerede Tilmelding⁵, hvilket gør det muligt at undersøge kønnets betydning i forhold til søgemønstre og optag. Tallene fra 2010 viser her en kønsmæssig skævhed i forhold til, hvem der afvises fra de videregående uddannelser, de søger ind på. På mange uddannelser afvises nemlig en højere andel af de mandlige end af de kvindelige ansøgere. Det gælder ikke mindst på kvindetunge uddannelser som sygeplejerske, erhvervssprog, folkeskolelærer, socialrådgiver og humaniora på universiteterne, men også i forhold til de mest populære naturvidenskabelige uddannelser. Den modsatte tendens gør sig gældende i forhold til de korte it-uddannelser samt i forhold til de samfundsvidenskabelige universitetsuddannelser, hvor der afvises flest kvinder. Samlet set blev der i 2010 afvist en lige stor andel af de mandlige og kvindelig ansøgere, fordi flest mænd søger de uddannelser, som ikke afviser ret mange ansøgere.

⁵ Andele af ansøgere (1. prioritet) som blev totalafvist på de hovedtyper af uddannelser, der havde minimum 1.000 ansøgere. Kilde: KOT HOVEDTAL2010, Tabel 4 Ansøgere, optagne og afviste fordelt efter hovedtyper af uddannelser og køn, 2010.

Køn og indvandrerbaggrund

Et vigtigt aspekt i registeranalysen har været at undersøge, om der er forskel på uddannelsesfrekvensen hos unge med dansk oprindelse og unge med indvandrerbaggrund, og om køn spiller en rolle i denne sammenhæng. Som det fremgår af figur 5, har den unges kulturelle baggrund først og fremmest betydning for, hvor hurtigt den unge går i gang med en videregående uddannelse. Dobbelt så mange i gruppen af indvandrere/efterkommere som blandt studenterne med dansk oprindelse er således i gang med en videregående uddannelse lige efter studentereksamen. Blandt studenterne med indvandrerbaggrund er kvindernes uddannelsesfrekvens i hele perioden en smule højere end mændenes.

Figur 5. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med en videregående uddannelse 1. okt. i hhv. 2006 og 2008. Fordelt på kulturel baggrund og køn. N=31.224. Kilde: Danmarks Statistik.

Både blandt både de mandlige og kvindelige indvandrere/efterkommere flader grafen imidlertid ud i forhold til studenter med dansk oprindelse. Tre år efter studentereksamen er flest kvinder med dansk oprindelse således i gang med en videregående uddannelse efterfulgt af kvinder med indvandrerbaggrund, mens mændene med dansk oprindelse kun lige har halet indvandrer/efterkommermændenes forspring ind.

Hvordan "overhaler" studenter med dansk baggrund dem med indvandrerbaggrund?

Når gruppen af studenter med dansk baggrund "overhaler" gruppen med indvandrerbaggrund i forhold til, hvor mange der er i gang med uddannelse, skyldes det både, at færre af studenterne med dansk baggrund falder fra en videregående uddannelse, og at flere af dem debuterer sent i de

videregående uddannelser.

Tabel 2, hvor vi udelukkende ser på de af 2006-studerne, som ikke er i gang med en videregående uddannelse i 2009, viser således, at flere med indvandrerbaggrund har været i gang med en videregående uddannelse, som de altså ikke længere er i gang med – de er med andre ord faldet fra. Større frafald blandt studenterne med indvandrerbaggrund fra videregående uddannelse er altså en del af forklaringen på, at studenterne med dansk baggrund overhaler dem med indvandrerbaggrund.

Men **Tabel 3**, hvor vi omvendt udelukkende ser på de af 2006-studerne, som er i gang med en videregående uddannelse i 2009, viser, at der også er færre, som begynder på deres første videregående uddannelse tre år efter deres studentereksamen, blandt studenterne med indvandrerbaggrund end blandt studenterne med dansk baggrund. Det vil sige, at der også sker en opbremsning i at gå i gang blandt studenterne med indvandrerbaggrund – en opbremsning, som er større end den, der sker blandt studenterne med dansk baggrund.

Tabel 2. De 2006-studer, der ikke er i gang med en videregående uddannelse i 2009. Tabellen viser andelen af disse, som har været i gang med mindst en videregående uddannelse (pr. 1. okt. i et eller flere af årene 2006-2008) fordelt på køn og indvandrerbaggrund.

	Mænd	Kvinder
Dansk baggrund	20,2 %	21,0 %
Indvandrer/efterkommer	30,2 %	31,7 %

Tabel 3. De 2006-studer, der er i gang med en videregående uddannelse i 2009. Tabellen viser andelen af disse, som ikke har været i gang med en videregående uddannelse tidligere (pr. 1. okt. i et eller flere af årene 2006-2008) fordelt på køn og indvandrerbaggrund.

	Mænd	Kvinder
Dansk baggrund	20,0 %	17,2 %
Indvandrer/efterkommer	12,8 %	10,5 %

Social baggrund og studenternes videre uddannelse

Mange analyser har påvist en klar statistisk sammenhæng mellem forældres uddannelse og job og deres børns uddannelsesniveau, og ikke mindst ved valget af ungdomsuddannelse slår disse forskelle markant igennem. Således viser UNI•C Statistik & Analyse fx, at andelen af studenterne i 2010 fra hjem, hvor mindst en af forældrene har en mellemlang eller lang videregående uddannelse, er næsten dobbelt så stor som blandt den 30-69-årige befolkning (45,6 % mod 24,6 %)⁶.

6 UNI•C Statistik & Analyse, 12. maj 2010: Sommerens gymnasiale studenter 2010 Af Hanne Bech & Alexander Uldall Kølving.

Men når vi ser nærmere på årgangen af studenter fra 2006, viser der sig at være en vis forskel på hhv. de mandlige og kvindelige studenters sociale baggrund. Gruppen af mænd, der tager en studentereksamen, er en mere (selv)selektet gruppe end kvinderne i forhold til forældrebaggrund. Især er der, som det fremgår af **figur 6**, en større andel af de mandlige studenter, hvis forældre er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, og omvendt en lavere andel af de mandlige studenter, hvis forældre er lønmodtagere med job, som kræver erhvervsuddannelse eller grundskoleuddannelse. 26,6 % af de mandlige studenter har en far, som er topleder eller lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau mod 21,3 % af de kvindelige studenter.

Tabel 4. 2006-studenternes forældres socioøkonomiske status fordelt på køn.

Fars socioøkonomiske status	Mænd	Kvinder	Mors socioøkonomiske status	Mænd	Kvinder
Selvstændig, med ansat(te)	3,9 %	4,1 %	Selvstændig, med ansat(te)	1,1 %	1,0 %
Selvstændig uden ansatte	7,0 %	7,6 %	Selvstændig uden ansatte	3,2 %	2,8 %
Topleder	7,4 %	6,3 %	Topleder	2,8 %	2,4 %
Lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau*	19,2 %	15,0 %	Lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau*	17,3 %	13,5 %
Lønmodtager med job, som kræver kort eller mellemlang videregående uddannelse**	13,6 %	12,9 %	Lønmodtager med job, som kræver kort eller mellemlang videregående uddannelse**	24,7 %	24,0 %
Lønmodtager med job, som kræver erhvervsuddannelse eller grundskoleuddannelse***	20,5 %	23,4 %	Lønmodtager med job, som kræver erhvervsuddannelse eller grundskoleuddannelse***	25,5 %	28,4 %
Andre lønmodtagere	4,0 %	5,1 %	Andre lønmodtagere	2,7 %	3,7 %
Lønmodtagere færdigh. uoplyst	13,2 %	13,8 %	Lønmodtagere færdigh. uoplyst	9,5 %	10,1 %
Overførselsindkomst	9,0 %	9,6 %	Overførselsindkomst	9,5 %	10,6 %
Andet	2,1 %	2,1 %	Andet	3,6 %	3,3 %
Total	100,0 %	100,0 %	Total	100,0 %	100,0 %

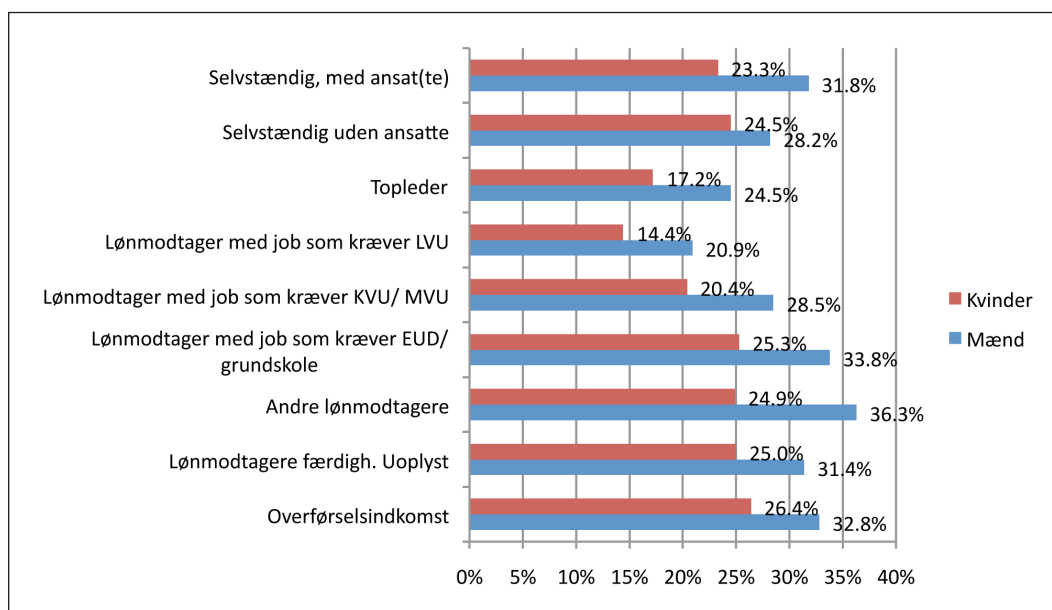
* Hos Danmarks Statistik kaldet Lønmodtager, høj færdighed (fx aktuar, læge, advokat, bibliotekar, musiker og præst).

** Hos Danmarks Statistik kaldet Lønmodtager, mellem færdighed (fx laborant, programmør, fotograf og sygeplejerske).

*** Hos Danmarks Statistik kaldet Lønmodtager, grundfærdighed (fx kontorarbejde, kundeservice, håndværk og landbrugsarbejde).

Men hvad betyder forældrenes uddannelse og job for de unges veje videre i eller ud af uddannelsessystemet, når først de er blevet studenter? **Figur 6** viser andelen, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen fordelt på faderens socioøkonomiske status for hhv. de mandlige og kvindelige studenter. Uanset faderens socioøkonomiske status er færre mænd end kvinder i gang med en uddannelse efter tre år. Det samme gælder, hvis man ser på moderens socioøkonomiske status.

Figur 6. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som ikke er i gang med uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og fars socioøkonomiske status.

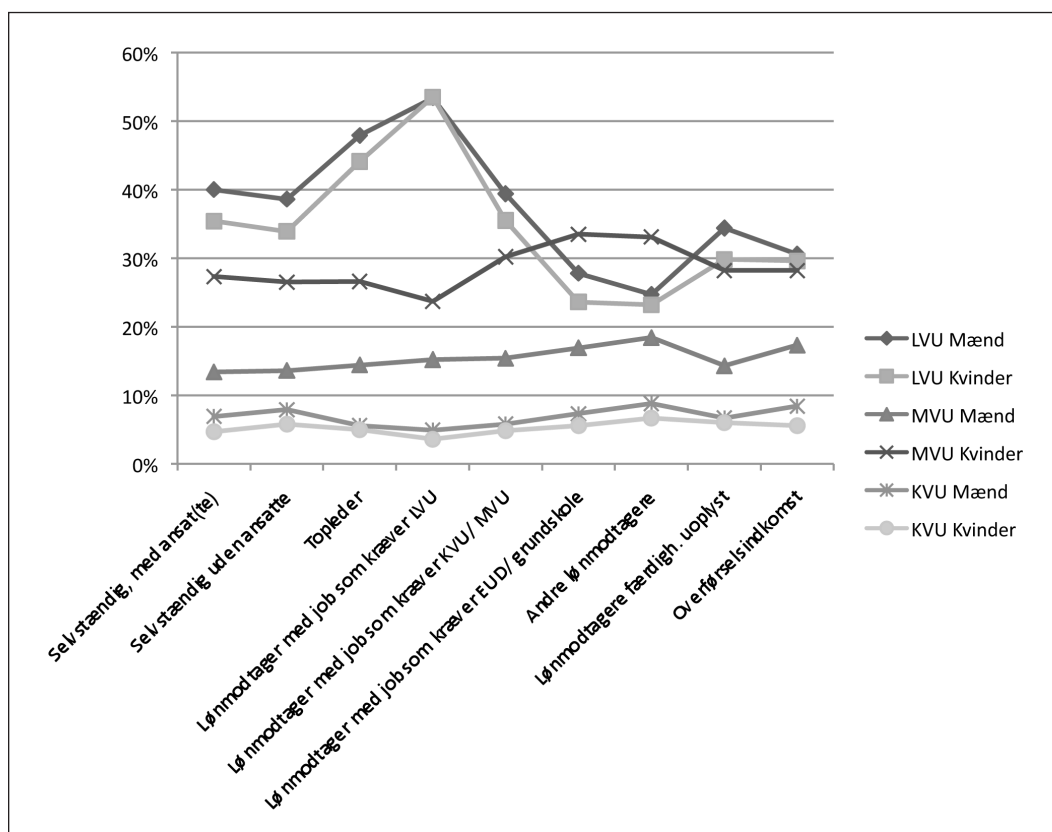

Gruppen, som ikke er i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen, er mindst blandt de studenter, hvis forældre er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, og næstmindst blandt studenter med forældre, som er topledere. Dette gælder også, når man ser på både fars og mors socioøkonomiske status.

Samtidig er det blandt disse studenter (samt dem, hvis forældre er kategoriseret som "andre lønmodtagere"), at man finder de største kønsmæssige skævheder – hvor færrest mandlige studenter med andre ord er i gang med uddannelse i forhold til de kvindelige studenter med samme sociale baggrund. Således er 20,9 % af mændene og 14,4 % af kvinderne med en far, der er lønmodtager med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, ikke i uddannelse efter tre år. Og blandt studenterne med en far, som er topleder, gælder det 24,5 % af mændene og 17,2 % af kvinderne. Kønsforskellen er mindst blandt de studenter, hvis far er selvstændig uden ansatte. Her er 24,5 % af kvinderne i uddannelse efter tre år, mens det gælder 28,2 % af mændene.

Ser man på, hvilke videregående uddannelser studenter med forskellig social baggrund vælger, er det også først og fremmest studenterne med forældre, som er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, der skiller sig ud. Som figur 7 viser (med fars socioøkonomiske status), er det ikke overraskende her, man finder den største andel, som er i gang med en LVU tre år efter studentereksamen.

Figur 7. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med hhv. KVV, MVU og LVU tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og fars socioøkonomiske status.

Studenterne med forældre, som er lønmodtagere med job, som kræver videregående uddannelse på universitetsniveau, skiller sig også ud ved, at andelen, som er i gang med LVU, er lige stor blandt de mandlige og kvindelige studenter. Andelen, som er i gang med MVU, er da også allermindst blandt netop kvinderne med denne sociale baggrund. Det er blandt disse studenter, at kvinderne og mændene minder mest om hinanden i deres valg af niveau af videregående uddannelse – og det altså i kraft af, at kvinderne med denne baggrund i højere grad end andre kvindelige studenter vælger LVU frem for MVU.

For både de mandlige og kvindelige studenter med forældre med job, som kræver uddannelse på universitetsniveau, er det altså flertallet, som selv er i gang med en lang videregående uddannelse efter tre år. Flere kvinder med denne baggrund ser imidlertid stadig en mellemlang videregående uddannelse som et alternativ til de lange videregående uddannelser, mens det ikke ser ud til at være tilfældet for mændene.

Geografiske forskelle

Det er veldokumenteret, at både ungdomsuddannelses- og videregående uddannelsesfrekvensen varierer markant i forskellige dele af Danmark. Ifølge Undervisningsministeriets Profilmødel 2009 spænder den gennemsnitlige andel af ungdomsårgangene 2005-2008, som forventes at opnå en ungdomsuddannelse, fra 71,6 % (i Ishøj) til 87,4 % (i Lyngby-Taarbæk). Tilsvarende spænder andelen af samme årgange, som forventes at opnå en videregående uddannelse, fra 34,9 % (i Ishøj) til hele 68,1 % (i Rudersdal). Det er først og fremmest unge fra kommuner nord for København, som forventes at opnå et højt uddannelsesniveau, og specielt unge fra forstadskommuner, hvis forventede uddannelsesniveau ligger lavt (UNI-C Statistik & Analyse 2010). Disse forskelle hænger tæt sammen med den meget forskellige befolkningssammensætning i disse områder i forhold til blandt andet uddannelsesniveau. Med andre ord vil begrebet social arv i høj grad kunne forklare, at få unge fra Ishøj og mange fra Rudersdal tager en videregående uddannelse.

En lidt anden geografisk problemstilling, som er blevet sat på dagsordenen de senere år, er imidlertid spørgsmålet om tyndt befolkede områder. Om forskellen mellem at bo i en pulserende storby, hvor der er et væld af muligheder, ikke mindst uddannelsesmuligheder, inden for en ganske lille radius eller at bo uden for en lille landsby, hvor det kan kræve en timelang rejse blot at komme til det nærmeste gymnasium.

Kendetegnende for nogle af de såkaldte udkantsområder er også, at traditionelle erhverv som fiskeri og landbrug er gået i arv fra generation til generation, især fra far til søn – og i en vis udstrækning stadig gør det i dag. Lykke Nielsen peger i sin interviewundersøgelse af unge i Vendsyssel på, hvordan dette sætter sig igennem i hhv. drengenes og pigernes uddannelsesvalg. Hun finder, at en del af drengene i dette udkantsområde giver udtryk for modstand mod skole og nødvendigheden af uddannelse, mens mange af pigerne orienterer sig mod gymnasiet, da traditionelle kvindejob, som ikke kræver en studentereksamen, ikke appellerer til dem (Lykke Nielsen 2010).

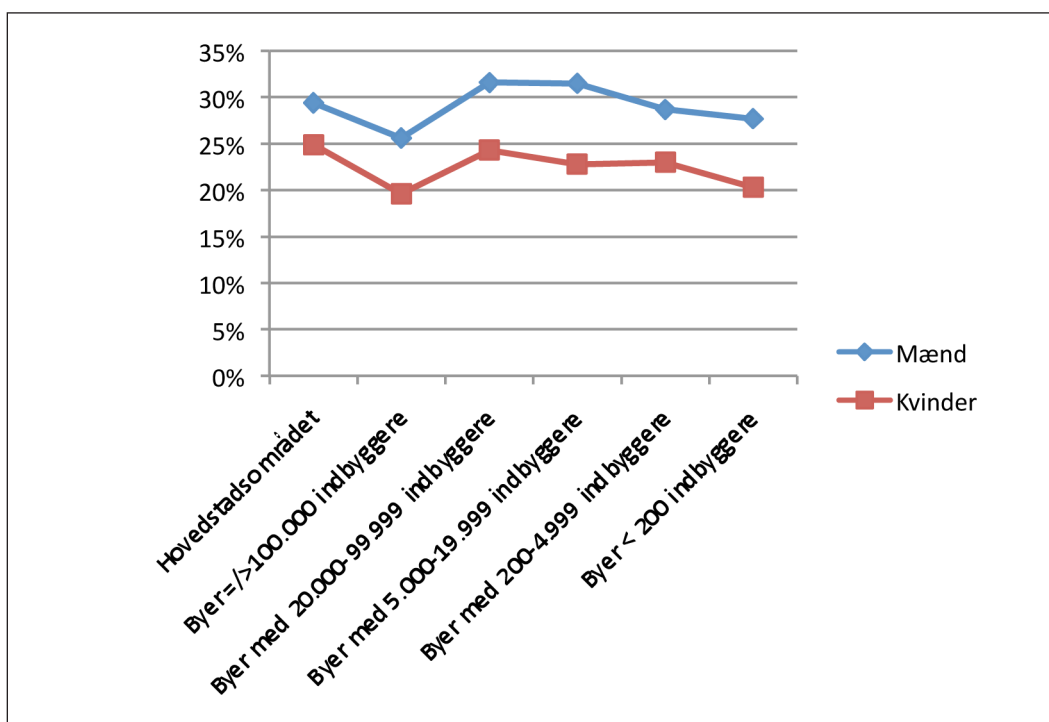
Tabel 5 viser en lille forskel mellem de mandlige og kvindelige studenter fra 2006, som peger i samme retning. En lidt mindre andel af de mandlige studenter end af de kvindelige kommer således fra landdistrikter (12,8 % af mændene mod 14,0 % af kvinderne), mens omvendt en større andel af de mandlige studenter kommer fra de største byer (18,0 % af mændene mod 16,9 % af kvinderne). Kønsfordelingen i gymnasiet til pigernes favør er altså lidt mere skæv blandt studenter, der kommer fra landet end fra byen.

Tabel 5. Størrelsen af den by, 2006-studerterne boede i det år, de blev studenter - fordelt på køn.

	Mænd	Kvinder
Hovedstadsområdet	18,0 %	16,9 %
Byer >100.000 indbyggere	9,8 %	9,1 %
Byer med 20.000-99.999 indbyggere	20,9 %	21,2 %
Byer med 5.000-19.999 indbyggere	17,4 %	17,4 %
Byer med 200-4.999 indbyggere	21,2 %	21,5 %
Byer < 200 indbyggere	12,8 %	14,0 %
Total	100,0 %	100,0 %

I forhold til de unge, som blev studenter i 2006, har vi også set på størrelsen af den by, de boede i i 2006 i forhold til, om de er i uddannelse tre år efter. **Figur 8** viser først og fremmest, at uanset hvor stor eller lille en by man kommer fra, er flere kvindelige studenter end mandlige studenter i uddannelse tre år efter studentereksamen.

Figur 8. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som ikke er i gang med uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og bystørrelse.

Figuren viser også, at der ikke er en entydig sammenhæng mellem bystørrelse og uddannelsesfrekvens. For både mændene og kvinderne gælder det således, at den laveste andel, som ikke er i uddannelse, findes i byer med mindst 100.000 indbyggere uden for Hovedstadsområdet.

Den næstlaveste andel, som ikke er i uddannelse, findes – igen for begge køn – blandt de unge fra landdistrikter (byer < 200 indbyggere). Som det fremgår af tabel 6, gælder det for begge køn, at en anelse flere er i gang med en uddannelse tre år efter studentereksamen blandt de studenter, som boede i et landområde det år, de blev studenter, end blandt hele studenterårgangen.

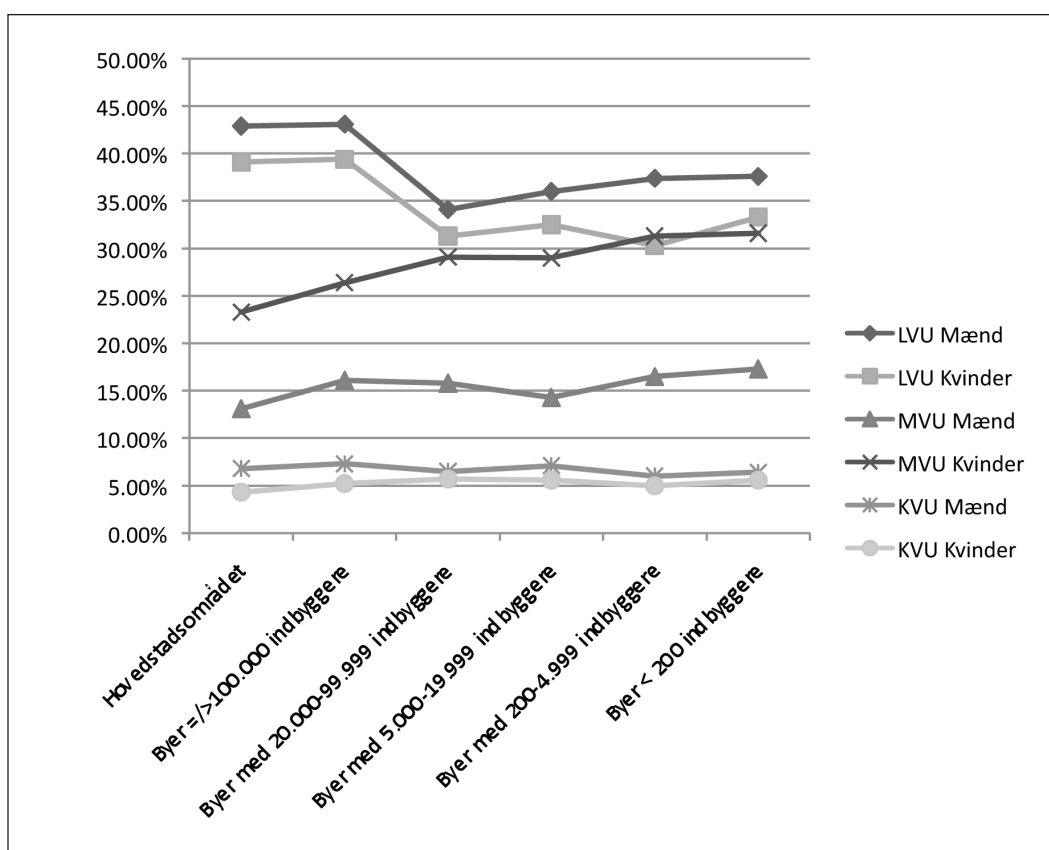
Tabel 6. Andele af studenter fra sommeren 2006, som ikke er i gang med videregående uddannelse tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009).

	Byer < 200 indbyggere	Total
Mandlige studenter	27,7 %	29,5 %
Kvindelige studenter	20,3 %	22,9 %

Når først de unge fra tyndt befolkede områder har valgt og fuldført gymnasiet, fortsætter de altså i videregående uddannelse i mindst lige så høj grad som andre unge – på trods af de større afstande dertil fra barndomshjemmet.

Større er forskellene imidlertid, når vi ser på, hvilke uddannelser studenterne tager.

Figur 9. Andele af studenterne fra sommeren 2006, som er i gang med hhv. KVV, MVU og LVU tre år efter studentereksamen (1. okt. 2009). Fordelt på køn og bystørrelse.

Som det ene er det meget markant, at andelen, der tager en LVU, er størst blandt de unge, som, da de blev studenter, boede i Hovedstadsområdet og de største byer (med mindst 100.000 indbyggere). Dette gælder både de mandlige og kvindelige studenter. De kvindelige studenter fra små byer (200-4.999 indbyggere) er imidlertid ikke så tilbøjelige til at tage en LVU som de kvindelige studenter totalt set. Mandlige studenter fra små byer er derimod ikke mindre tilbøjelige til at tage en LVU end de mandlige studenter totalt set.

Andelen af de kvindelige studenter, som tager en MVU, stiger generelt, jo mindre by, de kommer fra. Den eneste gruppe, hvoraf flere tager en MVU end en LVU, er således blandt de kvindelige studenter fra de små byer med mellem 200 og 4.999 indbyggere. For mange af kvinderne fra de tyndt befolkede områder realiseres deres uddannelsesstrategier i en MVU.

Kapitel 4

Uddannelsesplaner og uddannelsespauser

Studenternes forklaringer og logikker

I det følgende præsenteres det første af i alt to analyseafsnit, der omhandler studenternes egne forklaringer og logikker i forhold til deres forløb efter gymnasiet. Analysen tager afsæt i de 10 fokusgruppeinterviews, der er gennemført med i alt 40 studenter - 15 kvinder og 25 mænd. Af de mandlige studenter havde syv af interviewpersonerne en anden etnisk baggrund. Gruppen af interviewpersoner er desuden bredt sammensat hvad angår gymnasieretning, geografi, forløb efter gymnasiet samt forældrenes uddannelsesniveau¹.

Tre af interviewene er blevet gennemført med studenter, der er startet på hhv. en kort videregående uddannelse (finansøkonom), en mellemlang videregående uddannelse (læreruddannelsen) samt en universitetsuddannelse (statskundskab). Derudover er der blevet gennemført et fokusgruppeinterview med mandlige studenter, der efter deres studentereksamen har påbegyndt en erhvervsuddannelse (EUD). De øvrige seks interviews er med studenter bosiddende forskellige steder i landet, der ikke er påbegyndt en videregående uddannelse eller er faldet fra. Samtlige interviewpersoner er anonymiseret, hvad angår deres navn, men ikke i forhold til i hvilken sammenhæng studenterne er blevet interviewet.

¹ For yderligere information om udvalg og sammensætning af fokusgruppeinterviews, se bilag A.

Et planlagt og realistisk uddannelsesvalg

Overordnet set oplever både de mandlige og de kvindelige studenter udfordringer i forhold til overgangen til en videregående uddannelse. En af de største udfordringer er, hvordan de skal håndtere det, de oplever som et overordnet krav i uddannelsessystemet: Kravet om, at man som student skal foretage et planlagt og realistisk uddannelsesvalg. Det indebærer, at den enkelte student helt fra gymnasiet er i stand til at planlægge sit uddannelsesforløb på en måde, der gør det muligt for vedkommende at komme hurtigt i gang og igennem en videregående uddannelse og ud på arbejdsmarkedet. Både ved at vælge de rigtige fag, opnå det krævede karaktergennemsnit samt ved at være "realistisk" omkring, hvilke optagelseschancer og beskæftigelsesmuligheder man har².

Helt fra gymnasiet er der imidlertid en række forskelle på, hvordan de mandlige og kvindelige studenter håndterer kravet om et planlagt og realistisk valg. De kvindelige studenter er således mere fokuserede på at planlægge deres uddannelsesvalg, end de mandlige er, ligesom de i højere grad tilpasser deres valg til, hvad de oplever som realistiske muligheder i uddannelsessystemet. Omvendt har de mandlige studenter mere fokus på at "tage tingene, som de kommer" og på at være "afklarede", før de starter på en videregående uddannelse. Derfor lægger mange af dem vægt på at holde en pause, hvor de laver noget helt andet end at uddanne sig. I det følgende belyses, hvordan denne forskel i planlægningsperspektiv præger studenternes uddannelsesforløb fra gymnasiet og frem.

Strategier og karakterer i gymnasiet

For de fleste studenter har gymnasiet været et indlysende valg af ungdomsuddannelse. Frem for alt fordi de oplever det som "nødvendigt" at have en gymnasial uddannelse, hvis man vil klare sig i dagens Danmark - både i forhold til kunne klare kravene på arbejdsmarkedet og for at være i stand til at navigere og orientere sig i samfundet. Set i studenternes perspektiv er man således ikke færdiguddannet, før man har en studentereksamen:

Memeth: Gymnasiet er ligesom et minimumskrav i dag. 9. klasse det er for lidt. Man lærer ikke sådan almen viden generelt, og man ved ikke helt, hvordan samfundsstrukturen er sat sammen, og hvordan verdensbilledet ser ud.
(Mandlig student med anden etnisk baggrund).

Det, der gennemgående fylder mest for studenterne i forhold til deres gymnasietid, er spørgsmålet om karakterer. Der er imidlertid stor forskel på, i hvilket omfang studenterne har haft en klar plan og strategi for, hvad de vil bruge deres studentereksamen til, og hvor målrettet de har arbejdet på at opnå gode karakterer. Studenternes køn synes her at spille en væsentlig rolle. For de mest

² Målsætningen om det planlagte uddannelsesvalg har de seneste år dannet baggrund for en række ændringer af optagelsessystemet til de videregående uddannelser. Blandt andet er der i de seneste adgangsbekendtgørelser til de videregående uddannelser blevet indført flere såkaldte specifikke adgangskrav, hvor man skal have bestemte fag på bestemte niveauer for at blive optaget. Tilsvarende er der indført en såkaldt "bonus hurtig i gang", som betyder, at studenter, der påbegynder en videregående uddannelse inden for to år, kan gange deres karaktergennemsnit med 1,08. Jf. BEK nr. 233 af 24.03.2001 (universiteternes adgangsbekendtgørelse) samt BEK nr. 87 af 07/02/2011 (erhvervsakademier og professionshøjskoler).

målrettede kvindelige studenter er gode karakterer et resultat af hårdt og ambitiøst arbejde. Karakterer er noget, man "knokler for", og som kræver, at man gider "nørde" med lektier og har styr på sine ting. Til gengæld har man mulighed for at lære meget. Det er blandt andet indstillingen hos to af de kvindelige studenter fra Statskundskab:

Nanna: Jeg var faktisk den yngste på mit hold. Og jeg var hende den lidt irriterende, som snakkede i timerne, og som fik de gode karakterer. Og hende nørden, der sad over i hjørnet. Så jeg skilte mig meget ud, fordi jeg fik et højt snit, og det så ud som en leg, men det var det ikke. Jeg har virkelig knoklet, for de gode karakterer kommer ikke let til mig, men hvis jeg virkelig knokler, kan jeg godt få dem.

Lotte: Jeg synes, det var vildt fedt at gå i gymnasiet. Jeg var virkelig en irriterende nørd. Det er sådan noget, jeg godt kunne ønske at gøre igen. Fordi man har mulighed for at lære så mange forskellige ting.

Som de to kvinder selv er inde på, så kan strategien med at knokle og være ambitiøs let virke "irriterende" på de andre elever. Det kan betyde, man bliver oplevet som en "nørd", der ikke går op i andet end lektier og skole. Strategien med at være ambitiøs giver måske nok gode karakterer, men ikke nødvendigvis anerkendelse fra de andre elever. Flere af de mandlige studenter kan således fortælle historier om "irriterende ambitiøse piger", der var flittige og velforberedte, men som ikke nødvendigvis havde de mest interessante synspunkter i timerne:

Arthur: Sådan var det også i min klasse. Pigerne var meget mere omhyggelige, end drengene var. De havde sådan set rimelig meget styr på det og brugte også mere tid på det. Og blev irriterede, hvis man gik op og fik en højere karakter end dem.
(Mandlig student, Den Rytmiske Daghøjskole)

Jonas: Alle stræberne i min klasse det var piger, men det var ikke nødvendigvis dem, der var mest begavede.

Kim: Det var det samme ved os. Piger, der virkelig ikke vidste noget som helst ...

Jonas: Rækker bare hånden op hele tiden...

Kim: Ja og tog side op og side ned med noter. Men mange af dem – stort set alle sammen – var så også i gang med uddannelse. Vi har lige haft reunion her for en uge siden. Næsten alle sammen var i gang med uddannelse".

(Mandlige studenter uden uddannelse, Aalborg).

Når de ambitiøse kvindelige studerende virker irriterende, er det blandt andet, fordi de rent uddannelsesmæssigt klarer sig godt. Som Kim er inde på, så er næsten alle de kvindelige studenter fra hans gymnasieklasse i gang med en videregående uddannelse. Samtidig fremstår de ambitiøse kvinder også på nogle punkter latterlige i deres mandlige klassekammeraters øjne. De er næsten over-omhyggelige i deres notetagning, og de bruger uforholdsmæssigt meget tid på deres skolearbejde. For trods deres massive indsats får nogle af deres mandlige klassekammerater

alligevel højere karakter til eksamen. Den tid, de anvender på skolen, synes ikke at stå mål med udbyttet.

En del af de mandlige studenter gør i stedet brug af, hvad man kunne kalde en *kalkulerende* karakterstrategi. For dem handler det ikke kun om at få en god karakter, men også om at få en god karakter med mindst mulig arbejdsindsats. Derfor handler det ikke om at knokle, men i stedet om at regne ud, hvad der giver bonus hos den enkelte lærer, og så lægge sine strategier efter det. Fx ved at snakke læreren efter munden, virke aktiv i timerne eller være "cool" til eksamen. Og det er en strategi, der rent faktisk giver karaktermæssig "bonus" for flere af mændene:

Athur: For piger handler det om at få en god karakter. Hvor for drengene – sådan var det i hvert fald i min klasse – der handler konkurrencen også om: Hvor lidt kan jeg lave for at få gode karakterer. Man var da helt klart en helt, hvis man kunne lave ingenting også gå op og score 12. Det er da helt klart en konkurrence også det der med, at man heller ikke må virke for interesseret – heller ikke, hvis man synes, det er spændende.

(Mandlig student Rytmask Daghøjskole)

Jan: Vi havde også meget med, hvor god er du til at snakke med din lærer. Hvis du var ven med læreren, så fik du som regel også rigtig gode karakterer, bare du sad med fingeren oppe, lige meget om du kun kunne sige halvdelen eller: "nej det har jeg glemt". Læreren skulle bare lige se, at du var der de fleste af gangene, så fik du sgu en meget god karakter ud af det.

(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Den kultur, der eksisterer i gymnasiet omkring karakterer, synes på den måde at legitimere nogle strategier for de kvindelige elever og andre for de mandlige. Den legitime strategi for kvinderne er således "at knokle" – med fare for derved at virke irriterende. Mens den legitime strategi for de mandlige elever er at være cool og kalkulerende i forhold til hvor, de lægger deres indsats. At dømme efter studenternes fortællinger er det både en kultur, der skabes mellem eleverne, og en kultur, der skabes mellem lærere og elever. Når de mandlige studenter lægger vægt på at være "cool", så er det således ikke alene udtryk for en bestemt maskulinitetskultur, men også for, hvad det er, der giver "bonus" i forhold til lærerne³.

Det er imidlertid langt fra alle studenterne, der har en strategi for at få gode karakterer. For en gruppe af studenterne har målet først og fremmest været at gennemføre gymnasiet. Hvad de skulle bruge deres studentereksamen til, har de først forholdt sig til bagefter. Som en udtrykker det: *Det der snit, skid hul i det*.

Dårlige karakterer lægger imidlertid nogle begrænsninger på, hvilke uddannelser denne gruppe studenter kan blive optaget på efterfølgende. Flere nævner derfor, at de "fortryder", de ikke gjorde en

3 Jvfr. blandt andet Marie Nordbergs forskning om "coolness", som blev introduceret i den indledende teorioversigt (Nordberg 2010). Nordberg ser imidlertid først og fremmest coolness som et ungdomskulturelt fænomen og kun i mindre grad som et fænomen, der også skabes i relationen til lærerne.

ekstra indsats for at få gode karakter i gymnasiet. Den manglende indsats har imidlertid for en stor del af disse studerende en væsentlig årsag: Skoletræthed. Skoletrætheden giver sig både udtryk i manglende motivation og lyst til at gå i gymnasiet og også for en dels vedkommende manglende motivation og lyst til at tage en videregående uddannelse. Flere af studenterne fortæller således om, at de i løbet af gymnasiet har opgivet konkrete uddannelsesplaner. Både fordi de ikke var i stand til at få de karakterer, som uddannelsen krævede, og fordi de mistede ambitionen om at tage en videregående uddannelse:

Rasmus: *Jeg var kørt fuldstændig skoletræt. Der det sidste halve år af gymnasiet der gad jeg simpelthen bare ikke mere. Man skulle virkelig slæbe sig selv til at gå i skole og lave lektier. Der sidste halvdel af 3. g – det hang mig bare ud af halsen. Jeg mistede bare fuldstændig motivationen, som jeg egentlig synes, jeg havde (..) . Så da jeg blev færdig, så tænkte jeg, nu skal jeg have en pause og prøve noget andet. Og så syntes jeg måske heller ikke helt, at jeg var klar til at skulle læse videre på en videregående uddannelse.*

Lasse: *Jeg slæbte mig jo i gennem gymnasiet på et tidspunkt, og i de fag, der ikke interesserede mig, havde jeg overhovedet ingen ambitioner. Så mit snit det blev bare, som det var. Og eftersom jeg ikke ville læse på universitetet, så tænkte jeg ikke, det gjorde særlig meget. Det var så også højt nok til at komme ind på læreruddannelsen, heldigvis (Mandlige lærerstuderende)*

Studerterne kommer ikke ind på, hvad der konkret fremkalder skoletræthed. Men oplevelsen af at have for mange lektier og ikke kunne slå til går igen. Når man er skoletræt, skal man slæbe sig hen til skolen og tvinge sig selv til at lave lektier. For mange betyder det, at skolen bliver nedprioriteret og i nogle tilfælde endog opgivet i perioder. Alligevel forsætter de for at nå målet om at få en studentereksamen – og ikke stå med oplevelsen af, at tiden i gymnasiet var spildt.

Der er en overvægt af mænd blandt de studenter, der oplever skoletræthed. Det betyder imidlertid ikke, at der ikke er kvindelige studenter, der oplever kriser og motivationsproblemer i gymnasiet. For kvinderne viser det sig imidlertid ikke som skoletræthed, men i højere grad som "personlige problemer" eller "stress". Fx. i forbindelse med afbrudte kæresteforhold, dødsfald eller problemer i familien. Resultatet er imidlertid det samme. Kvinderne mister motivationen – både til deres uddannelse og til tilværelsen som sådan – og det betyder for fleres vedkommende, at de må opgive konkrete uddannelsesplaner, fordi de ikke får det ønskede karaktergennemsnit.

De 40 studenter har på den måde forskellige oplevelser af deres tid i gymnasiet, ligesom de kommer derfra med ret forskelligt karakterudbytte og motivation. Det interessante er imidlertid, at der ikke er nogen entydig sammenhæng mellem den enkeltes oplevelser i gymnasiet, og hvorvidt vedkommende forsætter på en videregående uddannelse. En del af de skoletrætte kvinder (men ikke alle) vælger trods deres oplevelser i gymnasiet relativt hurtigt at påbegynde en videregående uddannelse. Som én forklarer: Det kunne jeg lige så godt. Tilsvarende er der en del af de mandlige studenter, som har gode karakterer, der vælger ikke umiddelbart at forsætte på en videregående uddannelse. Disse mænd understreger behovet for en pause. De kvindelige studenter synes på den måde at have et andet incitament til at komme i gang med og gennemføre en videregående uddannelse.

Forskelle i planlægningshorisont

En af de vigtigste grunde til, at de kvindelige studenter oplever "et pres" i retning af at uddanne sig, er, at kvinderne har en anden planlægningshorisont, når de overvejer valget af videregående uddannelse. De kvindelige studenter uddannelsesplaner er således mere detaljerede og rækker længere ud i fremtiden, end tilfældet er for de mandlige studerende. De har også oftere en plan B, hvis deres fortrukne uddannelsesplan ikke er mulig at realisere. Samtidig giver kvinderne i højere grad udtryk for, at de "har travlt" med at færdiggøre en videregående uddannelse. Omvendt er der mange af de mandlige studenter, som ikke har planer for, hvad de vil efter gymnasiet, og som har brug for tid til at finde ud af, hvad de vil. Forskellene i planlægningshorisont kommer tydeligt frem i denne diskussion fra interviewet med studerende på finansøkonomuddannelsen:

Ole: Jeg har heller ikke haft nogen planer. Jeg har bare taget det, som det kommer. Jeg skulle have et sabbatår, det var det eneste, jeg vidste.

Mette: Nej, der har jeg det faktisk omvendt, for jeg vidste lige på den dag, hvor jeg gik ud, hvad det var, jeg skulle. Det var totalt planlagt. Det var nærmest planlagt allerede, da jeg sluttede i 2. g, hvad jeg skulle.

Malene: Jeg havde også fået mit job 4 måneder før, jeg blev student.

Morten: Jeg havde absolut ikke nogen plan. Jeg tog det meget, som det kom. Tog en kassekredit på 30.000, så gik jeg rundt i en måned, hvor jeg bare festede og slappede af og flyttede herind med en kammerat. Så løb pengene tør. Så skulle man jo have et arbejde. Fandt et eller andet. Jeg havde ikke så travlt.

En pointe, der går igen i interviewene, er således, at hvor de kvindelige studenter planlægger fremtiden, så tager de mandlige studenter i højere grad tingene "som det kommer". Kvinderne har ofte en plan for, hvad de vil efter gymnasiet, og de følger den mere slavisk. Derfor er de også bedre til at leve op til forventningen om at komme hurtigt i gang og hurtig igennem en videregående uddannelse.

Bekymrede kvinder og "loose" mænd

Et helt centralt symbol på forskellen i planlægningshorisont er brugen af kalender. For som det bliver fremført igen og igen i interviewene: Kvinder har en kalender, det har mænd ikke. Derfor har de kvindelige studenter også helt konkret mere styr på deres planer, end de mandlige studenter har:

Jonas: Kvinder er bare meget bedre til at planlægge deres tid.

Interviewer: Hvorfor tænker du det?

Jonas: Fordi kvinder også har et indre ur. Og så tænker de sådan: Så kan jeg lige nå at blive færdig der, og så kan jeg lige nå at få en unge, og så kan jeg lige være på barsel. Altså kvinder, de er ret gode til at planlægge deres tid.

Detham: Altså de går mere op i tingene, og der skal bare være styr på det hele. Og så skriver de ned: Hvad skal jeg i morgen. De har så meget styr på det. Frem for os. De skriver alt ned, så de kan huske det.

Søren: Ja. Alle piger har en kalender.

(Mandlige studenter på EUD)

Kvindens behov for at planlægge hænger således sammen med, at de oplever en deadline for, hvornår de skal være færdiguddannede. Eller, som Jonas udtrykker det i citatet ovenfor: Kvinder har "et indre ur", som betyder, at de dels planlægger længere ud i fremtiden, dels strukturerer deres planer ud fra en idealforestilling om, hvordan det "normale livsløb" ser ud: Først uddannelse, så familie og arbejde. Og det hele skal helst være på plads, inden de bliver 30 år. Fælles for de kvindelige studerende er derfor, at de indtænker familieplanlægning i deres uddannelsesplaner. Dels på den korte bane, hvor flere af de kvindelige studenter fortæller, at de har opgivet at tage ud at rejse eller søge uddannelse i en anden by af hensyn til deres kæreste. Dels på den lange bane, hvor samtlige kvindelige studenter har en plan for, hvornår de planlægger at få børn. Selvom de kvindelige interviewpersoner er først i tyverne, så oplever de, at de skal planlægge deres liv mange år frem.

Caroline: Drengene tænker ikke så langt. Der er rigtig mange drenge jeg kender, der ikke engang har en kalender. Og piger, de har struktureret deres uger tre år frem, og "nu må jeg se, hvornår jeg har tid til at ses". Det er også sådan lidt. Hvis jeg spørger en mand. Hvad laver du om ti år. Så er det bare sådan: Hvorfor fanden stiller du mig det spørgsmål? Hvor de fleste piger har sådan en ide om, hvad de laver.

Carina: Jeg tror også, piger er sådan mere nervøst anlagt. Vi har svært ved at tage en dag ad gangen. Jeg tror, kvinder tænker sådan mere: Åh nej, jeg skal have en uddannelse, og åh nej, hvad skal jeg så. Ens fremtid, den er jo vigtig. Så man kan tjene nogle gode penge og købe et hus og starte en familie. Jeg tror, kvinder tænker sådan mere ud i fremtiden og tager sorgerne på forskud.

Lea: De tænker på babyer. Drengene er mere handlekraftige og har lidt mere drive og tør gå en anden vej. Mange piger er jo opdraget som søde piger, og hvis man får ros for at tage en uddannelse, så gør man det. Og man tager den rigtige vej.

(Kvindelige studenter uden uddannelse Slagelse/København)

En af årsagerne til, at de kvindelige studenter har en lang planlægningshorisont, er, at de oplever det som risikabelt ikke at planlægge deres fremtid. Det indre ur synes på den måde at relatere sig til en oplevelse af ydre risici. De "tør ikke andet" og er "nervøse" for, hvad der skal ske, hvis de ikke har en plan. Set i dette perspektiv er det således ikke lysten til at uddanne sig, der danner baggrund for kvindernes øgede uddannelsesfrekvens, men snarere angsten for at lade være. Som kvinderne i interviewet ovenfor er inde på, så tør kvinder ikke andet end at uddanne sig, hvorimod mænd godt "tør gå en anden vej".

Samme pointe berøres også af flere af de mandlige studenter. Kvinder bekymrer sig mere om fremtiden, hvorimod mænd tager tingene, som de kommer, og er mere "loose". En forskel, der først og fremmest bunder i, at de mandlige studenter ikke oplever de samme risici ved ikke at planlægge deres fremtid, som de kvindelige studenter gør. Derfor oplever de heller ikke det samme pres i forhold til at starte hurtigt på en uddannelse:

Alfred: Jeg tror bare – no offence – at kvinder bekymrer sig meget mere end mænd. Hvor mænd måske er lidt mere loose i nogle situationer. Hvor kvinder bekymrer sig og tænker meget forud. "Det skal jeg huske at gøre, og det der skal jeg huske at gøre, og det er vigtigt, for så kan jeg nå derhen". Jeg tror bare, at de bekymrer sig generelt mere, hvor mænd tænker: Det skal nok gå.

Thor: Jeg tror bare, det er noget med, at som dreng, der er det ok, at man – som du siger – er lidt mere loose. Man føler ikke sådan, at man mister noget på det. Hvor piger netop føler, at de får selvtillid og selvbekræftigelse af at have styr på deres ting og gøre deres ting ordentligt. Og hvor de ligesom bruger kræfter på, at de skal være sådan. Hvor som dreng tænker man "nå ok – så fik du ikke lige lavet lektier". Det gør ligesom ikke ens selvtillid anderledes. Og hvis du har fået en høj karakter, så bliver det rimelig hurtigt lige meget. (Mandlige studenter, Den Rytmske Daghøjskole)

Aldersræs, job-ræs og cv-ræs

Spørgsmålet er så, hvad det er for risikooplevelser, der gør de kvindelige studerende mere bekymrede og pressede i forhold deres uddannelsesvalg? Kvinderne i undersøgelsen peger her på tre typer af risici, der alle relaterer sig til deres forestilling om "det normale livsforløb". For det første er der en risiko forbundet med at blive for gammel – biologisk set - fordi det betyder, at ens fertilitet som kvinde falder, og det derved bliver vanskeligere at få børn. For det andet oplever kvinderne en risiko ved ikke at være kvalificerede og veluddannede nok, fordi det kan gøre det sværere for dem at få en position på arbejdsmarkedet. Endelig oplever kvinderne, at de har en forøget risiko for at blive arbejdsløse, når de er færdiguddannede, fordi arbejdsgiverne har forbehold over for at ansætte kvinder i den fødedygtige alder uden børn.

De kvindelige studenter står derfor over for at skulle håndtere det, de med egne ord kalder "et alderræs, et cv-ræs og et jobræs" – og det på samme tid. Det er noget, der presser kvinderne tidsmæssigt, og som i bogstavelig forstand giver dem en oplevelse af, at de skal "ræse" gennem uddannelsessystemet:

Lea: Jeg tænker da sådan, at når jeg er færdig med biologi, så er jeg 29 år. Og så tænker jeg da, at jeg gider ikke være sådan en gammel mor. Og man tænker på, om der bliver komplikationer, så man ikke kan blive gravid.

Caroline: Jeg har kun tænkt på det på den måde, at hvis man bliver færdig og skal ud og søge job som 28-årig kvinde, der ikke har børn, så tror jeg faktisk, det er svært. Og jeg ved selvfølgelig godt, at man må jo ikke diskriminere, men jeg tror godt, at det kan sætte en stopper, hvis man kommer ud som 28-årig og måske har en kæreste, men ikke har børn. Så ved de jo godt, at det skal man nok have inden for nogle år.

(Kvindelige studenter uden uddannelse, København/Slagelse)

Kvinderne skal derfor planlægge meget og på rigtig mange fronter. Et eksempel er de kvindelige studenter på statskundskab. På den ene side oplever de et massivt tidspres i forhold til at blive færdige så hurtigt som muligt. På den anden side oplever de, at de skal gennemføre en række ekstra curriculære aktiviteter i deres studieforløb. Fx tillægsuddannelser, ekstra fag, studiejob, praktik, udenlandsophold og sågar at tage en ekstra masteruddannelse. Alt sammen med den begrundelse, at de er bange for ikke at kunne få arbejde, når de om nogle år er færdiguddannede:

Nanna: For mig er det også et alderræs, jeg har kørende. Jeg kan heller ikke lade være med at tænke, at det ser heller ikke for godt ud, hvis jeg først er færdig, når jeg bliver 30.

Lotte: Det handler dybest set om, at man gerne vil ud og have et arbejde på et tidspunkt. Hvis man bare går direkte gennem statskundskab og tager de obligatoriske syv fag, det er der virkelig mange der gør. Altså hvis man vil skille sig lidt ud i det der jobræs, så tror jeg, det er godt at have nogle kvalifikationer, der ligger uden for det her institut.

Nanna: Jeg så også Pengemagasinet i sidste uge, hvor der var en kandidat herindefra som var sådan: Åh, jeg bliver færdig til august, og jeg har søgt 150 job og er ikke blevet kaldt til samtale. Og så var det sådan lidt: Den tabte generation. Og så havde jeg det sådan: Jeg skal kraftedeme ikke være en del af den tabte generation. Så jeg kører da det der cv-ræs, det vil jeg da gerne indrømme.

(Kvindelige studenter, Statskundskab)

En del af forklaringen på forskellen i de to køns uddannelsesfrekvens er således, at de kvindelige studenter overordnet set oplever et større pres i retning af at uddanne sig og i forhold til at tilpasse deres planer til uddannelsessystemets – men også arbejdsmarkedets – rammer og krav. Uddannelse bliver således svaret, når de kvindelige studenter skal forsøge at håndtere de mange risikofaktorer, der omgærder dem – både på arbejdsmarkedet og på familiefrenten.

Mange af de kvindelige studenter oplever derfor problemer i forhold til at kombinere familie, uddannelse og karriere. De er på mange måder fanget i et slags "catch 22", hvor de enten kan udskyde beslutningen om at få børn til efter, de er færdiguddannede, hvilket betyder, at etableringen af en familie og etableringen på arbejdsmarkedet tidsmæssigt falder sammen. Eller de kan vælge at satse på at "gøre karriere", hvilket imidlertid øger deres risiko i forhold til at "blive for gamle" til at få børn. Endelig kan de vælge at få børn, inden eller under deres videregående uddannelse, hvilket – set i kvindernes perspektiv – øger risikoen for, at de slet ikke får en

uddannelse.

For mange af kvinderne opleves det som et decideret "no go" at få børn, mens man uddanner sig. For dels vil et barn indebære et øget på pres på kvindernes livssituation, både tidsmæssigt og økonomisk. Dels vil et barn indebære en mere fastlåst livssituation og derved begrænse deres udfoldelse i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Derfor er det, som en af de kvindelige studenter fra statskundskab udtrykker det: *"et decideret skrækscenarie. Det er også fordi, jeg har en veninde, der aldrig kom fra Viborg, og som nu sidder med barn og hus. Hun kan slet ikke lave noget."*

Samme ræsonnement går igen i interviewet med de fire kvinder uden uddannelse fra Skive. To af kvinderne her har fået børn tidligt; i begges tilfælde mens de var i gang med deres gymnasiale uddannelse. Og selv om begge kvinder er glade for deres beslutning, så oplever de også vanskeligheder i forhold til deres livssituation. Dels har begge kvinder svært ved at overskue, hvordan de økonomisk skal få råd til at gennemføre en videregående uddannelse. Dels oplever de, at de har et forklaringsproblem, når de skal begrunde, hvorfor de har sat sig i denne fastlåste situation:

Charlotte: *Jeg er da helt vildt klar over det der med at skulle have børn. Også at jeg skal have en uddannelse inden. Jeg ved da, at min kæreste siger sådan: Uddannelse – og så børn og slut, prut. For os begge to.*

Natalie: *Sådan har jeg også altid set det. Uddannelse først – og så kan du få børn bagefter. Men det tror jeg også hænger sammen med, at hvis jeg selv fik børn og så skulle tage en uddannelse. Det ville jeg slet ikke kunne få til at hænge sammen.*

Kirsten: *Jeg har også altid haft det sådan, at jeg skulle have en uddannelse før jeg skulle have børn. Men så blev jeg gravid på P-piller. Det var mod alle forventninger. Og så kunne jeg ikke få mig selv til at få det fjernet.*

(Kvindelige studenter uden uddannelse, Skive)

Fra forsørgerrolle til karriere

De mandlige studenter oplever ikke de samme problemer i forhold til at kombinere familie, karriere og uddannelse. Modsat kvinderne har de ikke en oplevelse af bestemte deadlines, de skal overholde. Selv om flere forestiller sig, at de skal have børn en dag, så er det ikke noget, der har indflydelse på deres uddannelsesplaner. De mandlige studenter har derfor heller ikke det samme behov for langtidsplanlægning, som de kvindelige studerende har, ligesom de heller ikke oplever det samme (tids)pres i forhold til at komme i gang med en videregående uddannelse. For de flestes vedkommende er det ok at tage det med ro og også give sig tid til andet end uddannelse.

Kim: *Jeg har ikke på et eneste tidspunkt i mit liv tænkt på, hvad der kommer til at ske bare når jeg er 24 eller 25 eller 26.*

(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg).

Interviewer: Er der nogen ting, der er vigtige for jer er sket, når I bliver 30 år?

Marcus: Ja, jeg skal have set resten af Australien. Det tror jeg, det bliver efter pædagogseminariet.

Johan: Jeg tror også bare, jeg skal rejse og leve.

Karl: Jeg vil gerne fange en gedde på over 10 kilo. Det er det, jeg går lidt efter. Min onkel har et landbrug, hvor han har jord ned til en rimelig stor sø ... Men jeg har ikke sådan nogle planer om, at inden for 5 år der skal jeg have børn osv. Overhovedet ikke. Jeg tager det lidt, som det kommer.

(Mandlige studenter uden uddannelse, Skive)

En undtagelse er dog de syv mandlige studenter med anden etnisk baggrund, der indgår i undersøgelsen. Hvor de mandlige studenter med dansk baggrund ikke har konkrete planer om at stifte familie, så fortæller de syv mænd med anden etnisk baggrund samstemmende, at de oplever en forventning fra deres familier om, at de skal stifte familie, inden de bliver 25. Tre af dem er allerede forlovede, og de øvrige har gjort sig mange overvejelser om, hvordan og hvornår de vil stifte familie. Mange af de etniske mænd vælger derfor at starte tidligt på en videregående uddannelse – nøjagtig som det også kom til udtryk i registerundersøgelsen. For ligesom de kvindelige studenter har de en klar forestilling om, hvordan det normale livsforløb ser ud. Først uddannelse, så arbejde og så bryllup:

Ercan: Personligt for mig så ville jeg i gang med det med det samme. Jeg vil slet ikke spille min tid. Og det fordi, jeg gerne vil være uddannet i en tidlig alder, fordi jeg godt vil stifte en familie i en tidlig alder. Jeg vil ikke være alt for sent på den. Senest som 25-årig, der skal jeg blive færdig med uddannelse. Min mor hun har altid sagt til mig, at jeg skal først få mit arbejde, før jeg skal tænke på ægteskab.

Memeth: I Danmark er det et tabu, hvis man ikke går i skole eller har arbejde eller sådan noget. Hos os er det bare et tabu, hvis man er over 25 år, og man ikke er gift endnu.

Nabil: Nogen føler sig mere klar, modne i en tidlig alder, mens nogen, som er 30, som stadig føler sig som en ung knægt. Man skal kunne føle sig klar både økonomisk, så man kan forsørge sin familie, men også mere moden. Man skal kunne være tålmodig, og man skal kunne tolerere meget i et forhold, synes jeg.

(Mandlige studenter med anden etnisk baggrund)

For de mandlige studenter med anden etnisk baggrund er målet med at videreuddanne sig først og fremmest at blive i stand til at påtage sig en rolle som forsørger. Uddannelsen er i den sammenhæng et middel til at skabe en tryk økonomisk situation omkring etableringen af en familie. Deres forestilling om det normale livsforløb hænger på den måde sammen med en traditionel mandlig forsørgerrolle, hvor det er mandens opgave at sørge for sin familie økonomisk og materielt. Samtidig giver de etniske mænd også udtryk for, at denne forsørgerrolle er i opbrud. Set fra deres perspektiv handler det ikke kun om økonomisk at kunne påtage sig ansvaret for en familie. Man skal, som Nabil siger, også være "moden", før man kan påtage sig ansvaret for en familie. Modsat deres forældre overvejer flere af de etniske mænd derfor at udskyde planerne om at stifte familie

for i stedet at fokusere på deres egen udviklingsproces og karriere:

Maxim: Hvis man gifter sig, så gifter man sig, det er jo et individuelt valg. Jeg er karriere-menneske. Jeg ser mine kollegaer blive bundet af, at de ikke er i stand til at udvikle sig rent hierarkisk pga., de er bundet af børn og det ene og det andet. Jeg er i en international branche, og den bedst mulige måde det er at være afhængig af så få mennesker som muligt. Jeg har først gifteplaner engang over de 30.
(Mandlig student med anden etnisk baggrund)

De mandlige studenter med dansk baggrund har ikke tilsvarende overvejelser over deres fremtidige forsørgerrolle. For dem er familie og beskæftigelsesmuligheder overordnet set noget, der ligger ude i fremtiden, når de "engang er færdige". Det kommer blandt andet til udtryk ved, at flere af de mandlige studenter ikke oplever det som nødvendigt at forholde sig til de aktuelle konjunkturer på arbejdsmarkedet, når de vælger uddannelse. Som én udtrykker det: *Den finanskriser er nok overstået, når vi er færdige.*

En undtagelse er to af de mandlige studenter, der har valgt at fortsætte på VVS-uddannelsen. De står begge over for at skulle færdiggøre deres uddannelse inden for kort tid, og for dem er den økonomiske krise et meget presserende og konkret problem. Begge har oplevet fyringer på deres praktikvirksomhed, og begge frygter, at de ikke kan få arbejde, når de er færdiguddannede. Den ene planlægger derfor at tage en kort videregående uddannelse på et erhvervsakademi, mens den anden overvejer at tage et ufaglært job, indtil beskæftigelsesmulighederne er bedre inden for blikkenslagerfaget:

Thomas: Det handler om at kunne være kvalificeret nok til at kunne favne bredt. Det betyder meget for mig, at den dag, jeg får et job, at jeg så er så dygtig og så kvalificeret til det, at jeg er sikker på at kunne beholde det. Sådan at jeg kan skabe trygge rammer. Der synes jeg måske, at blikkenslagerfaget er for farligt. I den tid, vi er inde i. Altså, vi har 14 dages opsigelse. Du har ikke mere – så står du nede i køen med alle de andre, og så får du den der A-kasse, som er 7.000 kr. hver 14. dag. (...) Vi var jo et firma på 26 mand, der hvor jeg var i lære – lige nu løber der 11 mand rundt dernede. Det er 15 mand, der er blevet fyret. Så det er noget, jeg tænker over.
(Mandlig student, EUD)

Hvor de kvindelige studenter tænker langsigtet og forholder sig til risici langt ude i fremtiden, så har de mandlige studenter gennemgående et mere kortsigtet tidsperspektiv. Risici er først og fremmest noget, de forholder sig til, når de er der. Tilsvarende er familie også først noget, de tænker at planlægge i forhold til, når de har en. Der er dog ét punkt, hvor flere mandlige studenter eksplicit nævner familiehensyn som begrundelse for deres uddannelses- og erhvervsvalg. Og det er i spørgsmålet omkring fremtidig arbejdstid. En del af de mandlige studenter lægger således vægt på at få et job, hvor de har tid til familie – blandt andet fordi de er vokset op med forældre, der ikke har haft tilstrækkeligt med tid. Også for de mandlige studenter med dansk baggrund synes forsørgerrollen således at være i opbrud. En god far er ikke bare en, der tjener penge, men også en, der har tid til sin familie.

Optagelsessystemets betydning

Samtidig med at de kvindelige studenter oplever et stærkere pres end de mandlige i forhold til at starte hurtigt på en videregående uddannelse, så oplever de også et stærkere pres i forhold til at tilpasse deres uddannelsesplaner til kravene i optagelsessystemet. Det betyder blandt andet, at kvinderne i højere grad vurderer de forskellige uddannelsesplaner, de har, i forhold til, om det er "realistisk" og "sandsynligt" for dem at blive optaget. Er chancerne små, vælger de kvindelige studenter i mange tilfælde at opgive deres oprindelige uddannelsesplaner for i stedet at søge ind på en uddannelse, hvor chancerne for at blive optaget er mere realistiske.

Det er blandt tilfældet for de uddannelser, hvor optaget sker via en optagelsesprøve. Fx uddannelserne til journalist, skuespiller, politibetjent, designer samt musikkonservatorierne. En del af studenterne har overvejet disse uddannelser, men det er kun de mandlige studenter, der for alvor forsøger at blive optaget. Flere af de mandlige studenter, der ikke er i gang med en formel uddannelse, har således været til optagelsesprøve til den samme uddannelse flere år i træk. For nogle er det lykkedes at komme ind. Andre er endnu ikke blevet optaget, men planlægger at gå til optagelsesprøve igen næste år. Fælles for dem er, at de ikke oplever det som et problem at skulle bruge flere år på at søge ind på den samme uddannelse. De tror på, at de på et tidspunkt bliver optaget, og derfor opererer de ofte ikke med en "plan B":

Interviewer: Havde I søgt igen, hvis I ikke var kommet ind denne gang?

Albert: Jeg havde overvejet det meget. Fordi det var 4. gang, jeg søgte. Eller 3. seriøse gang, kan du også kalde det. Så jeg havde det sådan lidt, at hvis jeg ikke kommer ind i år, så begynder jeg at blive rigtig træt af det. Så ville jeg begynde at lave noget selv, fordi jeg føler virkelig en trang til at komme ud og skabe noget.

Arthur: Men jeg tror også, at når du søger ind på den skole, hvor det er svært at komme ind - og det er der ikke nogen, der er i tvivl om, at det er. Så tror jeg, det har meget at gøre med selvtillid. Om du tror på dig selv. Jeg tror også, det er svært at søge ind 3 eller 4 gange og aldrig komme videre til anden eller tredje prøve. Så det har meget at gøre med at tro på sig selv.

(Mandlige studerende, Den Rytmiske Daghøjskole)

Kasper: Hvis nu jeg ikke kommer ind til politiet, så ved jeg sgu ikke lige helt. Det tager jeg til den tid. Man kan jo altid søge ind igen, med mindre de giver et eller andet meget meget blankt afslag, hvilket jeg ikke satser på kommer til at ske. Jeg kan ikke umiddelbart se, hvad der skulle stå i vejen for det.

(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

De kvindelige studenter oplever det til gengæld ikke som realistisk at søge ind på den samme uddannelse flere gange i træk. For dem er det vigtigt at tænke "realistisk", både i forhold til, hvor lang tid de bruger på at søge ind, og i forhold til, hvad deres chancer er for at blive optaget. Flere af de kvindelige studenter fortæller således, at de har undladt at gå til optagelsesprøve på en uddannelse, som de var interesseret i, simpelthen fordi de ikke anså det som realistisk. I stedet

vælger de at søge ind på en uddannelse, som de er mere sikre på, de kan blive optaget på:

Nanna: Jeg overvejede det også kort. Men min storesøster søgte så ind – jeg ved ikke, om det mest var for sjov. Men da hun fortalte, hvad det var, man skulle, så tænkte jeg, at den der videntest, det kan jeg sgu godt. Det er ikke noget problem. Men så var der noget, hvor man skal sætte kommaer, og så tænkte jeg: Det tror jeg ikke, jeg kan. Det er ikke realistisk, jeg kan ligeså godt tage statskundskab. Jeg vidste, jeg havde snittet, og jeg tænkte, at det havde jeg sgu været rimelig god til i gymnasiet. Jeg tror hele tiden, jeg har været meget realistisk i forhold til, hvad jeg kunne finde ud af.
(Kvindelig student, statskundskab)

Carina: Jeg har også overvejet det der med at søge ind til politiet når jeg blev 21, men der vil jeg jo nok ikke komme ind, fordi de helst vil have, man har en masse på bagen. Og så i stedet hjalp vejlederen mig med at undersøge, hvordan jeg kunne søge ind på socialrådgiveruddannelsen.
(Kvindelig student uden uddannelse, Slagelse)

Der findes også mandlige studenter, der opgiver at søge ind på en uddannelse med optagelsesprøve. Et eksempel er Jan fra Aalborg, som tre gange har gået til optagelsesprøve hos politiet. Selv om han får afslag alle tre gange, er det først efter tredje gang, at han beslutter sig for at gøre noget andet. Blandt andet fordi han til den sidste prøve får at vide, at han ikke har "autoritet" til at blive politibetjent. Han vælger i stedet at søge ind på pædagoguddannelsen – noget, han ikke tidligere havde overvejet. De mandlige studerende tilpasser således også deres uddannelsesplaner til, hvad de oplever er realistiske uddannelsesmuligheder. Det tager bare typisk længere tid for dem at foretage denne realitetstilpasning, end det gør for de kvindelige.

Samme tendens gør sig gældende, når det handler om, hvilken betydning de specifikke adgangskrav har for studenternes uddannelsesplaner. For selvom mange af studenterne tager faglig supplerung i årene efter gymnasiet, så er det kun et fåtal, der helt vælger at droppe en uddannelsesplan af den grund. Og det er i alle tilfælde kvindelige studenter, der fortæller, at de har afholdt sig fra at søge en uddannelse på grund af specifikke adgangskrav i faget matematik. En enkelt har sågar startet på et suppleringskursus, men har måttet opgive at fuldføre kurset, fordi hun ikke anså det for realistisk at bestå. Navnlig de kvinder, der ikke er begyndt på en videregående uddannelse, oplever matematikkravet som et problem. Deres fokus på at tilpasse sig kravene i uddannelsessystemet bliver en bremse for, at de søger ind på uddannelser, de ellers er motiverede for. Kvindernes fortællinger vidner dermed om, at navnlig adgangskravet om matematik i mange tilfælde kan have en kønsmæssig slagside:

Caroline: Jeg prøvede at tage matematik på B-niveau, og fandt ud af, at det gad jeg godt nok ikke. Mig og matematik – der var en grund til, at jeg ikke havde det på højniveau i gymnasiet. Men det gjorde så også, at jeg havde meget færre muligheder, fordi jeg klarede ikke det der matematikkursus.

(Kvindelig student uden uddannelse, København)

Natalie: Der er kommet en ny uddannelse på KU, som jeg bare synes kunne være helt vildt fed. Husdyrvidenskab. Og jeg tænkte: Det er lige mig, det der, det skal jeg bare. Men så skal man have matematik på A-niveau. Hvad fanden skal dyrene bruge det til? De er da ligeglade. Det synes jeg er fjollet. Det kan jeg ikke. Så valgte jeg ligesom at sige: væk med det. Altså ligesom folk er ordblinde – sådan har jeg det med tal. Jeg er talblind. Det er så svært for mig at finde en uddannelse, som jeg kan komme ind på. Jeg har ikke svært ved kemi og biologi og sådan noget bioteknologi. Men matematikken – det kan jeg bare ikke. Den sætter en stopper for alt, jeg kigger på.

(Kvindelig student uden uddannelse, Skive)

Behovet for en pause

Hvor de kvindelige studenter oplever en deadline i forhold til, hvornår de skal have færdiggjort en videregående uddannelse, så giver en stor del af de mandlige studenter udtryk for, at de har behov for en pause fra uddannelsessystemet efter gymnasiet. Hvad de fortager sig i pausen, og hvornår de kommer i gang igen, er forskelligt. Behovet for en pause hænger imidlertid i alle tilfælde sammen med et behov for at blive afklaret, modnet og få livserfaring, inden de starter på en videregående uddannelse. Hvor "det normale livsforløb" i kvindernes øjne er at have færdiggjort en videregående uddannelse, inden de bliver 30, så synes mange af mændene at have en idealforestilling om, at de skal være "modne" og "afklarede", inden de går i gang med at videreuddanne sig. For dem bliver pausen en form for moratorium, hvor de afprøver og udvikler sig selv.

Der er naturligvis også flere af de kvindelige studenter, der holder pause efter gymnasiet. Men hvor mændenes pauser ofte indeholder perioder uden planlagte aktiviteter, så har de kvindelige studenter typisk en plan for, hvad de skal lave i deres pause, og hvor det skal føre dem hen. Som en siger, så har hun holdt "bevidst sabbat". Samtidig er der flere af kvinderne, der har holdt en pause, fordi de har været "nødt til det". Fx på grund personlige problemer, eller fordi de var i tvivl om, hvilken uddannelse de skulle vælge. Det handler derfor ikke kun eller altid om, at mændene er "loose" og kvinderne bekymrede og planlægningsfikserede, men om, at det er mere legitimt for mændene at have behov for en (vis) pause, hvor man "går i tomgang" og ikke har en plan – hvilket dog ikke er det samme som, at det er let for mændene at gennemleve en sådan periode.

En del af de mandlige studenter begrundet deres pause med, at de har behov for at "lave noget helt andet end at uddanne sig". Det gælder især de mandlige studenter, som har oplevet problemer med skoletræthed i gymnasiet. For dem opleves det som helt nødvendigt at tage en pause efter gymnasiet, hvis de på sigt skal have lyst og motivation til at videreuddanne sig. Fælles for dem er, at de ikke har haft nogen plan for, hvad de ville lave i deres pause, eller for, hvor pausen skulle

bringe dem hen. Pausen har således mere været fravalget af at uddanne sig end tilvalget af noget andet. Flere af mændene beskriver imidlertid, hvordan lysten til uddannelse er kommet igen med tiden – for nogle af den simple grund, at "der kommer også et tidspunkt, hvor du bliver træt af bare at sidde og slappe af", som en siger. Pausen spiller således for disse mænd en vigtig rolle i forhold til at få lysten til at uddanne sig tilbage:

Morten: Jeg havde ikke rigtig nogen planer. Det var egentlig bare, jeg skal ud og have et sabbatår, og det greb så om sig. Jeg var rigtig skoletræt efter gymnasiet.

David: Jeg tog det lidt, som det kom, tror jeg. Jeg havde ikke nogen planer overhovedet. Jeg gad bare ikke gå i skole, og så tænkte jeg, at nu holder jeg fri.

(Mandlige studenter på finansøkonomuddannelsen)

Assif: Altså ligeud så var jeg lidt træt af skole, så jeg trængte bare til en pause. Der gik også lidt tid, før jeg begyndte at arbejde. Jeg skulle bare slappe af og sove. Men der kommer også på et tidspunkt, hvor du bliver træt af bare at sidde og slappe af. Så er der arbejde. Så kommer der også et tidspunkt, hvor du bare bliver træt af arbejde, så vil du gerne i skole igen. Man får lyst til skole igen. Nu har jeg fået lyst til skole igen der, hvor jeg har søgt ind.

(Mandlig student med anden etnisk baggrund)

For andre handler pausen om, at de er i tvivl om, hvilken videregående uddannelse de skal vælge. De bruger pausen på at blive afklaret i forhold til, hvilke uddannelsesinteresser de har. Først og fremmest ved at fortage sig ting, som de oplever gør dem "klogere på sig selv" og gør, at de får "styr på deres liv". Fx erhvervsarbejde, udenlandsrejser, flytte hjemmefra eller være i militæret. Fælles for disse aktiviteter er, at de mandlige studenter her oplever en anden form for ansvar end i uddannelsessystemet, og at det "modner" og "afklarer" dem i forhold til valget af uddannelse og erhverv:

Karl: Men jeg vil også sige, de her år efter gymnasiet – jeg føler slet ikke, de er spildt overhovedet, fordi man har fundet ud af, hvad man sådan – man er blevet klogere på sig selv, man har fundet ud af, hvad man godt kan lide, og hvad man ikke bryder sig så meget om. Så bliver jeg sådan hele tiden sporet lidt mere ind på – sådan føler jeg i hvert fald – ind på, hvad det er, man vil.

(Mandlig student uden uddannelse, Skive)

Memeth: Der er så mange muligheder, at man ikke lige rigtig ved, hvad man vil, og det medfører, at man starter på en uddannelse og så springer fra, begynder et andet sted. Jeg har også i en periode af mit liv været så forvirret, at jeg ikke vidste rigtig, hvad jeg skal være. Indtil jeg fandt mig selv. Det var igennem militæret faktisk.

(Mandlig student med anden etnisk baggrund)

For mange af de mandlige studenter er det vigtigste formål med uddannelsespausen således, at de får "livserfaring" og bliver klogere på sig selv. Der er på den måde mere tale om at opnå en personlig udvikling end om at afklare faglige og uddannelsesmæssige interesser. En sådan personlig udvikling opleves imidlertid af mange af de mandlige studenter som helt nødvendig, hvis de skal være i stand til træffe et gennemtænkt uddannelsesvalg.

Som både Karl og Memeth betoner i citaterne ovenfor, så er det først i løbet af deres pause, at de er blevet i stand til at tænke langsigtet og planlagt omkring uddannelse og erhverv. De oplever, at de lærer noget i pausen, som er nødvendigt for, at de kan gennemføre en videregående uddannelse. For mange af de mandlige studenter opleves det derfor som mangel på modenhed, hvis man starter på en videregående uddannelse, som man ikke er afklaret om er den rigtige. Denne betoning af vigtigheden af at være moden inden uddannelsesstart finder vi ikke blandt de kvindelige studenter. For dem er det vigtigste ikke at starte på en uddannelse for sent.

Når der går tomgang i den

Uanset hvad de mandlige studenter bruger deres uddannelsespause til, så har en stor del af dem haft perioder, hvor de ikke har lavet særlig meget. Som en fortæller, så er der tale om en periode, hvor han "slappede af for fuld skrue – det var tit, onsdag morgen blev til klokken et om eftermiddagen". Mændene bruger forskellige betegnelser for disse perioder. Fx at der går "tomgang i den", "bajer i den", "computer i den", "hurlumlej i den" – og sågar "kajak i den". Betegnelserne synes dog at dække over det samme fænomen. Nemlig at de ikke foretager sig noget, der kan bringe dem videre i forhold til uddannelse og erhverv.

Fænomenet tomgang findes ikke blandt de kvindelige studenter. Deres oplevelse er, at de hele tiden skal holde sig i gang og hele tiden komme videre med deres planer. Flere af de kvindelige interviewpersoner fortæller til gengæld, at de i perioder har været "syge" eller "er gået ned med stress", og at det har betydet, at de ikke har kunnet komme videre med deres planer. For to af interviewpersonerne er sygdommen opstået i forbindelse med frafaldet fra en videregående uddannelse. En anden fortæller, hun er gået ned med stress i forbindelse med den uddannelse, hun går på nu, og at hun efterfølgende føler sig stresset over "at være kommet bagud".

Heroverfor virker det, som om det er lettere og mere legitimt for mændene at tale om deres tomgangsperioder, og at det er ok at have sådanne perioder. Mange af mændenes fortællinger handler om at gå i tomgang sammen med vennerne:

Johan: Jeg blev færdig i 2008, tror jeg. Efter det gik det rimeligt meget op i at bare tjene lidt penge og så hygge med vennerne og ikke lave alverden.

Karl: Jeg boede hos nogle kammerater. Det var nok også lidt det, der var problemet, at jeg havde ikke mit eget sted – et værelse eller noget. Det gik bare op i FIFA og alt muligt andet gøgl.

(Mandlige studenter uden uddannelse, Skive)

Centralt er det imidlertid, at tomgangen er en periode. Også de mandlige studenter oplever efter noget tid ganske tydelige forventninger om at komme videre i uddannelsessystemet. "Der er ligesom grænser for, hvor meget man kan chille", som en udtrykker det. Andre fortæller om, at det er noget af det værste at skulle fortælle, hvad man laver, hvis man er en af de eneste i vennekredsen, der ikke er kommet i gang med noget. Der synes på den måde at være en underforstået norm om, at tomgangen kun bør være en periode – også i de forventninger, som de mandlige studenter har til sig selv:

Søren: Jeg tror, langt de fleste fra mit gymnasium læser videre eller går på videregående uddannelser.

Interviewer: Har du syntes, du skulle forklare dig over for dem?

Søren: Nej. Det har ikke så meget været dem, jeg syntes, jeg skulle forklare mig over for. Det har mere været over for en selv, når man pludselig kunne se dem under en komme op. Og man tænker, hvorfor fanden går de på universitetet, når jeg stadig nosser rundt. Så det har været lidt irriterende.

(Mandlig student på EUD)

At være gået i stå

At det – i et vist omfang – er legitimt for mændene at gå i tomgang, betyder imidlertid ikke, at disse perioder er en god oplevelse for den enkelte. For flere af studenterne fører tomgangen således til, at de får en oplevelse af at være gået i stå og ikke komme videre med deres liv. Fælles for disse studenter er, at deres dage flyder ud i et og mangler struktur, og at de bruger meget tid alene foran computerskærmen, mens deres venner er på arbejde eller uddannelse. Det gælder fx. Jan, der flyttede til Aalborg uden at have konkrete planer om hverken uddannelse eller arbejde. Han sad de første måneder alene hjemme i sin lejlighed og søgte arbejde "foran skærmen" og var til sidst "nødt til at begynde at styrketræne op til syv gange om ugen – bare for at komme uden for en dør". Med andre ord – for at undgå at gå i stå. Andre mandlige studenter fortæller lignende historier om perioder, hvor de har siddet alene derhjemme og spillet computerspil, playstation eller internet-poker:

Dennis: Man kørte sådan lidt psykisk træt i det, syntes jeg, fordi det var psykisk hårdt. Men det er ikke fysisk hårdt. Du kan jo stoppe, når du vil, og gå i seng, når du vil. Du bestemmer lidt over dig selv. Men det er måske også lidt det, der er problemet.

(Mandlig student, finansøkonomuddannelsen)

Marcus: Jeg har da også selv været gået lidt i stå. Altså, hvor man bare ikke laver andet end bare sidder derhjemme og spiller playstation eller et eller andet i en uge. Og så går man jo bare helt i dvale. Man sidder bare der og går sent i seng, står sent op, og det eneste, man skal, det er egentlig, man skal lige sætte vækkeuret til kl. 8 for lige at ringe ned på jobcenteret og sige at i dag, der er jeg syg, så jeg kan ikke komme. Så sove videre og sætte sig op og spille playstation igen, og så kører det bare.
(Mandlig student uden uddannelse, Skive)

De kvindelige studenter taler som nævnt ikke om at gå i tomgang, men de kan til gengæld godt gå i stå. Faren herfor synes for kvindernes vedkommende at være særlig stor i perioden efter et frafald fra en videregående uddannelse. Flere af de kvindelige studenter, der har startet på en uddannelse, de har måttet stoppe på igen, oplever psykiske problemer efterfølgende. For dem hænger oplevelsen af at være gået i stå sammen med en følelse af nederlag, fordi de er startet på en uddannelse, de ikke var i stand til at fuldføre. Flere får derfor problemer i forhold til at komme videre – både med hensyn til uddannelse og arbejde. Det gælder blandt andre Carina, der valgte at stoppe på sygeplejerskeskolen efter et år. Efterfølgende gik hun i stå og kom først videre, da hun kom på et beskæftigelseskursus for unge arbejdsløse på det lokale VUC:

Carina: Altså, jeg så det da som en fiasko, da jeg gik ud. Og tænkte: hvor er jeg svag. Men jeg var sådan helt psykisk kørt ned til sidst, faktisk. Fordi jeg synes, det var hårdt at se alle de dårlige mennesker. Det var slet ikke mig (...) Jeg har jo så ikke fundet et job endnu, men jeg gik også lidt i stå derinde på VUC. Men nu har jeg så søgt en masse her inden for de sidste uger, så nu mangler jeg bare at få nogle svar. Men altså jeg gik lidt i stå, det må jeg nok indrømme.(...) Jeg har også talt med en vejleder på VUC, hvor jeg går nu. Det har været fint. Min vejleder er rigtig god og fik mig også sådan lidt sparket i gang til sidst med at søge nogle job.
(Kvindelig student uden uddannelse)

At sparke sig selv i gang eller blive sparket i gang

Fælles for både de mandlige og de kvindelige studenter, som oplever at være gået i stå, er, at de står meget alene i disse risikoperioder og kun i begrænset omfang får hjælp til at komme videre. Fx giver flere både mænd og kvinder udtryk for, at de godt kunne bruge hjælp i forhold til at finde et job, sådan at de kan klare sig, indtil de kommer på fode igen. En del studenterne er – som de selv siger – i stand til "at sparke sig selv i gang". For dem kommer der et tidspunkt, hvor tomgangen begynder at blive kedelig, og hvor de i stigende grad kan mærke et pres for at gå i gang med uddannelse. Tomgangsperioden er i disse tilfælde udslagsgivende for, at disse studenter oplever et drive og motivation forhold til at søge ind på en videregående uddannelse:

Johan: Når man keder sig så meget, så kommer man da til at tænke, hvad skal jeg, hvad skal jeg ikke. Og ja, man lærer da virkelig sig selv meget bedre at kende, når man har en hel dag, hvor man ikke aner, hvad fanden man skal give sig til. Det er jeg helt enig i, at der bliver man altså klogere på en hel masse ting.

Interviewer: Bliver man også mere motiveret for at uddanne sig?

Johan: Ja, du bliver i hvert fald også bedre til at sparke dig selv i gang, fordi hvis du har en dag, hvor du ikke skal noget som helst, jamen så kan du jo ikke bare sidde en hel dag og ikke lave noget, så er du nødt til at lave et eller andet, finde på et eller andet. Om det så har noget med uddannelse at gøre, eller om det er et eller andet projekt, du har gang i selv eller bare et eller andet. Du bliver nødt til at gå i gang med et eller andet og få nogle ideer – og ikke bare spille en dag.

(Mandlig studente uden uddannelse, Skive)

Andre har imidlertid ikke så let ved at hive sig selv op ved håret, når de først oplever at være gået i stå. Flere af de mandlige studenter fortæller i den forbindelse, at de har brug for at "blive sparket i gang af andre" for at komme videre med deres liv. Det kan være deres mor eller kæreste, som i Jans tilfælde, eller det kan være en professionel jobkonsulent, som i Søren's tilfælde, hvor han bliver "skubbet" i gang med en erhvervsuddannelse i forbindelse med en beskæftigelsesindsats for unge arbejdsløse:

Jan: Jeg har været meget tryghedsnarkoman, så der har været nødt til at ske et eller andet, for at jeg kunne tage alle rødderne op. Så nogen gange får jeg andre til at sparke mig i røven, og andre gange så sparker jeg mig selv i røven og siger, nu skal jeg snart til at komme i gang.

Interviewer: Hvem har ellers gjort det?

Jan: Jeg har haft en mor, der har været rimelig god til at gøre det, og så har jeg så fået en kæreste, som også er blevet god til at gøre det.

(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Søren: Jeg havde egentlig planer om at læse på RUC på et tidspunkt, men det blev bare aldrig til noget. Så hævde de lige pludselig snittet. Og så kom jeg jo på bistand, fordi jeg ikke havde nogen skole. Og så går du jo på sådan noget, når du er under 25, hvor du lærer om uddannelse, og hvor du prøver at blive skubbet ud i det, og så besøgte man så en masse uddannelser.

(Mandlig student, EUD)

Søren efterlyser i den forbindelse mere vejledning i gymnasiet i forhold til, hvilke planer, man har efter gymnasiet, samt hvordan man søger arbejde og uddannelse. Han kunne godt have brugt "et los i røven derfra", som han siger. Det er således langt fra alle studenter, der er i stand til selv at komme videre med deres uddannelses og erhvervsforløb. Tomgangsperioderne synes på den måde at udgøre risikoperioder i studenternes forløb, hvor de kan ende med at gå i stå, hvis ikke de enten "sparker sig selv i gang" eller "bliver i sparket i gang" af andre. Faren for denne gruppe studenter er, at de resignerer og ikke kommer videre i uddannelsessystemet – og for nogles vedkommende heller ikke på arbejdsmarkedet.

Kapitel 5

Uddannelsesinteresser og karriereperspektiver

Studenternes planer efter gymnasiet bunder imidlertid ikke bare i, hvad de oplever som realistisk og hensigtsmæssigt. De bunder også i, hvad der motiverer og interesserer studenterne i forhold til uddannelse og fremtidigt erhverv. Både de mandlige og de kvindelige studenter er optagede af, hvilke job- og karrieremuligheder forskellige uddannelser kan føre til, og af, hvordan de kan skabe forbindelse mellem den uddannelse, de vælger, og deres fremtidige erhverv. Valget af videregående uddannelse er således også et karrierevalg.

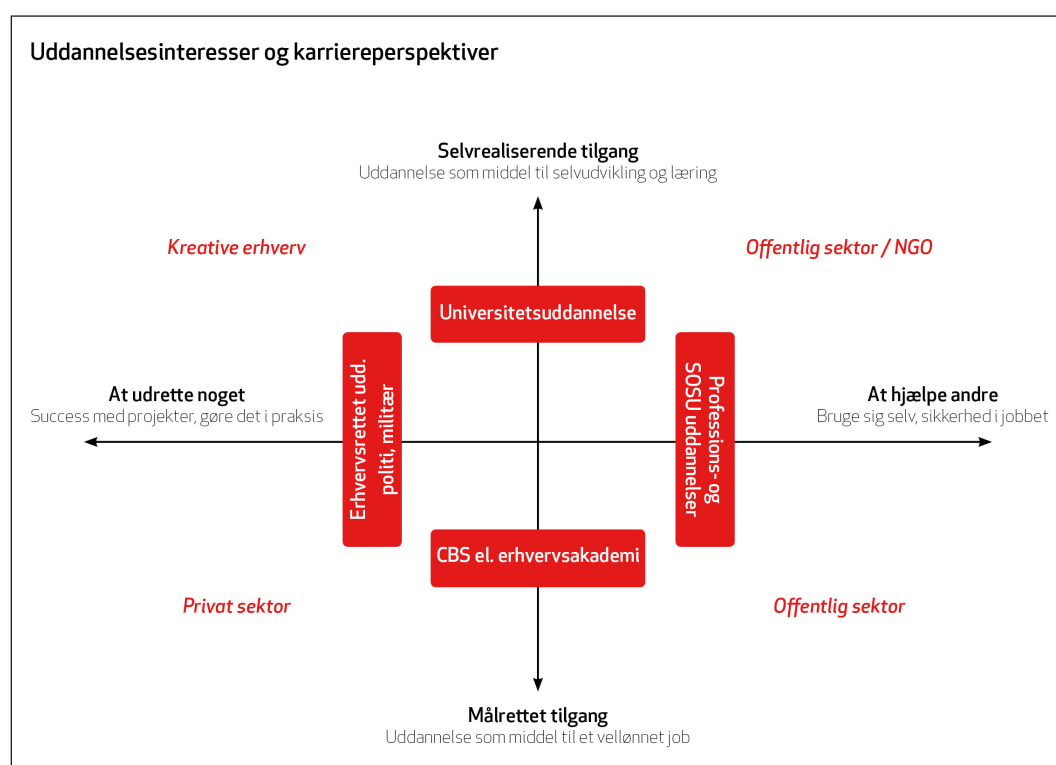
Der er imidlertid nogle markante forskelle i forhold til, hvilke motivationer og interesser studenterne har i forhold til uddannelse og karriere. Både hvad angår deres motivation for at uddanne sig, hvilket mål de har med uddannelsen, hvor lang tid de ønsker at uddanne sig, og hvad de anser for et attraktivt og interessant job. Forskellene i uddannelsesinteresser og karriereperspektiver er på den måde medvirkende til, at studenterne vælger forskellige uddannelser, men betyder samtidig, at nogle af studenterne ikke oplever det som meningsfuldt at uddanne sig.

Overordnet set kan studenternes uddannelsesinteresser opdeles i to yderpoler (se nedenstående figur). I den ene ende af skalaen befinder de studerende sig, der har en **målrettet** tilgang til uddannelse og karriere. For dem er uddannelse først og fremmest et middel til at komme ud på arbejdsmarkedet og få et vellønnet job; helst i det private erhvervsliv. Løn, jobchancer og uddannelsens varighed er afgørende parametre, når disse studenter vælger uddannelse. Uddannelsens længde skal stå mål med den løn, man efterfølgende får.

Den anden gruppe af studerende har en **selvrealiserende** tilgang til uddannelse og karriere. For dem er uddannelse først og fremmest et middel til at udvikle sig selv og realisere sine egne projekter. De lægger vægt på, at uddannelsen giver dem lyst til lære, og på at have indflydelse på, hvordan

uddannelsen udformes. For dem er uddannelse ikke (kun) et middel, men et mål sig selv. Tilsvarende lægger de vægt på at få et spændende job, der giver dem mulighed for at arbejde med egne interesser og projekter, ofte i den offentlige sektor eller inden for et kreativt erhverv.

Ingen af de to uddannelsesinteresser er kønsspecifikke forstået på den måde, at der både er mandlige og kvindelige studenter inden for begge tilgange. Snarere synes delingen i målrettede og selvrealiserende at hænge sammen med studenternes familiemæssige baggrund. De studenter, der har en målrettet tilgang, kommer ofte fra familier, der vægter økonomisk kapital. Hvorimod de studenter, der har en selvrealiserende tilgang, kommer fra familier, der lægger vægt på dannelses- eller kulturel kapital¹.

Det interessante er imidlertid, at de mandlige studenter inden for begge tilgange giver udtryk for, at der er attraktive karriereveje på arbejdsmarkedet, der ikke omfatter en videregående uddannelse. Fx at blive selvstændig, at arbejde sig op inden for en virksomhed eller branche eller at blive autodidakt. Disse karriereveje opleves ikke som mulige veje af de kvindelige studenter. For dem er uddannelse derfor den eneste vej til en succesfuld karriere, og de anser det for risikabelt ikke at få en videregående uddannelse. De mandlige og kvindelige studenter synes på den måde at have forskellige perspektiver på, hvilke muligheder de har på arbejdsmarkedet, og hvad uddannelse

¹ Opdelingen i økonomisk og kulturel kapital stammer fra den franske sociolog Pierre Bourdieu, jf. afsnittet om køn og social mobilitet i den indledende teorioversigt.

betyder i den sammenhæng.

Samtidig giver de mandlige studenter udtryk for nogle andre motivationer og interesser, end de kvindelige gør i forhold til uddannelse og karriere. De lægger således vægte på at have et job, hvor de kan udrette noget og i praksis medvirke til "at stable noget på benene". For mange er det derfor vigtigt at kunne lære ting i praksis og selv at have ansvar for at få projekter og ideer til at lykkes. Det kan for nogle mænd lade gøre at realisere disse interesser inden for uddannelsessystemets rammer - for andre kan det ikke. For de kvindelige studenter er det vigtigt at få et job, hvor de kan hjælpe andre og bruge sig selv til at gøre en forskel. De lægger vægt på at have et job med gode sociale relationer og med tryghed og sikkerhed i ansættelsen.

Det betyder på den ene side, at i hvert fald en del af mændene ikke oplever det som helt så nødvendigt at uddanne sig, som kvinderne gør. Man kan jo godt klare sig uden en uddannelse. På den anden side betyder mændenes motivationer og interesser i forhold til at lære noget, at en del af dem oplever, at de mangler muligheder i det formelle uddannelsessystem. Begge dele kan ses som væsentlige årsager til, at de mandlige studenter i højere grad fravælger at tage en videregående uddannelse. I det følgende vil forskellene i uddannelsesinteresser og karrierespektiver blive belyst med et særligt fokus på, hvad forskellene betyder for de mandlige studenter uddannelsesfrekvens og forløb.

De målrettede

I stort set alle interviewene omtaler interviewpersonerne en bestemt gruppe af studenter: "Dem fra CBS". "Dem fra CBS" er de studenter, der relativt hurtigt efter studentereksamen er begyndt på en økonomisk eller merkantil uddannelse, fx. på Copenhagen Business School. De vil gerne være hurtigt færdige og stiler efter job i den private sektor, hvor det er muligt at "tjene kassen". De er villige til at lægge den indsats, det kræver, for at nå dertil - også selvom de skal "arbejde 80 timer om ugen".

Selv om billedet af "dem fra CBS" er noget karikeret, så er der en del af studenterne, der deler den målrettede tilgang til uddannelse. Det gælder især de studerende på finansøkonomuddannelsen samt en stor del af de mandlige studenter med anden etnisk baggrund. Flertallet af disse studenter har gået på handelsgymnasiet (HHX) og giver udtryk for at komme fra familier, der lægger vægt på økonomisk kapital. Enten fordi familien selv er økonomisk velstillede og ønsker, at deres børn skal opnå det samme. Eller fordi de har oplevet økonomisk knaphed i deres familier og derfor ser uddannelsen som et middel til at klare sig bedre økonomisk set end deres forældre. Mange af de studenter, der har en målrettet tilgang til uddannelse, kommer således fra det, man kunne kalde uddannelsesfremmede familier, hvor både de økonomiske og uddannelsesmæssige ressourcer har været begrænsede. Uddannelse er derfor først og fremmest et middel til en god indkomst:

Malene: Jeg tænker da over, jeg skal kunne forsørge mig selv. Mine forældre er skilt, og jeg tænker da også på, at vi har da altid været på ferie med min mor, selvom hun har været alene. Det vil jeg da også gerne kunne give videre, hvis jeg en dag står i samme situation.

Ole: Det betyder næsten alt. Jeg har da taget denne her uddannelse bevidst om, at det nok skal give et ordentligt job med en god løn. Sådan tænker jeg da. Så man ikke har så mange kvaler i livet. Altså selvfølgelig skal man også have et job, som man godt kan lide, men det er da en bonus, hvis det også har nogle ordentlige arbejdstider og giver en god løn.
(Studerende fra finansøkonomiuddannelsen)

Samme tendens gør sig gældende for de mandlige studenter med anden etnisk baggrund. De fleste af dem er førstegenerations-studenter og ser uddannelse som et middel til mobilitet – både socialt og økonomisk. God økonomi bliver derfor parameter for, om man "har klaret sig" bedre end sine forældre:

Interviewer: Er der noget, som er vigtigt for jer, at I har gjort, inden I bliver 30?

Maxim: Ikke andet end at være godt økonomisk stillet, penge skal være det mindste problem. Når der er harmoni i det, så er der harmoni i alt andet, plejer jeg at sige.

Memeth: Jo mere ansvar, jo større indkomst har man, så det er det, som jeg stræber efter.

Ercan: Det er også målet med uddannelse for mig, det er at så jeg kan måske arbejde de 37 timer, som min far som rengøringsmand også gør, og så måske få dobbelt så meget som ham.
(Mandlige studenter, anden etnisk baggrund)

Uddannelse ses således først og fremmest som en investering i at få et vellønnet job. Derfor er det også vigtigt, at der ikke går for lang tid, inden man kommer ud og kan bruge sin uddannelse på arbejdsmarkedet. Flere af de studenter, der har en målrettet tilgang til uddannelse, vælger derfor en kort, erhvervsrettet uddannelse. Gerne en uddannelse, som de kan bygge videre på i takt med, at deres erhvervsmæssige karriere udvikler sig. Tilsvarende har de studerende, der vælger en længere uddannelse, typisk en plan for, hvordan de via deres studiejob sideløbende kan fremme deres karriere:

Mette: Jeg har i hvert fald vidst, at jeg gerne ville herind og læse. Også fordi det var en kort uddannelse, og jeg gider faktisk ikke at læse i 5-6 år. Jeg vil gerne hurtigt ud og arbejde. Det der med, at hvis man skal have en kandidat, det synes jeg bare er alt for langt ude i fremtiden. To år det er fint nok, og så har vi mulighed for at læse videre bagefter, men så har du en uddannelse, som du så bare kan bygge videre på.
(Kvindelig student, finansøkonomiuddannelsen)

De selvrealiserende

En anden gruppe af studenterne tager omvendt afstand fra ideen om, at uddannelse først og fremmest er et middel til en god indkomst. For dem er det ikke det økonomiske udbytte af uddannelsen, der tæller, men det personlige og læringsmæssige udbytte. Tilsvarende går de efter at få et arbejde, hvor de har mulighed for at realisere deres egne ideer og interesser. Selvrealiseringer således det vigtigste parameter for denne gruppe studenter; både hvad angår uddannelse og karriere. Flere studenter fortæller, at de tidligere i deres forløb har haft en mere målrettet tilgang til uddannelse og karriere, men at de nu har ændret deres tilgang. Det gælder blandt andet Kasper, der droppede ud af CBS for i stedet at begynde på læreruddannelsen:

Kasper: Jeg var ovre og se CBS, og jeg tænkte, hold da kæft, det er fedt det her. Det ydre på uddannelsen gør også meget. Man tænker hold kæft, hvor er det flot, her vil jeg gerne prøve at gå. Og jeg havde også et superfedt år derovre. Men jeg fandt bare ud af, at økonomi, jeg gad ikke arbejde med det. Jeg ville gerne gå i jakkesæt, men jeg gad ikke og have sådan et 9-17 job og så overarbejde. Så tænkte jeg, så vil jeg meget hellere noget med mennesker, hvor man giver dem noget erfaring fra en selv. Jeg kan godt lide, hvis nogen spørger mig, kan jeg godt lide at svare dem. At give dem viden.
(Mandlig lærerstuderende)

Fælles for de studenter, der har en selvrealiserende tilgang til uddannelse og arbejde, er således, at lysten til at lære er den vigtigste motivation for at uddanne sig. Går man på en uddannelse, man ikke har lyst til, virker det derfor meningsløst at forsætte. Samme holdning gør sig gældende i forhold til karriere. Lysten til arbejdet og muligheder for at udvikle sig er vigtigere end lønnen. De studenter, der har en selvrealiserende tilgang, orienterer sig derfor typisk mod humanistiske og samfundsvidenskabelige universitetsuddannelser, kreative uddannelser samt læreruddannelsen, som de oplever giver dem mulighed for at realisere sig selv.

Lasse: Jeg synes bare, en uddannelse skal være baseret på, hvad man har lyst til at lave, og ikke sådan noget med høj løn.
(Mandlig lærerstuderende)

Marcus: Altså jeg ved ikke, om det er den bedste mulighed for at få en høj løn – men det er ikke så vigtigt med en høj løn, som det er med et arbejde, man godt kan lide. Man skal jo lave noget, man har lyst til. Det er jo træls at skulle vågne hver morgen og tænke åh, nu skal jeg på arbejde i 8 timer igen i dag. Så ville det være rarere at tænke, yes 8 timer, måske 9, fordi det er så dejligt.
(Mandlig student uden uddannelse Skive).

Flere af de studenter, der har en selvrealiserende tilgang, opponerer derfor mod den politiske målsætning om, at man skal skynde sig gennem uddannelsessystemet. Set fra deres perspek-

tiv strider denne tænkning imod princippet om, at man skal have lyst til og være afklaret om sit uddannelsesvalg. Som en af de mandlige studenter udtrykker det: *Man kan jo ikke sætte en udløbsdato på, hvornår man er klar til at tage en uddannelse.* Flere af studenterne kritiserer derfor i skarpe vendinger den såkaldte "bonus hurtig i gang", der betyder, at studenterne kan gange deres karakter-gennemsnit, hvis de starter inden for to år. Mange af studenterne oplever imidlertid, at reglen i praksis virker stik imod hensigten. De studenter, som starter hurtigt, er ikke nødvendigvis afklarede eller motiverede, og det betyder, at de ofte falder fra eller holder sabbatår senere.

Anton: *Jeg har det også meget svært med den der gange snit-ordning. Jeg forstår den ikke helt. Fordi jeg kender i hvert fald rigtig, rigtig mange fra mit gymnasium, der er startet hurtigt på uddannelser og så er droppet ud en 2-3 gange. Og det er sgu da også spild af statens penge. Og det giver jo bagslag, hvis du går i gang med noget, du ikke vil. Og igen – hele det der system, det giver mig bare klaustrofobi. Altså jeg har to gange nu fået brev om, hvorfor jeg ikke er startet på noget. Og det irriterer mig helt vildt meget, når jeg får de der breve, fordi jeg tænker, at det skal I da godt nok ikke blande jer i. Fordi jeg gider ikke forsvare noget.*

(Mandlig studerende på Den Rytmiske Daghøjskole)

Studenter med en selvrealiserende tilgang motiveres således også af at have selvbestemmelse. De vil selv bestemme over deres liv og deres uddannelsesforløb. Kommer der for meget "løftet pegefinger" fra uddannelsessystemets side, står de af og søger i stedet andre platforme – enten inden for eller uden for uddannelsessystemets rammer - hvor de kan arbejde med at realisere deres ideer og projekter. Af samme grund er der flere studenter, der kritiserer og opponerer mod vejledningssystemet, som de oplever forsøger at presse dem i gang med uddannelser, de ikke har lyst til. For, som Anton udtrykker det: Det skal I da godt nok ikke blande jer i.

At udrette noget

Opdelingen i målrettede og selvrealiserende er ikke i sig selv kønsspecifik. De mandlige og kvindelige studenter har imidlertid forskellige opfattelser af, hvordan de konkret vil realisere deres respektive uddannelsesinteresser. Både de mandlige studenter, der har en målrettet uddannelsestilgang, og dem, der har en selvrealiserende tilgang, kan således godt forestille sig at gøre karriere uden at tage en videregående uddannelse. Enten ved at blive selvstændige eller ved at "arbejde sig op" i en virksomhed eller branche – for de målrettede mænd inden for den private sektor, for de selvrealiserende mænd inden for et kreativt erhverv. Flere af de mandlige studenter planlægger sågar at gå denne vej. Ingen af de kvindelige studenter har lignende planer eller overvejelser. Tværtimod oplever de det som risikabelt at vælge en karrierevej, der ikke omfatter uddannelse.

En af årsagerne til disse kønsforskelle er, at mange af de mandlige studenter lægger vægt på at få et arbejde, hvor de har mulighed for selv at "udrette noget", "skabe noget" og "stable noget på benene". For dem er det vigtigste ikke at få en god karakter eller et fint eksamensbevis. Deres motivation i forhold til uddannelse og arbejde handler i stedet om at være i stand til at virkeliggøre ideer og projekter i praksis. Kan man det, er det i de mandlige studenter øjne ensbetydende med, at man har succes. Vigtigheden af at kunne udrette noget var blandt andet noget, en af de mandlige

studenter blev opmærksom på, da han efter studentereksamen var assistent for en handicappet mand, der havde haft succes i forhold til at opbygge sin egen virksomhed:

Albert: Jeg havde en meget god arbejds erfaring, da jeg arbejdede som halvt handicaphjælper, halvt assistent for en gut, som har et firma. Og hvor jeg var rigtig meget med ude og fulgte ligesom den der opbygning af firmaet, hvor han ligesom begyndte at få rimelig meget succes. Og det synes jeg var rigtig spændende, for der fik jeg ligesom et indblik i det der med at skabe noget. Fordi jeg synes, at meget af den frustration, der er kommet efter gymnasiet, handler om at jeg ligesom har haft brug for at tænke, hvem er jeg. Det handler om, at jeg ikke rigtig har udrettet noget. Jeg vil gerne udrette noget med mit liv og skabe nogle ting, som folk kan se og tage stilling til. Og der synes jeg, det var spændende at følge ham og ligesom se, hvordan gør man det.
(Mandlig student, Den Rytmske Daghøjskole)

Mange af de mandlige studenter nævner således iværksættere som eksempler på personer, som klarer sig godt – og måske endda bedre – end personer, der tager en uddannelse. Tilsvarende er der flere, der overvejer selv at blive selvstændige. Det gælder både de mandlige studenter, der har valgt at forsætte på en erhvervsuddannelse, og de mandlige studenter fra finansøkonomuddannelsen. En af dem, Morten, var selvstændig i flere år, inden han startede på finansøkonomuddannelsen. Hans motivation for at tage en uddannelse er, at han ønsker at blive ejendomsmægler og i den forbindelse få papir på sine kvalifikationer. Når han er færdiguddannet, planlægger han ligesom sine to mandlige medstuderende at arbejde som selvstændig. Jobbet som selvstændig opleves attraktivt. Både fordi det giver mulighed for en høj grad af selvbestemmelse, og fordi de tre studenter finder det motiverende og selvbekræftende, hvis man kan "lykkes med sit eget projekt".

Morten: Det [uddannelsesbeviset] er meget godt at have i bagagen jo, og du kan få et job til en ok løn. Men jeg er slet ikke sikker på, jeg kommer til at bruge det til nogen af de retninger, det er adgangsgivende til. Det er lidt mere for bare at have det på papiret. Altså have nogle kvalifikationer. Så kan det bruges i alle mulige retninger. Jeg vil gerne være selvstændig igen.

Interviewer Hvad er fedt ved det, synes du?

Morten: Der kan du lidt styre dine egne arbejdstider og bygge dit eget op. Lave dit eget projekt ud af tingene. Det er sjovt.

Dennis: Det tror jeg, mig og Ole er enige i. Jeg har ikke tænkt mig at bruge denne her uddannelse, tror jeg ikke. Jeg gider ikke sidde i en bank resten af livet fx. Så jeg ser det lidt som bare for at have noget. Så synes jeg, det er en meget god uddannelse at have. Jeg synes, man lærer meget omkring mange ting.

Morten: Den er også adgangsgivende til meget.

Ole: Det er også bare fedt at opbygge sit eget og få det til at lykkes.

(Mandlige studenter, finansøkonomuddannelsen)

Alternative karriereveje: At arbejde sig op

En anden årsag til, at mange af de mandlige studenter overvejer at blive selvstændige, er, at de oplever det som en reel og indbringende karrierevej. Mange kan således fortælle om familiemedlemmer, venner og kendte erhvervsfolk, der har haft succes med at starte deres eget. Fælles for dem er, at de ikke har behøvet en uddannelse. Det, der har skabt deres succes, er, at de har haft "den rigtige ide på det rigtige tidspunkt".

Dennis: Jeg tænker på alle de mennesker, der er blevet så store uden at have en uddannelse. Lars Larsen fx.
(Mandlig student, finansøkonomuddannelsen)

Eskild: Der er jo rigtig mange, der sidder og har en hel vild fed ide til et eller andet, som de tror, at andre mennesker vil blive glade for. Og hvis bare den ide den er god nok, så kan du jo tjene kassen på det. Om det er forskellige internet gimmick-hjemmesider, facebook-ideudvikling eller et eller andet produkt, som du tænker, det kan verden da ikke leve uden, så kan du jo tjene styrtende med penge på det, hvis bare det er tilpas relevant for verden. Og så behøver du ikke den store uddannelse for at kunne komme igennem med det.
(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Jonas: Jeg har set eksempler på, at man kan nå rigtig langt uden uddannelse. Jeg har en kammerat, som har gået på landbrugsskolen og så til den afsluttende prøve, som gjaldt det hele. Der fik han kopieret en opgave, og så dumpede han de der 3½ år. Og så fik han arbejde ved Kvik-køkkener og blev salgschef der. Og nu er han så ansat for et hollandsk firma, så han er salgschef for hele Skandinavien. Han har ikke en skid. Intet.
(Mandlig student uden uddannelse, Skive).

De mandlige studenter oplever således, at der er attraktive karriereveje og jobmuligheder, der ikke kræver en uddannelse. Enten ved at være iværksætter eller selvstændig. Eller ved – som eksemplet med vedvennen, der blev salgschef i Kvik-køkkener – at arbejde sig op inden for en virksomhed eller en branche. Herunder karriereveje og jobs, som de aktuelle uddannelsesudbud kun i begrænset omfang kvalificerer til. Fx pokerspiller, eventmager og facebook-udvikler.

Både de kvindelige og de mandlige studenter har talrige eksempler på klassekammerater og familiemedlemmer, der har arbejdet sig op i alt fra supermarkedskæder til computerfirmaer, teleselskaber og olieselskaber. Fælles for disse personlige eksempler er, at de tjener "styrtende med penge" og sidder i betroede stillinger – uden at have en uddannelse. Og fælles for dem er, at de er mænd. Også når de kvindelige studenter fortæller om mennesker, de kender, der har arbejdet sig op, så er de i alle tilfælde mænd. At arbejde sig op er ikke en vej, man kan gå som kvinde:

Interviewer: Kan kvinder også arbejde sig op efter gymnasiet?

Nanna: Altså vi kunne jo også godt arbejde os op med computere, det kunne vi jo godt. Men personligt er jeg bare en dør til det.

Eva: Det kan godt være at hele den der it-alder ting den måske bare tilbyder mændene nogle muligheder, som kvinderne ikke har – altså vi kunne jo også godt, hvis vi bare gjorde det, men det er måske ikke en af de ting, der interesserer os så meget.

Interviewer: Men man kunne også arbejde sig op fx. i en cafe eller en forretning?

Nanna: Men jeg bliver også bare ved med at tænke, at det er godt at have noget at falde tilbage på.

(Kvindelige studenter, statskundskab)

Når de kvindelige studenter ikke overvejer at blive selvstændige eller at arbejde sig op, så er det først og fremmest fordi, de ikke oplever, at disse karriereveje giver dem tilstrækkelig med tryghed og sikkerhed i ansættelsen. For dem er det vigtigt at få en videregående uddannelse, sådan at de har papir på deres kvalifikationer og dermed har noget "at falde tilbage på", hvis der skulle opstå recession på arbejdsmarkedet. De mandlige studenter lægger ikke på samme måde vægt på at have papir på deres kvalifikationer. For dem er det vigtigste at få succes med at realisere deres egne ideer og projekter. Derfor er de, som Eva påpeger, på nogle punkter bedre til at klare sig i den "it-alder", som samfundet er på vej ind i, hvor netop evnen til innovation og iværksætteri vægtes højt.

Denne tendens slår også igennem for de studenter, som ønsker en karriere inden for et kreativt erhverv. I flere af disse brancher er den primære karrierevej at etablere sig som autodidakt og derefter arbejde sig op. Men hvor nogle af de mandlige studenter overvejer at blive autodidakte, så anser de kvindelige studenter dette for at være risikabelt. Det kommer blandt andet til udtryk i Thors og Carolines fortællinger. De ønsker henholdsvis en fremtid inden for musikbranchen og filmbranchen. Mens Thor planlægger at starte sit eget band og derefter "tage det hen ad vejen", så planlægger Caroline, at hun vil søge ind på film- og medievidenskab på Københavns Universitet til trods for, at hun er bevidst om, at en universitetsuddannelse ikke er den bedste vej til en karriere i filmbranchen. Et uddannelsesbevis vil imidlertid gøre hende mere tryk og sikker i forhold til fremtiden:

Thor: Musikbranchen er lidt anderledes. Man kan meget bedre gøre noget i det små. Lave et band, tjene nogle penge. Sådan meget mere køre det hen ad vejen. Det er ikke så meget det er med, at der bare er den skole, som man bare skal ind på. Man kan meget bedre tage det hen ad vejen. Så man behøver ikke have den der med, at NU går jeg serious. Man kan bedre tænke, at fedt, hvis der er nogle penge, det er fint nok, men det skal være sjovt. Og så ved jeg ikke med penge – det har jeg ikke tænkt så meget på.

(Mandlig student, Den Rytmske Daghøjskole)

Caroline: Det er meget sjovt, fordi hvis man ligesom vil noget i filmbranchen, så er KU ikke rigtig vejen. Så skal man starte med et runnerjob og så arbejde sig opad. Men det er jeg stadig for bange til at springe ud i. Fordi nogle gange skal man være runner i 4-5 år. Det kan jeg bare ikke. Også min lærer snakker meget om, at så kan man gå et halvt år uden job. Også det der med, at du ikke har en rutine. Jeg kan godt lide, man har en fast indkomst, så man kan strukturere sin arbejdsdag og i det hele taget sin dag. Det der med at leve i usikkerhed, det bryder jeg mig i ikke om. Det er lidt mere trygt at have et bevis, som man ved er noget værd. I stedet for at skulle arbejde sig op. Så skal man have et vist drive. Det andet er mere trygt. Så ved du ligesom, der er noget.
(Kvindelig student uden uddannelse, København)

Behov for praksislæring

Interessen for at udrette noget hænger for mange af mændene sammen med en interesse for at afprøve og lære noget i praksis. For mange af de mandlige studenter hænger deres motivation og interesse for at uddanne sig således sammen med konkrete job- og praktikerfaringer. Fx erhvervspraktik i folkeskolen, erhvervsarbejde efter gymnasiet eller kendskab til bestemte erhverv via familiemedlemmers arbejde. To af de mandlige studenter, der har valgt at tage erhvervsuddannelse efter gymnasiet, har valgt en VVS-uddannelse, fordi de kender dette arbejde fra deres respektive bedstefædre og har gode minder om, hvordan de som børn hjalp til i værkstedet og lærte værktøjet at kende.

Praktik og praktisk erfaring har således en signifikant betydning for mange af de mandlige studenter i forhold til at afklare, hvilken videregående uddannelse de vil søge ind på. Det gælder blandt andet de mænd, der enten er startet på læreruddannelsen, eller som overvejer at søge ind på en pædagogisk uddannelse. Deres uddannelsesinteresser stammer i alle tilfælde fra konkrete erfaringer med pædagogisk arbejde, fx som pædagogmedhjælper, lærervikar eller træner. For nogle får de positive erhvervs erfaringer dem ligefrem til at ændre på deres oprindelige uddannelsesplaner. Det gælder blandt andet Rasmus, som efter gymnasiet troede, han skulle have et kontorarbejde. Et job som pædagogmedhjælper betød imidlertid, at han blev opmærksom på, at han godt kunne lide at arbejde med børn. Denne erfaring fik ham til at søge ind på læreruddannelsen. Historien vidner om, at det erhvervsarbejde, som studenterne har efter gymnasiet, kan have stor betydning for, hvilken videregående uddannelse de vælger:

Marcus: Jeg har arbejdet som afløser i en børnehave, og så har jeg været i sfo-praktik. Jeg har prøvet lidt af hvert – det er sådan set det, jeg godt kunne lide. Når man selv får lov lige at prøve at komme ud og have det mellem hænderne.
(Mandlig student uden uddannelse, Skive)

Rasmus: Jeg tænkte, at jeg hellere måtte komme i gang med et eller andet, og så blev det læreruddannelsen, selvom jeg aldrig nogensinde havde regnet med, at jeg skulle søge ind her. Det var mere tilfældigt – det var fordi jeg havde været rigtig glad for mit arbejde som pædagogmedhjælper. Jeg syntes, det havde været fedt det, jeg havde lavet de sidste to år. Så tænkte jeg, så kunne jeg lige så godt fortsætte i samme boldgade. Jeg havde ellers troet, det var noget mere kontoragtigt, jeg skulle lave.
(Mandlig lærerstuderende).

Tilsvarende er der flere af de mandlige studenter, der har fået deres interesse for en bestemt uddannelse i forbindelse med en erhvervspraktik i 9. klasse. Navnlig erhvervspraktik inden for politiet har gjort stort indtryk på flere af studenterne. For det første giver praktikken giver en personlig erfaring med, hvad det vil sige at bestride et konkret job. Det gør det muligt "at mærke efter", om det er et job, man selv kunne have lyst til at have. Samtidig giver en erhvervspraktik et konkret indblik i, hvad arbejdet som fx politibetjent indebærer. Dermed bliver det tydeligt og konkret, hvad det er for en arbejdssituation, man kommer ud i, når man engang er færdiguddannet. Det er blandt andet noget, der vægtes højest af Kim. For ham er det vigtigt at vide, hvad hans uddannelse kan bruges til, og ikke vælge en uddannelse, hvis erhvervssigte er diffust:

Interviewer: Hvad med det der politi? Er det en drengedrøm?

Kim: Det går langt, langt tilbage. I 9. klasse der var jeg i praktik derinde. Der sagde jeg jo også, at jeg gerne ville være betjent, men jeg tror, at det først var, da jeg kom i praktik derinde, at det sådan rigtig gik op for mig, at det virkede spændende, og det virkede som noget, jeg gerne ville.

Interviewer: Betyder det noget, om man kan vide noget om jobbet i praksis – fx at man har mulighed for at komme i praktik?

Kim: Det synes jeg betyder en del, at jeg ved noget om den arbejdsplads, jeg kommer til at ende på. Mange af mine venner de er begyndt på noget, der hedder humanistisk informatik. Jeg ved endnu ikke, hvad de kommer til at lave, når de bliver færdige. For mig der betyder det noget at vide, hvad man kommer til at ende med.

(Mandlig student uden uddannelse, Aalborg)

Vigtigheden af at kunne afprøve erhvervsinteresser i praksis får gruppen af mandlige lærerstuderende til at efterlyse muligheden for erhvervspraktik i gymnasiet. For dem er erhvervspraktik en oplagt måde at afklare sit fremtidige uddannelses- og karrierevalg på. Både i forhold til at afklare, hvilket erhverv man godt kunne tænke sig at arbejde inden for. Men i lige så høj grad i forhold til at afklare, hvad man ikke kan tænke sig at arbejde med. For, som Kasper er inde på, så havde han måske ikke valgt at søge en økonomuddannelse, hvis han havde haft konkret kendskab til, hvad jobbet som revisor egentlig indebærer:

Lasse: Praktik i 9. klasse det fik jeg rigtig meget ud af, for jeg havde gået og tænkt, det kunne være sjovt med tømrer og sådan noget. Så prøvede jeg det i praktik, ej det gad jeg sgu ikke alligevel. Jeg har også prøvet elektriker, ej det gider jeg heller ikke. Så fik jeg ligesom udelukket håndværk. Det blev lidt for kedeligt og for ensomt. Så prøvede jeg politibetjent og uhu! Jeg var meget i praktik.

Interviewer: Mangler der praktik i gymnasiet?

Kasper: Gymnasiet og handelsskolen det er jo ikke fikseret på, hvad job du skal have, det er bare, du skal have en videreuddannelse. Om du læser økonomi – det er jo ikke sådan, du så tager ud og ser et revisionsfirma.

(Mandlige lærerstuderende)

Endelig peger flere af de mandlige studenter på, at de synes, de videregående uddannelser generelt er for lange og giver for lidt mulighed for at afprøve tingene i praksis. Det betyder, at det i nogle tilfælde kan virke uoverskueligt eller ligefrem demotiverende at skulle starte på videregående uddannelse. Et eksempel er Morten, som har fem års erhvervs erfaring, inden han søger ind på uddannelsen som finansøkonom - dels som selvstændig forpagter af en tankstation, dels som manager af en bar. Han havde håbet på at kunne lære noget om innovation og iværksætteri på sin uddannelse, men indtil videre er det kun blevet lidt løs snak i en undervisningstime. Flere mandlige studenter giver derfor udtryk for, at de mangler uddannelser, der gør det muligt at kombinere erhvervsarbejde og uddannelse, og hvor det i højere grad er muligt at bruge de erhvervs erfaringer, de har i forvejen:

Johan: Jeg synes bare, uddannelserne er for lange. De er frygtelig lange. Det kunne da være fedt, hvis man kunne tage en masse forskellige uddannelser og ikke skulle bruge halvdelen af ens liv på det. Sådan så en uddannelse måske tog 1½-2 år i stedet for de der 3½. For så ville det være mere overskueligt at skulle sidde på skolebænken og skulle tage en uddannelse. Det kunne også være, det kunne få mig til at tage en mere boglig uddannelse, hvis ikke jeg skulle bruge 3½ år – at jeg kun skulle bruge 1½-2 år på det. Så kunne det være, motivationen var lidt højere for at begynde på det, for så var der ikke så langt til vejs ende. Jeg synes bare, det er lang tid.

Marcus: Hvis det skal tage 4 år for at blive pædagog – for at jeg skal kunne lære det, som jeg laver nu. Det synes jeg er lang tid - for at lære og passe på børn.

(Mandlige studenter, Skive).

Utraditionelle uddannelsesvalg

De mandlige studenter har på den måde nogle tydelige uddannelsesinteresser, som betyder, at de lægger vægt på at udrette noget og at afprøve tingene i praksis. Samtidig skal de mandlige studenter også forholde sig til en række logikker og forventninger fra omverdenen i forhold til deres uddannelsesvalg. Det betyder i nogle tilfælde, at de får problemer med at forklare og begrunde deres uddannelsesvalg. Det gælder især de mandlige studenter, der træffer et utraditionelt valg af

videregående uddannelse – hvad enten det er utraditionelt i forhold til deres forældres uddannelse eller i forhold til deres køn. I begge tilfælde kan vanskelighederne ved at vælge utraditionelt betyde, at de mandlige studerende har sværere ved at træffe et uddannelsesvalg og er længere tid om det.

Navnlig de mandlige studerende, der har forældre med en universitetsuddannelse, oplever problemer, hvis de ikke selv påtænker at tage en tilsvarende uddannelse. En tendens, der også var tydelig i registerundersøgelsen, hvor mandlige studenter, hvis forældre har job, der kræver videregående uddannelse, eller er topledere, viste sig at have lavere uddannelsesfrekvens end kvindelige studenter med samme familiebaggrund. Dette mønster gør sig også gældende i fokus-gruppeinterviewene. Hvor de kvindelige studenter, der kommer fra akademikerfamilier, også selv påtænker at tage enten en lang eller mellemlang videregående uddannelse, er der flere af de mandlige studenter med samme baggrund, der overvejer at gå en helt anden retning (fx. politi, håndværker eller en mellemlang uddannelse).

Disse mandlige studerende oplever imidlertid vanskeligheder i forhold til at forklare og begrunde deres uddannelsesvalg – især over for deres forældre. For i og med at en universitetsuddannelse er det "fineste" og "højeste" niveau i uddannelsessystemet, bliver det svært for forældrene at forklare, hvorfor man ikke vil gå samme vej. Det må blandt andre Karl sande. Han starter med at vælge en universitetsuddannelse, men dropper ud efter kort tid, fordi han ikke føler, uddannelsen er den rette for ham. Han overvejer i stedet at søge ind på læreruddannelsen, men er i tvivl om hvorvidt hans forældre vil synes, at det er en tilstrækkelig "fin uddannelse". For folkeskolelærer kan alle jo blive:

Interviewer: Hvorfor lige litteraturvidenskab?

Karl: Begge mine forældre de har uddannelse, min mor har læst nordisk, så det har altid været lidt hjælp. Men det var sgu ikke noget for mig. (...) Min far er i en fin stilling osv. Det er måske ikke lige hans ønske, at man skulle være lærer. Men så når vi snakker om det – jeg skal jo ikke være sådan et business-menneske, det er jo slet ikke mig. Og det kan de jo godt se, men det er nok det ydre, som man lige skal overvinde, før man virkelig tør gå ind i det her lærerfag. Og så tror jeg også den der, hvis man ikke kan blive andet, så kan man altid blive lærer, den tror jeg måske hænger lidt over læreruddannelsen.
(Mandlig student uden uddannelse, Skive).

Ekstra svært bliver det for de mandlige studenter, der kommer fra en akademikerfamilie, men som selv ønsker at tage en håndværkeruddannelse. Selvom flere fortæller, at de allerede fra starten af gymnasiet overvejede at vælge en håndværkeruddannelse, så oplevede de ikke, at det var et muligt valg for dem. For i deres familie bliver man studenter og tager universitetsuddannelser. Det er ikke en forventning, som formuleres direkte af forældrene. I stedet er det noget, de mærker i den kultur, der er i familien omkring uddannelse, og de symboler, det viser sig gennem. Fx forældrenes studenterhuer. Boglige uddannelser fremstår derfor den eneste legitime uddannelsesvej.

Det er blandt andet noget, der kommer til udtryk i interviewet med de mandlige studenter, der har valgt at starte på en erhvervsuddannelse. Ud af fire interviewpersoner kommer de tre fra familier, hvor forældrene har akademikeruddannelser. De har alle haft store vanskeligheder og brugt langt tid på at nå frem til, at deres uddannelsesinteresser går i retning af en erhvervsuddannelse. Også efter at de er startet på uddannelsen, oplever flere af dem forsat, at de med deres valg

har "skuffet" deres forældre:

Thomas: Min mor og far de har så begge to akademiske uddannelser. Og det er måske derfor, at gymnasiet kom ind over, for de synes, at det skulle med ind også.

Jakob: Jeg har været rigtig præget af det. I kraft af, at jeg har følt et forventningspres om, at jeg skulle ud og have en videregående uddannelse. Det er ikke altid noget, der bliver sagt. Men jeg kan bare huske, fra jeg var helt lille, da jeg gik i de små klasser, så så jeg mine forældres studenterhuer. Og så får man den der med, at sådan en får du også en dag. Det var ret usagt, at det var bare sådan, det var.

Søren: Der var forventninger om, at man gik i gymnasiet. Og så var der også forventninger om, at man gik videre. Det var sådan mere løst.

Interviewer: Hvordan mærkede du de forventninger?

Søren: Det kan man se på min far. Han er sådan lidt skuffet og ryster på hovedet. Men jeg tror, han har valgt at leve med det.

(Mandlige studenter på EUD)

Samme tendens gør sig gældende for de mandlige studenter, der overvejer at vælge en uddannelse inden for et område, der traditionelt opleves som et "kvindefag" (fx pædagog eller lærer). Også denne gruppe oplever forklaringsproblemer, når de skal begrunde og legitimere deres valg af videregående uddannelse. Flere af dem fortæller således, at de har måttet forholde sig til fordomme – både fra andre og dem selv – fx om, at pædagog er "et kvindearbejde", og at jobbet som lærer "ikke er noget mandejob". Det har gjort det vanskeligt for dem at træffe et utraditionelt valg, ligesom det betyder, at de generelt er længere tid om at afklare deres uddannelsesvalg.

Flere af de mænd, der vælger kønsutraditionelt, forsøger derfor at begrunde deres uddannelsesvalg ved at fremhæve særlige jobfunktioner og karriereveje inden for faget, der i højere grad forbindes med traditionelt maskuline egenskaber. Fx at arbejde med kriminelle unge eller at stile efter en ledelsesfunktion. Ved at fremhæve disse særligt "mandlige" karriereveje søger de at få deres valg af videregående uddannelse til at fremstå mere legitimt. Nogle eksempler er:

Marcus: Altså det er fx ikke vuggestue, jeg gider og sidde med. Jeg vil hellere i en SFO, hvor der er nogle børn, hvor man kan lave noget – sådan lidt en pin-pon med dem, hvor man kan lave noget sjov med dem, og hvor de også kan forstå noget. I stedet for det bare er nogen, der skal hjælpe dem i tøjet.

Karl: Jeg tror, det kan blive en fordel. Jeg tror, der er mange, der gerne vil have en mandlig lærer.

Interviewer: Oplever du også det som vikar?

Karl: Ja, de siger også, de kunne godt bruge en mand – én nogle af alle de ballademagere kunne se lidt op til.

(Mandlige studenter uden uddannelse, Skive)

Interviewer: *Hvad er det, du tænker er interessante job i forhold til at blive pædagog?*

Asif: *Det er nok at arbejde med unge og projekter og sådan noget. Ikke at sidde i en børnehave, for det har jeg ikke tænkt mig. Der er masser af projekter ude i Valby og Nørrebro. Der skal nok komme en masse. Også inde i fængsler, der foregår også rigtig meget. (Mandlig student med anden etnisk baggrund).*

Kapitel 6

Perspektiver og anbefalinger

Hvem er i fare for ikke at få en videregående uddannelse?

Både registeranalysen og analysen af de ti fokusgruppeinterviews har overordnet set påvist en række forskelle i forhold til de mandlige og kvindelige studenter forløb. Både i forhold til, hvordan studenternes forløb udvikler sig efter gymnasiet, og i forhold til, hvordan henholdsvis de mandlige og de kvindelige studenter forholder sig til og begrunder deres valg af videregående uddannelse.

Nogle af forskellene er **strukturelle** og handler om, hvordan henholdsvis de mandlige og kvindelige studenter forholder sig til det optagelsessystem og uddannelsesudbud, der er i forhold til de videregående uddannelser. De kvindelige studenter har i højere grad fokus på at tilpasse deres forløb til de muligheder, der aktuelt er i uddannelsessystemet. Mens de mandlige studenter i højere grad lægger vægt på også at kvalificere og udvikle sig udenfor uddannelsessystemet.

Andre forskelle er **kulturelle** og relaterer sig til forskelle i de forestillinger, som de mandlige og kvindelige studenter har i forhold til hvordan det normale livsforløb ser ud, og hvad de oplever som henholdsvis attraktive og risikable karriereveje. For de kvindelige studenter fremstår en videregående uddannelse som den eneste vej efter gymnasiet, mens de mandlige studenter godt kan se andre veje til et succesfuldt liv.

Forskellene i de to køns forløb og overvejelser i årene efter gymnasiet er ikke i sig selv problematiske, men kan forklare nogle af de forskelle i uddannelsesinteresser og karriereplaner, som præger studenternes forløb efter gymnasiet. Undersøgelsen har imidlertid indkredset en række grupper, der har en særlig risiko for ikke at få en videregående uddannelse. Det drejer sig om:

- De mandlige studenter, der "går i stå" i forbindelse med en uddannelsespause, og som ikke formår at "sparke sig selv i gang". Mange er skoletrætte og har svært ved at indkredse en interesse i forhold til uddannelse og arbejde. Tilsvarende har de mandlige studenter, der har et lavt karaktergennemsnit, en øget sandsynlighed for ikke at komme i gang med en uddannelse (jf. registerundersøgelsen). Det er i dag overladt til disse studenter selv at komme videre - både i forhold til uddannelsessystemet og i forhold til at få et ufaglært arbejde, mens de afklarer deres uddannelsesvalg. De har derfor både en risiko for ikke at få en videregående uddannelse og for at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet.
- Også de mandlige studenter, der i udgangspunktet vælger at gøre karriere uden for uddannelsessystemet, kan på sigt være i risikozonen i forhold til ikke at få en videregående uddannelse. Det gælder blandt andet de mænd, der satser på enten at blive selvstændige, at arbejde sig op inden for en virksomhed eller branche eller at blive autodidakte inden for et kreativt erhverv. Fælles for dem er, at det kan blive vanskeligt for dem at komme tilbage til uddannelsessystemet efter mange år på arbejdsmarkedet.
- Tilsvarende giver de mænd, der lægger vægt på at prøve og lære ting i praksis, udtryk for, at de mangler muligheder i uddannelsessystemet. Både i forhold til at afprøve og afklare deres valg i praksis, men også for i højere grad at kunne kombinere uddannelse og erhverv. Denne gruppe studenter kan derfor være demotiverede – både i forhold til at søge en uddannelse og i forhold til at gennemføre den.
- Endelig er det vigtigt at understrege, at også de kvindelige studenter oplever vanskeligheder i forbindelse med valget af videregående uddannelse, og at det i nogle tilfælde gør det svært for kvinderne at gennemføre en videregående uddannelse. Kvinderne giver således udtryk for, at de føler sig meget pressede i forhold til at tage en videregående uddannelse. Det fører i flere tilfælde til, at kvinderne får problemer med stress, eller at de vælger at starte på en uddannelse, de ikke er afklarede om. Navnlig i forbindelse med frafald, personlige problemer eller stress er der en risiko for, at kvinderne går i stå og ikke kommer videre i uddannelsessystemet.
- Undersøgelsen har haft et særligt fokus på de mandlige studenter med anden etnisk baggrund. Analysen har imidlertid ikke identificeret særlige risici for denne gruppe studenter. Studenterne med anden etnisk baggrund er generelt meget motiverede og målrettede i forhold til at tage en uddannelse, ligesom de har fokus på at komme relativt hurtigt i gang med en videregående uddannelse. Registerundersøgelsen viste dog, at de etniske studenter af begge køn har en forhøjet risiko for at falde fra de uddannelser, de starter på. En forklaring kan være, at de ligesom de kvindelige studenter ser formel uddannelse som den eneste vej, og at de kan derfor opleve problemer, hvis deres planer ikke holder.

Hvordan kan de mandlige studenter uddannelsesfrekvens øges?

Undersøgelsen peger for det første på et behov for at **kvalificere studenternes pauseår**. Fokus i uddannelsespolitikken har først og fremmest været på at styrke hovedvejen igennem uddannelsessystemet, hvilket for studenterne indebærer at starte på en videregående uddannelse

senest efter to år. Men særligt de mandlige studenter har vanskeligheder ved denne vej. Enten fordi de ikke er parate, ikke er motiverede, eller fordi de har fokus på andet end at uddanne sig.

Løsningen er ikke at øge kravene til og kontrollen med de unges uddannelsesvalg. Det vil først og fremmest forstærke den modstand, som en del af studenterne i forvejen har i forhold til kravet om, at man skal planlægge sit uddannelsesvalg. I stedet er der behov for at udvikle nye vejledningstilbud. Både i form af særlige tilbud til de mandlige studenter, der er tilgængelige, når de er motiverede og har brug for dem. Men også særlige vejlednings- og beskæftigelsestilbud til de studenter, der enten er gået i stå, ikke kan finde et job, eller som er faldet fra en videregående uddannelse. Disse studenter er i dag i vidt omfang overladt til sig selv. Der kan derfor være brug for, at både Studievalg og de kommunale jobcentre styrker kontakten til denne gruppe samt udvikler nye tilbud - gerne i samarbejde.

For det andet viser undersøgelsen et behov for at **evaluere det nuværende optagelsessystem** i forhold til, hvad det betyder for studenternes uddannelsesfrekvens. Det politiske fokus har indtil nu ligget på at begrænse de studerendes tidsforbrug. Spørgsmålet er imidlertid, om optagelsessystemet er en medvirkende faktor til, at en stor gruppe studenter ikke kommer i gang med en videregående uddannelse. Fx betyder den såkaldte 1,08 regel, at studenter, der ikke starter inden for to år, får svært ved at komme tilbage til uddannelsessystemet. Optagelsessystemet kan på den måde være med til at skabe nye restgrupper i uddannelsessystemet. Samtidig er det vigtigt at se på, om de specifikke adgangskrav, navnlig i forhold til matematik, kan være med til at udelukke kvindelige ansøgere fra at søge uddannelser inden for blandt andet det naturvidenskabelige og merkantile område.

For det tredje viser undersøgelsen et behov for at **udvikle nye uddannelsestilbud**, der øger sammenhængen og fleksibiliteten i uddannelsessystemet, og som i højere grad tager højde for især de mandlige studenter behov for at prøve tingene i praksis og kombinere uddannelse og arbejde. Fx tilbud rettet mod de studenter, der vælger at forsætte på en erhvervsuddannelse. Samt tilbud rettet mod de studenter, der har været på arbejdsmarkedet i en årrække, men som ønsker at komme tilbage i uddannelsessystemet.

Dette kræver også en bedre anerkendelse og inddragelse af de erfaringer, som disse studenter har med sig fra arbejdsmarkedet. Det er værd at bemærke, at især de mandlige studenter er opmærksomme på nogle udviklinger på arbejdsmarkedet, som uddannelsessystemet kun i begrænset omfang forholder sig til. Fx muligheden for at blive iværksætter, autodidakt eller arbejde sig op. Inddragelsen af studenternes job erfaringer kan derfor også være med til at skærpe uddannelsessystemets fokus på aktuelle udviklingstendenser på arbejdsmarkedet.

Det kan også være med til at udvide især mændenes muligheder i uddannelsessystemet. Generelt set oplever de mandlige studenter færre muligheder i uddannelsessystemet, end de kvindelige studenter gør. Det skyldes især, at en stor gruppe kvinder vælger en mellemlang videregående uddannelse - mens disse uddannelser kun i begrænset omfang vælges af mænd. Der er behov for at udvikle mellemlange uddannelser inden for andre fagområder også samt for at gøre de eksisterende mellemlange videregående uddannelser til et mere attraktivt valg for mændene.

For det fjerde er der behov for at udvikle **nye læringsformer og undervisningstilbud i gymnasiet**. Gymnasiets fagudbud retter sig først og fremmest mod universitetsuddannelserne. Men

gymnasiet skal også kvalificere til mellemlange og korte videregående uddannelser – samt for en stor gruppes vedkommende til en erhvervsuddannelse. Samtidig skal undervisningen i højere grad have fokus på at fremme de unges motivation for videre uddannelse. Alt for mange studenter – ikke mindst mandlige – oplever at blive skoletrætte i løbet af gymnasiet.

Der er derfor brug for pædagogiske tilbud, der i højere grad griber de unges motivationer. Både i gymnasiet og i overgangen til en videregående uddannelse. Blandt andet er der behov for at udvikle undervisningstilbud, der imødekommer de især mandlige studenter interesse for praktisk læring og iværksætteri (men som også kan motivere de kvindelige studenter). Fx. undervisning i iværksætteri, øget mulighed for erhvervspraktik og for at tage fag på en erhvervsuddannelse. Endelig er der behov for undervisningstilbud inden for især matematik, der i særlig grad imødekommer kvindernes læringstilgange og motivation.

Endelig peger undersøgelsen på et behov for, at **kvalificere de unges fremtidsforestillinger**. Viden om fremtidige karrieremuligheder samt forestillinger om "det normale livsforløb" har stor betydning for både mænds og kvinders uddannelsesvalg. I mange tilfælde trækker de unge imidlertid på kønsstereotype forestillinger om, hvad hhv. mænd og kvinder kan. Der er derfor behov at kvalificere – og udfordre – studenternes forestillinger om deres fremtidige karriere. Fx via styrket karrierevejledning i gymnasiet, projektuger om "det kønsopdelte arbejdsmarked" eller lignende, som giver studenterne mulighed for at sætte deres overvejelser om uddannelse og karriere i et kønsmæssigt perspektiv.

Bilag A

Udvalg og sammensætning af fokusgrupper

Sammensætningen af fokusgrupperne

I forbindelse med projektets kvalitative del er der i alt gennemført 10 fokusgruppeinterviews med i alt 40 studenter. 15 kvinder og 25 mænd. Af de mandlige studenter havde syv af interviewpersonerne en anden etnisk baggrund. Det enkelte interview har haft mellem tre og seks deltagere.

Alle interviews er gennemført i løbet af foråret 2011. Tre af interviewene er blevet gennemført med studenter, der er startet på hhv. en kort videregående uddannelse (finansøkonom), en mellem-lang videregående uddannelse (læreruddannelsen) og en universitetsuddannelse (statskundskab). Derudover er der blevet gennemført et fokusgruppeinterview med mandlige studenter, der efter deres studentereksamen har påbegyndt en erhvervsuddannelse (EUD). De øvrige seks interviews er med studenter bosiddende forskellige steder i landet, der (endnu) ikke er påbegyndt en videregående uddannelse.

Oversigt over fokusgruppeinterviews

	Videregåendeuddannelse	Køn	Herkomst	Gym.retning	Rekruttering
1.	Ikke i gang	M	Dansk	Blandet	Aalborg
2.	Ikke i gang	M	Dansk	Blandet	UU Skive
3.	Ikke i gang	K	Dansk	HF/HHX	UU Skive
4.	Ikke i gang	K	Dansk	Blandet	København/Slagelse
5.	Ikke i gang	M	Dansk	STX	Rytmask daghøjskole
6.	Blandet	M	Ind/eft	Blandet	Ishøj HHX, snowballing
7.	+LVU	K	Dansk	Blandet	Statskundskab København
8.	+EUD	M	Dansk/blandet	Blandet	TEC, bygge og anlæg
9.	+MVU	M	Dansk	Blandet	Læreruddannelsen Metropol
	+KVU	B	Dansk/Blandet	Blandet /KVU	Finansøkonomuddannelsen, Niels Brock

Sammensætningen af de ti fokusgrupper er både sket på baggrund af strategiske og pragmatiske overvejelser. Strategisk er sammensætningen af grupperne sket med henblik på at kunne undersøge de tendenser og spørgsmål, som blev rejst i registeranalysen. Samtidig har det også været nødvendigt at tage en del pragmatiske hensyn for overhovedet at kunne rekruttere det ønskede antal studenter.

Navnlig de studenter, som på interviewtidspunktet ikke er i uddannelse, har det vist sig yderst vanskeligt at få kontakt til. De gymnasiale uddannelser er ikke i systematisk kontakt med deres tidligere elever, og mange netværk og mailgrupper for gamle elever er ikke opdaterede. Tilsvarende har det ikke været muligt at rekruttere interviewpersoner via det formelle vejledningssystem. UU-centrenes pligt til opsøgende vejledning ophører i det øjeblik, den unge har gennemført en ungdomsuddannelse – hvad alle studenter jo har. Og den vejledning om videregående uddannelse, som tilbydes af de syv regionale studievalgcentre, foregår anonymt og frivilligt og uden nogen form for registrering af de vejledningssøgende. Heller ikke de kommunale jobcentre har en særlig pligt til at registrere, hvor mange af de unge arbejdsløse der har en gymnasial uddannelse.

Undersøgelsen vidner derfor om, at gruppen af studenter, der enten holder pause eller ikke forsætter på en videregående uddannelse, udgør en relativt overset gruppe, som ikke er i systematisk kontakt med hverken vejledere, beskæftigelsessteder eller uddannelsessteder. Derfor er det også en gruppe, som der mangler overblik over og viden om.

I stedet har vi måttet udtænke og afprøve alternative rekrutteringsveje så som:

- Personlige netværk til vejledere og undervisere – både på formelle uddannelser og på fx. højskoler. Fælles for dem er, at de er tæt på de unge og har kunnet formidle invitationen videre.
- Kontakt til virksomheder med mange ufaglærte ansatte (fx, Post Danmark, Netto og Ikea). Virksomhedspolitikker og manglende registrering af de ansattes uddannelsesbaggrund har dog gjort det vanskeligt at formidle interviewinvitationer ad den vej.

- Adresser fra direct mail kampagnen, som Undervisningsministeriet og Videnskabsministeriet gennemførte i 2010¹. Vi har via Datatilsynet fået lov til at genbruge adresserne og har sendt interviewinvitationer til unge i to udvalgte byer: Aalborg og Slagelse.
- Snowballing, hvor interviewpersonerne selv inviterer andre unge til at deltage i interviewene. Dette har været en central rekrutteringsform – både i forhold til at få et tilstrækkeligt deltagertal til interviewene, men særligt i forhold til at få kontakt til studenter med anden etnisk baggrund.

Trods bestræbelserne er der grupper af studenter, som vi ikke har fået kontakt med. Blandt andet kan der være nogle af de mere sårbare unge, som ikke har haft lyst til at stille op til et interview. Tilsvarende kan der være nogle af de studenter, der har valgt helt alternative veje, som vi ikke umiddelbart er kommet i kontakt med.

Præsentation af de 40 interviewpersoner

Det er i gennemsnit tre år siden, studenterne blev færdige i gymnasiet, og de har efterfølgende haft meget forskellige forløb. Nogle er startet på en videregående uddannelse, andre er ikke, og nogle har været startet, men er faldet fra igen.

Alle interviewpersoner har indledningsvist udfyldt et spørgeskema med baggrundsoplysninger. Svarene herfra viser, at der er en stor spredning, både i forhold til karaktergennemsnit, forløb efter gymnasiet samt gymnasieretning. Dog er der kun to af interviewpersonerne, der har en HTX-uddannelse bag sig (se skemaet omkring baggrundsoplysninger nedenfor)

Også deres forældres jobs spænder bredt. Deres mødre arbejder således som blandt andet skoleinspektør, mikrobiolog, programmør, bankassistent og hjemmehjælper. Mens fædrene arbejder som blandt andet musiker, lektor, salgschef, selvstændig købmand, blikkenslager og flytteemand.

¹ I forbindelse med kampagnen blev der sendt breve til alle studenter, der ikke senest fire år efter deres afsluttende eksamen er påbegyndt en videregående uddannelse, med en opfordring til at søge ind på en videregående uddannelse.

Baggrundsoplysninger, interviewpersoner

		Procent	Antal
Køn	Mand	68%	27
	Kvinde	33%	13
Hvilket år blev du student?	2005	5%	2
	2006	15%	6
	2007	15%	6
	2008	33%	13
	2009	25%	9
	2010	8%	3
Gymnasieretning	STX	53%	21
	HF	18%	7
	HHX	25%	10
	HTX	5%	2
Været i gang med andre uddannelser efter gymnasiet	Nej	78%	31
	Ja én	20%	8
	Ja, mere end én	3%	1
Studentereksamensgennemsnit på 7-trinsskalaen	2-4,3	18 %	7
	4,4-5,6	23 %	9
	5,7-6,9	18 %	7
	7-8,2	20 %	8
	8,3-12	23 %	9

Litteraturliste køn og uddannelsesvalg

Aarhus Kommune (2011): *Evaluering af projektet: Drenges liv og læring*. Videntcenter for Pædagogisk Udvikling, Børn og Unge, Aarhus Kommune i samarbejde med DPU, Aarhus Universitet.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011 a): *Unge uden uddannelse går en usikker fremtid i møde*. Notat 18. maj 2011

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2011 b): *Piger bryder den sociale arv – drenge gør det modsatte*. Notat af 16. april 2011

Baagøe Nielsen, Steen & Sørensen, Aase Reick (2004): *Unge valg af uddannelse og job – udfordringer og veje til det kønsopdelte arbejdsmarked*. Center for Ligestillingsforskning, Roskilde Universitetscenter.

Baagøe Nielsen, Steen red. (2011): *Nordiske mænd til omsorgsarbejde! En forskningsbaseret erfaringsopsamling på initiativer til at rekruttere, uddanne og fastholde mænd efter finanskrisen*. Center for velfærd, profession og hverdagsliv, Roskilde universitet

Brown, Rikke mfl (2010): *Læringsmiljø på hhx – resultater fra et forskningsprojekt*. Erhvervsskolernes Forlag

Demant, Jakob (2006): *Fokusgruppen – spørgsmål til fænomener i nuet*. I Bjerg, Ole & Villadsen, Kaspar (red): *Sociologiske metoder*. Samfundslitteratur.

Epstein, Debbie (1998): *Real Boys don't work. Underachievement, Masculinity and the Harassment of sissies*. In Epstein et al: *Failing Boys? Issues in Gender and Achievement*, Open University Press.

EVA (2005): *Køn, karakterer og karriere. Dreng og pigers præstationer i uddannelse*, Danmarks Evalueringsinstitut

EVA (2009): *Blik for køn i pædagogisk praksis*. Notat fra Danmarks Evalueringsinstitut.

Gilliam, Laura (2009): *De umulige børn og det ordentlige menneske*, Aarhus Universitetsforlag .

Hansen, Erik Jørgen (2005): *Køn og uddannelse; I Køn, karakterer og karriere. Dreng og pigers præstationer i uddannelse*, Danmarks Evalueringsinstitut

Hasse, Cathrine (2002): *Kultur i bevægelse. Fra deltagerobservation til kulturanalyse – i det fysiske rum*. Samfundslitteratur.

Henningsen, Inge (2007): *De kønsopdelte uddannelser og det kønsopdelte arbejdsmarked*. LO-dokumentation 1/2007, p. 57-1009, LO Storkøbenhavn

Henningsen, Inge (2010): *At springe over hvor gærdet er højest*, I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

Hutters, Camilla (2004): *Mellem lyst og nødvendighed – en analyse af unges valg af videregående uddannelse*. Ph.d. afhandling, Forskerskolen for Livslang Læring, Roskilde Universitet

Illeris, Knud (2006): *Læring*, Roskilde Universitetsforlag

Johnson, Richard (2010): *Jag bryr mig inte!* I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

KOT (2010): *Hovedtal 2010*. Den Koordinerede Tilmelding 2010

Katznelson, Noemi & Pless, Mette (2007): *Unge veje mod ungdomsuddannelserne. Tredje rapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse*. Center for Ungdomsforskning, DPU, Aarhus Universitet

Klausen, Trond Beldo (2007): *Et spørgsmål om klasse*. Ph.d-afhandling , Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Kohli, Martin (2007): *The Institutionalization of the Life Course. Looking Back to Look Ahead*. Research in Human Development, Vol 4, p. 253 -271.

Knudsen, Ann- Elisabeth (2005): *Hjerneudvikling og kønsforskelle. I Køn, karakterer og karriere. Dreng og pigers præstationer i uddannelse*, Danmarks Evalueringsinstitut

Kryger, Niels (1988): *De skrappe drenge*. Unge pædagoger

Ligestillingsministeriet (2010): *Perspektiv og handleplan 2010*

Ligestillingsministeriet (2011): Perspektiv- og handleplan 2011

Munk, Martin D. (2008): *Køn, social mobilitet og social reproduktion. maskulin dominans og kvindernes indtog i uddannelsessystemet*. Dansk Pædagogisk tidsskrift, Vol 56(2), p. 26-35

Munk, Martin D. (2009): *Drenge er de nye tabere*. I Kvinden og samfundet, Vol.125, nr. 4, p. 10-13.

Nielsen, Mette Lykke (2010): *Taberdrenge og vinderpiger?* I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

NIKK (2005): *Køn, ligestilling og skole 1990-2004*. Nordisk Institut for Kundskab om kønn

Niles, Spencer G & Harris-Bowlsbey, JoAnn (2002): *Career Development Interventions in the 21st Century*, Merrill Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey

Nordberg, Marie (2010): *Berättelser om skolarbete, manlighet och coolhet*. I Ungdomsforskning årgang 9, nr 3 & 4, december 2010

Nordahl, Bertill (2005): *Den kvindelige pædagog og lærer – om kønnets betydning hos den professionelle, når man arbejder med piger og drenge-børn*. Forlaget Nielsens

Patton, Wendy & Lokan, Jan (2001): *Perspectives on Donald Super's construct of Career maturity*. International Journal for Educational and Vocational Guidance. Vol 1, p 31-48, 2001

Pless, Mette (2009): *Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet*. Ph.d.afhandling, Dpu, Aarhus Universitet

Simonsen, Birgitte (1993): *Konsekvenser af det husmoderløse samfund. Unges forhold til arbejdsliv og forsørgelse*. Roskilde Uiversitet

Skolverket (2006): *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsvalg*. Rapport 287, Skolverket

Staunæs, Dorthe (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*. Samfundslitteratur

Thomsen, Jens Peter (2008): *Social differentiering og kulturel praksis på danske universitetsuddannelser*, Ph.d.afhandling Forskerskolen i Livslang Læring, Roskilde Universitet.

Willis, Paul E. (1977): *Learning to Labour. How do working class kids get working class jobs?*. New York, Columbia Press

Uni-C, Statistik og analyse (2010): *Profilmodel 2009. Fremskrivninger af en ungdomsårgangs uddannelsesniveau*. Notat 24. november 2010

Universitets- og Bygningsstyrelsen (2010): *Hvor længe venter de studerende inden de begynder på en videregående uddannelse? Og hvad laver de imens?* Eurostudent, Analysenotat 2, december 2010

Zlotnik, Gidion (2005): *Kendsgerninger og konsekvenser. I Køn, karakterer og karriere. Drenge og pigers præstationer i uddannelse*, Danmarks Evalueringsinstitut

Aarhus Kommune (2011): *Evaluering af projektet: Drenge liv og læring*. Videncenter for Pædagogisk Udvikling, Børn og Unge, Aarhus Kommune i samarbejde med DPU, Aarhus Universitet.

Center for
Ungdomsforskning,
Danmarks Pædagogiske
Universitetsskole,
Aarhus Universitet

Tuborgvej 164
2400 København NV
Tel 8888 9074
Fax 8888 9922
www.cefu.dk

Uddannelses- og forskningsudvalgets møde den 28. september 2011

Sag nr. 4

Emne: Meddelelser

Bilag 1

BILAG 1

Vækstforum Hovedstaden
Kongens Vænge 2
DK - 3400 Hillerød

T +45 4820 5000
F +45 4520 5661
E vækstforum@regionh.dk
W regionh.dk

Kommissorium for task force om erhvervsuddannelserne

Dato:
29.5.2011

Erhvervsuddannelserne kæmper i dag med højt frafald, et mindre attraktivt image end de gymnasiale uddannelser og et uudnyttet vækst- og videreuddannelses potentiale for en stor gruppe unge. Erhvervsuddannelserne udgør kernen i forhold til at give unge og voksne erhvervsfaglige kompetencer, som kan skabe værdi i mange sammenhænge. Men det sker ikke i tilstrækkelig grad i dag. Der er især behov for at se på, hvordan man kan finde nye veje til at styrke erhvervsskoleelevernes evne til at bidrage til vækst, innovation og iværksætteri i hovedstadsregionen.

Derfor har Vækstforum Hovedstaden besluttet at nedsætte en task force for erhvervsuddannelse. Udgangspunktet er erhvervsudviklingsstrategien "Hovedstaden – Nordeuropas grønne, innovative vækstmotor".

Task forcen skal ses som et initiativ, der skal understøtte indsatsområdet "Talent og kompetencer i verdensklasse", der indgår som et af indsatsområderne i den nye erhvervsudviklingsstrategi. Task forcen er ligeledes nedsat som følge af partnerskabsaftalen 2010 mellem regeringen og Vækstforum Hovedstaden.

Task forcens opgave er:

- At levere 5 til 10 konkrete bud på, hvordan erhvervsuddannelserne kan revitaliseres i et vækstperspektiv, og hvor der efterfølgende kan iværksættes udviklingsprojekter.
- At komme med løsninger til følgende udfordringer: Hvordan sikrer vi større anerkendelse af og mere dynamik i erhvervsuddannelserne, så vi kan tiltrække og fastholde flere dygtige unge? Hvordan kan vi sikre, at nye målgrupper får lyst til at uddanne sig og starte på et uddannelsesforløb på en erhvervsskole? Hvordan sikrer vi, at de unge i højere grad bliver klædt på at spille en aktiv rolle for vækst og innovation i hovedstadsregionen?

Task forcens arbejde skal tage afsæt i specifikke forhold og udfordringer på erhvervsuddannelsesområdet i hovedstadsregionen. Drøftelserne i task forcen kan tage udgangspunkt i følgende problemstillinger:

Vækstperspektiver i erhvervsuddannelserne

- Hvordan kan man stimulere erhvervsskolerne i at tænke i vækstperspektiver, herunder fx skabe en hensigtsmæssig incitamentsstruktur, der fremmer dette?
- Hvordan bliver eleverne bedre til at øge produktiviteten i de virksomheder, hvor de finder ansættelse efter endt uddannelse?
 - Hvordan styrker man skole- og virksomhedssamspillet omkring elevernes uddannelse?
 - Hvordan styrker man elevernes innovative kompetencer?
 - Hvordan man uddanner de unge til at være med til at udvikle den nye teknologi?
 - Hvordan sikrer vi, at de unge i højere grad bliver klædt på til at spille en aktiv rolle for vækst og innovation i hovedstadsregionen?
 - Hvordan kan kommunerne og de offentlige institutioner indgå mere aktivt i samspil med erhvervsuddannelserne for at styrke af innovation og udvikling af den offentlige sektor?
 - Hvordan kan man stimulere erhvervsskolerne i at tænke i vækstperspektiver, herunder fx skabe en hensigtsmæssig incitamentsstruktur, der fremmer dette?

Øget anerkendelse af og flere talenter på erhvervsuddannelserne

- Hvordan får vi flere unge på erhvervsuddannelserne til at udvikle deres talent?
- Hvordan sikrer vi større anerkendelse af erhvervsuddannelserne?
 - Hvordan sikrer vi mere dynamik i erhvervsuddannelserne, så vi kan tiltrække og fastholde flere dygtige unge?
 - Hvordan kan vi sikre, at nye målgrupper får lyst til at uddanne sig og starte på et uddannelsesforløb på en erhvervsskole?
 - Hvordan skaber man nye læringsrum på skolerne, der giver plads til større samspil med fx andre uddannelser, aktører, mv.?
 - Hvordan vurderes behovet for flere individuelt tilrettelagte fleksible kombinationsuddannelser i samspil med praktik i virksomhederne og offentlige institutioner?
 - Hvordan styrker man studiemiljøet - i sammenhæng med det sociale og kulturelle miljø - aktiviteterne på erhvervsuddannelserne, så de i højere grad matcher aktiviteterne på gymnasierne på dette område (ekskursioner, kulturelle arrangementer, sociale fester m.v.)?

Medlemmer

Der inviteres op til 11 medlemmer til task forcen. Medlemmerne er blevet udpeget i kraft af deres viden, erfaring og evne til at bidrage til nytænkning i og omkring erhvervsuddannelserne.

Formanden vil være Klaus Nørskov, børne- og kulturdirektør i Gladsaxe Kommune

Øvrige medlemmer vil være:

- Henrik Bæch, rektor ved Lyngby Tekniske Gymnasium, TEC

- Rikke Skov-Nielsen, rektor for Erhvervsuddannelserne på Handelsskolen København Nord, Frederikssund, Hillerød og Lyngby
- Lene Tanggaard Pedersen, professor, Center for uddannelsesforskning, Aalborg Universitet
- Tina Voldby, underdirektør TEKNIQ
- Annemette Færch, souschef for Ungdommens Uddannelsesvejledning i København
- Stina Vrang Elias, direktør DEA
- Susanne Gottlieb, Nationalt Center for Erhvervspædagogik
- Louise Pihl, uddannelsespolitisk chef i Dansk Byggeri
- Ingo Østerskov, direktør Københavns Erhvervsakademi
- Henrik Busch, prodekan for uddannelse på det naturvidenskabelige fakultet på Københavns Universitet

Tidsramme og arbejdsform

Task forcen nedsættes i sommeren 2011.

Det skal være et hurtigt arbejdende task force, der færdiggør sit arbejde inden for 6 måneder.

Task forcen forventes at mødes 4-5 gange. Mødernes varighed forventes at være 3-4 timer.

Følgende mødedatoer foreslås:

Task forcens 1. møde

19. august 2011: Opstart, rammer, fastlæggelse af temaer for kommende møder, mv.

På baggrund af drøftelserne i task forcen vil sekretariatet udarbejde et samlet materiale, der inkluderer task forcens perspektiveringer og konkrete bud på, hvordan erhvervsuddannelserne kan revitaliseres i et vækstperspektiv.

Efter en endelig godkendelse fra task forcen overdrages materialet til Vækstforum.

Sekretariat og økonomi

Task forcens sekretariatsbetjenes af Koncern Regional Udvikling.